

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT TEORİSİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**1980 SONRASI TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜNDE ÜRETİM FİYAT
İLİŞKİSİ VE GÖRDES ÖRNEĞİ**

UĞUR BİLGİN

**DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
Yrd. Doç. Dr. COŞKUN ÇILBANT**

MANİSA

2014

ÖZET

Tarım sektörü insanlık tarihi için çok önemli bir yere sahiptir. Yerleşik hayata geçiş ile hız kazanan önem eski çağlardan günümüze kadar her bir dönemde daha da artarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra gelişen tarım sektörü, 1980 yılında alınan 24 Ocak kararları ile farklı bir boyut kazanmıştır. Bu alınan kararlar neticesinde dışa açık bir ekonomi uygulanmaya başlanmış ve bu süreçten sonra Avrupa Ortak Tarım Politikalarına uyum sürecine girilmiştir. Uygulanan uyum sürecinde birçok anlaşmaya imza atılmış ve Avrupa’daki gelişmeler yakından izlenmiştir.

Ortak Tarım Politikası ve Türkiye’de uygulanan Tarım Uygulama Reformları üreticilerin lehine önlemler alınmasını sağlamıştır. Bu kapsam da verilen desteklemeler çiftçi için ek gelir kaynağı olmuş ve bazı ürünlerin yetiştirilmesi konusunda teşvik edici bir rol oynamıştır. Gördes ilçesinde de 2008 yılı ve daha sonrası dönemde verilen desteklemeler çiftçilerin gelirlerinde önemli artışlar sağlamıştır.

Gördes ilçesinde 2008 yılı ile 2014 yılları arasında bazı ürünlerde verilen devlet destekleri incelenmiş ve sektördeki değişim belirlenmeye çalışılmıştır; tütün, susam, buğday, arpa, karpuz, kavun, patates, haşhaş, fiğ, kiraz, zeytin ve üzüm ürünleri için maliyet föyü çıkartılarak tek tek maliyet kalemleri hesaplanmıştır. Bu seçili on iki ürün için 2008-2014 yılları arasında bir dekada yetiştirilen üründeki toplam maliyet analizi ayrı ayrı incelenmiştir. Bunun yanında bir dekada maksimum verim ve birim fiyatları kullanılarak gelir maliyet analizi yapılmış ve her ürün için bir dekadaki kârlılık miktarları hesaplanmıştır. Seçili ürünler için bir dekadaki toplam maliyet, gelir ve kâr rakamlarının 2008 ile 2014 yılları arasında nasıl değişim gerçekleştirdiği grafiksel olarak analiz edilmiştir.

Her ürün grubu için 2008-2014 yılları arasındaki toplam üretim miktarları, bir dekadaki getiri ve birim fiyatlar incelenmiş her ürün grubu için elli dekadaki toplam getiri hesaplanarak desteklemeden alacağı gelirlerde yıllar itibari ile bu rakamlara ilave edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarım sektörü, ortak tarım politikası, tarımsal destekler, üretim, fiyat ve maliyet

ABSTRACT

Agricultural sector has an important place for history of humanity. The importance which gained speed reached today as increased a lot in each period from prehistoric period to nowadays.

In Turkey, after the proclamation of the republic the developed agricultural sector has gained a new dimension with the decision which taken in 24 January 1980. As a result of these decisions the outward-oriented economy was introduced and after this process was entered into adaptation process to common agricultural policy for Europe. In the implemented adaptation process, a lot of agreement was executed and in Europe developments were watched closely.

Common agricultural policy and agricultural implementation reforms in Turkey have provided to take measures in favor of manufacturer. Given supports within this scope were income bracket source for farmer and has played an incentive role about cultivation of some products. Given supports have supplied an important rises at farmer's incomes in the year of 2008 and later period in Gördes.

In the town of Gördes between 2008-2014, expenditure items were calculated by removing cost sheet one by one for tobacco, sesame, wheat, barley, melon, muskmelon, potato, hash, vicia sativa, cherry, olive and grape products. For this selected twelve products, total cost analysis in products which grown on a per decare has investigated seperately. Besides, revenue cost analysis was made by using maximum decare and unit prices in a decare and profitability numbers were calculated for each product in a decare. For selected products; total cost, revenue and profit numbers in a decare how an exchange takes place between 2008-2014 have analysed diagrammatically.

Total outputs, yield in a decare and unit prices were investigated for each product group between 2008-2014, total yield was calculated in fifty decare for each product group and revenues from support were added to this numbers by years.

Key Words: Agricultural sector, common agricultural polics, agricultural supports, production, price and cost

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum **“1980 Sonrası Türkiye’de Tarım Sektöründe Üretim Fiyat İlişkisi ve Gördes Örneği”** adlı çalışmanın, tarımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../11/2014

Uğur BİLGEN

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 09.12.2014 tarih ve 24/13 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz İktisat Anabilim Dalı İktisat Teorisi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Uğur BİLGEN'in "1980 Sonrası 18.12.2014 tarihinde saat 13:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra...^{9.0} dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna

OY BİRLİĞİ

DÜZELTME yapılmasına

OY ÇOKLUĞU

RED edilmesine

**

ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

Yrd.Doç.Dr. Coşkun ÇILBANT
(Danışman)

ÜYE

Prof.Dr. İbrahim EROL

ÜYE

Yrd.Doç.Dr. Ercan UŞUN

Evet

Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
YEMİN METNİ	III
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar	IX
GRAFİKLER	X
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TARIMIN YERİ VE AVRUPA ORTAK TARIM POLİTİKALARINA UYUM SÜRECİ

1. 1980 sonrası Türk Tarım Sektöründe Önemli Gelişmeler	4
1.1. 1980 Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm	4
1.3. 24 Ocak 1980 Kararlarının Türkiye Tarımına Etkileri	7
1.4. Tarım Sektörü İçin İkili Görüşmeler Çerçevesinde: 1980-1990 Sürecinde Uruguay Raundu.....	8
2. 1990 Sonrası Avrupa'da Uygulanan Tarım Politikaları ve Bu Uygulamaların Yansıması.....	9
2.1. 1992 MacSharry Reformlarının Türkiye'de Uygulanan Tarım Politikalarına Etkisi 9	
2.2. 1994 Yılında Dünya Ticaret Örgütü İle Yapılan İkili Anlaşma.....	9
2.3. 1996 Yılında Yapılan Gümrük Anlaşmasının Türkiye Tarımı İçin Önemi	10
2.4. Gündem 2000 Raporunun Tarıma Yönelik Uygulaması.....	11
2.5. Türk Tarım Sektörünün Gelişim Sürecinde 2003 Reformlarının Etkisi	12
3. Avrupa Ülkeleri İle Tarım Anlaşmasının Oluşumu	14
3.1. Türkiye'nin Tarım Anlaşmasına Dâhil Olması; Ortak Tarım Politikası	16
3.2. Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasına Uyum Çabaları	17
3.3. Ortak Tarım Politikasına İhtiyaç Duyulmasının Sebepleri	18
3.4. Ortak Tarım Politikasının Üretim-Fiyatı Etkileyen Amaç ve İlkeleri	20
3.5. Ortak Tarım Politikasının Pazar ve Fiyat Mekanizmaları	22

3.6.	İç Piyasada Ortak Fiyat Politikası.....	22
3.7.	Ortak Tarım Politikasının Tarihsel Gelişimi	23
4.	Türkiye Tarım Politikaları Uygulama Sürecinde; Tarımsal Üretim ve Fiyat'ın Gelişimini Sağlayan Kanunlar	24
4.1.	Tarım Politikasının Amaçları	25
4.2.	Tarım Politikalarının İlkeleri	25
4.3.	Tarım Politikalarının Öncelikleri.....	26
5.	Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Yeri	27
5.1.	Tarımın Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki Yeri	27
5.2.	Tarımın Nüfus İçindeki Yeri.....	31
5.2.1.	Tarımsal Nüfusun Verimlilik Üzerindeki Etkisi	31
5.2.2.	Türkiye’de Genel Nüfus Ve Tarımsal Nüfus	32
5.3.	Tarımsal Büyüme.....	34
5.4.	Tarım Sektöründe Gelir-Üretim İlişkisi	34
5.5.	Tarımsal Üretim.....	35
5.5.1.	Tarımsal Üretimin Üç Şekli Vardır:	36
5.5.2.	Bitkisel Kesimde Kapsanan Ürünler ve Ürün Grupları.....	37
5.5.3.	Tahıl Ve Diğer Bitkisel Ürün Fiyatları.....	42
5.5.4.	Hayvansal Üretim	42
5.5.5.	Hayvansal Ürün Üretimi	43

II. BÖLÜM

GÖRDES İLÇESİNDE TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARINA GENEL BAKIŞ

1.	Tarımsal Destekler.....	46
1.1.	Türkiye Tarım Politikalarında Değişim	46
1.2.	Mevcut Destekleme Sisteminin Elemine Edilerek, Doğrudan Gelir Desteğine Geçilmesi.....	48
2.	Gördes İlçesi ve Gördes İlçesinin Faydalandığı Destekleme Kalemleri	48
2.1.	Gördes İlçesinin Kullandığı Tarımsal Destekler	49
2.2.	Ekim Yapılan Araziye Uygun Olarak Verilen Destekleme Ödemeleri.....	49
2.2.1.	Yem Bitkileri Desteği	51
2.2.2.	Sertifikalı Tohum-Fidan Desteği	52
2.2.3.	Mazot Desteği	53
2.2.4.	Gübre Desteği	53

2.2.5.	Süt Desteği	55
2.2.6.	Buzağı Desteği	56
2.2.7.	Küçükbaş Desteği.....	58
2.2.8.	Anaç Sığırı Et Desteği	59
2.2.9.	Organik Tarım Desteklemeleri	60
2.2.10.	Arı Desteği	61
2.2.11.	Makine Alım Desteği %50.....	61
2.2.12.	Fark Ödemeleri Desteği.....	63
3.	2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinin Faydalandığı Destekler Karşılaştırılması	63

III. BÖLÜM

GÖRDES İLÇESİNDE SEÇİLMİŞ ÜRÜNLERDE FİYATLANDIRMA VE MALİYET-KAR ANALİZİ

1.	Gördes İlçesi İle İlgili Tarımsal İnceleme	66
1.2.	Gördes İlçesinde Yetiştirilen Ürünlerin Maliyet Föyü	66
2.	2008-2014 Yılları Arasında Gördes İlçesi İçin Seçili Ürünlerde Üretim-Fiyat İlişkisi	67
2.1.	Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2008 Üretim-Fiyat İlişkisi Analizi	68
2.2.	Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2009 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi	72
2.3.	Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2010 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi	76
2.4.	Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2011 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi	79
2.5.	Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2012 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi	83
2.5.	Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2013 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi	87
2.6.	Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2014 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi	91
3.	2008-2014 Yılları Arasında Üretim-Fiyat-Maliyet Karşılaştırmaları	96
4.	2008-2014 Yılları Arasında Yetiştirilen Ürünlerin Toplam Maliyetleri	97
5.	2008-2014 Yılları Arasında Yetiştirilen Ürünlerin Toplam Gelirleri	98
6.	2008-2014 Yılları Arasında Yetiştirilen Ürünlerin Toplam Kâr	100
7.	Gördes İlçesinde Yetiştirilen Ürünlerin Ürün Bazlı İncelenmesi	100
7.1.	Gördes İlçesinde Tütün Yetiştiriciliği	101
7.2.	Gördes İlçesinde Susam Yetiştiriciliği.....	103
7.3.	Gördes İlçesinde Buğday Yetiştiriciliği.....	106
7.4.	Gördes İlçesinde Arpa Yetiştiriciliği	108
7.5.	Gördes İlçesinde Kavun Yetiştiriciliği	112

7.6.	Gördes İlçesinde Patates Yetiştiriciliği.....	115
7.7.	Gördes İlçesinde Haşhaş Yetiştiriciliği	118
7.8.	Gördes İlçesinde Fiğ Yetiştiriciliği	121
7.9.	Gördes İlçesinde Kiraz Yetiştiriciliği	123
7.10.	Gördes İlçesinde Zeytin Yetiştiriciliği.....	125
7.11.	Gördes İlçesinde Üzüm Yetiştiriciliği.....	128
	SONUÇ	131
	KAYNAKÇA.....	136

TABLULAR

Tablo-1 : GATT Toplantıları, 1947-1993 ve WTO Toplantısı, 2001	16
Tablo-2: Tarımın Cari Fiyatlarla GSYH Payı ve Dolar Olarak Değeri	28
Tablo-3: Tarımın GSYH içerisindeki Yeri	29
Tablo-4: Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) Sektörel Dağılımı	30
Tablo-5: Türkiye’de Genel Nüfus Ve Tarımsal Nüfus	32
Tablo-6: Tarım Sektöründe Büyüme Oranları	34
Tablo-7: Türkiye’de Yetiştirilen Tahıl ve Diğer Tarla Ürünleri	37
Tablo-8: Türkiye’de Yetiştirilen Meyveler	38
Tablo-9: Türkiye’de Yetiştirilen Sebzeler	38
Tablo-10: 1988-2013 Yılları Arası Tahıl Ekilen Alan (Dekar).....	39
Tablo-11: 1988-2013 Yılları Arası Tahıl Üretim Miktarı (Ton).....	40
Tablo-12: 1988-2013 Yılları Arasında Tahıl Üretiminde Dekar Başına Düşen Verim (Dekar/Kg)	41
Tablo-13: 1994-2013 Yılları Arasında Tahıl Ve Diğer Bitkisel Ürün Fiyatları, (₺/Kg)	42
Tablo-14: 2001-2013 Yılları Arasında Sığır, Koyun Ve Keçi Üretimi.....	43
Tablo-15: 2001-2013 Yılları Arasında Hayvansal Ürün Üretimi (Ton)	43
Tablo-16: Seçilmiş Hayvansal Ürün Fiyatları (₺/Kg).....	44
Tablo-17:Gördes İlçesinde 2008-2013 Arasında Verilen Toplam Destek Miktarları.....	50
Tablo-18: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Yetiştirilen Ürünler	66
Tablo-19: Gördes İlçesi 2008 Yılı Ürün Maliyet Kalemleri (₺)	68
Tablo-20: Gördes İlçesi 2008 Yılı Ürünlerin Verimleri Ve Fiyatları	70
Tablo-21: Gördes İlçesi 2009 Yılı Ürün Maliyet Kalemleri (₺)	72
Tablo-22: Gördes İlçesi 2009 Yılı Ürünlerin Verimleri Ve Fiyatları	73
Tablo-23: Gördes İlçesi 2010 Yılı Ürün Maliyet Kalemleri (₺)	76
Tablo-24: Gördes İlçesi 2010 Yılı Ürünlerin Verimleri ve Fiyatları	77
Tablo-25: Gördes İlçesi 2011 Yılı Ürün Maliyet Föyü (₺).....	80
Tablo-26: Gördes İlçesi 2011 Yılı Ürünleri Verimleri Ve Fiyatları	81
Tablo-27: 2012 Yılı Gördes İlçesinin Maliyet Föyü (₺).....	84
Tablo-28: Gördes İlçesi 2012 Yılı Ürünleri Verimleri Ve Fiyatları	85
Tablo-29: Gördes İlçesi 2013 Yılı Ürün Maliyet Föyü (₺).....	88
Tablo-30: Gördes İlçesi 2013 Yılı Ürünleri Verimleri Ve Fiyatları	90
Tablo-31: 2014 Yılı Gördes Maliyet Föyü (₺).....	92
Tablo-32: Gördes İlçesi 2014 Yılı Ürünleri Verimleri Ve Fiyatları	94
Tablo-33: 2008-2014 Maliyet Kalemlerinin İncelenmesi (da/₺)	96
Tablo-34: 2008-2014 Yılları Arasında Tütün İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺).....	102
Tablo-35: 2008-2014 Yılları Arasında Susam İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)	104
Tablo-36: 2008-2014 Yılları Arasında Buğday İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺).....	107
Tablo-37:2008-2014 Yılları Arasında Arpa İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)	109
Tablo-38:2008-2014 Yılları Arasında Karpuz İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)	111
Tablo-39: 2008-2014 Yılları Arasında Kavun İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)	114
Tablo-40: 2008-2014 Yılları Arasında Patates İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺).....	116

Tablo-41: 2008-2014 Yılları Arasında Haşhaş İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺).....	119
Tablo-42: 2008-2014 Yılları Arasında Fiğ İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺).....	122
Tablo-43: 2008-2014 Yılları Arasında Kiraz İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺).....	124
Tablo-44: 2008-2014 Yılları Arasında Zeytin İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺).....	127
Tablo-45: 2008-2014 Yılları Arasında Üzüm İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺).....	129

GRAFİKLER

Grafik-1: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Yem Bitkileri Desteği.....	51
Grafik-2: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Sertifikalı Tohum ve Fidan Desteği	52
Grafik-3: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Mazot ve Gübre Desteği.....	54
Grafik-4: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesine Verilen Süt Primi Desteği	55
Grafik-5: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesine Verilen Buzağı Desteği	57
Grafik-6: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesine Verilen Küçükbaş Desteği.....	58
Grafik-7: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesine Verilen Anaç Sığır Desteği	59
Grafik-8: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Organik Tarım Desteği.....	60
Grafik-9: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Arı Desteği	61
Grafik-10: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen %50 Makine Alım Desteği..	62
Grafik-11: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Fark Ödemeleri Desteği	63
Grafik-12: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinin Aldığı Toplam Destekler.....	64
Grafik-13: 2008 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet.....	69
Grafik-14: 2008 Yılında Gelir ve Maliyet Analizi.....	70
Grafik-15: 2008 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları	71
Grafik-16: 2009 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Maliyet	73
Grafik-17: 2009 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi	74
Grafik-18: 2009 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları	75
Grafik-19: 2010 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet	77
Grafik-20: 2010 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi	78
Grafik-21: 2010 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları	79
Grafik-22: 2011 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet	81
Grafik-23: 2011 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi	82
Grafik-24: 2011 Yılında Gördes İlçesinde 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Oranları	83
Grafik-25: 2012 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet	85
Grafik-26: 2012 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi	86
Grafik-27: 2012 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları	87
Grafik-28: 2013 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet.....	89
Grafik-29: 2013 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi	90
Grafik-30: 2013 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları	91
Grafik-31: 2014 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet.....	93
Grafik-32: 2014 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi	94
Grafik-33: 2014 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları	95
Grafik-34: 2008-2014 Seçili Ürünlerin 1 Dekardaki Toplam Maliyetleri	97

Grafik-35: 2008-2014 Yılları Arasında Ürün Bazında Toplam Gelirleri	98
Grafik-36: 2008-2014 Yılları Arasında 1 Dekarda Elde Edilen Toplam Kar	100
Grafik-37: 2008-2014 Gördes İlçesinde Tütünün 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam üretim Miktarı (Ton)	101
Grafik-38: 50 Dekar Tütün Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri.....	102
Grafik-39: 2008-2014 Yılları Arasında Susam İçin Verilen Dekar Başına Destek	103
Grafik-40: 50 Dekar Susam Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri	105
Grafik-41: 2008-2014 Yılları Arasında 50 Dekar Susam Üretimi Gelirinde Desteklemenin Payı	105
Grafik-42: 2008-2014 Gördes İlçesinde Buğday 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	106
Grafik-43: 50 Dekar Buğday Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri ..	107
Grafik-44: 2008-2014 Gördes İlçesinde Arpanın 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	108
Grafik-45: 50 Dekar Arpa Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri	110
Grafik-46: 2008-2014 Gördes İlçesinde Karpuz 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	110
Grafik-47: 50 Dekar Karpuz Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri ...	112
Grafik-48: 2008-2014 Gördes İlçesinde Kavun 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	113
Grafik-49: 50 Dekar Kavun Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri	114
Grafik-50: 2008-2014 Gördes İlçesinde Patates 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	115
Grafik-51: 50 Dekar Patates Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri	117
Grafik-52: 2008-2014 Gördes İlçesinde Haşhaş 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	118
Grafik-53: 50 Dekar Haşhaş Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri.....	120
Grafik-54: 2008-2014 Gördes İlçesinde Fiğ 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	121
Grafik-55: 50 Dekar Fiğ Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri.....	122
Grafik-56: 2008-2014 Gördes İlçesinde Kiraz 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	123
Grafik-57: 50 Dekar Kiraz Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri	125
Grafik-58: 2008-2014 Gördes İlçesinde Zeytin 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	126
Grafik-59: 50 Dekar Zeytin Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri.....	127
Grafik-60: 2008-2014 Gördes İlçesinde Üzüm 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)	128
Grafik-61: 50 Dekar Üzüm Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri	130

KISALTMALAR

KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
IMF	: Uluslar arası Para Fonu
DB	: Dünya Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
OTP	: Ortak Tarım Politikası
AB	: Avrupa Birliği
TRUP	: Tarım Reformu Uygulama Projesi
TSKB	: Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri
FEOGA	: Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UTTA	: Uruguay Turu Tarım Anlaşması
MÇB	: Müzakere Çerçeve Belgesi
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
TŞFAŞ	: Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi
Türkvet	: Hayvan Kayıt Sistemi
AKS	: Arıcılık Kayıt Sistemi

GİRİŞ

İnsanlık tarihi incelendiğinde, iktisadi bakımdan başlıca iki önemli devrim görülür: birincisi tarım devrimi, ikincisi sanayi devrimidir. Tarım Devrimi, insanların, toprağa yerleşmesi ve makinenin üretimde kullanılmasıyla başlar. Göçebe olarak yaşayan ilk insanlar zaruri gıda maddelerini yüzyıllar boyunca av hayvanları ve yabani meyvelerle hatta çeşitli otlarla sağlamışlardır. Kullandıkları üretim araçları ve metotları ise son derece basitti. Ancak toprağa yerleşme, yeni tarım ürünlerinin bulunuşu, hayvanların evcilleştirilmesi ve teknik yenilikler sayesinde üretimin biçimi değişmiştir(Özgüven, 1977 s. 5). İkincisi ise XVIII. yüzyılda başlayan ve iki yüzyıl içinde dünyanın tarımla uğraşan nüfusunu radikal biçimde azaltarak insanı artan ölçüde hizmet ve mamul mal üreticisi haline getiren Endüstri Devrimidir(Torun, 2003 s. 181).

Tarım, insanın temel gereksinimleriyle ilgili olması, sanayi kesimine hammadde, sermaye, emek ve gıda sağlaması gibi nedenlerle vazgeçilmez bir nitelik taşıdığı için ekonomik gelişme süreci içinde önemli bir yere sahiptir(Ekmekçi, Güner, 2011 s. 50-51). Tarım sektörü araştırma, gözlem ve incelemeye dayanan bir bilim dalıdır; bu yüzden tarım ekonomisi bilim dalı, tarım tekniği ile ilgili temel bilgilerin yanı sıra istatistik, matematik, işletme, ekonomi ve sosyal bilimlerin birçok dalından bilginin bilinmesi ve onun uygulanmaya aktarılması ile uğraşan bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde tarımsal üretim için geçmişe nazaran daha yoğun bir şekilde modern girdi ve teknolojiler kullanırken, elde edilen tarımsal ürünler farklı düzeylerde işleminden geçirilerek yurt içi ve dışındaki tüketicilere ulaşmaktadır(Çetin, 2010 s. 24). Türkiye’de 1961 tarihinde çıkarılan 193 sayılı Gelir Vergisi Kanuna göre tarım; “arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcılarını ve yetiştiricilerini tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılmasını ifade eder(Resmi Gazete, 1961). Gelişmiş ülkelerde tarımın tanımı yapılacak olursa; örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde tarım sadece tarım ürünlerinin fiziksel ve biyolojik üretimini gerçekleştiren bir sektör olarak kabul edilmemektedir. Tarım, küçük aile işletmeleri, tarımsal girdi üreten ve dağıtan ya da tarım ürünlerini pazarlayan ve işleyen kooperatifler, pazarlama şirketleri, gıda

maddeleri toptancıları ve perakendecileri, pamuklu yünlü vb. dokuma maddeleri pazarlayan kuruluşlar, taşıma ve dağıtım sistemleri ile pek çok sayıda firmadan oluşan kompleks bir sektördür. Bütün bu tanımlarda birleşen noktalara göre ve kısaca tarım, bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretimi ve değerlendirilmesi olarak tanımlanabilir(İnan, 1992 s. 10).

Bu çalışmada tarım sektörünün ekonomideki yeri vurgulanarak 1980 sonrası gelişmelere yer verilmiştir. 1980 sonrası dönemde Türk tarım sektörünün Avrupa da uygulanan tarım politikalarına uyum sağlama süreci ile Türkiye'deki tarım politikalarının gelişimine değinilmiştir. Türkiye'deki bu gelişim, büyük uğraşlar sonucunda Avrupa da oluşturulan Ortak Tarım Politikası ilkelerine uyum sağlama süreci ile birlikte ele alınmıştır.

Tarım ekonomisinde Türkiye ekonomisinin yerini vurgulamak için tarımsal nüfus verileri ile Gayri Safi Yurt İçi Hasıla rakamlarına ulaşılmış, ayrıca Türkiye'de uygulanan tarımsal ürün politikalarına yer verilmiştir.

Çalışmamıza temel teşkil eden Gördes ilçesine ilişkin olarak verilen toplam destekleme miktarı ve bu desteklemelerden kaç üreticinin faydalandığı incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Çalışmanın amacı Gördes ilçesinde tarımsal faaliyette bulunan çiftçilerin ürettikleri ürünlerin maliyet ve gelir kalemlerini tek tek hesaplayarak üretecekleri bir birim üründeki maliyeti ve elde edecekleri geliri görmelerini sağlamaktır. Bu amaçla Gördes ilçesinde üretim miktarı en fazla olan; tütün, susam, arpa, karpuz, kavun, patates, haşhaş, fiğ, kiraz, zeytin ve üzüm ürünleri üzerinde inceleme yapılmıştır. Bu en çok yetiştirilen on iki ürünün 2008 yılından itibaren incelenmesi yapılmıştır çünkü Çiftçi Kayıt Sistemi verilerine göre Gördes İlçe Tarım Müdürlüğünden 2008 öncesi dönemdeki verilere ulaşılamamaktadır. Bu nedenle çalışmada 2008 ile 2014 yılları arasındaki dönemler incelenmiştir.

Yıllar itibari ile bu on iki ürünün üretim fiyat analizi yapılmıştır. Bu analizde öncelikle her ürünün her yıl için maliyet kalemleri oluşturularak toplam maliyetleri çıkarılmıştır. Analizin devamında her ürünün dekadaki maksimum verim ile maksimum birim fiyatları hesaplanmış bu bağlamda bir dekadaki getirileri

hesaplanmıştır. Dekar başına maliyet ve gelir rakamlarından hareketle kârlılık rakamlarına ulaşılmıştır.

Analizin son bölümünde Gördes ilçesinde yetiştirilen her ürün için 2008 ile 2014 yılları arasında gelişimi ve toplam üretimindeki değişmeler birim fiyatlarıyla incelenmiştir. Bu bölümde desteklemelerin toplam gelir içerisindeki payına da yer verilmiştir. Son olarak 50 dekar alanda ürün üreten çiftçinin her ürün için ne kadar getiri sağlayacağı ve ne kadar destek alacağı hesaplanmıştır.

Bu yapılan analizlerle, Gördes ilçesindeki çiftçilerin üretim yelpazelerinde daha kârlı ürünlere yönelmelerini sağlamanın gerekliliği belirlenmiştir.

I. BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TARIMIN YERİ VE AVRUPA ORTAK TARIM POLİTİKALARINA UYUM SÜRECİ

1. 1980 sonrası Türk Tarım Sektöründe Önemli Gelişmeler

1980 yılı sonrası dönemde hükümetlerin aldıkları önlemler tarım sektörünün yapısını etkilemiştir. Özellikle 1980 yılının başından itibaren ithal ikamecilikten vazgeçilmesi önemli bir gelişmedir.

1.1. 1980 Sonrası Türk Tarım Sektöründe Yapısal Dönüşüm

1980’li yıllarla birlikte Türkiye’de ekonomik büyüme stratejisi önemli bir değişim geçirmiştir. 1980 öncesi dönemde uygulanan ithal ikameci büyüme stratejisi terk edilerek dışa açık büyüme stratejisi uygulamaya konulmuştur(T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2002). 1980 yılı gerek Türkiye gerekse dünya açısından önemli yapısal dönüşümlerin yaşandığı bir yıl olmuştur. Söz konusu dönemden itibaren tüm dünyada etkisini hissettiren küreselleşme olgusu tüm ülke ekonomilerini derinden etkilemiştir. Küreselleşmenin ivme kazandığı bu süreçte ülke ekonomileri sınırlarını sermayeye açma yönünde bir takım liberal politikaları hayata geçirmişlerdir. Hatta denilebilir ki 1980 sonrasındaki ekonomiler, dışa dönük sanayileşme ve liberalleşme politikalarıyla yönlendirilmeye başlanmıştır. 24 Ocak kararlarıyla başlayan dışa açılma sürecinden beklenen şey, ülkenin gelişmişlik düzeyi açısından daha ileri aşamalara hızlı bir şekilde geçmesini sağlayabilmektir. Böyle bir sanayileşme stratejisi sayesinde, ülkenin ihracat gelirleri artacak ve bu artış sayesinde elde edilen gelirler, ülkenin sanayileşmesini dolayısıyla gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerine ulaşmayı sağlayacaktır(Öztürk, Özyakışır, 2005 s. 2).

Türkiye’de 1980 yılında alınan “24 Ocak 1980 Kararları”, Türkiye’nin kronikleşmiş dış borçlarını finanse edebilmek ve ekonomik büyümesini ihracat artışı kanalıyla gerçekleştirmek amacıyla alınmıştı. Ulusal paranın döviz cinsinden değerinin düşük tutulması ve yurt içi tüketime yönelmiş arzın yurtdışına kaydırılması, günümüzde ihracatı arttırabilmek için sıkça başvurulan yöntemlerden ikisidir. Türkiye ekonomisinde 1980 sonrası dönemde en önemli değişimler dış ekonomik ilişkiler

alanında gerçekleşmiştir. Bu değişmelerden en önemlileri; dış ticaret işlemlerinde serbestleşme ve bu doğrultuda ekonominin dışa açılmasıdır(Ateş, Bostan, 2007 s. 2-3).

24 Ocak kararlarının özünde dış ticarete açılma bununla birlikte ihracatı arttırmak yatıyordu. İthalatın serbestleşmesi, yabancı ürünlerin iç pazara girmesini ve uluslararası rekabet baskısının bu pazarlara taşınmasını, ihracatın özendirilmesini ve yerli ürünlerin dış pazarda rakipleriyle rekabete girmesini sağlayacaktır(Ateş, Bostan, 2007 s. 2-3). Bu kapsam da 24 Ocak kararları, Türkiye'nin küresel pazara eklenmesiyle simgeleyen önemli bir dönüşüm noktasıdır. Bu dönüm noktasından birincisi, Türkiye'nin kapılarını dünyaya açan ve çağı yakalamak adına bir fırsat ve bir devrimdir. İkincisi ise Türkiye'yi tek taraflı ve tam olarak yabancı sermayeye açan, tarım, sanayi ve ticaret alanlarında ulusal hedeflerden uzaklaşmasına neden olmuştur.(Öztürki, Naz, İçöz 2008 s. 15-16). Yapısal değişikliğin olumlu sonuçlar verebilmesi için bir takım önlemler alınmıştır.

1.2. 24 Ocak 1980 Kararları İle Alınan Önlemler

Literatürümüze “24 Ocak Kararları” olarak giren söz konusu program kapsamında kısa ve uzun vadeli amaçlar ortaya konulmuştur. Programın kısa vadeli amaçları, acil dış ödeme güçlüklerini ortadan kaldırmak, hızlı bir yükseliş trendine giren enflasyonu düşürmek, ekonomide atıl kapasiteleri harekete geçirerek büyüme hızını arttırmak ve işsizlik oranını düşürmek olmuştur. Program uzun vadeli ise iki amaca odaklanmıştır: Birincisi, kamu kesiminin küçültülmesi, ikincisi ise bütün kurum ve kuralları ile serbest piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılmasıdır(Kaya, 2013 s. 9).

24 Ocak 1980'de alınan önlemler şu şekilde özetlenebilir(Öztürk, Özyakışır, 2005 s. 3-4):

- a. Para önemli ölçüde devalüe edilmiştir. Bir yıl içinde iki katına çıkarılan dolar fiyatı 24 Ocak 1980'de tekrar artırılarak 47 ₺ den 70 ₺ ye çıkarılmış olup, bunu izleyen yıllarda doların değeri sık sık ayarlanarak 1987 yılı sonunda 1000 ₺ dolaylarına getirilmiştir. Türkiye'deki ve yabancı ülkelerdeki fiyat artışları ile 1981 Mayıs'ı 1987 sonu arasında dolar ve mark değerleri göz önüne alınarak yapılan hesaplara göre tartılı efektif döviz kuru 100 ₺'den 63,27 ₺'ye inmişti. 1979'da 100 ₺ olan doların gerçek değeri 1987 sonunda yaklaşık 200 ₺ olmuştur.

- b.** 1980'lere kadar her çeşit fiyatlar üzerinde devlet kontrolleri varken bunlar büyük ölçüde gevşetilir, kaldırılarak Pazar fiyat mekanizmasının işlemesine olanak verilmiştir.
- c.** Kamu iktisadi teşebbüslerinin ürettiği malların fiyatlanması üzerindeki baskı büyük ölçüde gevşetilmiş, bunların özellikle fiyat yönetimindeki özgürlüğü artırılmış ve söz konusu mallara gerekli zamlar yapılmıştır.
- d.** 1980'lere kadar devamlı baskı altında tutulan finans pazarları özellikle banka faaliyeti bir ölçüde serbest bırakılmış ve 1970'lerdeki enflasyon dönemlerinde eksi gerçek faizlerle alınıp satılan fonların enflasyonun üstündeki faizlerle alınıp satılmasına olanak verilmiştir. Bankaların yanında diğer finans kuruluşlarının gelişmesine çaba harcanmıştır.
- e.** 1970'lerde son derece kudretli ve militan hale gelen işçi kuruluşlarının faaliyeti sınırlandırılmış, toplu pazarlık yöntemleri gözden geçirilmiş ve işçi ücretlerinin yükselmesine engel olunmuştur.
- f.** 1980'lerden önce gerek uygulanan kalkınma stratejisi, gerek çeşitli ideolojik nedenlerle sınırlı kalan yabancı yatırımlar teşvik edilmiştir.
- g.** Sıkı bir para politikası uygulaması başlamış ve para emisyonlarının kontrol edilmesi yönünde az da olsa bazı çabalar sarf edilmiştir.
- h.** İhracatın teşviki amacı ile çeşitli önlemler alınmış, hatırı sayılır vergi iadeleri, sübvansiyonlar, kredi kolaylıkları, ucuz faiz uygulamaları yaygınlaştırılmıştır.

24 Ocak Kararları, ekonominin yapısında önemli değişiklikler yapılmasını ve piyasada fiyat mekanizmasının tek yol gösterici olmasını temel ilke olarak benimsemiştir. 24 Ocak Kararları sonrası yapısal dönüşüm programı uygulanmasına rağmen, düşük sayılmayacak bir büyüme oranına ulaşılmıştır. Büyüme, atıl kapasite harekete geçirilerek sağlanmıştır. Tarım sektörünün GSMH içindeki payı azalırken sanayi ve hizmetler sektörünün payı artmıştır. İşsizlik oranı artmıştır. Tarım sektöründeki işgücü azalmıştır(Kaya, 2013 s. 9).

1.3. 24 Ocak 1980 Kararlarının Türkiye Tarımına Etkileri

Genel olarak 24 Ocak Kararlarının Türkiye’de ekonomi ve buna bağılı olarak toplumsal yaşam üzerinde çok yönlü etkileri olduğu tartışılmaz bir gerçektir fakat bu kararların alınmasından sonra gerçekleştirilen uygulamaların en çok tarım sektörünü olumsuz yönde etkilediği açıktır. Enflasyonun düşürülmesi için bir takım önlemler öngörölmüş ve bu önlemlerden de en fazla etkilenen tarım sektörü olmuştur. Özellikle “akaryakıt fiyatları, tarım ürünleri taban fiyatları ve Kamu İktisadi Teşebbüs (KİT) fiyatları enflasyonu önleyecek biçimde ayarlanacaktır” şeklinde düzenlenen madde, bundan sonra tarım ile ilgili olarak izlenecek olan politikaların kodlarını içermektedir. Tarımsal girdilere sağlanan sübvansiyonların, tarım ürünleri fiyatlarının yüksek olmasına ve düşük faizli tarımsal kredilerin de yüksek bir enflasyonun yaşanmasına yol açtığı düşünülmüştür. Kararlar doğrultusunda ihracatın artırılması hedeflendiğinden iç tüketimde kısıtlamalara gidilmiş, tarım ürünlerinin dış alıcılar tarafından satın alınmasını kolaylaştırmak amacıyla ürün fiyatları düşük tutulmuştur. Bunun sonucunda tarımsal gelirler, maaş ve ücretler ile tarımsal ürünlerin taban fiyatları düşük tutulmuştur(Öztürk, Naz, İçöz, 2008 s. 20).

Tarım, gerek doğa koşullarına bağılılığı gerekse piyasa sisteminin serbest rekabet yaklaşımı nedeniyle dünyanın hiçbir yerinde piyasa koşullarına dahil edilmezken, Türkiye 24 Ocak 1980’den başlayarak 1930’lardan beri devlet tarafından uygulanan taban fiyat ve alım destekleri, yerini büyük ölçüde piyasa koşullarına bırakmıştır. Belli başlı ürünlerde uygulanan taban fiyatları enflasyonist baskı yaratmamak amacıyla bir yandan düşük tutulurken, diğeryandan da geç ilan edilerek üreticinin ürünün değerlenmesi önlenmiş ve tarımsal ürünler spekülasyon konusu yapılmıştır(Uysal, 1993 s. 33). 1980’de 22 olan desteklenen ürün sayısı 1990’da 10’a kadar düşmüş, seçim nedeniyle 1991’de söz konusu desteklenen ürün sayısı 23’e çıkmıştır. 5 Nisan 1994 kararları ile desteklenen ürün sayısı 8’e indirilmiştir. Bu çerçevede hububat, tütün ve şekerpancarı dışındaki ürünler destekleme kapsamından çıkarılmış ve bu uygulama sonraki yıllar da sürdürölmüştür(Doğan, 2002 s. 10).

Türkiye kendi önlemlerini alırken dünya ise tarımla ilgili ikili ve daha çok taraflı görüşmeler yaparak tarımın önemini vurgulamaktalar ve bu sektöre çözüm yolları aramışlardır.

1.4. Tarım Sektörü İçin İkili Görüşmeler Çerçevesinde: 1980-1990 Sürecinde Uruguay Raundu

Türkiye 24 Ocak kararları ile Türkiye’de tarım sektöründe önemli değişiklikler meydana geldi. Dünya ekonomisinde ise uluslararası ticarete 1980’li yılların başından itibaren kendini hissettiren durgunluk ve dünya tarım piyasalarında yaşanan karmaşa, uluslar arası ekonomik ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Bu nedenle 1986 yılında sona eren en önemli ve en uzun görüşme olan Uruguay Raundu gerçekleştirilmiştir. Uruguay Raundu görüşmelerine kadar gündem dışı kalan tarım ürünleri dış ticareti, Uruguay Raundu’nun temel tartışma ve anlaşmazlık konusu olmuştur. Uruguay Raundu sonucunda; BrettonWoods kurumlarının Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) ile üçüncü ayağını oluşturacak Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) kurulması, 1947 yılından beri geçici bir statü ile çalışan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması’nın (GATT) işlevselliğini ortadan kaldırmıştır. Dünya tarım ürünleri ticareti GATT ilkeleri dışında tutulmuştur. Tarım politikaları çerçevesinde uygulamaya konan kurallar ve özellikle ihracat teşvikleri GATT ilkelerine aykırı olmasına rağmen, zorunlu istisnalar olarak kabul edilmiştir. Bunun önemli nedenlerinden biri; doğa koşullarına bağımlı bir ürünün piyasasında devlet müdahalesi olmadan belirli bir istikrarın olmayacağı gerçeğidir. Bir diğer neden ise; İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya ve Batı Avrupa başta olmak üzere çok sayıda ülkenin insan beslenmesi gibi hassas bir alanda bağımsız olma stratejilerinin zorunlu kıldığı müdahaleci politikalarıdır. Bir diğer önemli sebep ise; dünya tarım piyasalarının ihracatçı ülkeleri tatmin edecek kadar olumlu gelişme göstermesidir(Doğan, 2002 s. 7-8).

Uruguay Raundu ile başlatılan reform sürecinin amacının, uzun vadede adil ve serbest piyasa mekanizması prensiplerine dayalı tarımsal bir piyasa oluşturmak olduğu kabul edilmiştir.

DTÖ Tarım Anlaşması, Gelişmiş Ülke ve Gelişmekte Olan Ülke ve En Az Gelişmiş Ülkelere farklı oran ve sürelerde taahhütte bulunabilme olanağı tanımaktadır. Türkiye de, DTÖ çerçevesinde gelişmekte olan ülke statüsünde olup, tüm tarımsal taviz ve taahhütlerinde, Tarım Anlaşmasının gelişme yolundaki ülkeler için öngördüğü özel ve lehte ayrıcalık tanınan hükümlerinden yararlanmıştır(Aydın, 2004 s. 35-36).

2. 1990 Sonrası Avrupa’da Uygulanan Tarım Politikaları ve Bu Uygulamaların Yansıması

Türkiye tarım sektöründe 1990 yılı ve sonrasında uygulanan tarım politikaları 1980’li yıllara göre daha farklı bir süreçte gelişmiştir. Avrupa ülkeleri ve Avrupa’nın uygulamak istediği ortak tarım politikası ilkelerine uyum sürecinde olmaya çaba sarf ettiği bir dönemdir. Bu dönemde gerek anlaşmalar gerekse karşılıklı görüşmeler devam etmiştir. Bu kapsamda Avrupa da yapılan tarımsal reformlar destekleme alım politikalarında önemli değişiklikler olmasına neden olmuştur.

2.1. 1992 MacSharry Reformlarının Türkiye’de Uygulanan Tarım Politikalarına Etkisi

1992 MacSharry reformu Türkiye’de uygulanan destekleme politikalarının ürün desteği olarak değil üreticiye yapılacak doğrudan destek olarak değiştirilmesini sağlamıştır. Reform Avrupa Birliği tarım sektöründe rekabeti geliştirmeyi, tarım piyasasının istikrarını sağlamayı, üretimi çeşitlendirmeyi, çevreyi korumayı ve Avrupa Birliği bütçe harcamalarını dengelemeyi hedefliyordu. İlk olarak hububat müdahale fiyatlarında %35 ve sığır eti müdahale fiyatında %15 oranında indirim sağlanırken, üretimi fazla ürünlerin üretiminden vazgeçilmesi desteği, tarım ve çevre uyumu programları, ağaçlandırma, erken emeklilik, ürün çeşitliliği ile ilgili destek verildi. Avrupa tarımına olumlu etkileri olan bu reformlar Birliğin dünya piyasasında yaşadığı sıkıntıları da gidermiştir. 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü ile imzalanan anlaşma ile Ortak Tarım Politikası’nın (OTP) dış rekabet karşı temel koruma mekanizmaları ve vergiler uygulamadan kaldırılarak eşdeğer gümrük tarifelerine dönüştürülmüş ve anlaşmada belirtilen oranlarda indirime gidilmiştir(Kilit, 2012 s. 3).

2.2. 1994 Yılında Dünya Ticaret Örgütü İle Yapılan İkili Anlaşma

1994 yılında Türkiye DTÖ Tarım Anlaşması’nı imzalamıştır. 1994 yılında Dünya Bankası ile yapılan sözleşme metni, 27 Kasım 1994 tarihli 4046 sayılı Özelleştirme Yasası olarak kabul edilerek yürürlüğe konmuştur(Yörür, 2010 s. 5). Yapılan bu anlaşmayla Avrupa tarım politikalarına uyum sürecinde bir adım daha ileriye gidilmiş olundu. 1994 yılından sonra 31 Aralık 1995 yılında Gümrük Birliği anlaşması imzalanmış ve 1 Ocak 1996 yılında yürürlüğe girmiştir. Yapılan bu

anlaşmayla tarımsal ürünlerde gerek vergilendirmede gerekse tarifelerde değişikliklere gidilmiştir.

2.3. 1996 Yılında Yapılan Gümrük Anlaşmasının Türkiye Tarımı İçin Önemi

Gümrük Birliği, Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile ortaklık anlaşması çerçevesinde 1971 yılında tek taraflı olarak bazı istisnalar dışında AB pazarına gümrüksüz giriş hakkını elde etmesiyle başlayan bir süreçtir. Avrupa Birliği- Türkiye ortaklığını kuran 1963 Ankara Anlaşması'nda öngörüldüğü gibi Gümrük Birliği, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve bu tarihten itibaren sanayi ürünlerinde gümrükler sıfırlanmıştır. Gümrük Birliği ile birlikte koruma duvarları kaldırılmış, buna bağlı olarak istikrarlı ve büyük bir ihracat pazarına erişim yanında daha ucuz ve daha kaliteli girdilerden yararlanılmaya başlanmıştır (Yıldırım, 2005).

Gümrük Birliği, taraf ülkelerin aralarındaki ticaretin her çeşit tarife ve eş değer vergiden muaf bir biçimde gerçekleşebildiği ve tarafların, birlik dışında kalan ülkelere yönelik olarak da ortak bir gümrük tarifelerini benimsedikleri bir ekonomik entegrasyon modelidir.

1980'lerde Özal dönemi liberal ekonomi politikaları ve dışa açılma, 1987 yılında Avrupa Topluluğu'na yapılan üyelik başvurusu, Doğu Blok'un yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ortaya çıkan yeni dünya düzeni ve jeopolitik durum gibi faktörler, Türkiye'nin AB'ye daha yakınlaşmasına neden olmuş, topluluğa ekonomik ve siyasi olarak tam üyelik öncelikli stratejik hedef haline gelmiştir. Tam üyelik sürecini hızlandırması açısından ekonomik ve kültürel olarak yakınlaşmayı ve entegrasyonu sağlaması düşünülen Gümrük Birliği'ne karşıda bakış açısının değişmesine sebep olmuş, Türkiye'nin 1970 protokolünde öngörülen yükümlüklerini tamamlayarak Gümrük Birliği'ne tam olarak girmesi öncelikli hale gelmiştir. 1992 yılında Gümrük Birliği hazırlıkları yapmak ve nihai usul ve esasları tespit etmek amacıyla Türkiye-AB arasında ortak bir komite kurulmuş, bu komitenin çalışmalarını tamamlamasına müteakiben 1963 Ankara anlaşması ile başlayan Gümrük Birliği süreci 1 Ocak 1996 yılında tamamlanmıştır. Türkiye-AB Gümrük Birliği, sadece sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamakta, geleneksel tarım ürünleri ise kapsam dışı bulunmaktadır. İşlenmiş tarım ürünlerinde gümrük vergileri tespit edilirken, tarım payı

ile sanayi payı ayrılmakta ve sadece sanayi payı vergi muafiyetine tabi tutulmaktadır.(Antalya AB Bilgi Merkezi, 2010 s. 2-3).

Türkiye bir taraftan Gümrük Birliği sürecini tamamlarken bir taraftan da Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmektedir. 1997 yılında Avrupa Parlamentosuna sunulan Gündem 2000 Raporu bunlardan birisidir.

2.4. Gündem 2000 Raporunun Tarıma Yönelik Uygulaması

Türkiye Gümrük Birliğinin şartlarını sağlamaya çalışırken bir taraftan da Avrupa da meydana gelen gelişmeleri yakından izlemektedir. Bu gelişmelerden bir tanesi de tarıma yönelik olan Gündem 2000 Raporu uygulamasıdır Tarıma yönelik harcamaların Topluluk bütçesinin yarısını oluşturmaya devam etmesi, tarım çevre ilişkilerinin artan önemi, deli dana ve şap hastalığı krizi ile önemi bir kez daha anlaşılan ürün güvenliliği ve tüketici hakları, dünya ticaretinin daha fazla serbestleştirilmesi amacıyla Dünya Ticaret Örgütü ile devam eden görüşmelere yönelik hazırlıklar, AB üreticilerinin dünya ile rekabetinin artırılması ve yeni genişleme hazırlıkları ile ilgili kaygıların etkisiyle oluşturulmuştur. Bu reform kapsamında MacSharry reformunun derinleştirilmesi ve kapsamın genişletilmesi; tarımda fiyat desteğinin oranının azaltılarak doğrudan ödemelerin yaygınlaştırılması ve bu sürecin kırsal kalkınma politikası ile desteklenmesi istenmiştir. Buna göre; Avrupa Birliği tarım ürünlerinin iç ve dış pazarda rekabet gücünün artırılması, tüketicilerin daha düşük fiyatlarla ürünlere ulaşması, gıda güvenliği ve kalitesinin iyileştirilmesi, çevrenin korunması hedefinin Ortak Tarım Politikası ile bütünleşmesi, üreticilerin iyi bir yaşam düzeyi sağlanarak gelir istikrarına katkıda bulunulması, çiftçiler ve aileleri için tamamlayıcı ve alternatif iş imkânları geliştirilmesi ve kırsal kalkınmanın Ortak Tarım Politikası'nın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi hedeflenmiştir(Kilit, 2012 s. 4).

Türkiye'nin Gümrük Birliği ile ilgili yükümlüklerini yerine getirme çalışmaları sürerken AB'nin gündeminde genişleme ve derinleşme konuları yer alıyordu. Bu amaçla kurulan komisyon tarafından hazırlanan ve 16 Temmuz 1997'de o dönemki Komisyon Başkanı Jacques Santer tarafından Avrupa Parlamentosu'na sunulan Gündem 2000'de ele alınan 3 temel konu, Birliğin yeni yüzyılda izleyeceği tarımsal politikalar ve yapılması gereken reformlar; genişleme ve 2000-2006 döneminde uygulanacak olan mali çerçevedir. Bu rapor kapsamında Birliğin bundan sonraki genişleme stratejisinin

unsurları ve başvuran ülkelere ilişkin durum değerlendirmelerinin hangi kriterlere göre yapılacağı ana hatlarıyla belirtilmiştir(DTM, 1999 s. 246).

Yaşanan tarımsal problemlere çözüm yolu olarak Aralık 1995 Madrid Zirvesinde, Bakanlar Konseyinin isteği üzerine Komisyon tarafından hazırlanan ve 21. Yüzyılda AB'nin karşılaşacağı sorunları ortaya koyarak çözüm önerileri sunan Gündem 2000 belgesi içerisinde Ortak Tarım Politikası ile ilgili olarak MacSharry Reformlarının devamı niteliğinde hazırlanan bir dizi değişiklikle yer verilmiştir. Bu kapsamda;

- a. AB'de faaliyet gösteren üreticilerin iç ve dış alanda rekabet gücünün artırılması,
- b. Ürün güvenliğinin sağlanması,
- c. Tarım kesiminin yaşam kalitesi ve gelir düzeyinin artırılması,
- d. Çevre korunması Ortak Tarım Politikası ile bütünleşmesi,
- e. Tarımsal üreticilere alternatif iş imkânları yaratılması,
- f. Tarım alanındaki AB mevzuatının sadeleştirilmesi, 21. Yüzyılda Ortak Tarım Politikası'nın işleyişine yön verecek yeni amaçlar olarak saptanmıştır(Baş, 2004 s. 15).

Gündem 2000 raporunun tarıma yönelik uygulamasında kendi tarım üreticilerini güven altına almayı amaçlamıştır. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına geçişte bir adım daha ileriye gitmişti

Türkiye tarım politika uygulamalarında ise Avrupa da yapılan yenilikler yakından izlenmiş ve uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Çünkü Avrupa Birliği'ne katılma sürecinde bu rapor, reform ve anlaşmalar önemli kıstaslar olarak Türkiye'nin karşısına çıkmıştır.

2.5. Türk Tarım Sektörünün Gelişim Sürecinde 2003 Reformlarının Etkisi

2003 Reformları ile Avrupa Birliği tarım ürünlerinin piyasa odaklı olması ve rekabet gücünün artırılması, Ortak Tarım Politikası'nın basitleştirilmesi, harcamaların kontrol altında tutulması, genişleme sürecinin kolaylaştırılması ve Dünya Ticaret Örgütü ile müzakerelerde Ortak Tarım Politikası'nın en iyi şekilde savunulması hedeflenmiştir. Reformda öne çıkan düzenlemelerden ilki çiftçilere ürettikleri ürün dikkate alınmaksızın yılda bir kez gelir desteği verilmesidir. Türkiye'de de bu sistem bir

süre kullanılmaya çalışılmıştır. Üreticilerin doğrudan ödemelerden faydalanabilmeleri için tarım arazilerinin belirli bir oranını ekim dışı bırakmaları gerekmektedir. 2005 yılında uygulanmaya başlanan bu ödeme planından yararlanabilmeleri, geçmişte yalnız gönüllülük ile uygulanan ve Gündem 2000 raporunda da bahsedilen çapraz uyum ilkesine dayanmaktadır. Tarım arazilerinin iyi çevresel ve tarımsal koşullarda tutulmasına yönelik üye devletler tarafından belirlenen standartlar ve çevrenin korunması, gıda güvenliği, kamu, bitki, hayvan sağlığı ile hayvan refahı konularında belirlenmiş standartlara uymayan üreticilerin doğrudan ödemelerin azaltılması veya tamamen askıya alınması öngörülmüştür(Kilit, 2012 s. 5).

Avrupa Tarım Politikalarına uyum sürecinde Türk Tarım Politikalarında bazı sorunlar ile karşılaşmıştır. Desteklemelerin ve uyum sürecinde uygulanan tarım politikalarının bütçe üzerinde olumsuz etki yaratması üzerine yeni bir oluşuma ihtiyaç duyuldu. Türkiye bu olumsuz süreçten çıkmak için IMF'ye niyet mektubu yazarak Tarım Reformu Uygulama Projesini uygulama konusunda taahhüt vermiştir.

2.6. Tarım Reformu Uygulama Projesi Ve Türkiye Tarım Politikasına Etkisi

Türkiye 2000'li yıllara IMF ve Dünya Bankası tarafından desteklenen makroekonomik istikrar ve yapısal uyum programlarıyla girdi. Tarım destek politikaları, bütçe üzerindeki doğrudan ve dolaylı yüklerinin giderek artması ve mevcut politikalarının etkinliğini kaybetmesi nedeniyle yeniden düzenlendi. Tarım politikası reform programı Tarım Reformu Uygulama Projesinden (TRUP) önce başlamıştır. TRUP, Dünya Bankası ile Türkiye arasında yapılan ikraz anlaşmasının adıdır. Proje, amacı etkin bir şekilde dağıtılmayan tarım destekleri nedeniyle israf edilen kaynakları azaltmak ve destek sistemini sektörün üretkenliğini arttıracak şekilde yeniden düzenlemek olan tarım reformu programının uygulanması konusunda hükümete yardımcı olmayı hedeflemekteydi. TRUP o kadar meşhur oldu ki kamuoyunda reform programı da trup olarak tanınmaya başlandı. Reform programı Aralık 1999'da verilen IMF Niyet Mektubu ile başladı. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri nedeniyle projenin onaylanması gecikti. Proje resmi olarak Haziran 2001'de başladı. 2005 yılında uzatılarak, 2009 yılında sona erdi.

Tarım Reformu Uygulama Projesi'nin 4 iyi tanımlanmış bileşeni vardır:

- a. Doğrudan Gelir Desteği girdi ve çıktı fiyatları üzerinden yapılan desteklerin kaldırılması karşısında çiftçilere bir güvenlik ağı sağlamak açısından önemliydi. Azalan destekler nedeniyle oluşabilecek gelir kayıplarının kısmen telafi edilebilmesi için alan bazında yıllık ödemeler yapılması amaçlanıyordu.
- b. Tütün, fındık, şeker pancarı, ve çay gibi üretim fazlası olan ürünlerden “üretim açığı” olan mısır, yağlı tohumlar ve yem bitkileri gibi ürünlere geçiş aşamasında yardıma ihtiyacı olan çiftçilere desteklemeyi amaçlıyordu.
- c. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin (TSKB) yeniden yapılandırılmasını öngören, 2000 yılında çıkarılan TSKB’lerle ilgili yasanın uygulanmasına yardımcı olmayı hedefliyordu. Bu yasa TSKB’lerin bağımsız ve finansal olarak özerk olmaları için atılan ilk adımdır.
- d. Kamuoyu bilgilendirme kampanyasının amacı çiftçileri ve kamuoyunu reformlar ve proje çerçevesinde kullanılabilecek olan destek mekanizmaları hakkında zamanında bilgilendirmektir(Çakmak, Dudu, 2011 s. 4-5).

Türkiye IMF’ye yazdığı bu niyet mektubu ile yeni bir Tarım Reformu içerisine girmiştir. Yapılan bu reformun da gerçek amacı Avrupa Tarım oluşumundan yer edinmektir. Avrupa’nın oluşturmaya çalıştığı Tarım Anlaşması ile ülkeler uluslar arası tarım ürünleri ticaretinde daha fazla yer almışlardır. Oluşturulmaya başlanan Tarım Anlaşması ve Türkiye’nin de parçası olmayı hedeflediği süreçte tarım ürünleri ticareti serbestleştirilerek karşılaştırmalı üstünlüğe dayanan bir oluşum amaçlanmıştır.

3. Avrupa Ülkeleri İle Tarım Anlaşmasının Oluşumu

Dünya ticaretini evrensel boyutlarda serbestleştirme çabalarına küreselleşme adı verilmektedir. Küreselleşme (globalization), özellikle 1980 sonraları ve 1990 başlarından itibaren dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlayan bir kavramdır. 1947’de kurulan GATT çerçevesinde gümrük tarifeleri ve kotaların kaldırılarak uluslararası ticaretin evrensel boyutlarda serbestleşmesi çalışmaları ile başlamıştır. Bugün GATT’ın yerine DTÖ geçmiştir bulunmaktadır. DTÖ, görevleri ve kapsamı GATT’tan daha geniş ve yaptırım gücü daha yüksek bir kurum niteliğindedir.

1 Ocak 1995 tarihinde faaliyete geçen DTÖ, GATT’ın Uruguay Görüşmelerinde kuruldu ve dünya ticaretini serbestleştirme çabalarını sürdürmek üzere GATT

anlaşmasını değiştirip geliştirerek kendi kapsamına aldı. Yani, DTÖ'nun yasal dayanağı geliştirilmiş biçimiyle yeni GATT sözleşmesidir(Seyidoğlu, 2009 s. 216-217).

Üretimin doğal koşullara bağlı olmasından kaynaklanan arz katılığı, tüketimin daha çok beslenmeye yönelik olmasından kaynaklanan talep katılığı, tarım piyasalarında fiyatın ve üretici gelirlerinde istikrarın oluşumunu güçleştirmektedir. Fiyat ve gelir istikrarsızlığı sonuç olarak tarım kesimine yapılan müdahale temel oluşturmaktadır. 1960-1980 yılları arasında GATT tarafından gerçekleştirilen Dillon, Kennedy ve Tokyo Turlarında gündem dışı kalan tarım kesiminin, 1986 yılında başlayan Uruguay Turunda en kritik tartışma konusu olmasının temel nedeni, tarım piyasalarının bu istikrarsız özelliğidir(Şahinöz, 2002 s. 188). Bu özellik, 1980 sonrası dünya tarım piyasalarında sübvansiyonlar savaşına varan bir pazar mücadelesinin ve ticari karmaşanın yaşanmasına neden olmuş ve DTÖ'nün tarım ürünlerinde de serbest ticaret politikalarına yönelmesine ortam hazırlamıştır.

Gelişmekte olan ülkelerin ihracatının büyük bölümünü tarım ürünleri oluşturmaktadır. Hızlı nüfus artışı, teknoloji ve eğitim yetersizliği yanında gelişmiş ülkelerin korumacı politikaları özellikle 1980'li yıllardan itibaren bu ülkelerden gelişmiş ülkelere döviz transferine yol açmıştır(Doğan, 2002 s. 41-45).

Uruguay Turu, büyük ölçüde ABD, AB ve Cairns Grubu¹ ülkelerinin çekişmeleri ve pazarlıklarına sahne olmuştur(Ay, Yapar, 2005 s. 57-59).

Uruguay Turu sonrası dünya tarım politikalarında, daha az devlet, daha çok piyasa ifadesiyle özetlenebilen liberal eğilimler etkili olmaya başlamıştır. Bu amaçla Tarım Anlaşması imzalanması ile ülkelerin uluslar arası tarım ürünleri ticaretinden daha fazla pay almak amacıyla pazara giriş, ihracat sübvansiyonları ve iç destek alanlarında uyguladıkları korumacı önlemler tamamen ortadan kaldırılmamış olmakla birlikte sınırlandırılmış ve tarım ürünleri ticaretinin serbestleştirilerek karşılaştırmalı üstünlüğe dayalı bir tarım ticareti oluşturulması için ilk adım atılmıştır.

Tablo 1'de 2004 yılına kadar tarım anlaşmaları ve tarifeler için yapılan görüşmeler, anlaşmalar bir arada verilmiştir.

¹Cairns Grubu, orta büyüklükteki tarım ürünleri ihracatçısı olan 18 ülkeden oluşmaktadır. Bu ülkeler: Arjantin, Avustralya, Bolivya, Kanada, Şili, Kolombiya, Kostarika, Guetemala, Malezya, Yeni Zelanda, Paraguay, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Uruguay'dır.

Tablo-1 : GATT Toplantıları, 1947-1993 ve WTO Toplantısı, 2001

Yıllar	Yer/Toplantı Adı	Katılan Ülke Sayısı	Kapsanan Konular	Yapılan Ağırlıklı Tarife Yüzdesi
1947	Cenevre	23	Tarifeler	-26
1949	Annecy	13	Tarifeler	-3
1950-1951	Torquay	38	Tarifeler	-4
1955-1956	Cenevre	26	Tarifler	-3
1961-1962	Cenevre (Dillion Görüşmeleri)	26	Tarifeler	-4
1964-1967	Cenevre (Kennedy Görüşmeleri)	62	Tarifeler ve anti-damping önlemleri	-38
1973-1979	Cenevre (Tokyo Görüşmeleri)	102	Tarifeler, tarife dışı önlemler, çok yanlı anlaşmalar	-33
1986-1994	Cenevre (Uruguay Görüşmeleri)	123	Tarifeler, tarife dışı önlemler, tarım, hizmetler, tekstil, sınai, ve fikri mülkiyet hakları, anlaşmazlıkların çözümü, WTO'nun kurulması	0
2001-2004	Doha Görüşmeleri	144	Tarımda, sanayide ve hizmetlerde küresel ticareti serbestleştirmek	0

Kaynak: Halil Seyidoğlu Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama 2009 s.220

Daha sonraki GATT toplantısı 1986 yılının Eylül ayında Uruguay'ın Puntadel Este kentinde başladı. Uruguay Görüşmeleri (Uruguay Round) adı verilen bu toplantıların dört yıl sürmesi planlanmıştı. Ancak, özellikle tarımsal sübvansiyonların kaldırılması konusunda ABD ve AB (özellikle Fransa) arasında baş gösteren görüş ayrılıkları nedeniyle görüşmeler dört yıl daha uzadı ve 15 Nisan 1994'te Fas'ın Marakeş kentinde 125 ülkenin anlaşmayı imzalaması ile sonuçlandı(Seyidoğlu, 2009 s. 223)

3.1. Türkiye'nin Tarım Anlaşmasına Dâhil Olması; Ortak Tarım Politikası

Türkiye DTÖ' nün kurucu üyeleri arasında yer almakta, DTÖ anlaşma ve uzlaşmalarından kaynaklanan her türlü taahhütlerini ve bildirim yükümlülüklerini yerine getirmekte ve DTÖ çerçevesindeki çeşitli anlaşmaların öngördüğü mevzuat düzenlemelerini yapmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye tarafından sürdürülen dış ticaret mevzuat çalışmalarında DTÖ anlaşmalarından kaynaklanan taahhüt ve yükümlülükler dikkate alınmaktadır. Sanayi ürünlerinde yükümlülükleri yerine getirmiş olan Türkiye, en önemli sonucu DTÖ' nün kurulması olan Uruguay Turunda oluşturulan ve imzalanan Tarım Anlaşmasına taraf olmuş ve Anlaşma 25 Şubat 1995 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir(Ay, Yapar, 2005 s. 57-59).

1994'te imzalanıp 1995'te yürürlüğe giren "Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması", Uruguay Turu sonucunda ortaya çıkan yaklaşık 500 sayfalık hukuki metnin

26 sayfasını oluşturan bir belgedir(Akder, 1998 s. 5). Bu görüşmelerin devamı olarak; Seattle Konferansı Doha Görüşmeleri, OTP (Ortak Tarım Politikası) olarak devam edecektir.

3.2. Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasına Uyum Çabaları

1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması ile Türkiye-AB ortaklık ilişkisi başlamıştır. Ankara Anlaşması, Türkiye'nin üyeliğe hedefine yönelik olarak "hazırlık dönem", "geçiş dönemi" ve "son dönem" olmak üzere üç devreden oluşan bir entegrasyon modeli öngörmüştür. Ekonomik ve siyasi problemler nedeniyle istikrarsız olan ilişkiler sonrası Türkiye 14 Nisan 1987'de tam üyelik başvurusu yapmıştır. Ancak ekonomik, sosyal ve siyasi alanda yeterli olmadığı görüşü üzerine üyelik müzakereleri açılmamıştır. Türkiye üyelik sürecinde önemli bir adım olacağını düşünerek 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı uyarınca, 1 Ocak 1996 tarihinde sanayi ürünlerinde tamamen tarım ürünlerinde ise kısmen olmak üzere Gümrük Birliği tamamlanmıştır. 1999 yılı Helsinki Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsünü teyit ederek, katılım öncesi stratejiden faydalanabileceğini belirtmiştir. Bu stratejinin genel amacı, Türkiye'yi AB üyeliğine hazırlamak için bir uyum programı teklif etmektir. Bu sonuç, Türkiye-AB ilişkisinin dönüm noktasını oluşturmaktadır.(Bilgili, 2006 s. 61)

Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası (OTP), birliği ihtilafa düşüren ve üzerinde en fazla tartışma yapılan politikaların basında gelmektedir. Roma Anlaşması'nın ikinci kısmı (38-47.maddeler) tarıma ilişkin maddeleri kapsamaktadır. Roma Anlaşması, sanayi ürünlerinde olduğu gibi, tarım ürünleri alanında da serbest dolaşımı öngörmektedir(Dinler, 1996 s. 30). Fakat Roma Anlaşması'na imza koyan altı ülkenin tarım politikaları birbirinden farklı ve hatta tarım politikaları birbiriyle çelişkiliydi. Çünkü bu ülkeler değişik ekonomik anlayışlara sahip ve Kuzey Denizi'nden Akdeniz'e kadar uzanan değişik tarım ekonomilerine sahip ülkelerdir. Bazı ülkeler arz ve talebin serbestisine inanıyorlar, bazıları da daha himayeci bir sisteme yönelmekteydiler(Aksoy, 1977 s. 40).

Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası, hem tarımın son derece hayati bir işlev olan beslenme ile doğrudan bağlantılı olması, hem de AB bütçesinin en büyük kısmının OTP' ye ayrılması nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. AB, en eski ve en karmaşık politikası olan Ortak Tarım Politikası ile Birlik içindeki olası gıda

yetersizliklerinin önüne geçmeyi, verimli, sağlıklı ve çevre dostu bir üretim altyapısına kavuşmayı ve AB'nin gıda alanındaki dışa bağımlılığını ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Zaman içinde değişen koşullara uyum sağlamak amacıyla OTP'de reform ihtiyacı doğmuştur. İçinde bulunduğumuz dönemde AB hem söz konusu politikanın giderek karmaşıklaşarak, yönetilebilir olma niteliğini kaybetmeye başlaması hem de genişleme nedeniyle ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara cevap verebilmesinin sağlanması için geniş kapsamlı bir OTP reformu gerçekleştirmektedir(Günaydın, 2005).

Tarım sektörü ile ilgili olarak Türkiye'nin karşılaştığı en büyük sorunlar arasında, tarım sektörünün yapısı ve geçimini tarım sektöründen kazanan nüfusun fazlalığı yer almaktadır(Kazgan, 1999 s. 47). Türkiye'deki tarım işletmeleri, teknik ve ekonomik işletmecilik şartlarının gerektirdiği ölçülerden uzak, tarım üretimi alanlarındaki altyapı ise yetersiz durumdadır. Üyelik sürecinde Türkiye'nin ekonomik ve sosyal hayatın bütün alanlarında olduğu gibi, tarım konusunda da köklü ve somut reformlarla Avrupa Birliği'ne uyum sağlaması gerekmektedir. Bu çerçevede tarım sektörü ile ilgili çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve uygulamaya geçilmiştir. Sektörün büyüklüğü, Türk toplumun önemli bir bölümünü doğrudan ilgilendirmesi ve Avrupa Birliğinin OTP' sinin içinde bulunduğu reform süreci Türkiye'nin uyum çalışmalarını etkileyen unsurlar arasındadır. Bu nedenle, Türk tarım sektörü ile ilgili bütün kesimlerin, AB'de bu sektöre yönelik uygulamaları ve politikaları yakından takip etmesi gerekmektedir. Ancak, Türkiye AB'nin bu en masraflı ve en geniş kapsamlı politikasına uyum sağlarken, AB'nin de Türkiye'yi teknik ve mali açıdan desteklemesi gerekmektedir.

3.3. Ortak Tarım Politikasına İhtiyaç Duyulmasının Sebepleri

Ortak Tarım Politikası tarımın gelişmesi için ve bu ortaklığa üye ülkelerin çıkarlarını koruması için politikalar geliştirmektedir. Türkiye ise bu çıkarlardan faydalanmak ve Avrupa Birliği üyelik sürecinde bir adım daha ileriye gidebilmek için uyum sürecinde önemli politikalar geliştirmektedir. Aşağıda verilen maddeler de ise Avrupa da neden OTP'ye ihtiyaç duyulduğu verilmiştir.

- a. Gıda Yetersizliklerinin Önüne Geçilmesi:** İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında Avrupa kıtasında çok ciddi bir sorun olarak ortaya çıkan gıda yetersizlikleri, stratejik bir düzenleme olarak, Ortak Tarım Politikası'nın

oluşturulmasında önemli bir etken olmuştur. Tarımsal üretim miktarının yeterli seviyeye ulaştırılıp, bu düzeyin korunabilmesi için pazarın mümkün olduğunca geniş olması gerektiği düşüncesinden hareketle, ortak bir tarım politikası etrafında toplanmak kaçınılmaz bir yöntem olarak görülmüştür (Günaydın, 2005).

b. Tarımda Çalışan Kesimin Gelir Düzeyinin Korunması ve Arttırılması:

Tarım ürünlerinin fiyatlarının hayat standartlarında belirleyici olması; Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurucuları olan Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un tarım politikaları ve pazarlarını bütünleştirmeleri ihtiyacını doğurmuştur. Tarım kesiminin olası fiyat dalgalanmalarından etkilenmesinin önüne geçilmesine, bunun için de piyasalara zaman zaman müdahale edilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Etkin bir müdahalenin ise ancak ülkelerin alacağı ortak bir tavır ve politika ile mümkün olabileceği gerçeği de topluluk üyelerini ortak bir politikaya yönlendirmiştir (Hekimoğlu, Altındağ, 2006 s. 17-18).

c. Piyasa Mekanizması Arasındaki Farklılıkların Giderilmesi:

Ortak Tarım Politikası'nın uygulanmasından önceki dönemde Avrupa ülkelerinin ulusal tarım politikaları tarımsal yapılarına göre farklılıklar göstermekteydi. Örneğin Almanya gibi tarım sektörünün ekonomide diğer sektörlerle göre daha az yer tuttuğu ülkeler, net ithalatçı konumunda oldukları için, ulusal pazarlarını ithalat vergileri ve kotalarıyla korumaktaydılar. Diğer yandan başını Fransa'nın çektiği, tarımın önemli bir faaliyet alanı olduğu net ihracatçı ülkeler ise, ihracat vergi ve kotaları yanında destekleme fiyatları ve ihracat teşvikleri ile koruma mekanizmalarını oluşturuyordu. Değişik müdahale ve koruma araçlarıyla oluşturulan piyasa mekanizmaları arasındaki farklılıkların giderilmesinin ancak ortak ve tek bir politika etrafında birleşilmesi ile sağlanabileceğinin görülmesi de OTP'nin oluşumunu hızlandıran etkenlerden biri olmuştur.

Yukarıda belirtilen etmenlerin bir araya gelmesi neticesinde Avrupa'daki tarım sektörü için ortak bir politika belirlenmesi kararlaştırılmış, böylece 1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe girerek Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması ile OTP'nin yasal temeli oluşturularak amaçları belirlenmiştir. 1958 yılı Temmuz ayında Stresa

Konferansı'nda ise OTP'nin dayanacağı 3 temel ilke ortaya koyulmuştur. İlk ortak piyasa düzeni, 1962 yılında tahıl sektöründe yürürlüğe girmiştir(Ekeman, 2000 s. 6-8).

3.4. Ortak Tarım Politikasının Üretim-Fiyatı Etkileyen Amaç ve İlkeleri

Ortak Tarım Politikasının üretim ve fiyat mekanizmasına etkileyen amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz.

- a. Üretim standartlarını ve tarım teknolojisini geliştirmek
- b. Tarımsal üretim araçlarının etkili kullanımını sağlamak
- c. Avrupa'daki tarımsal üretimin verimliliğini artırmak piyasalarda istikrarı sağlamak
- d. Geçimini tarım sektöründen sağlayan kesimlerin gelirini artırmak
- e. Tüketicilere daha gerçekçi ve uygun fiyatlar sunmak ve tarım ürünleri fiyatlarını bütün üye ülkelerde eşitleyerek, fiyatların üye ülkeler arasında haksız rekabete yol açmasının önüne geçmek.

Ortak Tarım Politikasının İlkelerini incelediğimizde; Roma Anlaşması sonrası Stresa Konferansı ile başlayan çalışmalar, 1960'da AB'nin OTP'nin temel ilkelerini benimsemesiyle sonuçlanır. 22 Birliğe üye ülkelerin tarım piyasalarının düzenlenmesi ve tarımın gelişmesi için izlenecek politikaları kapsayan OTP'nin üç ana ilkesinin olduğunu görüyoruz. Bunlar: Tek Pazar İlkesi, Topluluk Tercih İlkesi, Mali Sorumluluk veya Mali Dayanışma İlkeleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Üzümcü, 2006 s. 25). Bunların ne anlama geldikleri, içerikleri ve birbiriyle olan ilişkileri aşağıda ayrıntılarıyla irdelenecektir.

- a. **Tek Pazar İlkesi:** Tek Pazar İlkesi ile tarım ürünlerinin OTP kapsamında üye ülkelerde serbest dolaşımı amaçlanmıştır. Üye ülkelerin birbirleri ile gerçekleştirdikleri ticaretin gümrük vergileri, kotalar ve benzeri engellerle kısıtlanamayacağını anlatan bu ilke, söz konusu engellerin ortadan kaldırılmasıyla tarım ürünlerinde bir tek pazar oluşturulmasını hedeflemektedir. Tek Pazar İlkesinin hayata geçirilebilmesi için üye ülkelerin kullanacakları kural ve mekanizmaların aynı olması ve Topluluk tarafından bir çatı altında idare edilmesi gerekmektedir. Tek pazar uygulamasının doğal koşullarda tek fiyat sonucunu doğurması beklendiği halde, ortak fiyat oluşumlarının piyasa mekanizmaları yerine idari kararlarla belirlenmesi nedeniyle bu gerçekleşmemiştir. Örneğin fiyatlar tahıl, seker, seker

pancarı gibi ürünlerde en yüksek ve en düşük fiyatın ortalaması olarak belirlenirken, süt ve süt ürünlerinde en yüksek fiyat, ortak fiyat olarak kabul edilmiştir. Topluluk içinde tarım ürünleri fiyatlarının eşitlenememesinin diğer bir nedeni de özellikle 1970'li yıllarda dünya para piyasalarında yaşanan döviz kuru dalgalanmaları olmuştur. Yeşil Kur ismi verilen özel bir para sistemi ile bazı araçlar devreye sokularak, olası istikrarsızlıkların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu araçlardan en önemlisi piyasa kurları arasındaki farkı karşılamak için kullanılan Telafi Edici Tutarlar uygulaması olmuştur. Tek Pazar İlkesi ile hedeflenenler arasında, malların üye ülkeler arasında serbest dolaşımı sağlanmış ancak bu, tek pazarın oluşması için yeterli olmamıştır. 1999 yılından itibaren Euro'nun kullanılmaya başlanması ile döviz kuru dalgalanmaları sona ermiş, bu da tarım ürünleri tek pazarının oluşmasına önemli katkıda bulunmuştur(Aktar, 2002 s. 42).

- b. Topluluk Tercih İlkesi:** Topluluk Tercih İlkesi ile hedeflenen, Topluluk içi piyasalarda ve Topluluk sınırlarında, üye ülkeler tarafından üretilen tarım ürünlerine öncelikli bir rejim uygulamaktır. Böylelikle üçüncü ülkelerde üretilen ürünlere karşı Topluluk üyesi ülkelerin ürünlerine tercih tanınmakta ve Topluluk tarım sektörü korunmaktadır. Topluluk üreticilerinin ucuz dış rekabete karşı korunması için iki temel koruma mekanizması oluşturulmuştur. Bunlardan birincisi bugün yerini Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması ile gümrük tarifelerine bırakmış olan prelevman adlı değişken vergidir. Bu vergi ithal ürünlerinden alınmakta ve bu ürünlerin fiyatını Topluluk fiyatına yükseltmek amacını taşımaktaydı. İkinci temel koruma aracı ise ihracat iadesi uygulamasıdır. Topluluk ürünlerinin, fiyatların daha düşük olduğu dış pazarlara ihraç edilebilmesi için kullanılan bu araç, Topluluk ürünlerine rekabet gücü kazandırmayı hedeflemekte ve daha çok iç tüketimin yetersiz olduğu ya da önemli miktarda üretim fazlası bulunan ürünler için kullanılmaktadır(Müsteşarlığı, 2002).
- c. Mali Dayanışma İlkesi:** Mali Dayanışma İlkesi, diğer iki ilke çerçevesinde uygulanacak olan ortak politika doğrultusunda yapılacak harcamaların, ortaklaşa oluşturulan bir bütçeden ve AB üyesi ülkelerin tamamının katkısı ile karşılanmasını hedeflemektedir. Bu ilke çift yönlü işlemekte ve bir yandan OTP' ye ilksin harcamalar Topluluk üyeleri tarafından ortaklaşa üstlenilirken, diğer yandan OTP çerçevesinde alınan vergilerden sağlanan gelirler Topluluğun ortak geliri olarak

kabul edilmektedir. Topluluk bütçesi içinde 1962 yılında oluşturulan özel bir fon ile mali sorumluluğun ortak paylaşımı sağlanmıştır. Oluşturulan Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) ile OTP giderleri karşılanmaktadır. FEOGA, 1964 yılında, Yönlendirme ve Garanti olmak üzere iki ayrı bölüm haline getirilmiştir. Garanti Bölümü fiyat ve pazar politikasının isleyebilmesi için gerekli olan harcamaları finanse etmekte ve Birlik bütçesinin %45'ini oluşturmaktadır. Yönlendirme Bölümü ise tarımsal yapıların iyileştirilmesine yönelik yapılandırma çalışmaları ile kırsal bölgelerin kalkındırılmasında kullanılmakta ve AB bütçesinin %3'ünü oluşturmaktadır. AB'deki bazı tarım uzmanları, Roma Antlaşması ile belirlenen ve yukarıda belirtilen bu amaçların, ortak bir tarım politikasının hayata geçirilmesindeki etkenleri en iyi şekilde yansıtan ve OTP'nin temel isleyişini içeren bir çerçeve çizdiğini belirtmektedirler. Bu görüşe göre tarımda verimliliğin artırılması yoluyla bir yandan ürün arzı güvence altına alınmış, diğer yandan da çiftçi gelirleri tatmin edici seviyeye ulaştırılabilmektedir. OTP'nin bu yönüyle, tarım sektöründe korumacı modernizasyon yöntemini benimseyen bir refah devleti politikası olduğu vurgulanmaktadır. Bu bakış açısının, OTP'nin ekonomik kaygılar kadar, hatta daha çok, toplumsal ve siyasi kaygılarla uygulanmasında, şekillendirilmesinde ve yönetilmesinde etkili olduğu açıktır(Soğuk, 2001 s. 50-53).

3.5. Ortak Tarım Politikasının Pazar ve Fiyat Mekanizmaları

Tarım ürünlerinin fiyatlarının belli bir seviyenin altına düşmemesi ve üreticilerin gelir düzeyinin azalmaması amacıyla 1962 yılından bu yana bu ürünler için her yıl ortak fiyatlar belirlenmektedir. Bu ortak fiyat uygulaması, Birliğe ithal edilen düşük fiyatlı ürünlerden kaynaklanan rekabeti engellemek, AB menseli ürünlerin dış piyasaya açılmasını kolaylaştırmak ve AB'nin ortak pazar düzenini olumsuz yönde etkileyecek farklı fiyatlara yer vermemek gibi amaçlara hizmet etmektedir. OTP'nin pazar ve fiyat mekanizmasının temelinde de sözü edilen ortak fiyatların düşmesi durumunda pazara müdahale edilmesi ve aradaki farkın destekler yoluyla Birlik bütçesinden karşılanması bulunmaktadır.

3.6. İç Piyasada Ortak Fiyat Politikası

Bu politika, iki ayrı fiyat sistemini temel almaktadır: hedef fiyat ve müdahale fiyatı. Bu iki fiyat uygulandıkları ortak piyasa düzenine göre farklı isimler olsa da,

uygulamada aynı etkiyi yaratmaktadır. Birliğin fiyat sisteminin amaçları genel olarak, üreticileri dünya fiyatlarından koruma, farklı bölgelerin mukayeseli üstünlüklerini ortaya çıkarma ve ihtisaslaşmayı sağlamaktır(Rehber, Çetin, 1998 s. 295-296).

• **Hedef fiyat**, üreticilerin gelir düzeyini mümkün olan en makul seviyede tutacak olan tavan fiyatı saptayarak, aynı zamanda tüketicilerin de aşırı fiyat artışlarına karşı korunması amacıyla belirlenen fiyattır. Her yılın pazarlama dönemi öncesi Konsey tarafından saptanan hedef fiyat, üreticilere mallarını satabilecekleri ortalama fiyat konusunda fikir vererek pazarın belirsizliğini belli bir oranda ortadan kaldırmaktadır.

• **Müdahale fiyatı**, fiyatların belirlenen hedef fiyatın altına düşmesi durumunda, üreticilere sağlanan en düşük garanti seviyesini ifade eden taban fiyattır. Avrupa'da aşırı üretim sonucunda ortaya çıkan ürün stokları nedeniyle, 1984 yılından bu yana bazı ürünler için müdahale fiyatları ile alımlar kotaya bağlanmıştır. Son reformlar ile de süt ve süt ürünleri ile pirinç gibi alanlarda müdahale fiyatlarının düşürülmesi öngörülmüştür.

3.7. Ortak Tarım Politikasının Tarihsel Gelişimi

Ortak Tarım Politikasının 1951 yılından 2013 yılına kadar olan süreci aşağıda kronolojik olarak gösterilmiştir:

1951: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu tarımsal birlik kendine yeterli bir model

1958: Stresa Konferansı, fazla üretimden kaçınma

1962: Ortak Piyasa Düzenleri

1964: Ortak tarımsal fiyatların belirlenmesi

1968: Mansholt Planı (Gelir Desteği), Uluslararası rekabet edebilirliğin desteklenmesi

1970: Kırsal kalkınma programları

1984: Süt kotası, ilk fiyat indirimleri

1988: Harcamaların kısıtlamaya yönelik tarımsal kılavuz, sistematik fiyat indirimlerine yönelik istikrar anlaşması, yapısal fonların reformu

1992-1994: Mesharry Reformu, DTÖ Tarım Anlaşması

1999:Gündem 2000: 2006'ya kadar mevcut OTP, Seattle Bakanlar konferansında yeni DTÖ müzakerelerinin başlaması

2003: Yeni OTP'nin kabul edilmesi, ara dönem gözden geçirme reformu

2008: 2009-2013 için gözden geçirme planları

2013: Yeni aşama: 2013 sonrası OTP

Yukarıda yıllar itibariyle verilen kronoloji tarımın gelişme skalasını göstermektedir. Yapılan bu anlaşmalar, planlar ve görüşmeler tarım sektörünün gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

4. Türkiye Tarım Politikaları Uygulama Sürecinde; Tarımsal Üretim ve Fiyat'ın Gelişimini Sağlayan Kanunlar

2000 yılı sonrası Türkiye'nin tarım politikaları ile ilgili yapılan düzenlemeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- a. 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu:** Bu kanunun amacı; üretimi talebe göre planlamak, ürün kalitesini iyileştirmek, kendi mülkiyetine almamak kaydıyla pazara geçerli norm ve standartlara uygun ürün sevk etmek ve ürünlerin ulusal ve uluslar arası ölçekte pazarlama gücünü artırıcı tedbirler almak üzere tarım üreticilerinin, ürün veya ürün grubu bazında bir araya gelerek, tüzel kişiliği haiz tarımsal üretici birlikleri kurmalarını sağlamaktır(T.C Resmi Gazete, 2004).
- b. 5262 Organik Tarım Kanunu:** Bu kanunun amacı; tüketiciye güvenilir, kaliteli ürünler sunmak üzere organik ürün ve girdilerin üretiminin geliştirilmesini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir(T.C. Resmi Gazete, 2004).
- c. 5199 Hayvanları Koruma Kanunu:** Bu kanunun amacı; hayvanların rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamaktır(T.C. Resmi Gazete, 2004).
- d. 5363 Tarım Sigortaları Kanunu:** Bu kanunun amacı; üreticilerin bu Kanunda belirtilen riskler nedeniyle uğraşacağı zararların tazmin edilmesini temin etmek üzere, tarım sigortaları uygulamasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir(T.C. Resmi Gazete, 2005).

e. 5488 Tarım Kanunu: Bu Kanunun amacı; tarım sektörünün ve kırsal alanın, kalkınma plân ve stratejileri doğrultusunda geliştirilmesi ve desteklenmesi için gerekli politikaların tespit edilmesi ve düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu Kanun, tarım politikalarının amaç, kapsam ve konularının belirlenmesi; tarımsal destekleme politikalarının amaç ve ilkeleriyle temel destekleme programlarının tanımlanması; bu programların yürütülmesine ilişkin piyasa düzenlemeleri, finansman ve idarî yapılanmanın tespit edilmesi; tarım sektöründe uygulanacak öncelikli araştırma ve geliştirme programlarıyla ilgili kanunî ve idarî düzenlemelerin yapılması ve tüm bunlarla ilgili uygulama usûl ve esaslarını kapsar.

Yukarıda verilen kanunlar ve Avrupa da ki tarım üzerine yapılan çalışmalar uyum sağlama ve tarım politikalarımızı gerçekleştirmek amacıyla yapılmıştır.

4.1. Tarım Politikasının Amaçları

Tarım politikalarının amaçları; tarımsal üretimin iç ve dış talebe uygun bir şekilde geliştirilmesi, doğal ve biyolojik kaynakların korunması ve geliştirilmesi, verimliliğin artırılması, gıda güvencesi ve güvenliğinin güçlendirilmesi, üretici örgütlerinin geliştirilmesi, tarımsal piyasaların güçlendirilmesi, kırsal kalkınmanın sağlanması suretiyle tarım sektöründeki refah düzeyini yükseltmektir.

4.2. Tarım Politikalarının İlkeleri

Tarım politikasının amaçlarına ulaşabilmesi için bazı ilkelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- a) Tarımsal üretim ve kalkınmada bütüncül yaklaşım.
- b) Uluslararası taahhütlere uyum.
- c) Piyasa mekanizmalarını bozmayacak destekleme araçlarının kullanımı.
- ç) Örgütlülük ve kurumsallaşma.
- d) Özel sektörün rolünün artırılması.
- e) Sürdürülebilirlik, insan sağlığı ve çevreye duyarlılık.
- f) Yerinden yönetim.
- g) Katılımcılık.
- ğ) Şeffaflık ve bilgilendirmek.

Yukarıdaki maddeler Türkiye de uygulanan tarımsal politikaların ilkeleridir. Üretim ve kalkınmayı bir bütünsel olarak düşünmeli, uluslar arası anlaşmalar ve gelişmelere bağlı kalınacağı, destekleme araçlarının optimal seviyede kullanılması gerektiği, kurumsallaşmış bir sektör şeklinde davranarak özel sektörün teşvik edilmesi, Avrupa topluluklarının çok fazla olarak üzerlerinde durdukları insan sağlığı ve çevreye duyarlılık ve bu ilkelere toplum olarak katılmak gerektiği tarım politikalarının ilkelerinin unsurlarını oluşturmaktadır.

4.3. Tarım Politikalarının Öncelikleri

Tarım politikaları Avrupa uyum süreci ve Türkiye de çıkartılan kanun ve anlaşmalar ile bazı öncelikler belirlemiştir:

- a) Tarımsal üretimde verimlilik, ürün çeşitliliği, kalite ve rekabet gücünün yükseltilmesi.
- b) Yeterli ve güvenilir gıda arzının sağlanması.
- c) Tarımsal işletmelerin altyapılarının geliştirilmesi.
- ç) Tarımsal faaliyetlerde bilgi ve uygun teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması.
- d) Tarımsal girdi ve ürün piyasalarının geliştirilmesi ve üretim-pazar entegrasyonunun sağlanması.
- e) Tarımsal üretimin tarım-sanayi entegrasyonunu sağlayacak şekilde yönlendirilmesi.
- f) Tarım sektörünün kredi ve finansman ihtiyacının karşılanmasına ilişkin düzenlemeler yapılması.
- g) Destekleme ve yönlendirme tedbirlerinin alınması.
- ğ) Doğal afetler ve hayvan hastalıklarına karşı risk yönetimi mekanizmalarının geliştirilmesi.
- h) Kırsal hayatın sosyo-ekonomik açıdan geliştirilmesi.
- ı) Üretici örgütlenmesinin geliştirilmesi.
- i) Tarım bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılması.
- j) Toplulaştırma, arazi kullanım plânının yapılması ve ekonomik büyüklükteki tarım işletmelerinin oluşturulması.
- k) Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve rasyonel kullanımı.

Yukarıda tarım politikalarına öncelik verilmiştir. İlk maddeyi tarımsal üretimde verimlilik, ürün çeşitliliği, kalite ve rekabet gücünün yükseltilmesi yer almaktadır. Bu madde tarım politikasının önceliğini oluşturmakla Birlikte çözüme kavuşturulması gereken en büyük sorunu olma özelliğini de taşımaktadır.

5. Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Tarımın sektörü insanoğlunun göçebe yaşam tarzını terk edişinden günümüze kadar önemini koruyarak gelmiştir. Bu önem temel gıda besini ile başlamış ve sanayi sektöründe kullanılmaya başlanmasıyla daha da artmıştır. Tarım sektörü her ülkenin ekonomisinde ayrı bir yere sahiptir. Bu sahip olduğu yeri ise GSYH ve GSMH içerisindeki yerleri ölçülerek değerlendirilebilir.

5.1. Tarımın Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki Yeri

Tarımın Türkiye ekonomisindeki önemi nispi olarak azalmış olmakla birlikte, yurtiçi gıda gereksiniminin karşılanması, sanayi sektörüne girdi temini, ihracat ve yarattığı istihdam olanakları açısından hâlâ büyük önem taşımaktadır(Yavuz, 2005 s. 9). Cumhuriyet sonrası ekonomik gelişmede genellikle sanayiye ağırlık verilmesine karşın, tarım sektörü ekonomi içindeki önemini birçok bakımdan korumaya devam etmektedir. 1923-1924 yıllarında Gayri Safi Milli Hâsıla içinde tarım payı % 43, bu oran 1925-1929 döneminde ortalama % 44, olmuştur. 1930'lu yılların başından itibaren sanayiye daha fazla ağırlık verilmesi GSMH'da tarımın payı % 40'lar seviyesine düşmüştür. İlerleyen yıllarda bu oran yani tarımın payı giderek azalmıştır. 1969 yılında sektördeki payı %39,1, aynı dönemde sanayinin sektördeki payı ise % 17,3 tür. 1976'de tarımın payı % 30,8'e gerilerken sanayi ise sektördeki payını arttırarak % 18,6 ya yükselmiştir. 1980 yılına gelindiğinde tarımın payı daha da azalarak %25,8 e düşmüş sanayi sektörü ise %19'a yükselmiştir. 1990 yılına gelindiğinde tarımın piyasadaki yeri %17,3'e gerilemiş, sanayi sektörünün payı ise %25,3'e yükselmiştir. Nihayet 2000'li yıllara gelindiğinde tarımın payı %14'lere gerilemiş, sanayi sektörü ise %23,1'e yükselmiştir. Görüldüğü gibi tarımın sektördeki payı giderek azalmış olsa da önemini çok büyük oranda korumaktadır(TÜİK). Bu oranların düşmesinde ki en önemli neden sanayileşmenin gün geçtikçe artması ve kırsal nüfusun kente göçmesi olarak değerlendirilmektedir. Tablo 2'de ise tarımın cari fiyatlarla GSYH payı ve dolar olarak değeri verilmektedir.

Tablo-2: Tarımın Cari Fiyatlarla GSYH Payı ve Dolar Olarak Değeri

Yıllar	Tarım (Milyon º)	Türkiye (Milyon º)	Tarımın Payı(%)	Döviz Kuru (º)
2000	16.816	166.658	10,1	0,628
2001	21.235	240.224	8,8	1,221
2002	36.056	350.476	10,3	1,521
2003	45.135	454.781	9,9	1,492
2004	52.994	559.033	9,5	1,432
2005	60.710	648.932	9,4	1,348
2006	62.659	758.391	8,3	1,441
2007	64.327	843.178	7,6	1,300
2008	72.270	950.534	7,6	1,281
2009	78.770	952.559	8,3	1,545
2010	92.733	1.098.799	8,4	1,502
2011	103.628	1.297.713	8,0	1,677
2012	111.682	1.416.798	7,9	1,802
2013	111.658	1.565.181	7,4	1,904

Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/ulusalhesapapp/hyontemgsyh.zul> Erişim: 25.6.2014

Yıllar itibari ile incelendiğimiz de Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren tarım sektörü önemini hiç yitirmeden günümüze kadar gelmiştir. 2000 yılında tarım sektöründeki payı %10,1 iken 2013 yılında bu pay %7,4 e düşmüştür. 2000 yılında 26.777 milyon dolar pay elde ederken, 2001 yılında 17.392 milyon dolar elde etmiştir. 2000 ve 2001 yılları kritik bir dönüm noktasıdır çünkü 2000 yılında dolar kuru 0,628 dolar iken 2001 yılında 1,221 dolara yükselmiştir. 2000 ve 2001 krizleri bu oranın yükselmesinde başrolü oynamıştır. Türk Lirası olarak geliri artsa da yani 2000 yılında 16.816 milyon ₺ elde ederken 2001 yılında 21.235 milyon ₺ elde etmiştir ancak bu rakamlar dikkatlice incelendiğinde 1 ₺'nin satın alma gücünde düşüş yaşanmıştır. Yani 2000 yılından 2001 yılına geçişte çiftçiler sattıkları ürünlerde %50'ye yakın bir satın alma gücü düşüklüğü yaşamışlardır. 2000'li yıllardan sonra tarım sektörünü sabit fiyatlarla incelendiğinde; Tarımın gayri safi yurt içi hasıla oranı içindeki payını ve büyüme oranlarını tablo 3'de göstereceğiz.

Tablo-3: Tarımın GSYH içerisindeki Yeri

Yıllar	Tarım (Sabit Fiyatlarla; Bin ₺)	Tarım Büyüme (%)	GSYH (Sabit fiyatlarla; Bin ₺)	Büyüme (%)	Tarım GSYH Payı
1999	8.030.859.462	-5,7	67.840.569.794	-3,4	11,8
2000	8.626.953.118	7,4	72.436.398.870	6,8	11,9
2001	7.926.312.847	-8,1	63.309.352.088	-5,7	11,6
2002	8.663.126.461	9,3	72.519.831.007	6,2	11,9
2003	8.475.962.713	-2,2	76.338.192.546	5,3	11,1
2004	8.701.634.939	2,7	83.485.590.611	9,4	10,4
2005	9.275.243.584	6,6	90.499.730.897	8,4	10,2
2006	9.393.296.070	1,3	96.738.320.212	6,9	9,7
2007	8.736.944.153	-7,0	101.254.625.465	4,7	8,6
2008	9.141.423.592	4,6	101.921.729.924	0,7	9,0
2009	9.477.479.434	3,7	97.003.114.411	-4,8	9,8
2010	9.703.311.700	2,4	105.885.643.938	9,2	9,1
2011	10.303.391.284	6,2	115.174.724.189	8,8	8,9
2012	10.619.526.451	3,1	117.625.021.083	2,1	9,0
2013	10.948.976.071	3,1	122.388.466.377	4,0	8,9

Kaynak: Özgür Tonus, **Tarım Sektörü**, Türkiye Ekonomisi, 2014 Açık Ders Malzemeleri

Tablo 3’de değerler dikkatlice incelendiğinde 1999 yılında tarımın GSYH’deki payı %11,8 iken 2013 yılına gelindiğinde bu oran %8,9’a düşmüştür. 1999 yılından sonra en yüksek GSYH’deki pay 2000 yılı ve 2002 yılları olmuştur. Bu yıllarda GSYH’deki tarımın payı %11,9 olmuştur. Tarımın GSYH’deki payının en az olduğu dönem ise 2007 yılı olmuştur. Tarımsal büyüme oranlarına bakıldığında en yüksek büyüme oranı %9,3’lük oran ile 2002 yılı olmuştur. En düşük büyüme negatif değerle 2001 yılı olmuştur bu oranı ise %8,1’dir. Tarım sektörünün büyüme oranları ile genel ekonominin büyüme oranları arasında doğrusal ilişki olduğu gibi tersi durumlarda görülmektedir. 2000 yılında genel ekonomi %6,8 büyürken tarımsal büyüme ise %7,4’tür. 2001 yılında genel ekonomi %5,7 küçülürken tarımsal büyüme %8,1 gerilemiştir. Ters olduğu durumları inceleyecek olursak; genel ekonomi %5,3 yükselirken tarım sektörü %2,2 gerilemiştir. Aynı şekilde 2009 yılında genel ekonomi %4,8 küçülürken tarım sektörü %3,7 büyümüştür.

1999 ve 2012 yıllarında ülkelere göre GSYH’nın dağılımını incelediğimizde; tarım sektörü, imalat sektörü ve hizmet sektörünün farklı ülke grupları ile dağılımını tablo 4’de verilmiştir.

Tablo-4: Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) Sektörel Dağılımı

Ülkeler	GSYH, Milyar Dolar 1999	GSYH, Milyar Dolar 2012	Tarım 1999 (%)	Tarım 2012 (%)	Sanayi 1999 (%)	Sanayi 2012 (%)	Hizmetler 1999 (%)	Hizmetler 2012 (%)
Almanya	2.131,05	3.399,59	1,24	0,87	30,46	27,92	68,31	71,21
Avusturya	212,30	399,65	2,11	1,53	30,62	29,04	67,28	69,43
Danimarka	254,50	483,71	1,29	0,69	27,05	21,65	71,66	77,65
Finlandiya	130,20	250,20	3,47	2,91	34,05	29,22	62,48	67,87
Fransa	1.456,43	2.612,88	3,04	1,76	23,08	19,06	62,48	67,87
Hollanda	411,46	722,23	2,67	1,96	24,53	23,88	72,81	74,16
İngiltere	1.503,75	2.435,17	1,10	0,72	27,45	21,62	71,46	77,66
İspanya	617,88	1.349,35	4,47	2,72	29,20	26,06	66,33	71,22
İsveç	258,81	525,74	2,28	1,83	28,83	36,34	68,89	71,84
ABD	9.301,00	15.684,80	1,22	1,25	24,05	20,15	74,73	78,60
Bulgaristan	13,23	51,23	14,77	5,61	25,60	31,14	59,63	63,25
Macaristan	48,26	125,51	5,88	3,53	31,84	31,03	62,28	65,44
Polonya	167,80	489,80	5,23	3,54	32,73	31,63	62,04	64,83
Romanya	35,90	169,40	15,15	7,43	33,87	40,99	50,98	51,58
Makedonya	3,67	9,62	12,90	11,05	32,61	27,88	54,50	61,07
Türkiye	249,75	789,26	11,54	9,14	33,33	27,88	55,14	62,98
Arjantin	233,52	470,53	5,09	10,05	29,66	33,62	65,26	56,33
Brezilya	586,86	2.252,66	5,47	5,24	25,95	26,29	68,58	68,47
Çin	1.083,28	8.358,36	16,47	10,05	45,76	46,64	37,77	43,32
Endonezya	140,00	878,19	19,61	14,73	43,36	47,17	37,03	38,10
Hindistan	464,34	1.841,72	24,65	17,39	25,37	25,75	49,98	56,86
Mısır	90,71	257,29	17,32	13,95	30,92	36,72	51,77	49,34
Pakistan	62,97	231,18	27,03	20,06	23,74	25,55	49,23	54,39

Kaynak: TÜİK <http://tuikapp.tuik.gov.tr/ulusalhesapapp/hyontemgsyh.zul> Erişim: 25.6.2014

Tablo 4’de 1999 yılı ve 2012 yıllarında çeşitli ülkelerin; tarım sektörünün, sanayi ve hizmet sektörlerinin GSYH içindeki payları verilmiştir. Tablodaki ülkeler gelişmiş, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler alınmıştır. Bu ülkelerin tarım, imalat ve sanayi sektöründeki durumları belirtilmiştir. Pakistan 1999 yılında tarımın GSYH daki payına bakıldığında %27,03’lük oran ile en yüksek orana sahiptir. Ardından Hindistan %19,61 ile Pakistan’ı takip etmekte. Tarımın GSYH daki payının en düşük olduğu ülke ise İngiltere’dir. İngiltere’yi %1,22’lik oran ile ABD takip etmekte. Bu ülkeleri %1,24’lük oran ile Almanya takip etmektedir. Türkiye ise 1999 yılında tarım sektörünün GSYH daki payı %11,54’tür. 1999 yılında tarımın GSYH daki payını kıyaslayacak olursak Türkiye’ye en yakın ülkeler %12,90 ile Makedonya ve %14,77 ile Bulgaristan izlemektedir.

GSYH’da tarım sektöründe en az pay ayrılan ülkelerin sanayi sektörü ve hizmet sektöründeki paylarını incelediğimizde; 1999 yılında tarıma %1,10’luk yer alan İngiltere Sanayi sektöründeki payı %27,45 ve hizmet sektöründeki payı ise %71,46’dır.

%1,22'lik paya sahip olan ABD ise sanayi sektörü; %24,5, hizmet sektörü ise %74,73'tür.

2012 yılına gelindiğinde ise tarımın GSYH'nin en yüksek paya sahip olan ülke ise %20,06'lık oran ile Pakistan'dır. Bu geçen üç yıllık süreç de tarımın GSYH içindeki payı yaklaşık %3 oranında yükselmiştir. Pakistan'ı %17,39 oranıyla Hindistan takip etmektedir. Türkiye ise yaklaşık %2'lik gerileme ile %9,14'e düşmüştür. Türkiye'nin hizmet sektörünün GSYH' deki payı ise yaklaşık %7'lik artışla %62,98'e yükselmiştir.

5.2.Tarımın Nüfus İçindeki Yeri

Bir ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamında nüfusun önemi büyüktür. Nüfus yoğunluğu, nüfus hareketleri, nüfusun cinsiyet yaş ve meslek dağılımları hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

5.2.1. Tarımsal Nüfusun Verimlilik Üzerindeki Etkisi

Bir ülkenin, sanayileşme başlarken tarımda yüksek verimliliğe ihtiyaç duymasının sebepleri vardır; ilk olarak tarım kesimi, az gelişmiş bir ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğunu teşkil eder. Eğer işgücü tarımdan çekilerek sanayi kesimine aktarılacaksa bunların ayrımlarını kolaylaştırmak için zirai verimliliğin artmış olması gerekir. İşgücü tarım kesiminden alındıkça, geride kalan işçilerin sadece zorunlu gıda arzını devam ettirmek için verimliliklerini arttırmaları gerekir.

İkinci olarak, genişleyen bir sınıf kesim, şehirdeki sınıf işçiler için gıda miktarında bir artışı ve yeni kurulan fabrikalar için hammadde miktarında bir büyümeyi lüzumlu kılar. İşgücü sanayide iyi bir ücretle iş bulurken, gıda taleplerini artırır. Daha uzun iş saatleri daha fazla enerji tüketir ve daha yüksek ölçülerde ödeme, yemek listelerine değişiklikler ilave eder. Eğer tarım kesimi bu ilave gıda ve hammadde ihtiyaçlarını karşılayamazsa, ülke bunları ithal etmek mecburiyetinde kalır.

Bir ülke tarımsal kesimde verimlilik artışı sağlayamıyorsa, iç ticaret hadleri tarım lehine değişir ve sanayileşmeyi daha güç ve pahalı hale getirir. İç ticaret hadleri tarımsal mallar ile sanayi malaları arasındaki fiyat (P_A/P_I) oranıdır. Eğer tarım kesimi ihmal edilirse, tarım kesiminden şehirlerde ve sanayi kesiminde çalışmak üzere ayrılan işgücü tarımsal üretimin düşmesine neden olur. Pazarlanabilir üretim seviyesinin

düşmesi tarımsal malların fiyatının yükselmesine yol açar. Tarımsal mal fiyatı yükselmesi (P_A) veya oranı değiştirecek başka bir oluşum yani, sınıî mal fiyatlarının düşmesi (P_I) iç ticaret haddini tarım lehine bozarak sanayileşmeyi güçleştirir(Dülgeroğlu, 1988 s. 52).

5.2.2. Türkiye’de Genel Nüfus Ve Tarımsal Nüfus

Bir ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamında nüfusun önemi büyüktür. Nüfus yoğunluğu, nüfus hareketleri, nüfusun cinsiyet yaş ve meslek dağılımları hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Tablo-5: Türkiye’de Genel Nüfus Ve Tarımsal Nüfus

Sayım Yılları	Köy ve Bucak Nüfusu (Tarımsal Nüfus)	Tarımsal Nüfus Oranı (%)	Kentsel Nüfus	Toplam Nüfus	Nüfus Artış Oranı (%)
1927	10.342.391	75,8	3.305.879	13.648.270	-----
1935	12.355.376	76,5	3.802.642	16.158.018	2,11
1940	13.474.701	75,6	4.346.249	17.820.950	1,96
1945	14.103.072	75,1	4.687.102	18.790.174	1,06
1950	15.702.851	75,0	5.244.337	20.947.188	2,17
1955	17.137.420	71,2	6.927.343	24.064.753	2,78
1960	18.895.089	68,1	8.859.731	27.754.820	2,85
1965	20.585.604	65,6	10.805.817	31.391.421	2,46
1970	21.914.075	61,6	13.691.101	35.605.176	2,52
1975	23.478.651	58,2	16.869.068	40.347.719	2,50
1980	25.091.950	56,1	19.645.007	47.736.957	2,07
1985	23.798.701	47,0	26.865.757	50.664.458	2,49
1990	23.146.684	41,0	33.326.351	56.473.035	2,17
1995	25.635.660	41,0	36.890.340	62.526.000	1,85
2000	28.574.540	41,0	41.119.460	69.694.000	-----
2009	21.811.000	30,9	48.760.000	70.571.000	1,41
2010	17.500.632	23,7	56.222.356	73.722.988	4,4
2011	17.338.563	23,2	57.385.706	74.724.269	1,28
2012	17.178.953	22,7	58.448.431	75.627.384	2,58
2013	16.560.258	21,6	60.107.606	76.667.864	1,3

Kaynak: TÜİK, Nüfus İstatistikleri 2014-10-02; Bahattin Çetin Tarım Ekonomisi Kaynaklarından derlenmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde son yıllarda tarımsal nüfusta kayda değer oranlarda azalma meydana gelmiştir. 1927 yılında Köy ve Bucak nüfus oranı toplam nüfusun %75,8 iken 2013 yılında Köy ve Bucak nüfus oranı toplam nüfus oranının %7,5’dir oransal olarak neredeyse on katı bir azalma görülmektedir. En az nüfus artışı 1940 yılından 1945 dönemine geçildiğinde görülmektedir. En fazla nüfus artışı ise %2,85 ile 1955 yılından 1960 dönemine geçiş dönemindedir. Tarımsal nüfusun en fazla olduğu yıl

ise 2000 yılıdır 28.574.540 kişi ile son 75 yılın en yoğun olduğu yıldır. Bu oran 2000 yılından sonra hızla düşmektedir. 2009 yılında yaklaşık 21 milyona 2010 yılında yaklaşık 17 milyona düşmektedir. Bu rakam 2013 yılında düşüş yaşayarak yaklaşık 16,5 milyona kadar gerilemiştir. Tarımsal nüfus oranı ise 1927 yılında %75,8 olmasına rağmen bundan seksen altı yıl sonra yani 2013 yılında bu oran %21,6 ya gerileyecektir. Azalan bu tarım nüfusu kente doğru göç etmektedir. 1927 yılında kent nüfus oranı %24,2 iken bu oran 2013 yılında %78,4'e yükselmiştir. Nüfusun büyük bir kısmı kırsaldan kente göç etmişlerdir. Kentsel nüfus ise 3,3 milyondan 60 milyona yükselmiştir.

1939-1945 yılları arasında yaşanan II. Dünya Savaşını takiben özellikle 1950 tarihi sanayileşme hareketlerinin ivme kazanmaya başladığı dönemdir. Türkiye'de 1950 sonrası ulaşım imkânlarının da nispeten gelişmesi, nüfusun artmasıyla birlikte kırsal kesimden şehre doğru yaşanan göç hareketleri, farklı sektörlerde üretim sağlayan fabrikaların kurulmaya başlaması gibi sanayileşme hareketlerinde yaşanan hızlı gelişmeler kentleşme olgusunu da beraberinde geliştirmiştir. Kentleşme sürecinin doğal sonucu olan kentsel nüfusun artması olayı, Türkiye 'de çeşitli faktörlerin etkisiyle çok hızlı bir gelişme göstermektedir. Kentler sosyo-ekonomik yapının daha kapsamlı geliştiği, çeşitli branşlarda uzmanlaşmanın daha da ileri gittiği, eğitim, kültür ve sağlık hizmetlerinin hızla geliştiği, sanayi ve teknolojik imkânlar bakımından önde olan merkezlerdir. Bu sebeplerden dolayı şehirler ekonomik bakımdan imkânları kısıtlı olan kır nüfusu için daima cazibe merkezleri olmuşlardır(Doğan, 2009 s. 3).

Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranlarına bakıldığında istihdam yarısından fazlasını kayıt dışında olduğu görülmektedir. Vergi ve sigorta gelirlerinde azalmaya, işletmeler arasında eşitsiz rekabet koşullarına, çalışanlar açısından sosyal güvenceden yoksun ve kötü çalışma koşullarına neden olan ve %53'lere varan kayıt dışı istihdam çözülmesi gereken önemli bir sorundur. Tarımın istihdam içindeki yüksek payı, göç, yüksek işsizlik, vergi ve SSK prim oranlarındaki artış, bu sorunu kronikleştiren sebeplerdendir (Sayın, 2011).

24 Ocak 1980 kararlarından sonra gerçekleştirilen yapısal değişim ile birlikte piyasa ekonomisine geçiş, Türkiye ekonomi politikasını ihracat ağırlıklı sanayi sektörüne odaklamıştır. Ekonomik kaynaklarını kamu alt yapımı, sanayi ve hizmetler

sektörüne aktarmış ve bunun sonucu olarak tarım sektörüne oranla sanayi ve hizmetler sektöründe büyük gelişmeler görülmüştür(Doğan, 2013 s. 17).

5.3.Tarımsal Büyüme

TÜİK verilerine göre, tarım sektörünün 2012 yılında büyüme hızı %3,1'dir. 2013 yılında bu oran gene %3,1 olarak hesaplanmıştır. Sektörün toplam istihdam içerisindeki payı ise 2012 yılında %24,6 gerçekleşirken 2013 yılında bu oran düşerek %23,8'e gerilemiştir. Aşağıdaki tabloda son üç yılda tarım sektörünün büyüme oranları verilmektedir.

Tablo-6: Tarım Sektöründe Büyüme Oranları

Dönem (Çeyrek)	2011	2012	2013
1	8,6	5,6	4,7
2	6,9	3,7	5,7
3	5,1	2,1	2,8
4	6,0	3,4	0,9
Yıllık	6,1	3,1	3,1

Kaynak:TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> Erişim: 05.06.2014

Tablo 6'da son üç yılın tarımsal büyüme oranları vardır. Bu oranlardan 2010 yılından 2011 yılına geçişi esnasında gerçekleşen %6,1'lik artış diğer iki yıldaki büyüme oranlarının çok üstünde bir oran olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılındaki büyüme oranı %3,1 iken 2013 yılında da bu oran %3,1 olarak gerçekleşmiştir.

5.4. Tarım Sektöründe Gelir-Üretim İlişkisi

Çiftçilikle uğraşan kesimin amacı tarımsal üretimde bulunarak yaşamlarını rahatça sürdürebilecekleri geliri elde etmektedir. Devlet açısından düşünüldüğünde, tarımdan beklenen, toplumun gıda ve dokuma maddeleri ihtiyaçlarını karşılamak ve olabildiğince çok miktarda tarımsal dış satımda bulunmaktır. Bir ülkede üretilen tarım ürünleri ile toplumsal ihtiyaçların ne ölçüde karşılanabileceği, ülkenin tarımsal potansiyeli ve tarımsal potansiyeli ve tarımsal üretim için ayrılacak kaynakların miktarına bağlıdır. Tarım teknolojisinin istenilen düzeyde olmamasına ve buna bağlı olarak da ürün verimlerinin düşük olmasına karşın, Türkiye izlenecek akılcı tarım politikaları ile gıda ve dokuma maddeleri üretimi ile kendi ihtiyaçlarını hemen hemen tümüyle karşılayabilecek ve önemli ölçüde tarımsal dışsatımda bulunabilecek dünyanın az sayıdaki ülkelerinden biridir(Çetin, 2010 s. 24).

Çiftçileri eğitmek ve yeni teknolojileri yaygınlaştırmak için tahsis edilen para, etkin harcanmış sayılacaktır. Kırsal kesim ekimlerinin normal mahsullerinin artırabilen yeni tohumlar ve gübrelerden haberdar edilmelidir. Çiftçilere onların nasıl kullanılacağı ve topraklarının şartlarına nasıl uydurulacağı öğretilmelidir. Tarımsal eğitim ve yardım programları çok faydalı ve önemlidir(Dülgeroğlu, 1988 s. 53).

Tarımsal faaliyet, insanların ve hayvanların tarımsal madde ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmakta, diğer bir ifadeyle tarımsal maddeler, bunlara duyulan ihtiyacı gidermek için üretilmektedir. Üretim, ekonomi ilmine göre, yeni bir kıymet meydana getirmeye veya mevcut malların faydasını arttırmaya yönelik faaliyetlerdir. Bu anlamda, tabiatta mevcut olanların toplanarak kullanılması üretim sayıldığı gibi, tabiat kaynaklarından yararlanarak hammaddeler elde etmek de üretimdir. Üretim, işletme adı verilen ekonomik birimlerde yapılmaktadır. Üretimin yapılabilmesi için gerekli olan araçlara veya vasıtalara, üretim faktörleri denilmektedir.

Bilindiği gibi, tarımsal üretimde doğal kaynaklardan yararlanmak suretiyle hammaddeler elde edilmektedir. Doğal kaynaklardan yararlanmada, ilkel üretim yöntemlerinde emek faktörünün, gelişmiş üretim yöntemlerinde ise sermaye sahibi müteşebbisin önemli rolleri ve katkıları olmuştur(Karagölge, 1987 s. 49).

5.5. Tarımsal Üretim

Üretim insanların ellerindeki kaynakları ihtiyacı karşılayacak biçime dönüştürmek veya fayda veren mal yaratmak, malın faydasını artırmak olarak tanımlanır. İnsanlar toprak, emek, ham madde gibi ellerindeki kaynakları kullanarak bunları faydalı hale getirmekte, ihtiyacı giderecek mallar üretmekte, ürettikleri ürünlerin faydasını çoğaltmaktadır. Bir mala fayda kazandırmak, ya da malın faydasını artırmak ise, o malın şeklini değiştirerek, kullanım zamanı ve yerini değiştirerek mülkiyetini değiştirerek mümkün olmakta böylece de üretim gelişmekte, çeşitlenmektedir.

Tarım sektörü, daha çok doğal kaynakları kullanarak açık hava da üretimin yapıldığı bir alandır. Tanımı yapılırsa tarımsal üretim, toprağı ve tohumu kullanarak bitkisel ve hayvansal ürün elde etmek ve bu ürünleri yarı veya tam olarak işleme sanatıdır. Daha geniş kapsamlı tanımıyla, tarımsal üretim; toprak, deniz, göl ve nehirleri kullanarak doğadan doğrudan ürün elde etmektir. Doğal kaynakları kullanarak ekim, dikim, bakım ve yerleştirme yolu ile üretim yapmak için gerekli işlemlerin tümüne

tarımsal üretim denir. Toprağa bağlı olarak tarımsal üretim yapan kişiye çiftçi denir. Çiftçi toprağı kullanarak; ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yoluyla bitki, hayvan ve hayvansal ürünleri üreten ve bu ürünleri işleyen kişidir. Çiftçinin yönettiğı ve tarımsal üretimin yapıldığı yere çiftlik veya tarım işletmesi denir.

5.5.1. Tarımsal Üretimin Üç Şekli Vardır:

1. Bitkisel Üretim: Bitkisel tohum ve toprağı kullanarak bitkisel ürün elde etmektedir. Bitkisel üretim kendi içinde altı gruba ayrılır;

- a. Tarla Bitkileri
 - i. Tahıl (buğday, arpa, mısır, pirinç)
 - ii. Baklagil (fasulye, nohut, mercimek, fiğ)
 - iii. Sanayi Bitkileri (pancar, pamuk, tütün)
 - iv. Yumru Bitkiler (patates, soğan)
- b. Bağ-Bahçe Tarımı
 - i. Meyve (sert ve yumuşak çekirdekli, turunçgil)
 - ii. Sebze (yaprağı, yumrusu, çiçeğı ve meyvesi yenen sebzeler)
 - iii. Bağcılık
 - iv. Zeytincilik
- c. Süs Bitkileri Yetiştirme
 - i. Salon Bitkileri
 - ii. Peyzaj Bitkileri

2. Hayvansal Üretim: Hayvan yetiştirmek ve hayvansal ürünler elde etmektedir.

- Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğı (süt ve et sığırcılığı)
- Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğı (koyun ve keçi yetiştiriciliğı)
- Kümes hayvanları yetiştiriciliğı (tavukçuluk, hayvancılık)
- Arıcılık
- Alternatif hayvancılık (atçılık, ipek böcekçiliğı, kürk hayvancılığı)

3. Tarım Sanatları- Tarım Ürünlerinin İşlenmesi: Bitkisel ve hayvansal ürünleri işleyerek yarı ürün veya tam işlenmiş ürün haline getirmek ve ürüne yeni değer katmaktır. Tarım ürünlerinin işlenmesine ziraat sanatları da denmektedir. Bitkisel ve hayvansal ürünlerin şekillerini değiştirerek onları daha faydalı hale getirme işlemi bir sanat olarak kabul edilmektedir (Dernek, 2005 s. 1-3).

- Gıda sanatları (un sanayi, şeker sanayi, yağ sanayi, meyve ve sebze işleme sanayi)
- İçki sanatları (bira,şarap,maya vb)
- Köy el sanatları (dokuma, boya vb)

5.5.2. Bitkisel Kesimde Kapsanan Ürünler ve Ürün Grupları

Bitkisel kesime ilişkin tahminlerin yapıldığı ürünler aşağıda 8, 9 ve 10 no'lu tablolarda sıralanmıştır(TÜİK, 2012).

Tablo-7: Türkiye’de Yetiştirilen Tahıl ve Diğer Tarla Ürünleri

Hububat	Bakliyat	Endüstriyel Bitkiler	Yağlı Tohumlar	Yumru Bitkiler
Buğday	Bakla	Tütün	Ayçiçeği	Patates
Arpa	Bezelye	Şeker Pancarı	Susam	Hayvan Pancarı
Çavdar	Nohut	Kenevir	Afyon	Yer Elması
Yulaf	Fasulye	Afyon(Kapsül)	Keten(Tohum)	
Kaplıca	K.Mercimek	Pamuk(Kütlü)	Kenevir(Tohum)	
Mısır	Y.Mercimek	Keten(Lif)	Yer Fıstığı	
Darı	Börülce		Soya	
Çeltik	Fiğ		Aspir	
Kuşyemi	Burçak		Kanola(Kolza)	
Mahlut	Buy		Acı Bakla	
Tritikale	Mürdümlük		Şerbetçi Otu	
Sorgum				

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001, Erişim: 08.06.2014

Tablo 7’de 2012 yılından sonraki Türkiye’de yetiştirilen tahıl ve diğer tarım ürünlerini verilmiştir. Bu ürünler beş grupta incelenmiştir. Birinci gruptaki ürünler hububat ürünleri, ikinci gruptaki ürünler bakliyat ürünleri, üçüncü gruptaki ürünler endüstriyel ürünler, dördüncü gruptaki ürünler yağlı tohumlar ve beşinci gruptaki ürünler ise yumru bitkilerdir. Çalışmamızda, hububat ürünlerinden; buğday ve arpa, bakliyattan fiğ, endüstriyel bitkilerden tütün ve haşhaş, yağlı tohumlardan susam, yumru bitkilerden patates kullanılmıştır.

Tablo 8’de Türkiye’de yetiştirilen meyvelerin ismi bir arada verilmiştir. Bu ürünler altı grupta incelenmiştir. Birinci grupta yumuşak çekirdekli ürünler, ikinci grupta taş çekirdekli, üçüncü grupta turunçgiller, dördüncü grupta sert kabuklular, beşinci grupta üzüksü meyveler ve altıncı grupta baharat içecekleri verilmiştir.

Tablo-8: Türkiye’de Yetiştirilen Meyveler

Yumuşak Çekirdekli	Taş Çekirdekli	Turunçgiller	Sert Kabuklular	Üzümsü Meyveler	Baharat İçecekleri
Armut	Erik	Greyfurt	Antep Fıstığı	Çilek	Anason
Ayva	İğde	Limon	Badem	Dut	Kimyon
Elma	Kayısı	Mandalina	Ceviz	İncir	Çay
Muşmula	Kızılcık	Portakal	Fındık	Keçiboynuzu	Kırmızı Biber
Yeni Dünya	Kiraz	Turunç	Kestane	Muz	Kekik
	Şeftali			Nar	
	Vişne			Trabzon Hur	
	Zerdali			Üzüm	
	Zeytin			Kivi	
				Avakado	
				Ahududu	

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001, Erişim: 08.06.2014

Taş çekirdeklilerden; zeytin ve kiraz, üzüksü meyvelerden; üzüm çalışmamızda kullanılmıştır.

Tablo-9: Türkiye’de Yetiştirilen Sebzeler

Yaprağı Yenen Sebzeler	Meyvesi Yenen Sebzeler	Baklagil Sebzeler	Soğansı Yumru Kök Sebzeleri	Diğer Sebzeler
Lahana (Baş)	Balkabağı	Fasulye	Sarımsak(Taze)	Karnabahar
Lahana (Yaprak)	Kabak (Sakız)	Bezelye	Sarımsak(Kuru)	Kuşkonmaz
Lahana (Kırmızı)	Hıyar	Bakla	Soğan (Taze)	Brokoli
Lahana (Bürüksel)	Acur	Barbunya	Soğan(Kuru)	Mantar
Kereviz (Sap-Kök)	Patlıcan		Havuç	
Marul (Göbekli)	Bamya		Turp (Bayır)	
Marul (Aysberg)	Domates		Şalgam	
Ispanak	Biber(Dolmalık)		Pancar (Kırmızı)	
Pırasa	Biber(Sivri)			
Pazı	Kavun			
Semizotu	Karpuz			
Enginar	Kabak(Çerezlik)			
Maydanoz	Börölce			
Roka				
Tere				
Nane				
Dereotu				

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001, Erişim: 08.06.2014

Tablo 9’da Türkiye’de üretilen sebzeler beş grupta incelenmiştir. Birinci grup yaprağı yenen sebzeler, ikinci grup meyvesi yenen sebzeler, üçüncü grup Baklagil sebzeler, dördüncü grup soğansı yumru kök sebzeler ve beşinci grupta diğer yetiştirilen sebzeler verilmiştir.

Tablo 10’da ise belirli tahıl ürünlerinin yıllık toplam üretim miktarları ve dekar başına düşen verimlilik miktarları verilmektedir.

Tablo-10: 1988-2013 Yılları Arası Tahıl Ekilen Alan (Dekar)

Yıllar	Buğ Day	Arpa	Mısır	Çeltik	Çavdar	Yulaf	Darı	Mahlut	Tritikale
1988	94.350.000	34.450.000	5.000.000	510.000	1.800.000	1.490.000	55.500	330.000	-
1989	93.510.000	34.400.000	5.100.000	660.000	1.820.000	1.400.000	45.000	300.000	-
1990	94.500.000	33.500.000	5.150.000	530.000	1.580.000	1.370.000	45.000	260.000	-
1991	96.300.000	34.500.000	5.180.000	404.000	1.560.000	1.320.000	36.400	270.000	-
1992	96.000.000	34.400.000	5.250.000	430.000	1.540.000	1.330.000	35.000	206.500	-
1993	98.000.000	34.850.000	5.500.000	448.500	1.480.000	1.350.000	32.500	189.900	-
1994	98.000.000	35.000.000	4.850.000	405.000	1.460.000	1.400.000	30.000	177.500	-
1995	94.000.000	35.250.000	5.150.000	500.000	1.460.000	1.480.000	41.000	170.000	-
1996	93.500.000	36.500.000	5.500.000	548.500	1.480.000	1.615.000	36.500	170.000	-
1997	93.400.000	37.000.000	5.450.000	550.000	1.470.000	1.580.000	32.500	140.000	-
1998	94.000.000	37.500.000	5.500.000	600.000	1.330.000	1.585.000	30.000	107.000	-
1999	93.800.000	36.500.000	5.180.000	650.000	1.400.000	1.540.000	27.000	96.000	-
2000	94.000.000	36.290.000	5.550.000	580.000	1.470.000	1.536.000	30.000	83.650	-
2001	93.500.000	36.400.000	5.500.000	590.000	1.405.000	1.500.000	35.000	82.000	-
2002	93.000.000	36.000.000	5.000.000	600.000	1.500.000	1.550.000	36.500	90.000	-
2003	91.000.000	34.000.000	5.600.000	650.000	1.400.000	1.300.000	40.000	65.000	-
2004	93.000.000	36.000.000	5.450.000	700.000	1.430.000	1.290.000	39.000	51.000	300.000
2005	92.500.000	36.500.000	6.000.000	850.000	1.300.000	1.330.000	36.000	44.800	320.000
2006	84.900.000	36.498.000	5.360.000	991.000	1.312.456	1.001.117	35.980	31.830	241.117
2007	80.977.000	34.280.165	5.175.000	939.000	1.327.776	944.772	34.785	31.445	275.013
2008	80.900.000	29.500.000	5.950.000	995.000	1.259.620	910.355	36.540	28.970	273.952
2009	81.000.000	30.100.000	5.920.000	967.541	1.387.784	927.780	33.000	10.430	283.769
2010	81.034.000	30.400.000	5.940.000	990.000	1.410.000	883.900	29.330	7.310	268.530
2011	80.960.000	28.688.331	5.890.000	994.000	1.276.530	858.626	26.715	6.700	297.829
2012	75.296.394	27.487.664	6.226.094	1.197.247	1.432.216	893.267	29.849	7.967	322.268
2013	77.726.000	27.205.100	6.599.980	1.105.924	1.381.656	925.490	25.833	6.721	354.024

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim: 10.06.2014

Tablo 10’da 1988 yılı ile 2013 arasında tahıl ekim alanları verilmiştir. Tablo incelendiğinde yıllar itibari ile tahıl üretim alanlarında; buğday, arpa, çavdar, yulaf, darı ve mahlut ürünlerinde ekim alanları daralmıştır. Bunun yanında mısır, çeltik ve tritikale ürünlerinde ekim alanlarında artış gözlenmektedir. Buğday ekim alanı %17,61 azalmıştır. Arpada ise bu oran %21,03 olarak ekim alanlarında azalma meydana gelmiştir. Yulaf ve çavdar da ise azalma oranları sırasıyla %37,88- %23,241 olarak hesaplanmaktadır. Yıllar itibari ile ekim alanı genişleyen ürünler de ise; tritikale 1988 ile 2003 yılları arasında hiç üretilmemekle birlikte 2003 yılından sonra Türkiye de ekim alanı bulmuştur. Kendisine 2004 yılında 300.000 dekar olan tritikale 2013 yılında 354.024 bin dekara yükselmiştir. Çeltik ise %116’lık artış ile rekor bir artış yaşamıştır.

1988 yılında 510.000 dekar olan ekim alanı 2013 yılında 1.105.924'e yükselmiştir. Mısır da çeltik ürününde olduğu gibi ekim alanında artış yaşanmıştır. Bu artış oranı ise %31,9'dur.

Tablo-11: 1988-2013 Yılları Arası Tahıl Üretim Miktarı (Ton)

Yıllar	Buğday	Arpa	Mısır	Çeltik	Çavdar	Yulaf	Darı	Mahlut	Tritikale
1988	20.500.000	7.500.000	2.000.000	262.500	280.000	276.000	9000	43.000	-
1989	16.200.000	4.500.000	2.000.000	330.000	191.000	216.000	6.000	34.000	-
1990	20.000.000	7.300.000	2.100.000	230.000	240.000	270.000	6.200	33.000	-
1991	20.400.000	7.800.000	2.180.000	200.000	256.000	255.000	5.000	33.000	-
1992	19.300.000	6.900.000	2.225.000	215.000	230.000	240.000	4.100	25.000	-
1993	21.000.000	7.500.000	2.500.000	225.000	235.000	245.000	3.950	24.000	-
1994	17.500.000	7.000.000	1.850.000	200.000	195.000	230.000	3.600	21.500	-
1995	18.000.000	7.500.000	1.900.000	250.000	240.000	250.000	6.000	22.000	-
1996	18.500.000	8.000.000	2.000.000	280.000	245.000	275.000	5.750	23.000	-
1997	18.650.000	8.200.000	2.080.000	275.000	235.000	280.000	5.300	21.600	-
1998	21.000.000	9.000.000	2.300.000	315.000	232.000	310.000	4.700	14.000	-
1999	18.000.000	7.700.000	2.297.000	340.000	233.000	290.000	4.600	12.000	-
2000	21.000.000	8.000.000	2.300.000	350.000	260.000	314.000	5.300	10.560	-
2001	19.000.000	7.500.000	2.200.000	360.000	220.000	265.000	6.700	11.650	-
2002	19.500.000	8.300.000	2.100.000	360.000	255.000	290.000	7.200	10.000	-
2003	19.000.000	8.100.000	2.800.000	372.000	240.000	270.000	7.000	9.000	-
2004	21.000.000	9.000.000	3.000.000	490.000	270.000	275.000	7.000	7.500	95.000
2005	21.500.000	9.500.000	4.200.000	600.000	270.000	270.000	7.200	6.700	110.000
2006	20.010.000	9.551.000	3.811.000	696.000	271.000	208.787	6.955	3.971	77.642
2007	17.234.000	7.306.800	3.535.000	648.000	240.540	189.099	7.094	2.826	86.476
2008	17.782.000	5.923.000	4.274.000	753.325	246.521	196.099	6.995	4.126	93.723
2009	20.600.000	7.300.000	4.250.000	750.000	343.330	218.286	7.171	1.673	98.716
2010	19.674.000	7.250.000	4.310.000	860.000	365.560	203.870	6.772	1.100	93.270
2011	21.800.000	7.600.000	4.200.000	900.000	365.750	218.040	6.253	1.005	103.797
2012	20.100.000	7.100.000	4.600.000	880.000	370.000	210.000	4.759	990	105.000
2013	22.050.000	7.900.000	5.900.000	900.000	365.000	235.000	5.906	993	118.000

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim: 10.06.2014

Tablo 11'de 1988-2013 yılları arasında tahıl ürünlerinin üretim miktarları ton olarak verilmiştir. 1988-2013 yılları arasında buğday ürününün ekim alanı %17,61 azalırken üretilen ürün miktarı %7,5 olarak artmıştır. Arpa ürünü ekim alanı %21,03 oranında azalırken daha az ekim alanından daha fazla verim elde edilerek üretim miktarı %5,3'lük artış göstermiştir. Mısır da ise ekim alanında %31,99'lük bir artışa karşın üretimde ki artış oranı %195'lik orandır. Çeltik ise ekim alanında %116,84'lük bir artış meydana gelmişti üretiminde ise bu yıllar arasında %242,85'lik artışla büyük rekolteye sahip olmuştur. Yulaf ve darının üretim oranlarına incelediğimizde sırasıyla %14,85 ve %34,37'lik bir azalma meydana gelmiştir. Aynı ürünlerin üretim alanlarındaki azalma

ise sırasıyla %37,88 ve %53,45'tir. Demek oluyor ki bu ürünler yıllar itibariyle dekar başına kilogram artışı sağlanmıştır. Bu verim artış miktarları yani dekar başına düşen kilogram oranları tablo 12'de verilmiştir.

Tablo-12: 1988-2013 Yılları Arasında Tahıl Üretiminde Dekar Başına Düşen Verim (Dekar/Kg)

Yıllar	Buğday	Arpa	Mısır	Çeltik	Çavdar	Yulaf	Darı	Mahlut	Tritikale
1988	217	218	400	515	156	185	164	130	-
1989	173	131	392	500	105	154	133	113	-
1990	212	218	408	434	152	197	138	127	-
1991	212	226	421	495	164	193	137	122	-
1992	201	201	424	500	149	180	117	121	-
1993	214	215	455	502	159	181	122	126	-
1994	179	200	381	494	134	164	120	121	-
1995	191	213	369	500	164	169	146	129	-
1996	198	219	364	510	166	170	158	135	-
1997	200	222	382	500	160	177	163	154	-
1998	223	240	418	525	174	196	157	131	-
1999	192	211	443	523	166	188	170	125	-
2000	223	220	414	603	177	204	177	126	-
2001	203	206	400	610	157	177	191	142	-
2002	210	231	420	600	170	187	197	111	-
2003	209	238	500	572	171	208	175	138	-
2004	226	250	550	700	189	213	179	147	317
2005	232	260	700	706	208	203	200	150	344
2006	236	262	711	702	206	209	193	125	322
2007	213	213	683	690	181	200	204	90	314
2008	220	201	718	757	196	215	191	142	342
2009	254	243	718	775	247	235	217	160	348
2010	243	238	726	869	259	231	231	150	347
2011	269	265	713	905	287	254	234	150	349
2012	267	258	739	735	258	235	159	124	326
2013	284	290	894	814	264	254	229	148	333

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim: 20.06.2014

Tablo 12'de yıllar itibari ile dekar başına düşen kilogram miktarları verilmektedir. Bu oranlar inişli çıkışlı seyir izlese de 2013 yılına kadar geçen süreçte bariz artış oranları görülmektedir. Buğday 1988 yılında dekar başına 217 kilogram verirken 2013 yılında 284 kilogram vermeye başlamıştır bu da yaklaşık %30'luk bir verim artışı demektir. Arpa 1988 yılında dekar başına 218 kilogram alınırken 2013 yılında bu miktar 290 kilograma çıkmıştır bu da yaklaşık %30'luk bir verim artışının sağlandığını göstermektedir. Mısırdaki 1988 yılında dekar başına 400 kilogram ürün alınırken 2013 yılında bu oran 894 kilograma çıkmıştır bu da yaklaşık %123,5'lik bir

verim artışı olduğunu göstermekte ve tahıl grupları içerisinde verimi en çok artan ürün olmaktadır. Çeltikte, yulaf, darı ve mahluttaki verim artış oranları sırasıyla %58,05-%27,02-%39,6-%13,8 olarak sıralanmaktadır.

Tarımsal üretimde yüksek verim, gelişmiş teknolojilerin üretim sürecinde kullanılabilme olanakları ile olasıdır. Bu aşamada tarımsal yayımın rolü, söz konusu teknolojilerin çiftçilere iletilmesinden çok, çiftçi koşullarına en uygun teknolojinin çiftçiler ile birlikte belirlenerek uygulamasını sağlamaktır(Tatlıldil, Ceylan, 2014). Bunun yanında verimin artmasını sağlayan bir diğer unsur sulamadır. Tarımsal ürünlere olan gereksinimin gittikçe arttığı dönemde sınırlı olan su kaynakları büyük önem arz etmektedir(Özkay, et al., 2010 s. 501).

5.5.3. Tahıl Ve Diğer Bitkisel Ürün Fiyatları

Tablo 13’de tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin kilogram başına düşen fiyatları verilmektedir.

Tablo-13: 1994-2013 Yılları Arasında Tahıl Ve Diğer Bitkisel Ürün Fiyatları, (₺/Kg)

Yıllar	Buğday	Arpa	Mısır	Nohut	Tütün	Patates
1994	3.947	2.944	4.354	13.592	47.918	4.732
1995	8.686	6.418	8.466	39.396	250.000	4.732
1996	18.223	14.523	17.188	48.953	348.351	15.422
1997	30.780	23.229	29.244	66.907	675.800	29.537
1998	50.466	38.153	48.533	129.218	951.698	73.405
1999	71.379	56.133	71.845	229.315	1.470.334	96.801
2000	100.024	80.765	106.341	418.376	1.734.024	121.046
2001	155.316	122.758	168.064	584.455	2.038.807	197.265
2002	250.710	180.711	255.279	841.723	3.574.999	265.448
2003	333.818	238.455	322.761	963.126	4.166.222	329.320
2004	362.140	295.869	353.305	1.056.605	4.692.969	365.014
2005	0,36	0,29	0,37	1,06	4,39	0,38
2006	0,36	0,28	0,36	1,12	4,88	0,43
2007	0,43	0,35	0,40	1,25	5,46	0,49
2008	0,61	0,49	0,43	1,49	6,62	0,50
2009	0,54	0,41	0,44	1,44	6,81	0,55
2010	0,54	0,39	0,47	1,60	6,86	0,52
2011	0,59	0,48	0,63	2,11	9,40	0,70
2012	0,61	0,55	0,58	2,68	11,36	0,47
2013	0,67	0,60	0,61	2,46	11,36	0,56

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim: 3.07.2014

Tablo 13’de yıllar itibari ile kilogram başına düşen birim fiyatı görmekteyiz. Ürünler içinde en değerlisini tütün oluşturmaktadır. Çünkü kilogram fiyatı 2013 yılında 11,36 ₺’dir.

5.5.4. Hayvansal Üretim

Besin ihtiyaçlarımızın arasında yer alan hayvansal ürünler, yaşamımızda oldukça önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu önem; hayvansal ürünlerin hem besin maddesi olarak

niteliklerinden hem de üretim özelliklerinden kaynaklanır. Aşağıdaki tabloda 2001 ile 2013 yılları arasında sığır, koyun ve keçi üretim miktarları verilmiştir.

Tablo-14: 2001-2013 Yılları Arasında Sığır, Koyun Ve Keçi Üretimi

Yıllar	Sığır	Koyun	Keçi	Toplam
2001	10.548.000	26.972.000	7.022.000	44.542.000
2002	9.803.498	25.173.706	6.780.094	41.757.298
2003	9.788.102	25.431.539	6.771.675	41.991.316
2004	10.069.346	25.201.155	6.609.937	41.880.438
2005	10.526.440	25.304.325	6.517.464	42.348.229
2006	10.871.364	25.616.912	6.643.294	43.131.570
2007	11.036.753	25.462.293	6.286.358	42.785.404
2008	10.859.942	23.974.591	5.593.561	40.428.094
2009	10.723.958	21.749.508	5.128.285	37.601.751
2010	11.369.800	23.089.691	6.293.233	40.752.724
2011	12.386.337	25.031.565	7.277.953	44.695.855
2012	13.914.912	27.425.233	8.357.286	49.697.431
2013	14.415.257	29.284.247	9.225.548	52.925.052

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim: 3.07.2014

Tablo 14’de küçükbaş üretiminin çok olduğunu görmekteyiz. Küçükbaş hayvan sınıfının içinde ise koyun; toplam sığır ve keçi üretiminden daha fazla yetiştirilmektedir. 2001 yılında ülkemizdeki koyun sayısı 26.972.000 iken 2013 yılında bu sayı %8,5 artarak 29.284.247’ye yükselmiştir. Sığır sayısı ise 10.548.000’den 14.415.257’ye yükselmiştir. Sığır sayısındaki artış oranı %36,66’dır.

5.5.5. Hayvansal Ürün Üretimi

Tablo 15’de 2001-2013 yılları arasında hayvansal ürün üretim miktarları verilmiştir.

Tablo-15: 2001-2013 Yılları Arasında Hayvansal Ürün Üretimi (Ton)

Yıllar	Kırmızı Et	Süt	Tavuk Eti	Bal	Yaş İpek Kozası	Yapağı	Kıl	Tiftik
2001	435 778	9 495 550	614 745	60 190	47	40 909	2 684	400
2002	420 595	8 408 568	696 187	74 554	100	38 244	2 589	318
2003	366 962	10 611 011	872 419	69 540	169	46 456	2 741	333
2004	447 154	10 679 406	876 774	73 929	143	45 972	2 715	304
2005	409 423	11 107 897	936 697	82 336	157	46 176	2 654	302
2006	438 530	11 952 099	917 659	83 842	127	46 776	2 728	274
2007	575 622	12 329 789	1 068 454	73 935	125	46 752	2 536	237
2008	482 458	12 243 040	1 087 682	81 364	125	44 166	2 238	194
2009	412 621	12 542 186	1 293 315	82 003	136	40 270	2 002	174
2010	780 718	13 543 674	1 444 059	81 115	126	42 823	2 607	200
2011	776 915	15 056 211	1 613 309	94 245	151	46 586	3 062	194
2012	915 844	17 401 262	1 723 919	89 162	134	51 180	3 570	200
2013	996 125	18 223 712	1 758 363	94 694	121	54 784	4 902	260

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim: 5.07.2014

Tablo 15’de yıllar itibari ile kırmızı et üretim miktarları verilmiştir. Bu üretim miktarlarını incelediğimizde kırmızı et üretimi 2001 yılında 435.778 ton iken 2013 yılında bu oran 996.125 tona yükselmiştir. Yani on iki yıl gibi bir sürede kırmızı et üretiminde %128,5 oranında artış gözlenmektedir. Süt üretiminde ise artış oranı %91’dir. Tavuk üretiminde ki artış oranı ise büyük bir artış oranı göstererek yaklaşık %186 oranında artmıştır. Bal, yaş ipek kozası, yapağı ve kıl da üretim artış oranları sırasıyla %57,3-%157,4-%33,9-%82,6 olarak gerçekleşmiştir. Tiftik üretiminde ise 2001 yılından itibaren düşüş trendine girmiş ve tiftik üretimi 2001 yılında 400 ton iken bu rakam 2013 yılında 260 tona düşmüştür yaklaşık %35’lik bir oranla azalmıştır.

6.6.4 Hayvansal Ürün Fiyatları

Tablo 16’da 1994-2013 yılları arasında hayvansal ürünlerden elde edilen ürün fiyatları kilogram başına düşen birim fiyatları vermektedir.

Tablo-16: Seçilmiş Hayvansal Ürün Fiyatları (₺/Kg)

Yıllar	Süt	Koyun Sütü	İnek Sütü	Yumurta	Bal
1994	8.265	9.579	8.072	26.237	92.714
1995	16.432	19.805	15.992	60.996	199.377
1996	27.837	33.114	27.177	111.921	347.629
1997	51.558	59.484	50.589	189.020	603.748
1998	106.127	127.317	104.467	281.720	1.243.337
1999	160.747	193.609	156.895	395.254	2.011.821
2000	228.637	292.108	221.610	711.708	3.035.240
2001	303.637	372.016	296.144	1.059.261	4.634.854
2002	419.061	504.151	409.341	1.885.713	6.504.806
2003	542.186	660.123	529.163	2.193.511	8.389.280
2004	617.504	741.973	603.642	2.373.312	10.060.575
2005	0,65	0,76	0,63	2,43	10,51
2006	-	0,87	0,71	2,62	11,77
2007	-	0,94	0,72	2,83	12,89
2008	-	1,06	0,80	3,04	15,17
2009	-	1,17	0,79	3,29	16,86
2010	-	1,29	0,91	3,22	17,60
2011	-	1,40	0,80	4,26	17,77
2012	-	1,48	0,89	4,53	19,23
2013	-	1,69	0,93	3,75	19,94

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim: 10.08.2014

Tablo 16’da 2001 ile 2013 yılları arasında koyun sütü, inek sütü, yumurta ve bal üretimlerine göre birim fiyatları verilmektedir. Bu oranlar incelendiğinde fiyatlar arz ve talebe göre şekillenerek yıllar itibari ile gerekli değeri almıştır. Ürünler incelendiğinde

birim fiyat olarak en pahalı olan bal ürünü karşımıza çıkmaktadır. Talep edilen miktarla arz edilen miktarı birbirine eşitleyen fiyat belirlenerek ne kadar ürün üretilmesi gerektiği belirlenir eğer bu üretim az kalırsa fiyatlar yükselir(Begg, Fischer, Dornbusch, 2005).

II. BÖLÜM

GÖRDES İLÇESİNDE TARIMSAL DESTEKLEME

POLİTİKALARINA GENEL BAKIŞ

1. Tarımsal Destekler

Tarımsal üretimde; ürüne, alana ve çeşitli hayvansal desteklemeler çiftçilerin üretim sonrasında bir gelir kaynağı olmuştur.

1.1. Türkiye Tarım Politikalarında Değişim

Türkiye’de 2000’li yılların tarım politikalarının temeli, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası ile yapılan anlaşmalar ile atıldı. Aralık 1999’da IMF ile imzalanan Stand by Anlaşması ve 2001 yılında Dünya Bankası ile imzalanan Tarım Reformu Uygulama Projesi Anlaşması’nın hükümleri, o günden bu yana değişen iktidar yapılarına karşın, küçük istisnalar dışında neredeyse tümüyle uygulandı. Diğer yandan, Dünya Ticaret Örgütü, Uruguay Turu Tarım Anlaşması (UTTA) ve müzakere süreci devam eden Avrupa Birliği OTP hükümleri, Dünya Bankası ve IMF’nin yakın ilgilerine kıyasla, daha genel bir belirleme düzeyi üzerinden Türkiye tarım politikalarına yön vermişlerdir.

Türkiye’nin 3 Ekim 2005 tarihinde AB ile imzaladığı Müzakere Çerçeve Belgesi (MÇB), tarım sektörü ile ilgili aşılması neredeyse olanaksız hükümler getirmiştir. Başlangıçta tarım, yapısal politikalar ve kişilerin serbest dolaşımına kalıcı derogasyonların getirilebileceğinin ifade edilmesi, dosyaların açılmasında ve kapanmasında performans kriterlerinin konulacağı belirtilmesi ve müzakereler tamamlansa dahi üye ülkelerin Türkiye’ye yönelik hazmetme kapasitelerini kendi iç hukukları aracılığıyla değerlendirme yetkisi ile donatılmaları, tarım alanı ve üretici sayısı itibarıyla mevcut üyeleri korkutan bir sektör yapısına sahip olan Türkiye’nin yönünü değiştirebilecek niteliktedir. Müzakere Çerçeve Belgesi sonrasında, toplam 35 dosya ile yürütülen AB müzakerelerinde üç dosya tarıma ilişkindir: Tarım ve kırsal kalkınma, bitki ve hayvan sağlığı ve gıda güvenliği, balıkçılık. En önemli dosya olan Tarım ve Kırsal Kalkınma Dosyası, içlerinde Kıbrıs sorunu ve desteklerin tümünün doğrudan gelir desteği biçiminde olmaması nedeniyle getirilenler de dâhil olmak üzere, toplam altı açılış kriterinin karşılanamaması nedeniyle askıda kalmıştır. Türkiye AB ile

bütünleşme sürecini diğer aday ülkelerde görülmemiş bir şekilde AB kaynaklarından anlamlı bir katkı almadan sürdürmüştür.

Uluslararası Para Fonu ile Aralık 1999'da imzalanan Stand by Anlaşması ve bu çerçevede yazılan niyet mektuplarında, tarımla ilgili birçok taahhüt verilmiştir. 1999 – 2008 döneminin aralıksız IMF birlikteliğiyle geçirildiği değerlendirildiğinde, bu taahhütlerin belirleyiciliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, niyet mektuplarına dağılan IMF tarım taahhütleri, aşağıdaki biçimde gruplandırılabilir:

- Mevcut destekleme sisteminin elemine edilerek, doğrudan gelir desteğine geçilmesi,
- Ziraat Bankası'nın sübvansiyonlu tarım kredi sistemine son verilmesi,
- Destekleme alım fiyatlarının dünya borsa fiyatlarına göre belirlenmesi,
- Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin yeniden yapılandırılması
- TŞFAŞ, ÇAYKUR ve TEKEL'in özelleştirilmesi
- Tütün ve Şeker Yasalarının çıkarılması

IMF programı altında Türkiye, Kasım 2000 ve Şubat 2001 aylarında iki önemli kriz ile karşı karşıya kalmış, ekonomide % 12'ye varan küçülmeler yaşanmıştır. IMF taahhütlerinin somutlaştırılması ise, Dünya Bankası projeleri ile desteklenmiştir. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Dünya Bankası ile 1950–2000 döneminde imzalanan 163 kredi anlaşmasının 31'i tarım sektörüne ilişkindir. İzleyen süreçte DB ile 2000 yılında Ekonomik Reform Kredi Anlaşması ve 2001 yılında Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP) (İngilizce kısaltması ile ARIP) imzalandı. Bunlardan özellikle ikincisi, IMF'ye verilen tarım taahhütlerinin finansmanında kullanılmak üzere kredi temin etmeye yönelik olarak oluşturuldu.

Dolayısıyla, TRUP'un aşağıda belirtilen içeriği, IMF taahhütlerinden finansman gerektiren bileşenlerdi;

- Doğrudan gelir desteği,
- Çiftçi geçiş programı (alternatif ürün projesi),

- Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin yeniden yapılandırılması,
- Proje destek hizmetleri.

1.2. Mevcut Destekleme Sisteminin Elemine Edilerek, Doğrudan Gelir Desteğine Geçilmesi

Verilen taahhüt gereği tarım ve tarımsal destekleme politikalarını daha etkin ve verimli kılarak, üretimde devamlılığı sağlayacak ve üretici gelirlerinde istikrar yaratacak tarımsal sistemin yapılandırılmasına ilişkin Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu kurulması sağlanmıştır.(T.C.Resmi Gazete, 1999)

Bakanlar kurulu kararı ile hedef çiftçilere doğrudan gelir desteği sağlaması ve bu amaçla teşkil edilecek olan kayıt sistemi uygulamalarının muhtemel sonuçlarını belirlemek amacıyla belirlenen 4 ilimizde belirlenen ilçe ve köylerinde pilot proje uygulaması başlatılmıştır(T.C. Resmi Gazete, 2000).

Pilot projenin sonuçlarını test etmek amacıyla izleme ve değerlendirme görevi Bakanlık Ankara Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Müdürlüğüne verilmiştir.(T.C. Resmi Gazete, 2000)

Aralık 1999 yılına kadar üretilen ürünün satışta desteklenmesi yapılırken, bu tarihten itibaren üretimin desteklenmesine geçilmiştir. Satışta desteklenen ürün, üreticinin pazarlama sorununu ortadan kaldırmasına rağmen, oluşan zarar hazine tarafından ödenmiştir. Doğrudan gelir desteğine geçilmesinde amaç, önceden destekleme alımları yapıyordu. Üreticinin elindeki ürünün kalitesi önemli olmadan devlet KİT'ler (Kamu İktisadi Teşebbüsleri) alımları yapıyordu. Doğrudan gelir desteğinde ise devlet üretim maliyetini dengelemek ve üreticileri verimli üretim yaptırmak ve üreticiye dengesiz piyasa koşullarından korumak için doğrudan gelir desteği politikasına geçilmiştir.

2. Gördes İlçesi ve Gördes İlçesinin Faydalandığı Destekleme Kalemleri

Gördes ilçesi Ege Bölgesinde, Manisa iline bağlı olup, Manisa'nın kuzey doğusundadır. İlçemizin etrafında konumlanan ilçeler ise; doğusunda Demirci ve Köprübaşı ilçeleri, güneyinde Salihli ilçesi, batısında Akhisar ilçesi ve kuzeyinde ise Balıkesir iline bağlı Sındırgı ilçesiyle komşudur.

Yüzölçümü 813.000 dekadır. Denizden yükseklik 670 metredir. İlçe toprakları akarsu vadileriyle yarılmış bir yayla görünümündedir. İlçemiz, doğusunda Çomaklı dağı, kuzeyinde Gökseki dağı ile çevrilidir. Gördes ilçesinin yazları kurak ve sıcak, kışları ılık ve yağışlı bir iklimi vardır. Ormanlık alanları ilçenin toplam alanında %45 gibi önemli bir yer tutmaktadır. En önemli akarsuyu Gediz'in kolu olan ve 150 km uzunluğundaki Gördes (Kum Çayı) Çayı'dır.

Manisa merkeze 111 km, İzmir'e 153 km, Demirci ilçesine 53 km, Akhisar ilçesine 60 km, Salihli ilçesine 70 km ve Köprübaşına 39 km uzaklıktadır.

Gördes ilçesinde 15.125 dekar sulu ve 294.375 dekar kuru tarım alanı mevcut olup; 40.200 dekar çayır-mera, 441.750 dekar orman, 14.650 yerleşim alanı, 6600 dekar akarsu yatağı ve kayalık, 300 dekar korumaya alınmış alan olmak üzere toplam 813.000 dekadır. Tarım yapılan toplam alan 309.500 dekadır(Gül, et al., 2009 s. 26-27).

2.1. Gördes İlçesinin Kullandığı Tarımsal Destekler

Gördes ilçesi 2008 ile 2013 yılları arasında toplamda 28.157.976 lira destekten faydalanmıştır. Tarımsal desteklemeler çiftçiye ek gelir olmaktadır. Bu destekleme kalemlerinden en büyüğü mazot-gübre desteğidir. Mazot-gübre desteğinden her yıl 4000'den fazla çiftçi faydalanmıştır.

2.2. Ekim Yapılan Araziye Uygun Olarak Verilen Destekleme Ödemeleri

Her yetiştirilen ürün için farklı destek miktarları verilmektedir. Bunun yanında arazinin büyüklüğü, kullanılan tohum veya fidenin özelliklerine göre farklı desteklerden faydalanılmıştır.

Bu desteklerin tamamı tablo 17'de verilmiştir. Tablo 17'de mazot ve gübre desteği, yem bitkileri desteği, sertifikalı fidan desteği, süt primi desteği, buzağı desteği, küçükbaş desteği, anaç sığır desteği, %50 makine ekipman desteği, besi sığırı eti, organik tarım desteği ve fark ödemeleri desteklerinin Gördes ilçesindeki üreticilerin hangi destekten faydalandıkları, bu desteklerden toplam parasal olarak kazançları ve kaç çiftçinin yararlandığı verilmiştir.

Tablo-17:Gö rdes İlçesinde 2008-2013 Arasında Verilen Toplam Destek Miktarları

Desteklemeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Yem Bitkileri Desteği	636.097	536.108	818.482	1.207.917	1.053.500	893.270
Toplam Miktar (₺) /Çiftçi Sayısı	/ 800	/ 616	/ 767	/ 1.033	/ 909	/ 644
Sertifikalı Fidan ve Tohum Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	79.260 / 11	107.822 / 29	72.987 / 19	96.295 / 7	57.116 / 10	85.376 / 15
Mazot ve Gübre Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	1.808.000 / 4.637	1.906.861 / 4.393	1.871.551 / 4.233	2.060.377 / 4.279	2.153.602 / 4.245	2.275.170 / 4.031
Süt Primi Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	186.890 / 654	337.750 / 528	600.000 / 700	885.535 / 1.200	1.208.135 / 1.225	1.208.135 / 1.200
Anaç Sığır Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	93.457 / 79	265.818 / 555	320.000 / 620	703.583 / 974	848.424 / 933	840.960 / 878
Buzağı Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	----- / -----	36.215 / 480	57.000 / 950	106.200 / 585	140.326 / 731	129.040 / 647
Küçükbaş Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	----- / -----	7.962 / 7	227.000 / 340	349.620 / 323	342.756 / 294	496.940 / 357
%50 Makine Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	----- / -----	----- / -----	----- / -----	269.804 / 126	84.936 / 24	172.242 / 64
Organik Tarım Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	----- / -----	----- / -----	----- / -----	61.723 / 85	25.374 / 50	63.522 / 58
Fark Ödemeleri Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	----- / -----	----- / -----	----- / -----	2.915 / 5	15.900 / 21	10.832 / 13
Arı Desteği (₺) / Çiftçi Sayısı	----- / -----	----- / -----	----- / -----	----- / -----	2.400 / 4	----- / -----

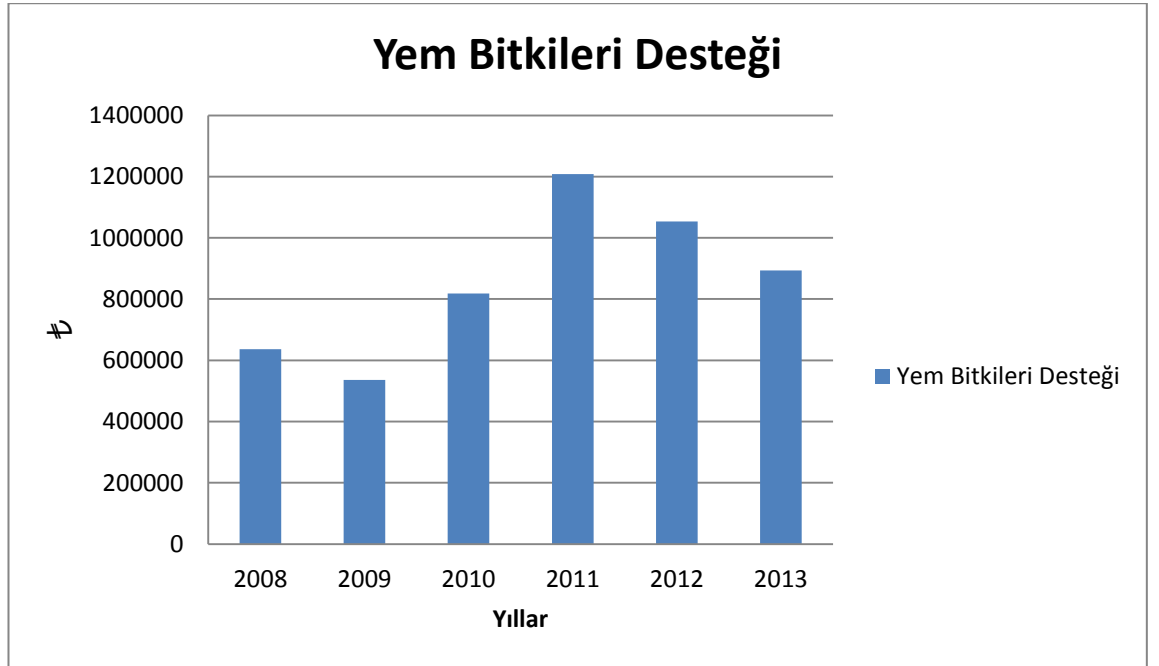
Kaynak: Gö rdes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir.

2.2.1. Yem Bitkileri Desteği

Yem, hayvancılık faaliyetlerinde maliyetleri artıran en önemli unsurlardan biridir. Meralardan faydalanılmasının ve yem bitkilerinin hayvancılık faaliyetleri yürüten işletmeler tarafından üretilmesinin, maliyetleri önemli oranda düşürücü etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda hayvancılık faaliyetlerinin ekonomik anlamda yapılabilmesi için Türkiye’de yem bitkileri üretiminin artırılması konusunda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 2000 yılından bu yana sertifikalı tohum kullanımı ve üretim desteklemesi ile tarımsal işletmelere yönelik alan bazlı desteklemeler verilmektedir (Çelik, Demirbağ, 2013 s. 1).

Grafik 1’de 2008-2013 yılları arasındaki yem bitkileri desteği verilmiştir.

Grafik-1: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Yem Bitkileri Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir.

Grafik 1’de 2008-2013 yılları arasında Gördes ilçesine verilen toplam destek miktarları verilmiştir. Gördes ilçesi yem bitkileri desteğinden 2008 yılında 636.097 ₺’den faydalanmıştır. 2009 yılında ise bu oran %15,72 azalarak 536.108 ₺ olmuştur. 2010 yılında destek miktarında hem 2009 yılına göre hem de 2008 yılına göre artış trendine girmiştir. 2010 yılında destek miktarı %52,67 artarak 818.482 ₺ olmuştur. En çok yem bitkisi desteği 2011 yılında verilmiştir. 2011 yılında 1.207.917 ₺ olmuştur. Bu

miktar 2011 yılı için 2008 yılına oranla %89,90 oranında artmıştır. Yem bitkisi destekleme miktarları 2012 ve 2013 yıllarında düşüş yaşamıştır.

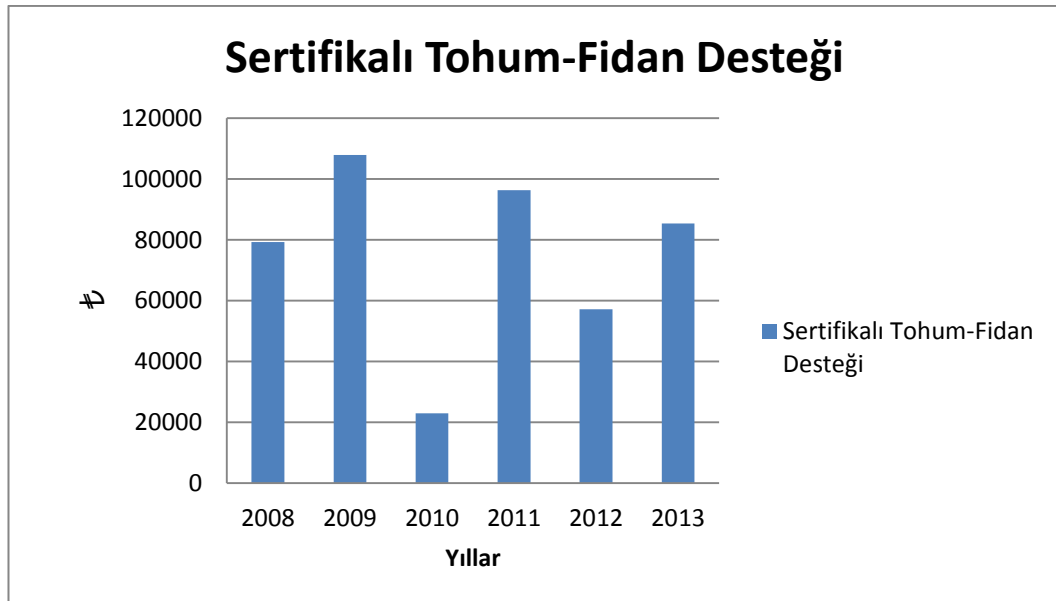
2.2.2. Sertifikalı Tohum-Fidan Desteği

Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye, teknoloji kullanımına ve çevre koruma önceliklerine göre bitkisel üretim faaliyetinde, sertifikalı tohumluk kullanımının yetersiz olduğu bazı türlerde yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohum, fidan, çilek fidesi ve standart fidan kullanan Çiftçi Kayıt Sisteminde kayıtlı olan çiftçilere, dekar başına destekleme ödemesi yapılmaktadır. 2008-2013 yılı ekim/dikimleri için dekar başına destekleme ödemesi yapılmıştır.

Tohumculuk sektörünün uluslararası rekabete uygun bir şekilde gelişmesini sağlamak için, yurt içi tohum üretiminin yetersiz olduğu bazı türlerde, yurt içinde sertifikalı tohum üreten/ürettiren ve sertifikalandıran, yurt içinde satışını gerçekleştiren Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş tohumculuk kuruluşu olarak kabul edilen Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı gerçek ve tüzel kişilere, ürettikleri tohumlar için aşağıda belirtilen miktarlarda destekleme ödemesi yapılır (T.C.Resmi Gazete, 2013).

Grafik 2’de 2008-2013 yılları arasında sertifikalı tohum ve fidan kullanan üreticilerin yararlandığı toplam destek miktarları verilmiştir.

Grafik-2: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Sertifikalı Tohum ve Fidan Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir

Grafik 2’de 2008-2013 yılları arasında toplam sertifikalı tohum ve fidan kullanımını destekleri verilmiştir. Bu destekten 2008 yılında 11 kişi, 2009 yılında 29 kişi, 2010 yılında 5 kişi, 2011 yılında 7 kişi, 2012 yılında 10 kişi ve 2013 yılında 15 üretici faydalanmıştır. Bu destekten faydalanan çiftçi sayısı oldukça az olmasına karşın verilen destek miktarları çok yüksektir. 2008 yılında 11 kişiye 79.260 ₺ destek verilmiştir. 2009 yılında bu oran %36,04 oranında artarak 107.822 ₺ olmuştur. 2010 yılında ise bu destekten diğer yıllara göre en az faydalanılan yıl olmuştur. 2010 yılında 2009 yılına göre %78,72 oranında azalarak 22.942 ₺ olarak faydalanılmıştır. Bu destek miktarı 2011 yılında 2010 yılına göre %319,73 gibi çok yüksek bir oranla artış yaşayarak 96.295 ₺ olmuştur. 2012 yılında %40,69 azalarak 57.116 ve 2013 yılında %49,48 artarak 85.376 ₺ yükselmiştir.

2.2.3. Mazot Desteği

Tarımda kullanılan ve maliyet içinde önemli pay alan girdilerden biri de mazottur. Ekonomik kalkınmanın en temel girdisi olan petrole, gün geçtikçe her alanda daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Diğer yandan, dünya nüfusunun artması ve teknolojinin gelişimi ile birlikte enerji tüketimi de artmaktadır. Petrolde, kısıtlı olan arz rağmen, talebin artışı ve uluslararası istikrarsızlıklar, krizler, savaşlar petrol fiyatlarının yükselmesine neden olmaktadır. Petrol fiyatlarının yükselmesi ise, petrolü girdi olarak kullanan tüm sektörler gibi tarım sektörünü de etkilemektedir.

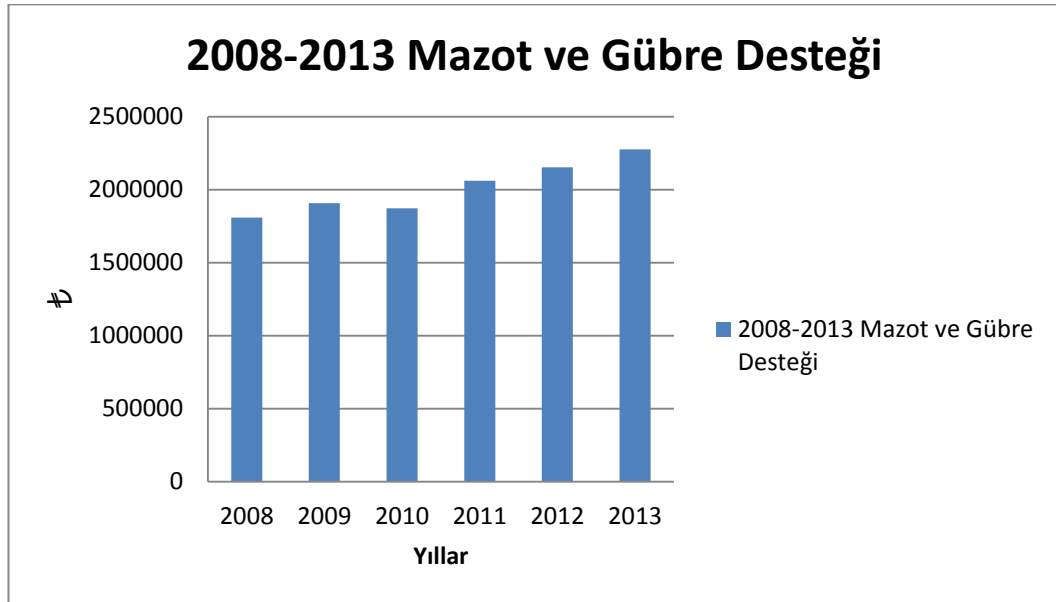
Teknolojinin tarımda da gelişimiyle birlikte, üretim girdileri içerisinde payı sürekli artmaktadır. Uluslararası piyasalarda fiyatının aşırı yükselmesi ise mazotun maliyet içindeki payını daha da artırmakta, çiftçi gelirlerine olumsuz etki yapmaktadır. Türkiye’de tarımda mazot desteklemeleri 2000’li yıllarda mazottaki aşırı fiyat artışlarıyla gündeme gelmiş ve ilk olarak 2002 genel seçimlerinden sonra hükümetin gündemine yerleşerek çiftçilere mazot desteği vermeye başlanmıştır(Dellal, Özat, Özudoğru, 2007 s. 2).

2.2.4. Gübre Desteği

Gerek artan nüfus karşısında yeterli gıdanın karşılanması gerekse kimyasal gübrelerin olumsuz etkilerinin azaltılması ve ekonomik kayıpların engellenmesi noktasında; bu konudaki devlet desteklerinin miktarı ve uygulanış önem kazanmaktadır. Türkiye’de gübre desteğine 1963 yılında birim alanda gübre tüketiminin istenilen

düzyeyde gerçekteşmemesi sebebiyle başlanılmıştır. 1973 yılından 1980 yılına kadar gübre fiyatı sabit tutulup fiyat artışı kamu tarafından sübvansede edilerek destekleme gerçekteşmiştir. 1980 yılından sonra gübre desteklemesi yöntem ve destekleme miktarı açıısından değişikliğe uğramış olup, 2001 yılına kadar gübre desteğine devam edilmiştir. 2001 yılında gübre desteğine son verilmiştir. Yaklaşık 4 yıl boyunca tarımda gübrelemeye destek verilmemiştir. 05.09.2005 tarihli “Çiftçilere Kimyevi Gübre Desteklemesi Yapılmasına Dair Karar”ın Resmi Gazete’de yayınlanması ile birlikte tekrar gübre desteğine başlanmıştır. Bu kararla Çiftçi Kayıt Sisteminde kayıtlı olan çiftçilere ürün gruplarına göre dekara belirlenen miktarda destekleme yapılmaya başlanmıştır(Gülçin Altıntaş, 2012 s. 55-56).

Grafik-3: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Mazot ve Gübre Desteği

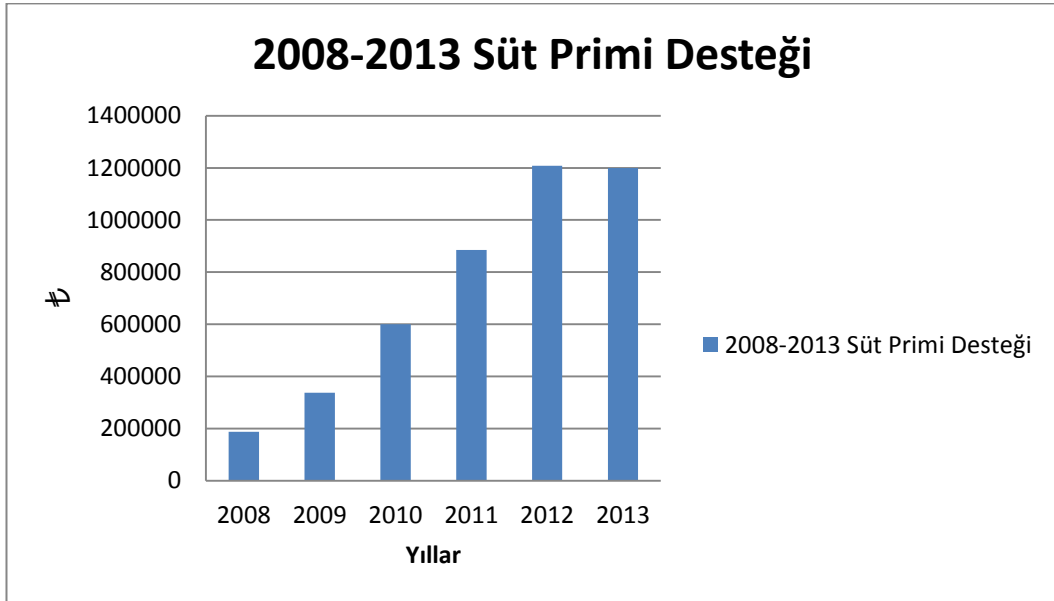
Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafimca Düzenlenmiştir

Grafik 3’de 2008-2013 yılları arasındaki toplam mazot ve gübre destekleri verilmektedir. En fazla çiftçi sayısının yararlandığı destektir. 2008 yılında toplamda 4.637 kişi faydalanmıştır. Gördes ilçesi 2008 yılında toplamda 1.808.000 ₺ destekten faydalanmıştır. 2009 yılında bu destekten 244 kişi azalmasına rağmen destekleme miktarı %5,47 artarak 1.906.861 ₺ olmuştur. 2010 yılında desteklenen miktar %1,85 oranında azalarak 1.871.551 ₺ olmuştur. 2011 ve daha sonrası dönemler de artış seyrine girmiştir. Yıllar arasında çok fazla kırılma gerçekteşmemiştir. En büyük kırılma 2010 yılından 2011 yılına geçerken yaşanmış bu oran da %10,09 dur.

2.2.5. Süt Desteği

1 Ocak 2011'den geçerli olmak üzere, Resmi Gazete de yayımlandı. Buna göre üretmiş olduğu çiğ sütün, Tarım ve Köyişleri Bakanlığından süt teşvik kod numarası almış, gıda sicili ve çalışma izni olan süt işleme tesislerine satan, ulusal düzeyde üst örgütlenmesini tamamlamış bir hayvancılık örgütüne üye olan yetiştiricilere, koyun ve keçi sütün için farklı olmak üzere, her litre süt için bakanlığın belirleyeceği dönemler ve birim fiyatlar üzerinden ödeme yapılacaktır. Önceki kararda, 2011 yılında, sığır ve manda sütün için litre başına 60 kuruş, koyun ve keçi sütün için ise 150 kuruş ödenmesi öngörölmüştü. Bu primler, yıl boyunca satılan tüm sütler için aynı tutarda uygulanıyordu. Bakanlık süt primi ödeme birim tutarını ve ödeme dönemlerini kendi belirleyecek. Bu durumda, süt üretiminin fazla olduğu ve bu nedenle sanayicilerin alım fiyatını düşürdüğu dönemlerde daha yüksek prim, süt üretiminin düşük olduğu, ancak talebin fazla olması nedeniyle fiyatın daha yüksek olduğu yaz aylarında daha düşük prim ödenmesinin söz konusu olabileceği belirtilmiştir(Kadirli Tarım).

Grafik-4: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesine Verilen Süt Primi Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğu ve Tarafımca Düzenlenmiştir

Grafik 4'de 2008-2013 yılları arasında Gördes ilçesinin faydalandığı toplam süt primi desteği verilmiştir. 2008 yılından 2012 yılına kadar geçen süreçte bariz oranda artış meydana gelmiştir. 2013 yılında ise bir miktar azalma meydana gelmiştir.

Süt primi desteğinden 2008 yılında 654 üretici, 2009 yılında 528 üretici, 2010 yılında, 700 üretici, 2011 yılında 1.200 üretici, 2012 yılında 1.225 üretici ve 2013 yılında 1.200 üretici faydalanmaktadır.

Gördes ilçesinde 2008 yılında 186.890 ₺ destek verilmiştir. 2009 yılında destek %80,72 oranında artarak 337.750 ₺ olmuş ve en yüksek artış oranı bu yıl da gerçekleşmiştir. 2010 yılında %77,65 artış, 2011 yılında %47,59 artış, 2012 yılında artış oranı diğer yıllara göre düşerek %36,43 artış ve 2013 yılında bu artış oranı yerini düşüşe bırakarak %0,71 oranında azalma meydana gelmiştir.

2.2.6. Buzağı Desteği

Soykütüğü-Önsoykütüğü Sistemine kayıtlı analardan suni tohumlama sonucu doğan tüm buzağılara, destekleme ödemesi aşağıdaki esaslara göre yapılır;

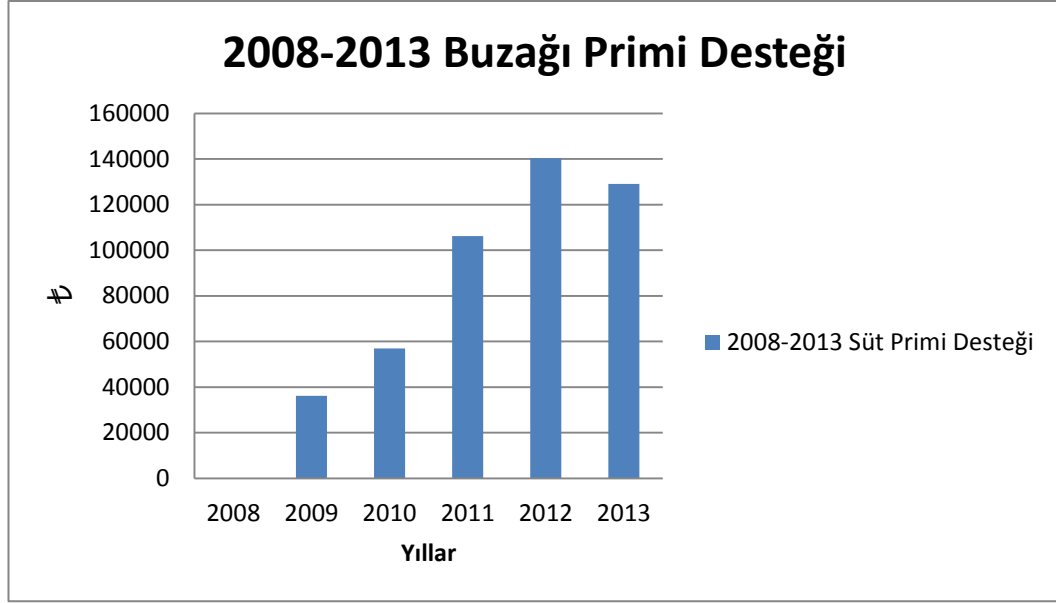
Buzağı Desteklemesinden Yararlanacak Olanlar;

- 1) Bu destekleme E-İslah veri tabanına kayıtlı saf kültür ırkı veya melezi sığırların aynı kültür ırkı boğanın spermasıyla, yerli ırk ve melezi sığırların ise ırkına bakılmaksızın suni tohumlama sonucu doğan ve Türkvet'te (Hayvan Kayıt Sistemi) de kayıtlı olan 2011 yılı doğumlu tüm buzağıları için ödenir.
- 2) Dişi buzağılara **(3-6 AYLİK)** Brusella **S-19** aşısı yapılmış ve Türkvet'e kaydedilmiş olmalıdır.
- 3) İşletmenin E-İslah'a kayıt tarihinden önce doğan buzağılar desteklemeden yararlanamaz.
- 4) Desteklemeden her buzağı bir kez faydalanır.
- 5) İkiz veya üçüz doğan her buzağı desteklemeden faydalanır.
- 6) Buzağının doğum bilgisi E-İslah veri tabanından alınır ve destekleme buzağının doğduğu işletmeye ödenir. Doğum bilgileri ve doğduğu işletmesi E-İslahta belirlenemeyen buzağılar için destekleme ödemesi yapılmaz.
- 7) Buzağının doğumunu sağlayan suni tohumlama uygulaması, buzağının doğum tarihinden **210-295** gün öncesinde ve ülkemizde yapılmış olmalıdır. Suni tohumlama bilgisinin e-ıslah veri tabanında kayıt edilmiş olması zorunludur.
- 8) On beş aylık yaştan **(450 gün)** önce tohumlanan hayvanların buzağısı desteklemeden faydalandırılmaz.

9) Türkvet ve E-İslah'a kaydedilmeden ölen, kesilen veya satılan buzağular ile ölü doğum ve yavru atıkları desteklemeden faydalandırılmaz. E-İslah'a ve Türkvet'e kaydedildikten sonra ölen, kesilen veya satılan buzağular desteklemeden faydalandırılır(Manisa Süt Birliği).

Grafik 5'de 2008 ile 2013 yılları arasında yararlanılan buzağı destekleri verilmiştir.

Grafik-5: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesine Verilen Buzağı Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir

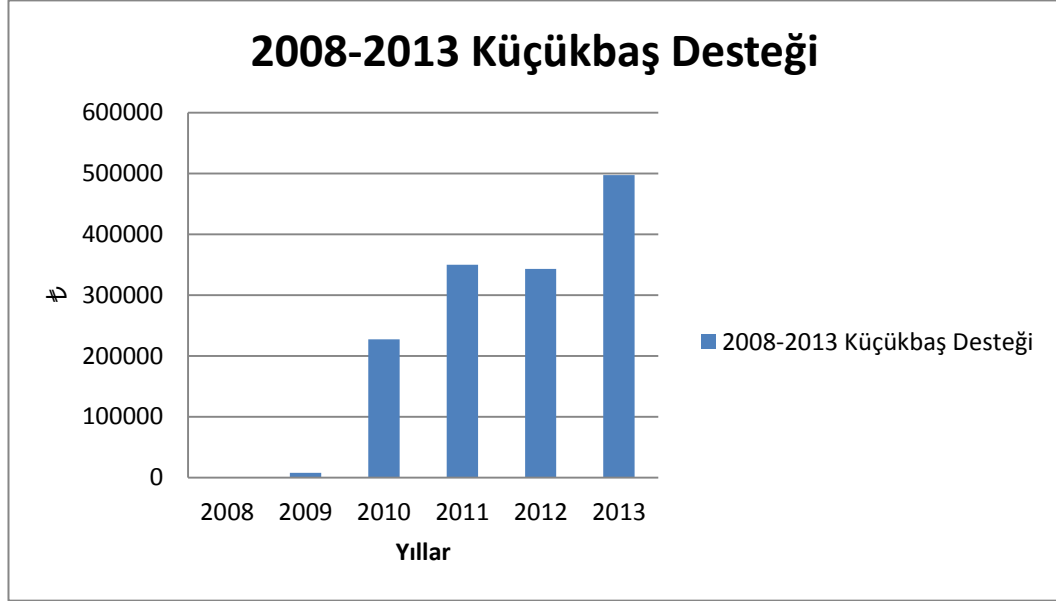
Grafik 5'de 2008-2013 yıllarında Gördes ilçesindeki buzağı desteklerinin toplam miktarları verilmiştir. Bu destekten 2008 yılında hiçbir çiftçi faydalanmamıştır. 2009 yılında ise 480 çiftçi bu destekten faydalanmıştır. 2010 yılında bu sayı artarak 950 kişi, 2011 yılında 585 kişi 2012 yılında 731 ve 2013 yılında 878 üretici bu destekten faydalanmıştır.

2009 yılında toplam destek miktarı 36.215 ₺'dir. Bu miktar 2010 yılında %57,79 oranında artarak 57.000 ₺ olmuştur. En büyük toplam miktardaki artış 2011 yılında gerçekleşmiştir. 2011 yılında bu destek %86,32 artarak 106.200 ₺ olmuştur. 2011 yılında desteğin armasıyla birlikte en çok üretici de bu yılda olmuştur. 2012 yılında %32,13 artarak 140.326 ₺ olmuş ve tek düşüşün yaşandığı yıl olan 2013 de ise %8,4 oranında azalarak 129.040 ₺ olmuştur.

2.2.7. Küçükbaş Desteği

Damızlık koyun-keçi yetiştiriciliği yapan, damızlık koyun-keçi yetiştiricileri birliklerine üye, hayvanları Bakanlık kayıt sistemlerine kayıtlı yetiştiricilere, anaç hayvan başına 20 ₺ ödeme yapılır(T.C.Resmi Gazete, 2013). Grafik 6'da 2008-2013 yılları arasında Gördes ilçesine verilen toplam küçükbaş hayvan destek miktarları yıllar olarak verilmiştir.

Grafik-6: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesine Verilen Küçükbaş Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir

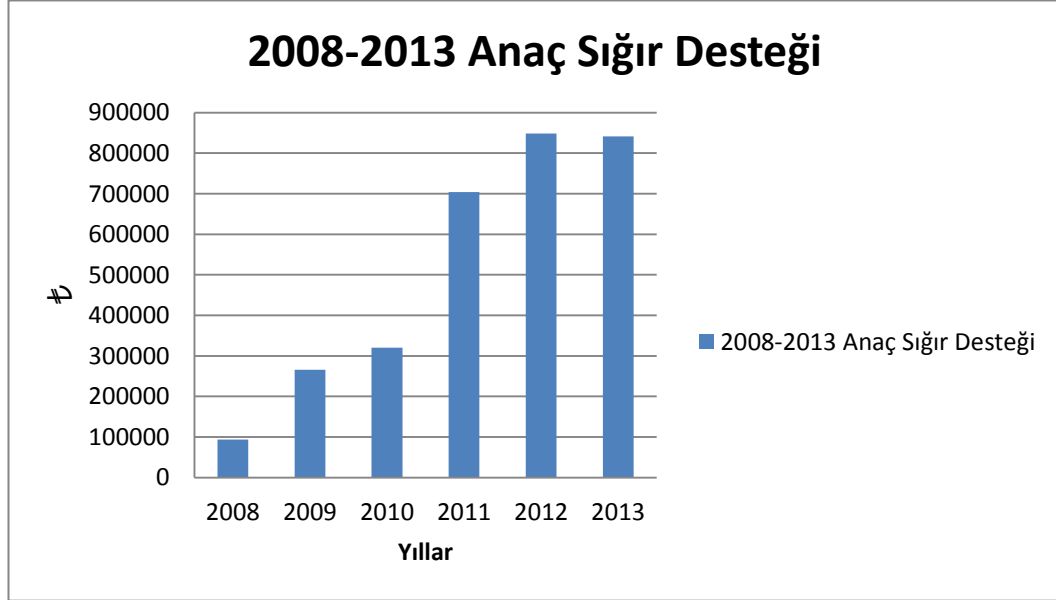
Grafik 6'da 2008-2013 yılları arasında Gördes ilçesinde küçükbaş hayvan yetiştiren üreticilerin yıllar itibari ile yararlandıkları toplam destek miktarları verilmiştir. 2008 yılında bu destek verilmemiştir. 2009 yılında bu destekten Gördes ilçesi yararlanmaya başlamıştır. 2009 yılında 7 üretici, 2010 yılında 340 üretici, 2011 yılında 323 üretici, 2012 yılında 294 üretici ve 2013 yılında 357 üretici bu destekten faydalanmıştır.

2009 yılında bu destekten faydalanan üreticinin az olmasından dolayı 7.962 lira toplam destekleme almıştır. 2010 yılında desteklemeden faydalanan üreticilerin sayısının artmasıyla 227.000 ₺ olmuştur. 2011 yılında bu oran %54,02 artarak 349.620 ₺ olmuştur. 2012 yılında %1,96'lık bir düşüşle toplam destek miktarı 342.756 ₺ olmuştur. 2013 yılında %44,98 artarak 496.940 ₺'lık bir destekten faydalanılmıştır.

2.2.8. Anaç Sığırı Et Desteği

Anaç sığırı başına ödeme birim miktarları, tek işletme olarak kabul edilen, kooperatif ile birlikler hariç, 500 başa kadar tam, 501 baş ve üzeri için %50'sine karşılık gelen tutarın ödenmesi suretiyle uygulanır. Birlik ve kooperatiflere üye olup işletmesinde 500 baştan fazla hayvan bulunduran yetiştiricilere hayvan sayısı limitleri uygulanır. Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri ile etçi ırkların melezleri anaç sığırı için 225 ₺/Baş, etçi ırklar anaç sığırı 350 ₺/Baş, sütçü ve kombine ırklar ve melezleri anaç sığırı soykütüğü ilave 60 ₺/Baş şeklinde destek verilmektedir.(T.C. Resmi Gazete, 2013).

Grafik-7: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesine Verilen Anaç Sığırı Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir

Grafik 7’de 2008 yılı ile 2013 yıllarında verilen toplam anaç sığırı destekleme miktarları verilmiştir. Gördes ilçesinde 2008 yılında toplamda 79 üretici faydalanmıştır. 2009 yılında 555 üretici, 2010 yılında 620 üretici, 2011 yılında 974 üretici, 2012 yılında 933 üretici ve 2013 yılında 878 üretici bu destekten faydalanmıştır.

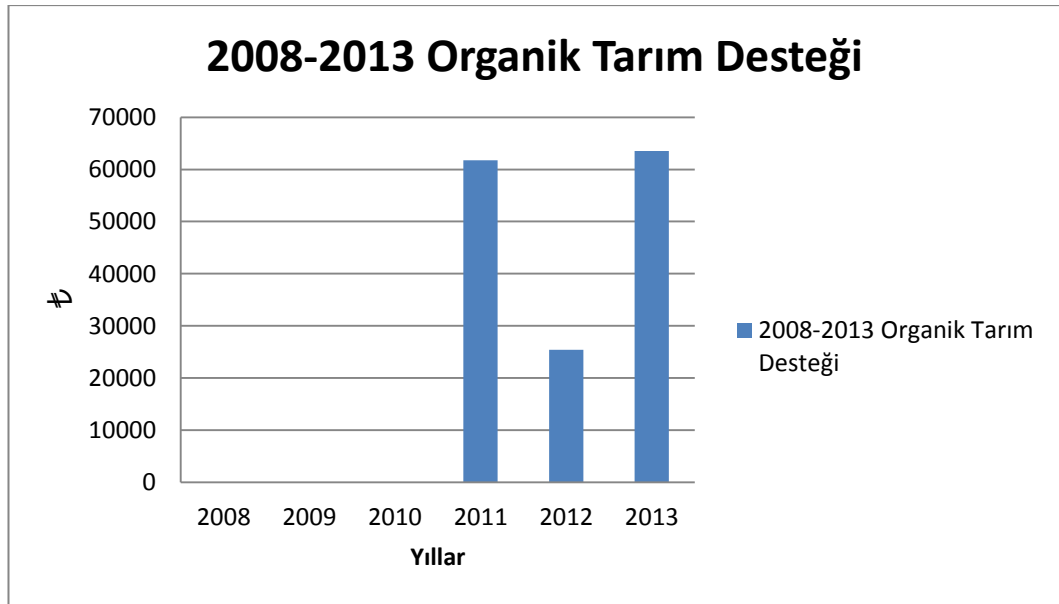
2008-2013 yılları arasında Gördes ilçesine verilen bu destekten toplamda en az faydalanılan yıl 93.457 ₺ ile 2008 yılı olmuştur. Bu miktarı 265.818 ₺ ile 2009 ve 320.000 ₺ ile 2010 yılı takip etmiştir. Anaç sığırı desteğinden en fazla faydalanılan yıl ise 2012 yılı olmuştur. Toplamda 848.424 ₺’dir Bu miktar 2013 yılına göre %0,89 oranında daha fazladır 2011 yılına göre ise %20,59 daha fazladır.

2.2.9. Organik Tarım Desteklemeleri

Ülkemizdeki organik tarım çalışmaları 80'lerin ortasında sözleşmeli yetiştiricilik biçiminde başlamış, ilerleyen zamanlarda talep artışını sağlamak amacıyla bağımsız projelerle de desteklenmesi yönüne gidilmiştir. Önceleri ithalatçı ülkelerin ilgili mevzuatına uygun yapılan üretim ve ihracata 1991'den sonra Avrupa Topluluğunun 24 Haziran 1991 tarihli ve organik tarım faaliyetlerini düzenleyen yönetmeliği doğrultusunda devam edilmiştir. 1994 yılında "Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik", 2002 yılında ise "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik" yürürlüğe girmiştir. Son olarak 2004 yılında "Organik Tarım Kanunu" ve 2005 yılında "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik" Resmi Gazete" de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. (Akgün, 2011 s. 5-6)

Resmi Gazetede yayınlanan Tebliğ, çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda sürdürülebilirlik, izlenebilirlik ve gıda güvenliğinin sağlanmasına yönelik organik tarım yapan çiftçilerin birim alan üzerinden desteklenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla hazırlanmıştır(T.C. Resmi Gazete, 2014).

Grafik-8: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Organik Tarım Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir

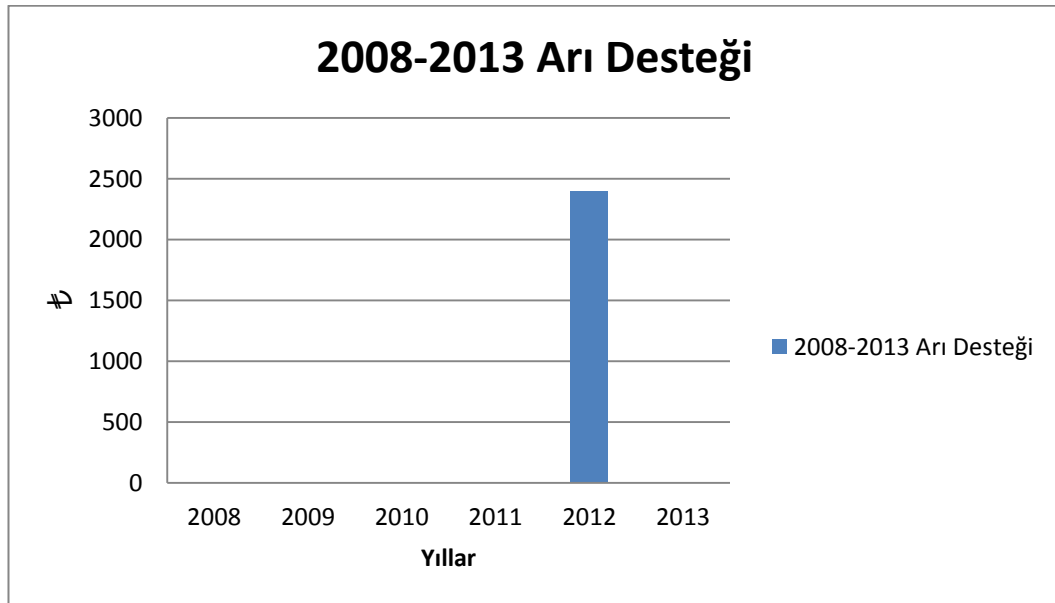
Grafik 8’de Gördes ilçesinin 2008 ile 2013 yılları arasındaki toplam organik tarım destekleri verilmiştir. Görüldüğü gibi bu destek 2008, 2009 ve 2010 yıllarında Gördes’te kullanılmamıştır. 2011 yılında ise 85 üretici, 2012 yılında 50 üretici ve 2013 yılında 58 üretici kullanmıştır.

Bu üç dönemde kullanılan destekte kırılma 2012 yılında olmuştur. 2011 yılında verilen 61.723 ₺’lik destek 2012 yılında 25.374 ₺’ye düşmüştür. 2013 yılında ise bu miktar tekrardan yükselerek 63.522 ₺’ye yükselmiştir.

2.2.10. Arı Desteği

Arıcılık kayıt sistemine kayıt sistemine (AKS) kayıtlı, en az 30 en fazla 100 adet arılı kovana sahip yetiştirici/üretici örgütü üyesi arıcılara destek yapılır(Resmi Gazete, 2014).

Grafik-9: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Arı Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir

Grafik 9’da Gördes ilçesinin 2008 ile 2013 yılları arasındaki dönemde toplam arıcılık desteğinden faydalanmayı göstermektedir. Grafikte de görüldüğü sadece 2012 yılında 4 arı üreticisi toplam 2.400 ₺ destekten faydalanmışlardır.

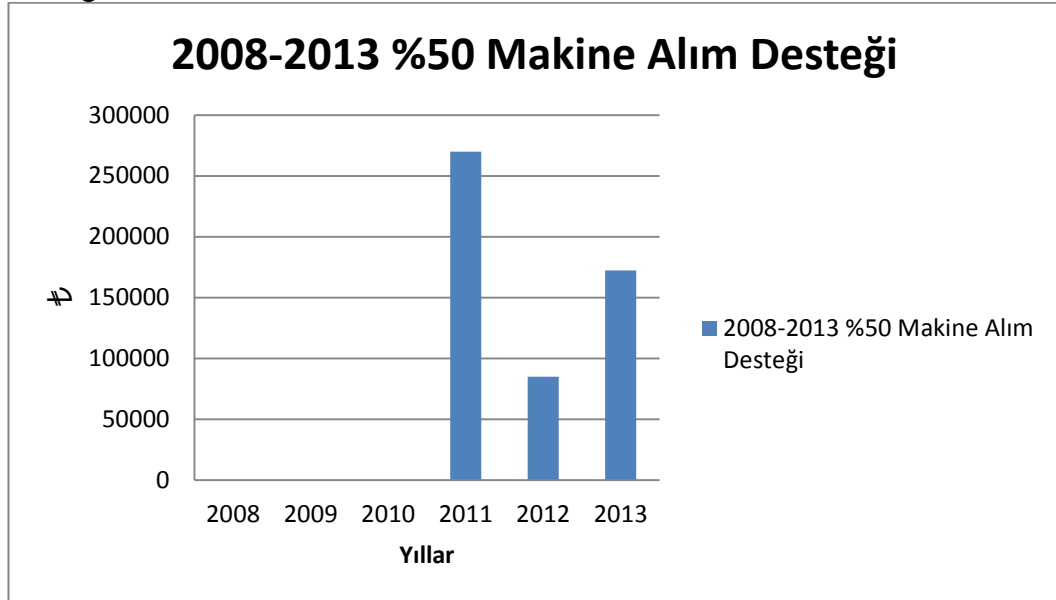
2.2.11. Makine Alım Desteği %50

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı kapsamında Makine ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Programı, kırsal alanda Belirlenen bazı tarımsal

makine ve ekipman alımlarına yönelik yapılacak harcamalarının belirli oranlarda hibe olarak finansmanı yoluyla, tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu tarım alet ve makine altyapısı yönünden güçlendirilmesi gelir ve sosyal standartların geliştirilmesi, ayrıca, tarımsal faaliyetler için geliştirilen yeni teknolojilerin üreticiler tarafından kullanımını yaygınlaştırarak; daha kaliteli ve pazar isteklerine uygun üretim yapılmasını sağlamak, zor şartlarda ve bedenen çalışan üreticilerimizin işlerini kolaylaştırmak ve üretim maliyetlerini düşürerek uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir düzeye getirmek amacıyla uygulamaya konulmuştur(T.C. Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2014).

Bu destekte aldığımız ürünlerin %50'lik kısmını devlet karşılamaktadır.

Grafik-10: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen %50 Makine Alım Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir

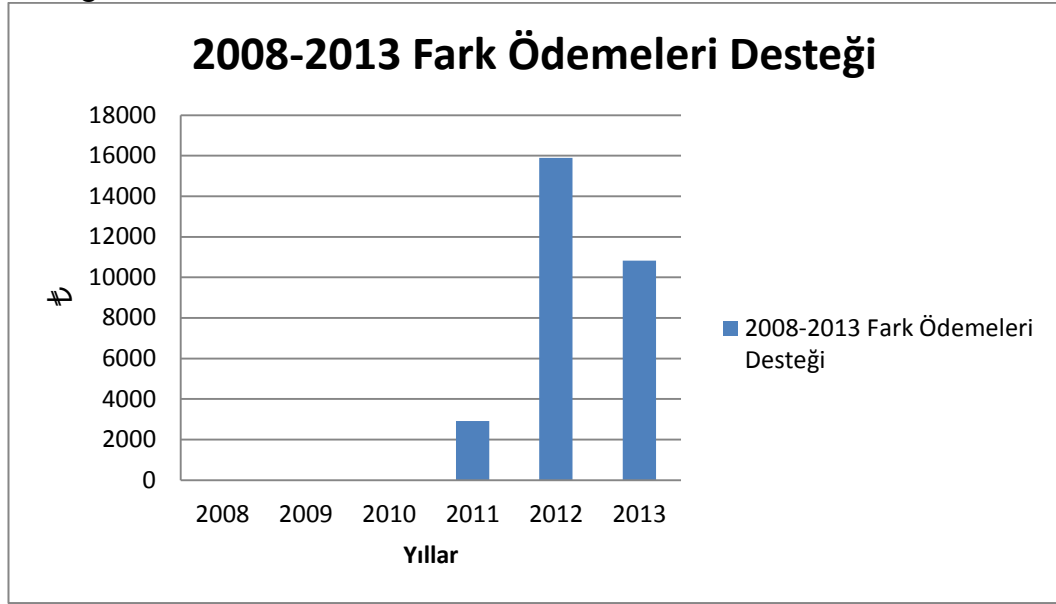
Grafik 10'da 2008 ile 2013 yılları arasındaki toplam %50 makine alım desteği verilmiştir. Bu destek Gördes ilçesi 2011 yılından itibaren yararlanmaya başlamıştır. 2011 yılında toplamda 126 üretici, 2012 yılında 24 üretici ve 2013 yılında 64 üretici bu destekten faydalanmıştır.

2011 yılında 126 üretici toplamda 269.804 ₺ ödenmiştir. 2012 yılında bu miktar %68,52 azalarak 84.936 ₺ gerilemiştir. 2013 yılında yükselerek 172.242 ₺ olarak Gördes ilçesine ödenmiştir.

2.2.12. Fark Ödemeleri Desteği

Fark ödemeleri desteği Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan belirli havzalarda belirli ürünleri (yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, dane mısır, aspir, zeytinyağı, buğday, arpa, çavdar, tritikale, yulaf, çeltik, kuru fasulye, nohut ve mercimek) üreterek satışını gerçekleştiren üreticilere yapılacak fark ödemeleridir(Resmi Gazete, 2013).

Grafik-11: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Verilen Fark Ödemeleri Desteği

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğu ve Tarafımca Düzenlenmiştir

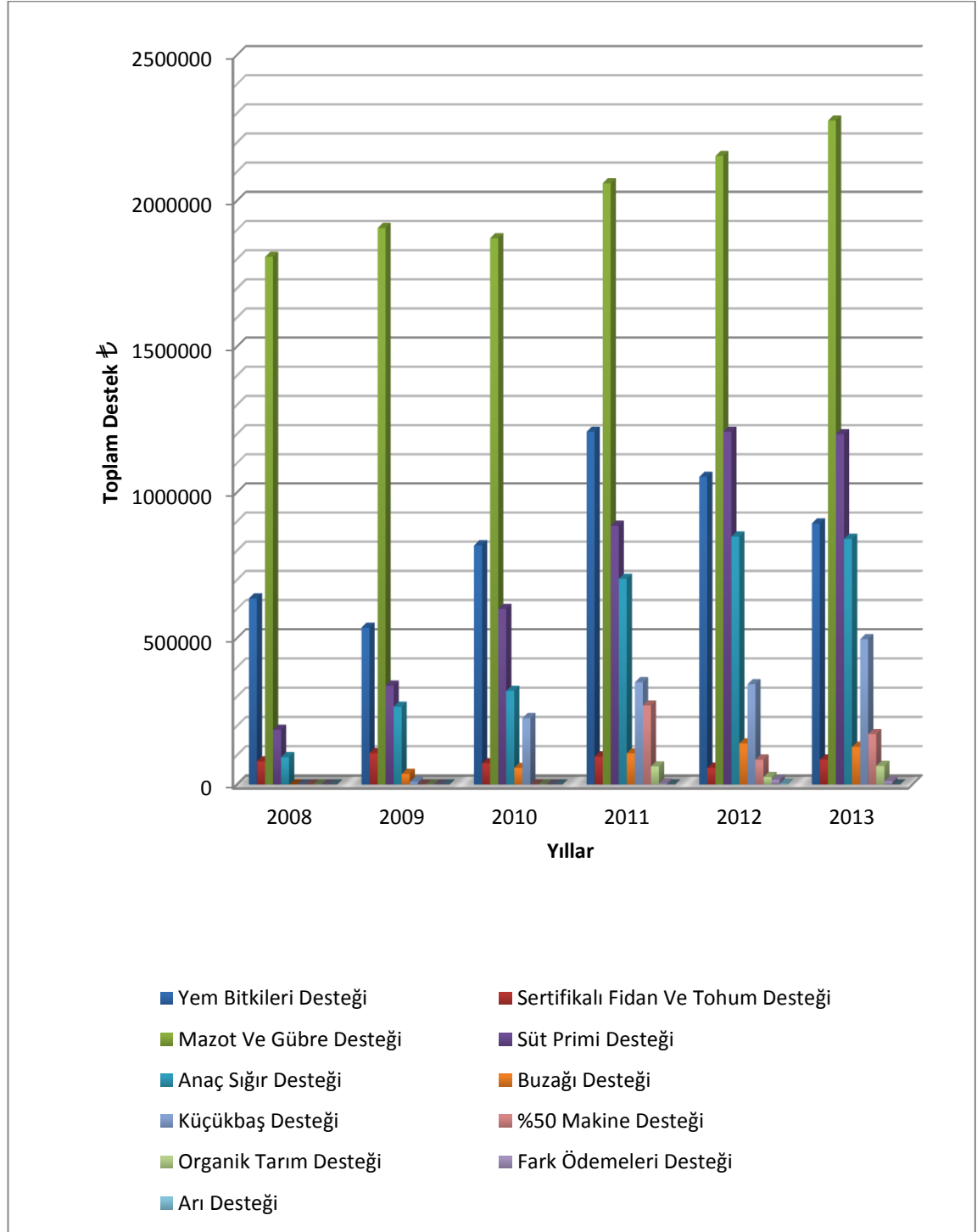
Grafik 11’de Gördes ilçesinin 2008 ile 2013 yılları arasındaki toplam fark ödemeleri destekleri verilmiştir. 2008 yılından 2010 yılına kadar bu destekten üreticiler faydalanamamıştır. Gördes ilçesi bu destekten 2011 yılından itibaren verilmeye başlanılmıştır. 2011 yılında bu destekten 5 çiftçi faydalanmış ve toplamda 2.915 ₺ elde etmişlerdir. 2012 yılında ise bu destekten faydalanan üretici sayısı artmıştır. 2012 yılında 21 çiftçi toplamda 15.900 ₺ elde etmişlerdir. 2013 yılında ise 13 çiftçi bu destekten faydalanmış ve toplamda 10.832 ₺ elde etmişlerdir.

3. 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinin Faydalandığı Destekler Karşılaştırılması

2008 ile 2013 yılları arasında Gördes ilçesinde yaşayan üreticilerin destek kalemlerine göre aldıkları destek miktarlarını II. bölüm 2.2.1 ile 2.2.12 başlıklarında

inceledik. Bu kısımda bu desteklerin toplamlarının karşılaştırılmasını grafiksel olarak inceleyeceğiz.

Grafik-12: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinin Aldığı Toplam Destekler

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımca Düzenlenmiştir

Grafik 12’de Gördes ilçesinin 2008-2013 yılları arasında faydalandığı toplam destek miktarları verilmiştir. Bu yıllar arasında toplamda Gördes ilçemiz 27.812.596 ₺’den faydalanmıştır.

2008 yılında toplamda beş kalem destekten faydalanılmıştır. 2008 yılında toplam Gördes ilçesinin elde ettiği destekleme miktarı 2.803.704 ₺’dir.

2009 yılında destek kalemlerinde artış olarak 2008 yılına ek olarak buzağı desteği ve küçükbaş destekleri de eklenmiştir. 2009 yılında toplam Gördes ilçesinin faydalandığı destek miktarı 3.198.536 ₺’dir. Bu eklenen yeni iki kalemin 2009 toplam desteklerdeki oranı ise %1,38’dir. 2009 yılında 2008 yılına göre toplam destek artış oranı ise %14,08 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılında toplam destek miktarı 3.967.020 ₺ olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılına destek kalemlerinde değişiklik olmamıştır. 2009 yılına göre desteğin artış oranı ise %24,03 olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılında ise destekleme kalemlerinde 2010 yılına ek olarak; %50 makine desteği, Organik tarım desteği ve bakliyat fark ödemeleri desteği verilmiştir. Bu yeni üç desteğin 2011 yılındaki toplam destekteki payı ise %5,82 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında toplamda 5.743.969 ₺ destek verilmiştir.

2012 yılında diğer desteklere ek olarak arı desteği verilmiştir. 2012 yılında toplamda 5.932.469 ₺ destekten faydalanmıştır. 2013 yılında ise %3,95 oranında artarak 6.166.898 ₺ olarak gerçekleşmiştir.

Bu destekleme kalemlerini incelediğimizde toplam değere en çok katkısı olan destek mazot ve gübre desteğidir. 2013 yılında mazot ve gübre desteğinin 2013 toplam desteğinin içinde %36,89’luk bir orana sahiptir. En az gelire etkisi olan destek ise 2012 yılında verilen arı desteğidir. Bu desteklemenin toplam destekteki payı ise %0,04 oranında gerçekleşmiştir.

III. BÖLÜM

GÖRDES İLÇESİNDE SEÇİLMİŞ ÜRÜNLERDE FİYATLANDIRMA VE MALİYET-KAR ANALİZİ

1. Gördes İlçesi İle İlgili Tarımsal İnceleme

Manisa'nın ilçesi olan Gördes; 2013 yılında Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) göre toplamda 213.553 dekar alanda ürün yetiştirmişleridir. Bu ÇKS kayıtlarını her yıl destek alabilmek ve yapılan üretimin resmiyete dökülmesi için İlçe Tarım Müdürlüğü'nde yapılmaktadır.

Bu kapsam da Gördes'te yetiştirilen ürünleri incelediğimizde ÇKS kayıtların göre 2013 yılında yetiştirilen ürünler aşağıda verilmiştir.

Tablo-18: 2008-2013 Yılları Arasında Gördes İlçesinde Yetiştirilen Ürünler

2008- 2013 ÇKS Kayıtlarına Göre Gördes'te Yetiştirilen Ürünler		
Tütün	Susam	Buğday
Arpa	Domates	Patates
Hıyar (Turşuluk)	Fiğ	Haşhaş
Kırmızı Mercimek	Kuru Soğan	Börülce
Kavun	Karpuz	Zeytin
Üzüm	Kiraz	Armut

Kaynak: Gördes Ziraat Odası

2008-2013 yılları arasında Gördes'te üretilen ürünler yukarıdaki gibidir. Dönemsel olarak farklı ürün grupları yetiştirildiği olmuştur ancak yukarıdaki ürünler ekim alanları bakımından en yüksek ürünlerdir. Bu ürünleri her yıl Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından tutulan Çiftçi Kayıt Sistemi ile elde edilmiştir.

1.2. Gördes İlçesinde Yetiştirilen Ürünlerin Maliyet Föyü

Sanayi kesiminde, malın fiyatı satıcı tarafından iki şekilde belirlenir: Ya üretimden önce sipariş üzerine veya üretimden sonra belirlenen fiyata göre. Her iki halde de, fiyat ve kârı genellikle satıcı ayarlamakta ve kabul ettirmektedir. Tarımsal işletmede ise satıcı yukarıdaki her iki yolu, üç sebepten dolayı uygulatamaz:

- Satıştan önce fiyatların belirlenmesi mümkün olmakla beraber, genellikle üretim için daha fazla zamanın zorunluluğu. Çünkü üretici, istediği mahsulü, istediği zaman ve istediği kadar elde edemez.

b. Ürün piyasalarının sertliği; çünkü piyasalar fiyat karşısında çok hassas değildir.

c. Belli bir sürede ürünün satılması şartı; çünkü ürün bozulabilir ve çürüyebilir.

Öte yandan, sanayide kâr önceden belirlendiği halde, tarımda belli değildir. İkinci olarak, sanayide kar satıcı, tarımda ise adeta alıcı tarafından kabul ettirilmektedir. Bu bakımdan, tarım sanayin rakibi değildir, tersine ona bağlı olarak gelişir.

Tarımın maliyelerini hesaplamakta kolay değildir. Çünkü:

- i. Yapılan masraflar içinde, sadece bu yılın değil, önceki yılların masrafları da yer almaktadır.
- ii. Bu yıl yapılan bazı yatırımlar, meyvesini gelecek dönemlerde vermektedir.
- iii. Bazı makine ve alet hem işletme, hem aile ihtiyaçları için kullanılmaktadır.
- iv. Bazı ürünler, üretimde hammadde fonksiyonu görmektedir. (Buğday)
- v. Ürünün bir kısmı üretici ailesi tarafından tüketim amacı ile alıkonulduğundan bu miktar kesinlikle bilinmemektedir(Özgüven, 1977 s. 121-122).

Gördes'te yetiştirilen ürünlerin maliyet unsurları incelediğimiz de maliyet unsurlarında bulunan bütün kalemlerin; başkası tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Yani tütün yetiştiren bir çiftçiyi düşündüğümüzde arsa sahibi patron ve hiçbir şekilde tarlasında çalıştığı düşünülmemekteki maliyetler çıkarılmıştır. Aşağıdaki tabloda seçilmiş ürünlerin 1 dekada ki kilogram başına düşen maliyetler verilmiştir.

2. 2008-2014 Yılları Arasında Gördes İlçesi İçin Seçili Ürünlerde Üretim-Fiyat İlişkisi

Bu bölümde 2008-2014 yılları arasında Gördes ilçesindeki seçili 12 üründe üretim fiyat analizi yapılacaktır. Bu analizde toplam maliyetler maksimum verim ve birim fiyat miktarları ile hesaplamalar yapılacaktır.

Seçilen 12 ürün Çiftçi Kayıt Sistemine göre çiftçilerimizin en çok yetiştirdikleri ürün grupları olmalarından dolayıdır. 2008-2014 yıllarını kapsaması ise 2008 yılından önceki verilere sağlıklı bir şekilde ulaşamadığımızdan kaynaklanmaktadır.

2.1. Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2008 Üretim-Fiyat İlişkisi Analizi

Tablo 19’da ve grafiklerde; üreticinin bütün tarımsal işlerini işçiye yaptırdığı süreçteki maliyetler ve gelirler ele alınmıştır. İncelemeyi belli ürünler ile sınırlandırılmıştır. Seçilen bu ürünler toplamda on altı maliyet kaleminde analizleri yapılmıştır ve bir birimlik ürün için toplamda ne kadar maliyete katlanıldığı hesaplanmıştır. Seçilen maliyet kalemlerinde ise üreticinin hiçbir emek harcamadığı düşünülmektedir. Bu maliyet kalemleri şu şekildedir: 1.sürüm, 2. sürüm, taban sürgü, tohum fide bedeli, fide dikimi, tohum kapatma, can suyu, kanal karık açma, çapa, sulama ve işçiliği, zirai mücadele ve işçiliği, gübre ve işçiliği, budama, hasat, nakliye ve diğer giderlerdir.

Tablo-19: Gördes İlçesi 2008 Yılı Ürün Maliyet Kalemleri (₺)

Giderler	Tütün	Susam	Buğday	Arpa	Fiğ	Haşhaş	Patates	Kavun	Karpuz	Üzüm	Kiraz	Zeytin
1.Sürüm	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
2.Sürüm	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
Taban Sürgü		15	10	10	10	10	20	10	10			
Tohum Fide Bedeli	60	10	10	10	15	2	195	15	15			
Fide Dikimi	70						110	34	34			
Tohum Kapatma		5	4	4	3	4						
Can Suyu	5											
Kanal Karık Açma								15	15			
Çapa	68					68	10	68	68			
Sulama ve İşçiliği			8				100	98	98			
Zirai Mücadele ve İşçiliği	38		7	7			81	41	41	63	61	98
Gübre ve İşçiliği	22	44	59	38	36	33	145	48	48	61	92	73
Budama										75	40	40
Hasat	90	24	15	15	17	51	106	40	40	45	140	70
Nakliye		4	15	15	6	10	20	100	100	50	15	30
Diğer		13	13	13			80	8	8	13	13	13
Toplam	408	170	196	157	142	233	922	532	532	362	429	379

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

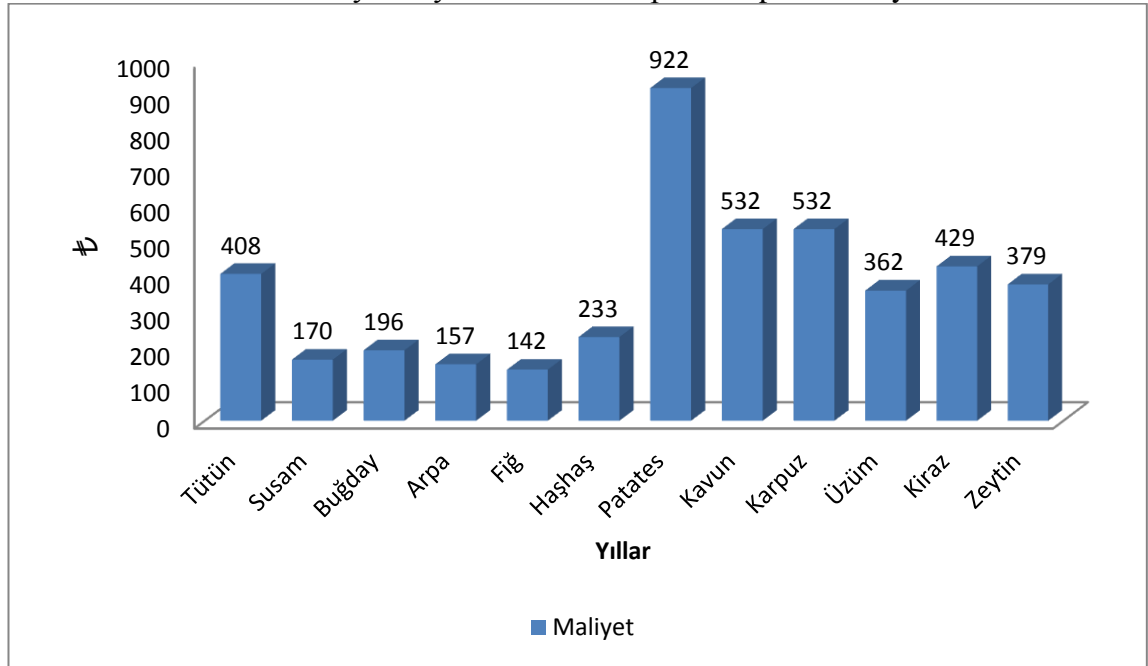
Yukarıdaki tabloda bir yıl içerisinde ki üretim maliyetleri arsa sahibinin hiç çalışmadığı varsayılarak çıkartılmıştır. Bu koşullar altında incelendiğinde yani arsa sahibinin hiçbir şekilde emek sarf etmediği durumdaki maliyetler hesaplanmıştır. Bu hesaplamalara baktığımızda en yüksek maliyet 922 ₺ ile patates önceliği almaktadır. Patatesin en büyük maliyet kalemini ise 195 ₺ ile tohum oluşturmaktadır. Fide dikimi ve sulama işçiliği de önemli maliyet kalemlerini oluşturmaktadır. Patatesten sonraki maliyeti yüksek olan ürünü incelediğimiz de kavun ve karpuz 532 ₺ ile gelmektedir.

Kavun ve karpuz maliyetini arttıran unsurlar ise nakliye, sulama ve çapa maliyetleri oluşturmaktadır.

Maliyeti en az olan ürün 142 ₺ ile fiğdir. 142 ₺'lik toplam maliyette 36 ₺ ile gübre ve işçilik en fazla maliyet kalemini oluşturur. 3 ₺'lik tohum kapatma bedeli ise en düşük maliyet kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 13'de ürünlerin maliyetlerin toplamları bir arada verilmiştir.

Grafik-13: 2008 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Yukarıdaki grafik incelendiğinde maliyeti en az olan ürün 142 ₺ ile fiğ ürünü gelmektedir. Daha sonra fiği 157 ₺ ile arpa takip etmektedir.

Nakliye maliyeti yüksek olan patates, kavun ve karpuzun sulama ve işçiliği ücreti eklenince maliyetlerini daha çok artmaktadır. 2008 yılında Gördes ilçesinde Patates, kavun ve karpuz toplam maliyeti en yüksek üç ürün olmuştur.

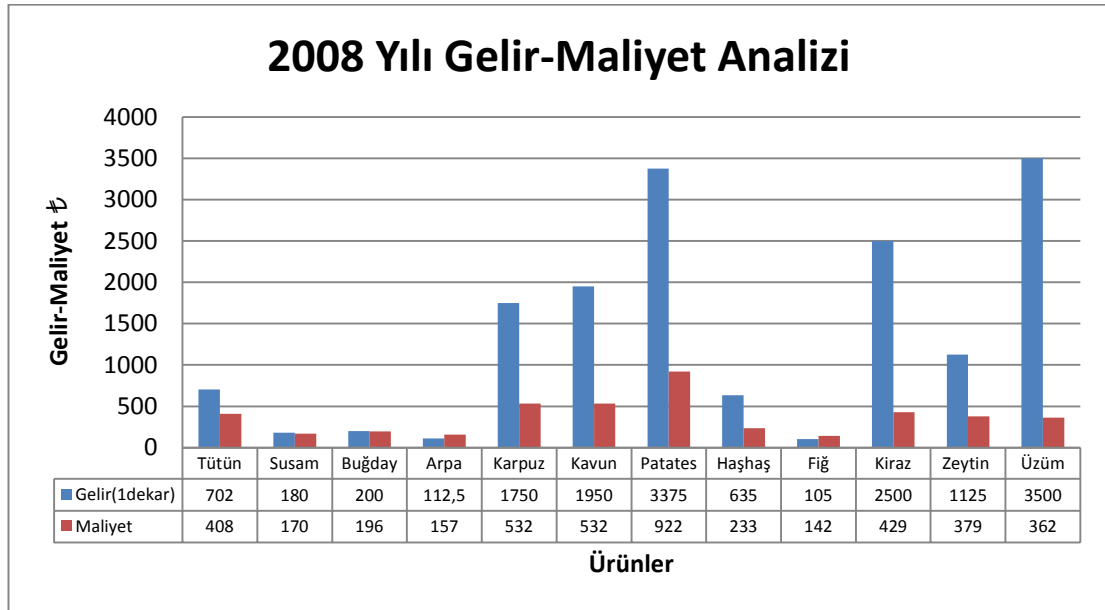
Tablo 20'de ise 2008 yılında seçilen ürünlerin ortalama verim ve birim fiyatları verilmektedir.

Tablo-20: Gördes İlçesi 2008 Yılı Ürünlerin Verimleri Ve Fiyatları

Ürünler	Maksimum Verim (Kg/da)	Maksimum Fiyat (₺/Kg)	Üretim/Fiyat 1 dekada elde edeceği gelir	Maliyet 1 dekada katlanılan maliyet
Tütün	90	7,80	702	408
Susam	60	3	180	170
Buğday	400	0,50	200	196
Arpa	250	0,45	112,5	157
Karpuz	5000	0,35	1750	532
Kavun	3000	0,65	1950	532
Patates	4500	0,75	3375	922
Haşhaş Tohum:	75	7	525	233
Kapsül:	55	2	110	
Fiğ	350	0,30	105	142
Kiraz	500	5	2500	429
Zeytin	450	2,5	1125	379
Üzüm	2000	1,75	3500	362

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

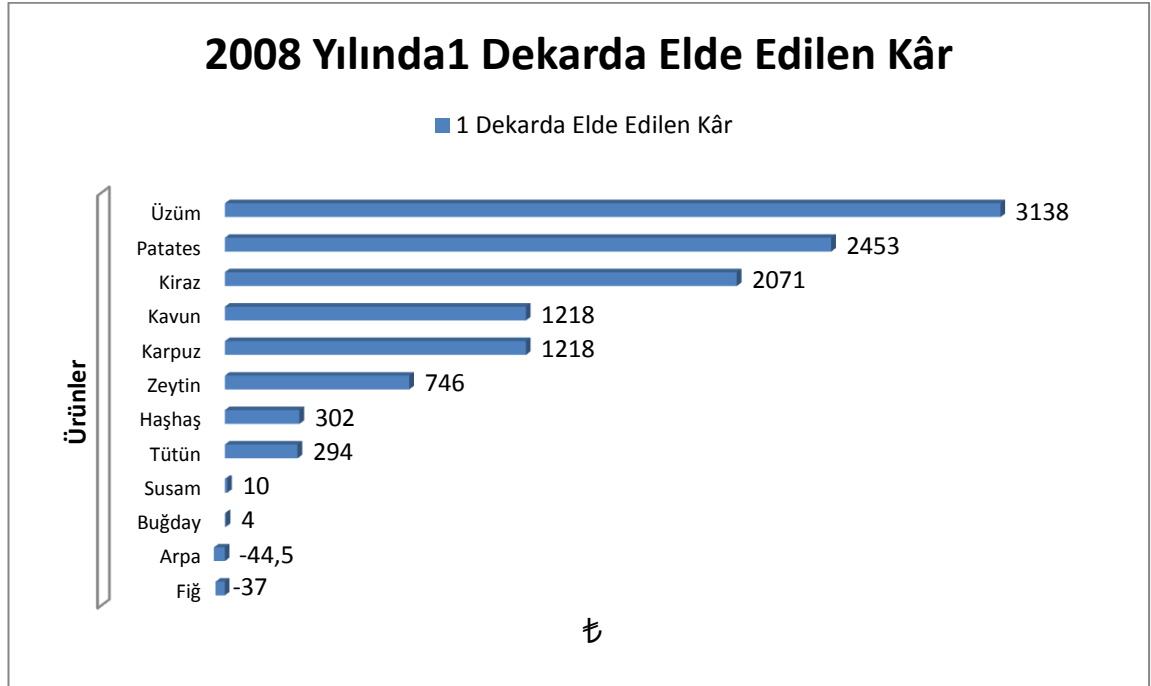
Tablo 20’de 2008 yılının dekar başına kilogram verimi ve birim fiyat yani kilogram başına ne kadar fiyat verildiği gösterilmektedir. Yukarıda verilen ürünlerde birim fiyatı en yüksek olan 7,80 ₺ ile tütündür. Ancak dekada ortalama 60 kilogram elde edilebilmektedir. En fazla verim dekada 5.000 kilogram ile karpuz aittir. Ancak karpuzun birim fiyatı 0,30 ₺’dir. Karpuzu verim bakımından 2.500 kilogram ile patates takip etmektedir. Tabloda üretim fiyat ilişkisini incelediğimizde en yüksek gelir 1.625 ₺ ile patates olmuştur. En yüksek birim fiyat tütünde olmasına rağmen 1 dekada elde edilen ürün bazında incelediğimizde patates önceliği almaktadır.

Grafik-14: 2008 Yılında Gelir ve Maliyet Analizi

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 14’de gelir ve maliyet analizini görmekteyiz. Bir dekada bu on iki ürünün ne kadar gelir getireceği ve bir dekardaki maliyeti verilmiştir. Bu analize göre en fazla gelir sağlayan 3.375 ₺ ile patates ürünüdür ancak maliyet unsurunu ele aldığımızda en yüksek maliyet kalemi de yine 842 ₺ ile patatese aittir. 2008 yılında en fazla kâr sağlayan ürün ise üzüm olmuştur. Dekar da 3.151 ₺ kâr ile üzüm en fazla gelir getiren ürün olmuştur. Grafik 15’de 2008 yılında bir dekar da elde edilen kâr miktarları verilmiştir.

Grafik-15: 2008 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 15’de üretim, satış fiyatı ve maliyet analizleri yapıldıktan sonraki getiri miktarları verilmiştir. Kârlılığı en düşük olan ürün -44,5 ₺ ile arpadır. Çünkü bu ürünü yetiştiren üretici kendisi üretim faaliyetlerine katılmaz ise zarar edecektir. Bu ürünün en yüksek maliyet kalemini 38 ₺ ile gübre ve işçiliği oluşturmaktadır. Buna 1. Sürüm ve 2. Sürüm maliyetleri de eklenince 93 liralık maliyet oluşmaktadır. Bu maliyet toplam maliyetin yaklaşık %59,2’si yapmaktadır. Kârlılığı en yüksek olan ürün ise üzümdür. Dekar da 3.138 ₺’dir. Üzümün toplam maliyeti 362 ₺’dir arpadan yaklaşık %130 daha fazladır. 2008 yılında arpanın bir dekada verdiği için tam dört katını vermiştir üzüm ve birim fiyatı da 1,75 ₺’dir.

2.2. Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2009 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi

Tablo 21’de ve grafiklerde; üreticinin bütün tarımsal işlerini işçiye yaptırdığı süreçteki maliyetler ve gelirler ele alınmıştır. Tablo 21 de 2009 yılı için seçili ürünler de tek tek maliyet kalemleri verilmiştir.

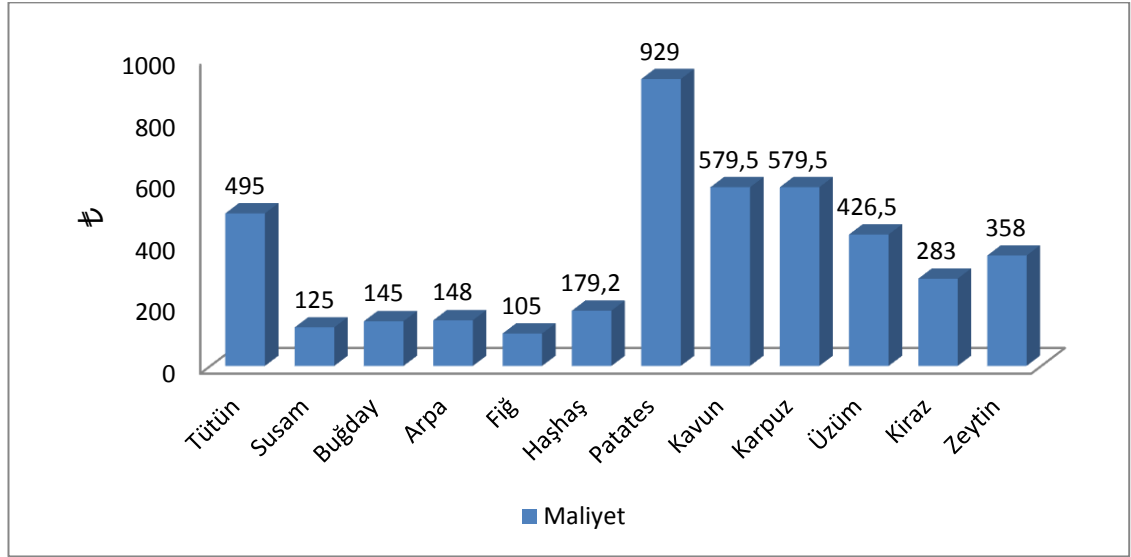
Tablo-21: Gördes İlçesi 2009 Yılı Ürün Maliyet Kalemleri (₺)

Giderler	Tütün	Susam	Buğday	Arpa	Fiğ	Haşhaş	Patates	Kavun	Karpuz	Üzüm	Kiraz	Zeytin
1.Sürüm	25	25	25	30	25	25	25	25	25	30	25	30
2.Sürüm	25						25		25			
Taban Sürüğü		15	10	10	10	10	20	12	12			
Tohum Fide Bedeli	45	4	9	9	15	1,2	210	17,5	17,5			
Fide Dikimi	70						60	36	36			
Tohum Kapatma		5	4	4	3	4						
Can Suyu	5											
Kanal Karık Açma								16	15			
Çapa	68					36	10	72	72			
Sulama ve İşçiliği			4				70	106	106			
Zirai Mücadele ve İşçiliği	56		5	5			89	55	55	119	36	83
Gübre ve İşçiliği	32	33	58	45	26	39	200	70	70	97,5	67	94
Budama										55	30	36
Hasat Makine-Elle	164	26	15	15	20	54	120	50	50	60	100	70
Nakliye	5	2	15	15	6	10	Tüccar	110	110	50	10	30
Diğer		15	15	15			100	10	10	15	15	15
Toplam	495	125	145	148	105	179,2	929	579,5	579,5	426,5	283	358

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 21’de bir yıl içerisinde ki üretim maliyetleri arsa sahibinin hiç çalışmadığı varsayılarak çıkartılmıştır. Bu koşullar altında incelendiğinde yani arsa sahibinin hiçbir şekilde emek sarf etmediği durumdaki maliyetler hesaplanmıştır. Tütün ürününün en büyük maliyet kalemini 164 ₺ ile hasat ve makine oluşturmaktadır. Susam, buğday arpa, fiğ, haşhaş ve zeytin ürünlerinde en yüksek maliyet kalemini gübre ve işçiliği oluşturmaktadır. Patatesin en büyük maliyet kalemini ise 210 ₺ ile tohum oluşturmaktadır. Kavun ve karpuz maliyetini arttıran en önemli unsur ise 110 ₺ ile nakliye oluşturmaktadır. Üzümün en yüksek maliyet kalemini ise 119 ₺ ile zirai mücadele ve işçiliği oluşturmaktadır. Kiraz da ise durum biraz farklıdır en büyük maliyet kalemi hasat işlemindedir.

Grafik-16: 2009 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Maliyet

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 16 incelendiğinde maliyeti en az olan ürün 105 ₺ ile fiğ ürünü gelmektedir. Daha sonra fiği 125 ₺ ile arpa takip etmektedir. Grafik 16'yu incelediğimizde en yüksek maliyet 929 ₺ ile patates önceliği almaktadır. Patatesten sonraki maliyeti yüksek olan ürünü incelediğimizde kavun ve karpuz 579,5 ₺ ile gelmektedir. Tablo 22'de ise 2009 yılında yukarıdaki ürünlerin ortalama verim ve birim fiyatları verilmektedir.

Tablo-22: Gördes İlçesi 2009 Yılı Ürünlerin Verimleri Ve Fiyatları

Ürünler	Maksimum Verim (Kg/da)	Maksimum Fiyat (₺/Kg)	Üretim/Fiyat 1 dekada elde edeceği gelir (Verim x Fiyat)	Maliyet 1 dekada katlanılan maliyet
Tütün	110	8,20	902	495
Susam	60	3	180	125
Buğday	275	0,45	123,75	145
Arpa	275	0,45	123,75	148
Karpuz	2500	0,35	875	579,5
Kavun	3000	0,65	1950	579,5
Patates	4250	0,75	3187,5	929
Haşhaş Tohum:	100	6	600	179,2
Kapsül:	75	2,2	165	
Fiğ	350	0,30	105	105
Kiraz	500	5	2500	283
Zeytin	450	3	1350	358
Üzüm	2000	2	4000	426,5

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

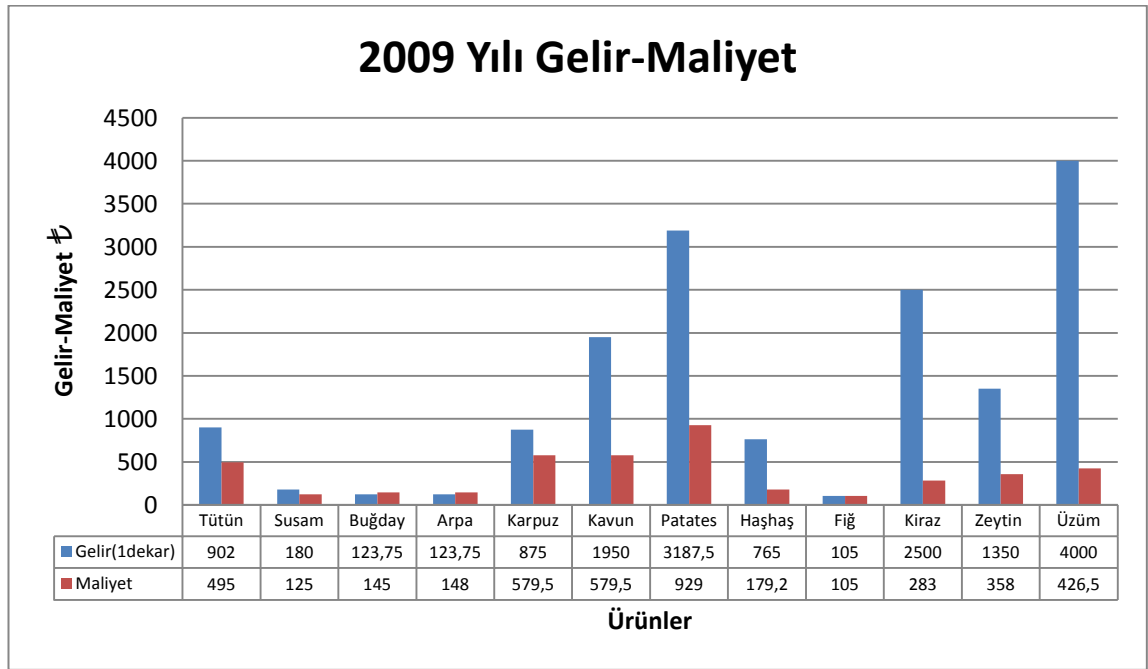
Tablo 22’de dekar da en fazla ürünü 4.250 kilogram ile patatestir. Patatesi 3.000 kilogram ile kavun ve 2.500 kilogram ile karpuz izlemektedir. Dekar da en düşük ürün kapasitesi ise 60 kilogram ile susam; susamı ise 110 kilogram ile tütün takip etmektedir.

Tablo 22’de ürün başına düşen birim fiyat incelendiğinde En düşük üretim miktarlarına sahip olan ürünlerden tütün, kilogram başına 8,20 ₺, bunu 6 ₺ ile haşhaş ve 5 ₺ ile kiraz takip etmektedir.

Tablo 22’de 2009 yılının dekar başına kilogram verimi ve birim fiyat yani kilogram başına ne kadar fiyat verildiği yukarıda gösterilmektedir. 1 dekar da elde edilen gelirin 4.000 ₺ ile üzüm başı çekmektedir. 2008 yılına göre dekar da verimi düşen patates 3.187,5 ₺ ile ikinci sırada yer aldı.

Grafik 17’de 2009 Yılında Üretim Ve Fiyat İlişkisi İncelenmiştir.

Grafik-17: 2009 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi

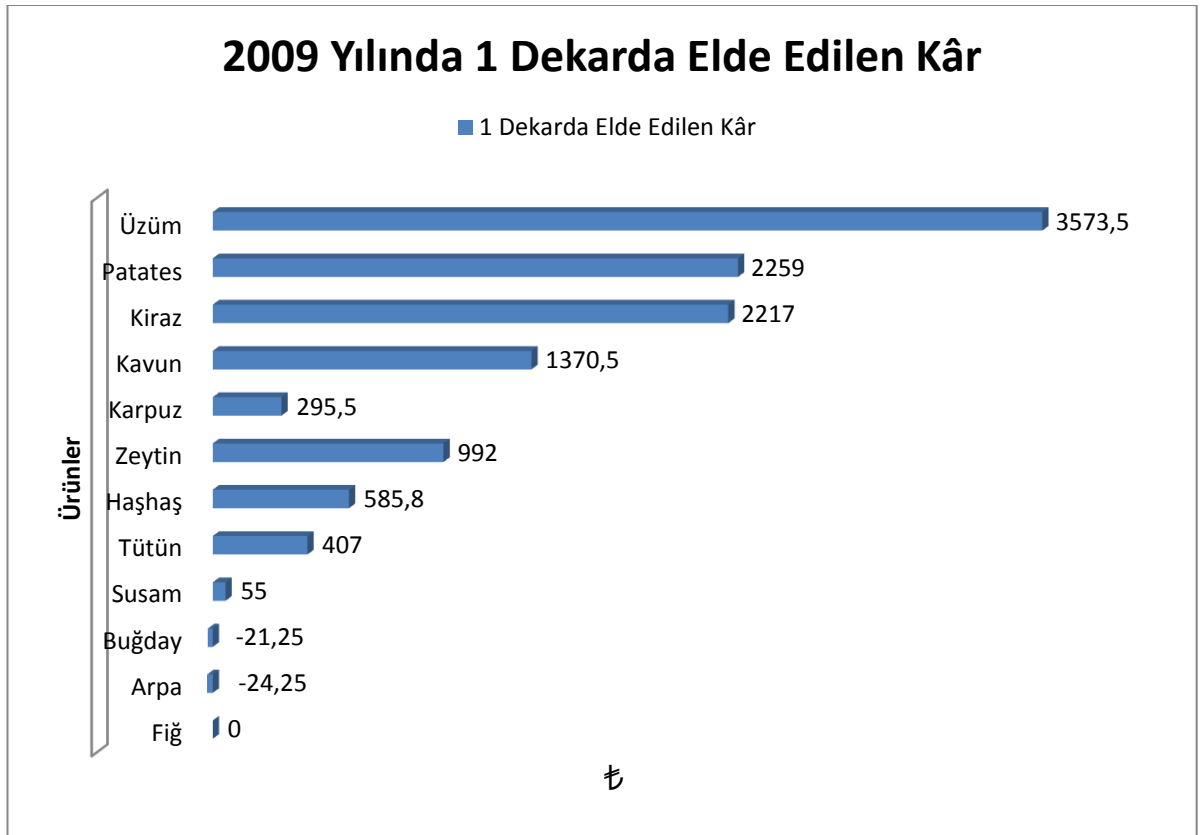
Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 17’de gelir ve maliyet analizi görmekteyiz. Bu analize göre en fazla gelir sağlayan 4000 lira ile üzumdür. Üzümü 3.188 lira gelir sağlayan patates takip etmektedir. Maliyeti en düşük ürün ise 105 ₺ ile fiğdir.

Buğday ve arpa ürünleri incelendiğinde toplam gelirleri giderlerini karşılayamadığı görülmektedir. Yani 2009 yılında Gördes ilçesinde ticari amaçla buğday veya arpa üreten çiftçiler zarar etmişlerdir.

Fiğ ürününde ise 2009 yılında ne kâr ne de zarar elde edilmiştir. Gelir ve maliyetler bir birini dengelemiştir. 2009 yılında ticari amaçla yetiştirilecek ürün grubu arasında yer almamaktadır.

Grafik-18: 2009 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 18’de üretim, satış fiyatı ve maliyet analizleri yapıldıktan sonraki getiri miktarları verilmiştir. 2008 yılında olduğu gibi en kârlı üretim üzümdür. Üzüümü dekarda 2.259 ₺ kâr ile patates ve 2.217 ₺ ile kiraz takip etmektedir. Kâr oranı en düşük ürün ise buğday ve arpadır.

Buğday üreten çiftçi dekarda -21,25 ₺ zarar etmiştir. Bir diğer zarar edilen ürün ise dekarda -24,25 ₺ ile arpadır.

2.3. Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2010 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi

Tablo 23 ve grafiklerde; üreticinin bütün tarımsal işlerini işçiye yaptırdığı süreçteki maliyetler ve gelirler ele alınmıştır. İncelemeyi belli ürünler ile sınırlandırılmıştır.

Tablo-23: Gördes İlçesi 2010 Yılı Ürün Maliyet Kalemleri (₺)

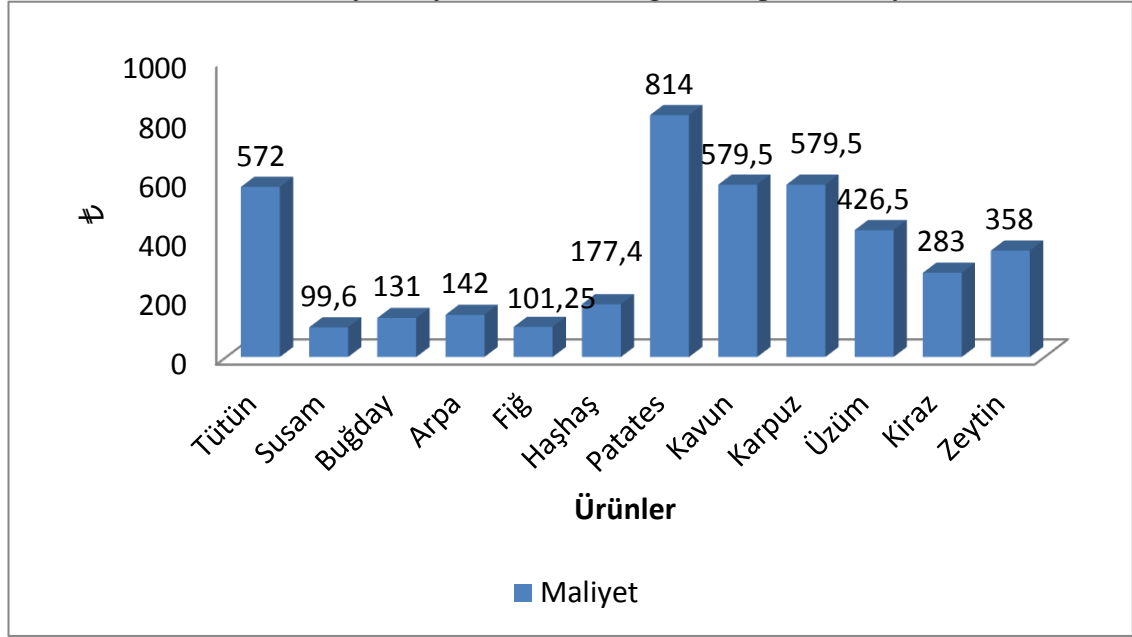
Giderler	Tütün	Susam	Buğday (Kuru)	Arpa	Fiğ	Haşhaş	Patates	Kavun	Karpuz	Üzüm	Kiraz	Zeytin
1.Sürüm	25	25	25	25	25	25	25	25	25	30	25	30
2.Sürüm	25						25		25			
Taban Sürgü		15	12	12	12	12	12	12	12			
Tohum Fide Bedeli	60	5,60	9	9	18	1,2	255	17,5	17,5			
Fide Dikimi	70						70	36	36			
Tohum Kapatma		6	4	4	4	5						
Can Suyu	7											
Kanal Kark Açma								16	15			
Çapa	80					36	10	72	72			
Sulama ve İşçiliği							40	106	106			
Zirai Mücadele ve İşçiliği	60		5	5			60	55	55	119	36	83
Gübre ve İşçiliği	19	14	14	25	11,25	23,2	120	70	70	97,5	67	94
Budama										55	30	36
Hasat Makine-Elle	205	32	20	20	25	60	113	50	50	60	100	70
Nakliye	5	2	5	5	6	10	Tüccar	110	110	50	10	30
Diğer	16		37	37		5	84	10	10	15	15	15
Toplam	572	99,6	131	142	101,25	177,4	814	579,5	579,5	426,5	283	358

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 23’de 2010 yılının 12 üründe verilen maliyet kalemleri mevcuttur. 2010 yılında tütün, susam, fiğ ve kiraz ürünlerinde en yüksek maliyet kalemi hasattır. Buğday ve arpa ürününde 37 ₺ ile diğer giderler önemli maliyeti oluşturmaktadır. Patateste ise 255 ₺ tohum çok yüksek bir maliyet kalemi oluşturmaktadır. Kavun ve karpuz geçtiğimiz yıllar da olduğu gibi nakliye maliyetiyle öne çıkmaktadır. Üzüm ve zeytinde ise en çok maliyete etki eden faktör zirai mücadele ve işçiliğidir.

Grafik 19’u incelediğimiz de dekar da maliyeti en düşük olan ürün 99,6 lira ile susamdır. Susamı 101,25 ile fiğ 131 ₺ ile buğday takip etmektedir. En yüksek maliyet 814 ₺ ile patatestir. Patatesi 579,5 ₺’lik maliyetler ile kavun ve karpuzdur.

Grafik-19: 2010 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tütün ise maliyet yüksekliği konumunu bir önceki dönemde olduğu gibi korumuştur. 2009 yılında gerçekleşen 572 ₺ ile yüksek maliyetli ürünlerdendir.

Tablo 24’de ise 2010 yılında yukarıdaki ürünlerin ortalama verim ve birim fiyatları verilmektedir.

Tablo-24: Gördes İlçesi 2010 Yılı Ürünlerin Verimleri ve Fiyatları

Ürünler	Maksimum Verim (Kg/da)	Maksimum Fiyat (₺/Kg)	Üretim/Fiyat 1 dekada elde edeceği gelir (Verim x Fiyat)	Maliyet 1 dekada katlanılan maliyet
Tütün	110	8,70	957	572
Susam	60	3	180	99,6
Buğday	270	0,60	162	131
Arpa	270	0,60	162	142
Karpuz	5000	1	5000	579,5
Kavun	3000	0,75	2250	579,5
Patates	4250	0,30	1275	814
Haşhaş Tohum:	100	6	600	174,4
Kapsül:	75	2,58	193,5	
Fiğ	350	0,30	105	101,25
Kiraz	475	2	950	283
Zeytin	400	4	1600	358
Üzüm	2000	2	4000	426,5

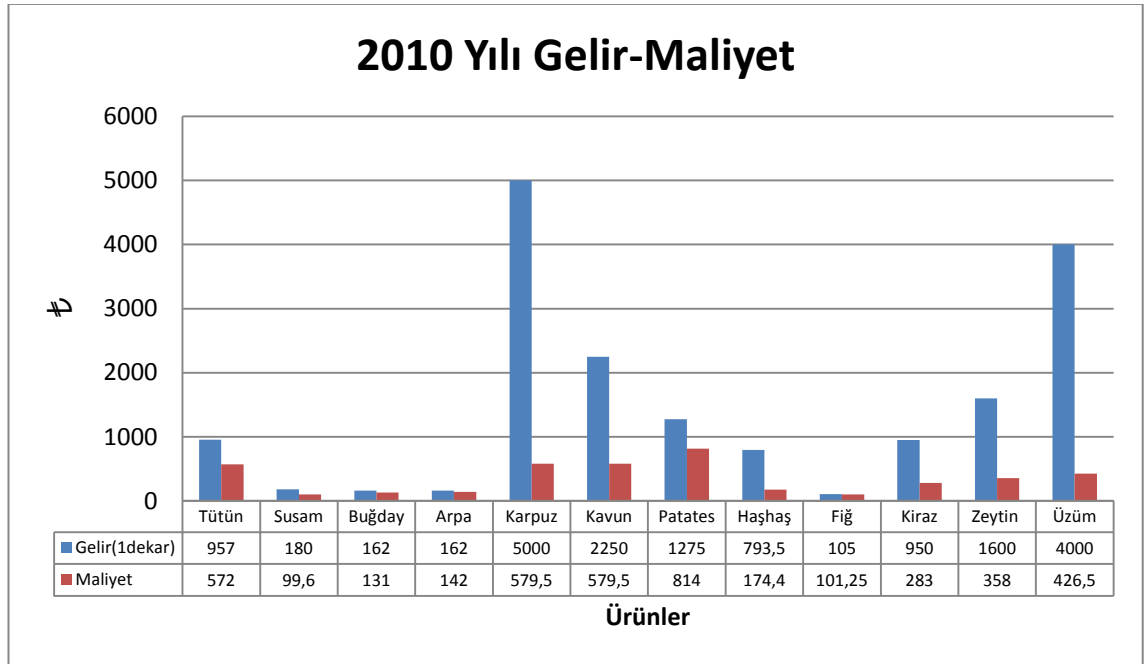
Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 24’de 2010 yılının dekar başına kilogram verimi ve birim fiyat yani kilogram başına ne kadar fiyat verildiği belirtilmiştir. 2010 yılında Gördes’te birim fiyatı en yüksek olan ürün 8,70 ₺ ile tütün olmuştur. Tütünü 6 ₺ ile haşhaş izlemektedir. Birim fiyatı en düşük olan ürün ise 0,30 ₺ ile patates ve fiğdir. Bu ürünleri 0,60 ₺ ile buğday ve arpa takip etmektedir.

1 dekarda en fazla ürün karpuzda elde edilmiştir. Karpuzu 4250 kilogram ile patates ve 3000 kilogram ile kavun takip etmiştir.

Grafik 20’de 2010 Yılında Gördes İlçesinin Üretim Ve Fiyat İlişkisi İncelenmiştir.

Grafik-20: 2010 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi

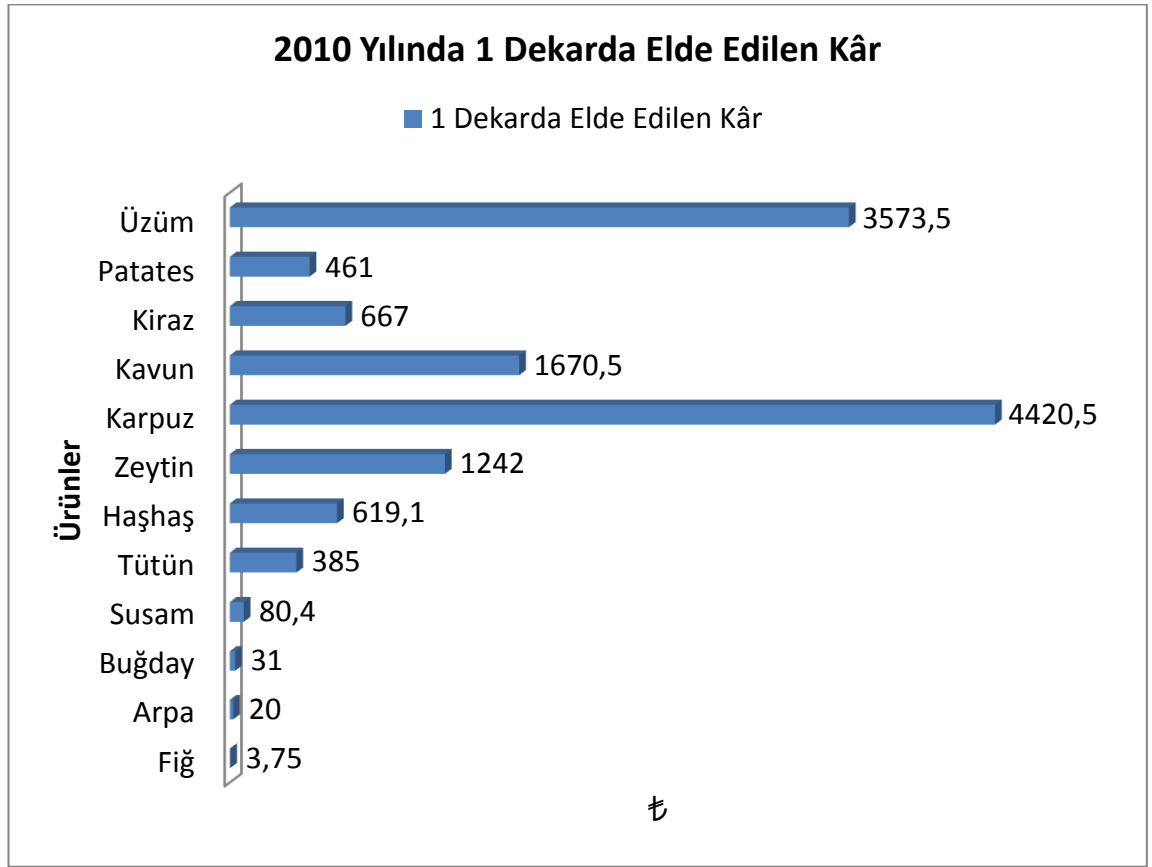

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 20’de gelir ve maliyet analizini görmekteyiz. 2010 yılında 5.000 ₺ ile karpuz en fazla gelir getiren ürün olmuştur. Üzüm yıllar geçtikçe gelir maliyet analizinde geliri artan ürünlerden ve 2010 yılında Gördes’te dekarda üreticisine 4.000 ₺ kazandırmıştır. Patatesten elde edilen gelir 2010 döneminde düşüş yaşanmıştır.

2010 yılında Gördes ilçesinde maliyetin en çok gelire yaklaştığı ürünler fiğ ve arpa olmuştur. Bu ürünlerde zarar edilmemiştir çünkü maliyet geliri geçmemiştir. Fiğ 2010 yılındaki geliri maliyeti geçmiştir.

Grafik-21: 2010 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 21’de üretim, satış fiyatı ve maliyet analizleri yapıldıktan sonraki getiri miktarları verilmiştir. En yüksek kâr miktarı 4420,5 ₺ ile karpuzdur. Karpuzu üzümü ve kavun takip etmiştir. 2010 yılında Gördes’te en az kâr oranını fiğ ürünüdür. Bu ürün hayvan yemi olarak kullanıldığı için çok fazla satış değeri olmayan bir üründür. Ticari amaçla üretilmeyen bu ürün daha çok hayvan üreticilerinin hayvanlarının yemini sağlamak ve tarımsal desteklemelerden faydalanmak amacıyla yetiştirilmektedir.

2.4. Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2011 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi

Tablo 25 ve grafiklerde; Gördes ilçesinin 2011 yılında üreticinin bütün tarımsal işlerini işçiye yaptırdığı süreçteki maliyetler ve gelirler ele alınmıştır. İncelemeyi belli ürünler ile sınırlandırılmıştır. Bu ürünlerin üretim-fiyat ilişkisi incelenerek kâr analizi yapılacaktır.

Tablo-25: Gördes İlçesi 2011 Yılı Ürün Maliyet Föyü (₺)

Giderler	Tütün	Susam	Buğday (Kuru)	Arpa	Fiğ	Haşhaş	Patates	Kavun	Karpuz	Üzüm	Kiraz	Zeytin
1.Sürüm	30	30	25	25	25	25	30	30	25	30	30	30
2.Sürüm	25						25		25			
Taban Sürgü		15	13	13	13	13	13	13	13			
Tohum Fide Bedeli	51	6	10	10	20	1,6	300	30	60			
Fide Dikimi	90						80	40	40			
Tohum Kapatma		6	5	5	5	5						
Can Suyu	7,5											
Kanal Karık Açma								20	20			
Çapa	80					40	13	80	80	20		
Sulama ve İşçiliği							48	106	106			
Zirai Mücadele ve İşçiliği	70		6	6			68	56,8	56,8	161,6	61	95,8
Gübre ve İşçiliği	21	22,4	33,6	33,6	16	33,7	140	58,5	58,5	94,6	46,5	64,4
Budama										65	40	50
Hasat Makine-Elle	164,8	39	20	20	25	60	115	60	60	75	100	105
Nakliye	6	2	5	5	8	10	Tüccar	120	120	60	15	30
Diğer	19		37	37		5	84,5	13	13	15	15	26
Toplam	564,3	120,4	154,6	154,6	112	193,3	916,5	627,3	657,3	521,2	307	401,2

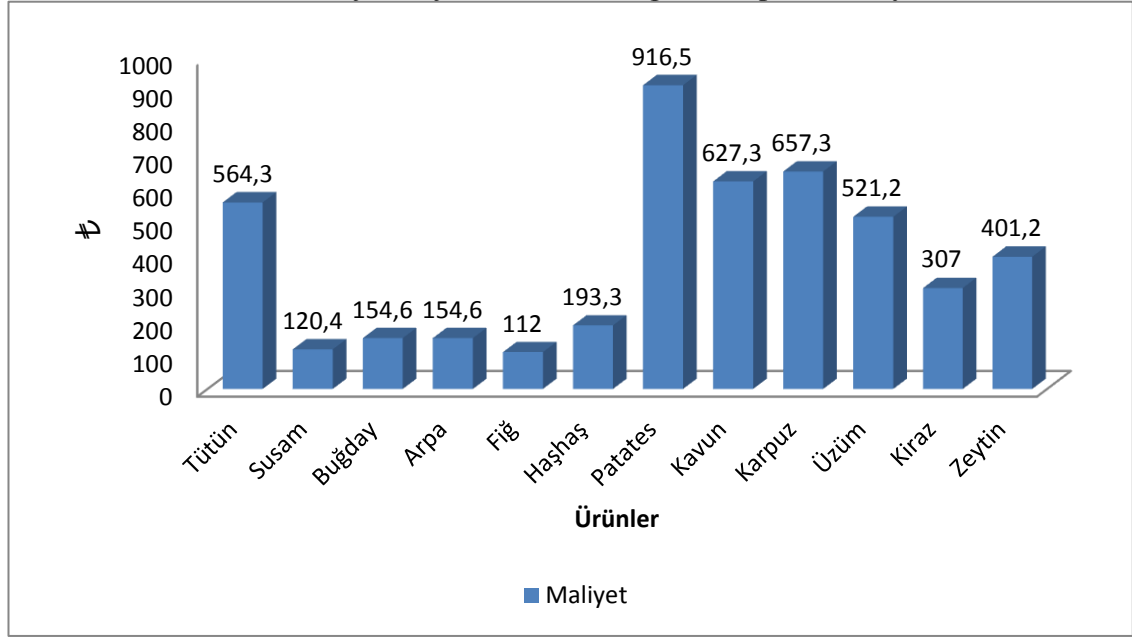
Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 25’de Gördes ilçesinin 2011 yılı içerisindeki üretim maliyetleri arsa sahibinin hiç çalışmadığı varsayılarak çıkartılmıştır. Bu koşullar altında incelendiğinde yani arsa sahibinin hiçbir şekilde emek sarf etmediği durumdaki maliyetler hesaplanmıştır.

Tabloda 25’de 2011 yılında yetiştirilen ürünler için maliyet kalemleri verilmiştir. Bu kalemlerden en büyük maliyeti patatesin 300 liralık tohumudur. Bu kalemi üzümün zirai mücadelesi ve işçiliği 161,6 ₺ ile takip etmektedir. En düşük maliyet kalemini ise 1,6 ₺ ile haşhaşın tohumu oluşturmaktadır. Aşağıdaki grafikte ürünlerin maliyet toplamları bir arada verilmiştir.

2011 yılında Gördes’te grafik 22 incelendiğinde maliyeti en düşük olan ürün 112 ₺ fiğdir. Fiği 120,4 ₺’lik maliyetiyle susam takip etmektedir. En yüksek maliyet ise 916,5 ₺ ile patatestedir. 2011 yılında karpuz ve kavun fiyatlarındaki maliyet farklılıkları tohumlarının fiyatlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Grafik-22: 2011 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 26'da 2011 yılında Gördes ilçesinde yetiştirilen ürünlerin ortalama verim ve birim fiyatları verilmektedir.

Tablo-26: Gördes İlçesi 2011 Yılı Ürünleri Verimleri Ve Fiyatları

Ürünler	Maksimum Verim (Kg/da)	Maksimum Fiyat (₺/Kg)	Üretim/Fiyat 1 dekada elde edeceği gelir (Verim x Fiyat)	Maliyet 1 dekada katılan maliyet
Tütün	110	10	1100	564,3
Susam	60	3,2	192	120,4
Buğday	270	0,60	162	154,6
Arpa	270	0,65	167,4	154,6
Karpuz	5000	0,75	3750	657,3
Kavun	3000	1	3000	627,3
Patates	4250	0,55	2337,5	916,5
Haşhaş Tohum:	100	3,7	370	193,3
Kapsül:	75	2,8	210	
Fiğ	350	0,32	112	112
Kiraz	350	6	2100	307
Zeytin	400	4	1600	401,2
Üzüm	2000	2	4000	521,2

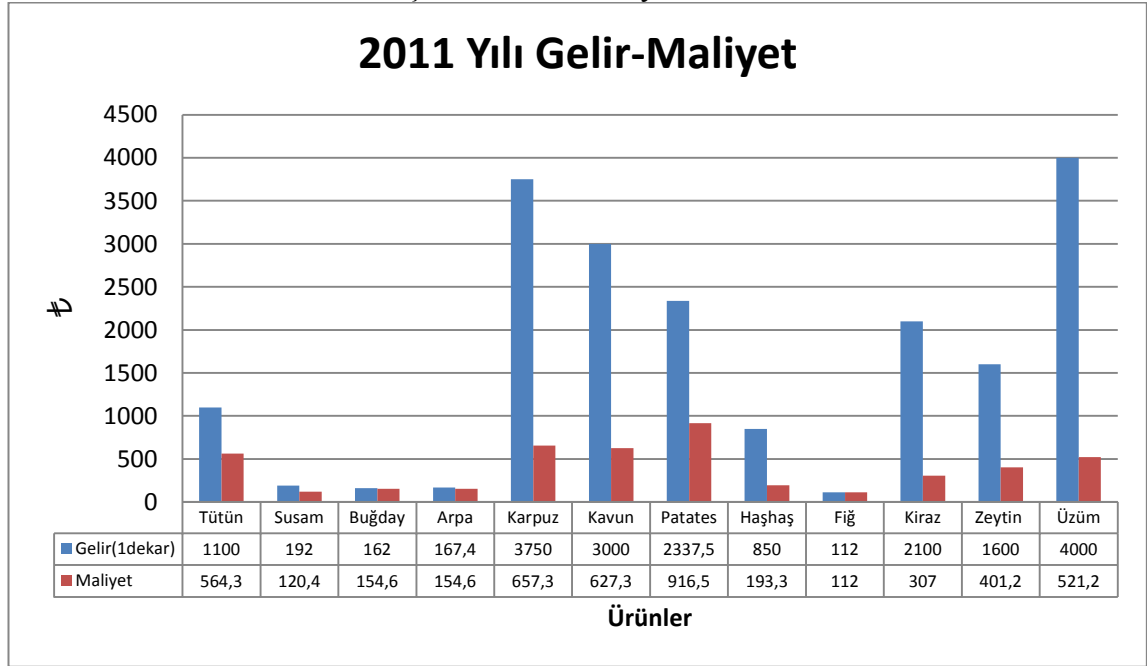
Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 26'de 2011 yılının Gördes ilçesinde yetiştirilen ürünlerin dekar başına verimleri ile birim fiyatları bir arada verilmiştir. Verim ve fiyatlar çarpılarak 1 dekar da elde edilen gelir hesaplanmıştır.

2011 yılında Gördes ilçesinde 1 dekada en fazla gelir getiren ürün ise 4.000 ₺ ile üzüm olmuştur. Üzümü 3.750 ₺ ile karpuz ve 3.000 ₺ ile kavun olmuştur. 2011 yılındaki birim fiyatlar incelendiğinde birim fiyatı en yüksek olan 10 ₺ ile tütün olmuştur. Tütünü 6 ₺ ile kiraz olmuştur. Kirazın fiyatı bir önceki yıla göre 3 kat artmış durumdadır. Bunun sebebi üretimdeki azalma en büyük etkidir.

Grafik 23’de 2011 Yılında Üretim Ve Fiyat İlişkisi İncelenmiştir.

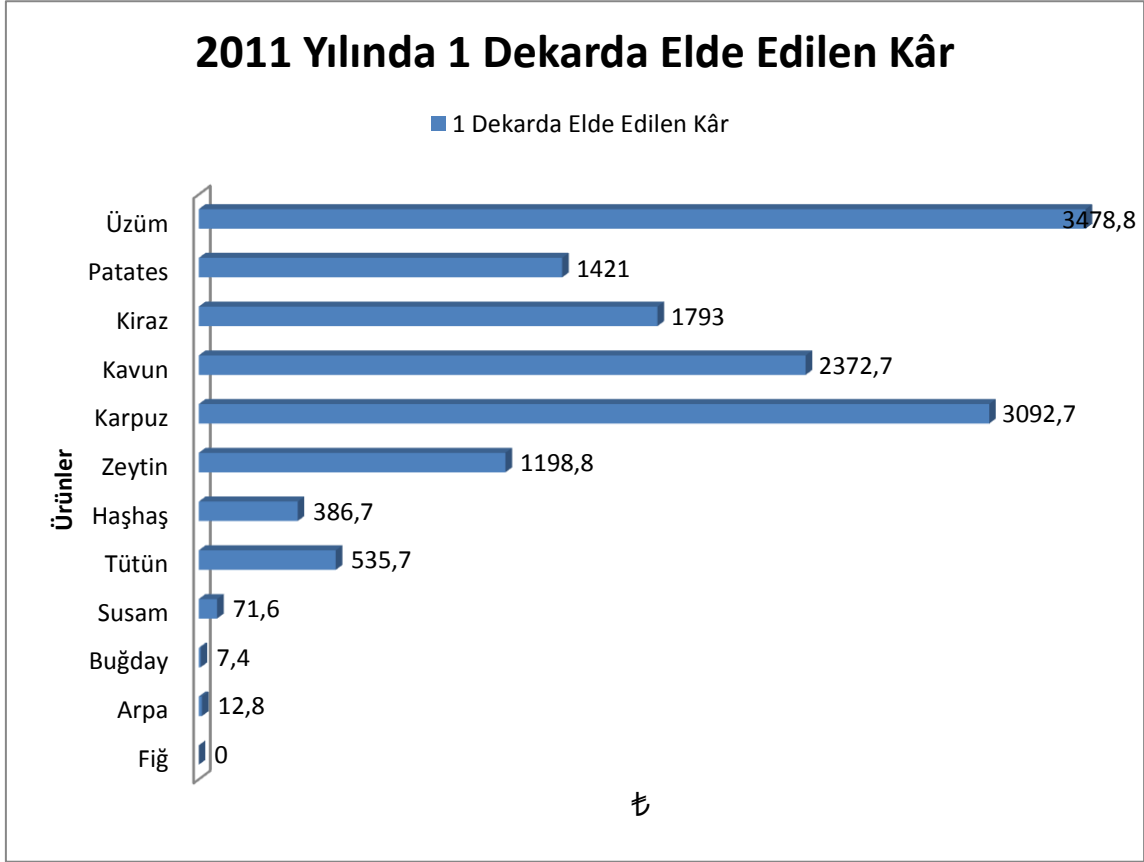
Grafik-23: 2011 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 23’de 2011 yılında Gördes ilçesi gelir ve maliyet analizi görülmektedir. 2011 yılında 2010 yılına göre üzümün dekada gelirinde değişiklik olmamış ancak maliyetlerinde artış meydana gelmiş. Üzümü diğer yıllarda olduğu gibi karpuz takip etmektedir. 2011 yılında verim düşüklüğü yaşayan kiraz gelir sırasında beşinci sırayı almıştır. 2011 yılında fiğ ürünü gelirleri giderlerine eşittir. Bir pazarlama değeri oluşturmamaktadır. Bu ürünü yetiştiren çiftçilerimiz hayvanlarına yem bitkisi olarak kullanmaktadır. Bu yüzden çok fazla satış değeri kavramı yoktur.

Grafik-24: 2011 Yılında Gördes İlçesinde 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Oranları

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 24’de üretim, satış fiyatı ve maliyet analizleri yapıldıktan sonraki getiri miktarları verilmiştir. Kâr miktarları incelendiğinde en yüksek kâr üzüm ürünüdür. İkinci olarak 3092,7 ₺ ile karpuzdur. Karpuzu Kavun ve Kiraz takip etmektedir.

Fiğ ürünü 112 ₺ gelir ve 112 maliyet ile sıfır getirisi vardır. Dekarda 7,4 ₺ buğday takip etmekte buğdayı da 12,8 ₺ ile arpa ve 71,6 ₺ ile susam takip etmektedir.

2.5. Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2012 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi

Tablo 27 ve grafiklerde; Gördes ilçesinin 2012 yılında üreticinin bütün tarımsal işlerini işçiye yaptırdığı süreçteki maliyetler ve gelirler ele alınmıştır. İncelemeyi belli ürünler ile sınırlandırılmıştır. Bu ürünlerin üretim-fiyat ilişkisi incelenerek kâr analizi yapılacaktır.

Tablo-27: 2012 Yılı Gördes İlçesinin Maliyet Föyü (₺)

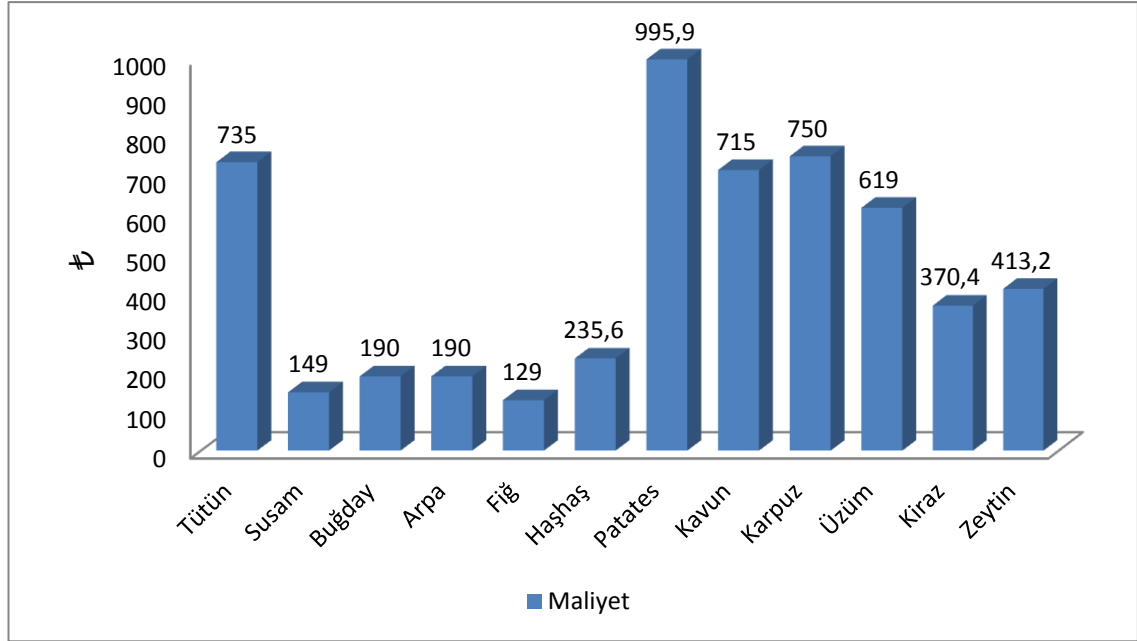
Giderler	Tütün	Susam	Buğday (Kuru)	Arpa	Fiğ	Haşhaş	Patates	Kavun	Karpuz	Üzüm	Kiraz	Zeytin
1.Sürüm	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
2.Sürüm	30						30					
Taban Sürüğü		15	15	15	15	15	15	15	15			
Tohum Fide Bedeli	60	8	11	11	20	1,6	300	35	70			
Fide Dikimi	100						90	50	50			
Tohum Kapatma		7	5	5	6	6						
Can Suyu	10											
Kanal Karık Açma								25	25			
Çapa	120					50	15	120	120	30		
Sulama ve İşçiliği							56	117	117			
Zirai Mücadele ve İşçiliği	85		8	8			61	51	51	166	84,4	82,2
Gübre ve İşçiliği	26	35	41	41	19	42	177	77	77	148	51	81
Budama										75	50	50
Hasat Makine-Elle	246	52	25	25	30	75	130	60	60	90	120	105
Nakliye	7	2	7	7	9	10	Tüccar	120	120	65	20	35
Diğer	21		48	48		6	91,9	15	15	15	15	30
Toplam	735	149	190	190	129	235,6	995,9	715	750	619	370,4	413,2

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 27’de 2012 yılındaki üretilen ürünlerin maliyet kalemleri verilmektedir. Bu maliyet kalemleri 1 dekada elde edilecek ürün için ne kadar masraf gideceğini göstermektedir. Maliyet kalemleri incelendiğinde en yüksek maliyet 300 ₺ ile patates ürününün tohumudur. Ancak bunun yanında haşhaşın tohumu 1,6 ₺’dir. İki ürünün tohum fiyatları arasında çok fazla fark vardır. Diğer önemli maliyet kalemleri ise zirai mücadele ve gübre işçilikleridir.

Grafik 25’de 2012 yılında verilen ürünlerin dekar başına düşen toplam maliyetleri verilmektedir. Maliyet kalemi en yüksek olan ürün 995,9 lira ile bu ürünü 750 ₺ ile karpuz, 735 ₺ ile tütün ve 715 ₺ ile kavun takip etmektedir. En düşük maliyete sahip olan ürün ise 129 ₺ ile fiğdir. Fiği 149 ₺ ile susam, 190 ₺ ile buğday ve arpa, 235,6 ₺ ile haşhaş ve 370,4 ₺ ile kiraz takip etmektedir.

Grafik-25: 2012 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 28’de ise 2012 yılında yukarıdaki grafikte verilen ürünlerin verimleri ve birim fiyatları verilmektedir.

Tablo-28: Gördes İlçesi 2012 Yılı Ürünleri Verimleri Ve Fiyatları

Ürünler	Maksimum Verim (Kg/da)	Maksimum Fiyat (₺/Kg)	Üretim/Fiyat 1 dekada elde edeceği gelir (Verim x Fiyat)	Maliyet 1 dekada katılan maliyet
Tütün	120	12	1440	735
Susam	60	4	240	149
Buğday	270	0,60	162	190
Arpa	270	0,65	175,5	190
Karpuz	5000	0,8	4000	750
Kavun	3000	1	3000	715
Patates	4250	0,22	935	995,9
Haşhaş Tohum:	60	7	420	235,6
Kapsül:	50	2,94	147	
Fiğ	350	0,7	245	129
Kiraz	400	6	2400	370,4
Zeytin	400	4	1600	413,2
Üzüm	1500	2	3000	619

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

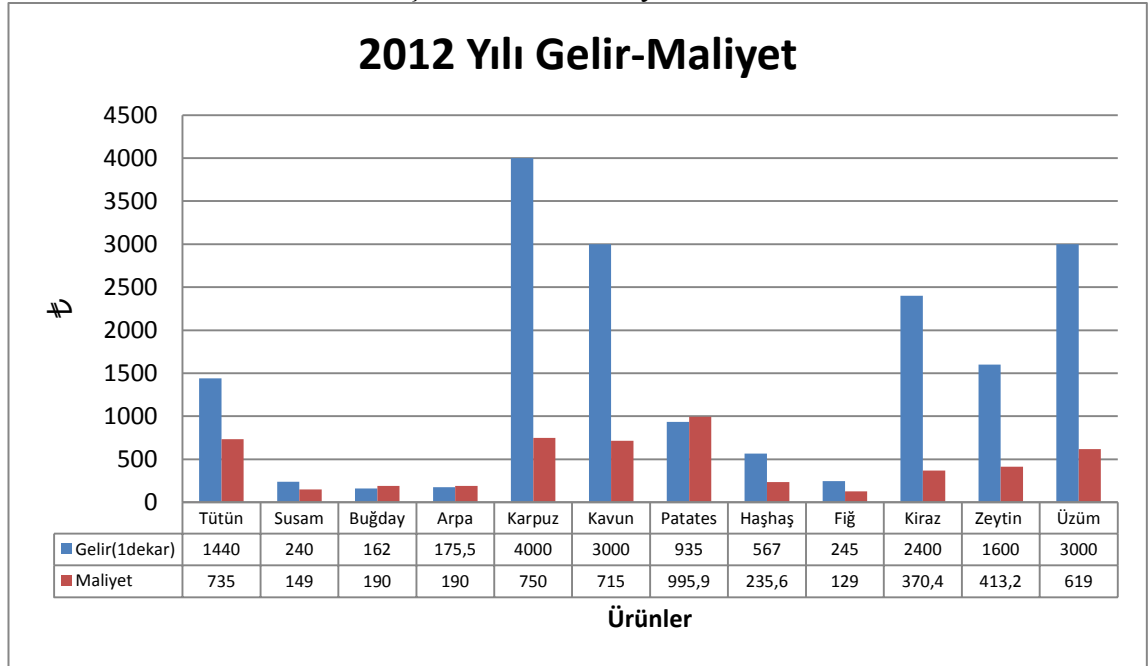
Tablo 28’de Gördes ilçesinin 2012 yılının dekar başına kilogram verimi ve birim fiyatı yani kilogram başına ne kadar fiyat verildiği yukarıda belirtilmiştir. 2012 yılında

Gördes'te birim fiyatı en yüksek olan ürün 12 ₺ ile tütün olmuştur. Tütünü 7 ₺'lik birim fiyatıyla haşhaş ve 6 ₺ ile kiraz takip etmektedir. Birim fiyatı en düşük olan ürün ise 0,22 ₺ ile patates olmuştur. Patates 2012 yılına kadar kârlılık oranı yüksek olan ürünlerdendi. Ancak bu yıl içerisinde patatesin birim fiyatı çok düşerek 0,22 ₺'ye düşmüştür.

Dekarda en fazla ürün 5000 kilogram ile karpuz olmuştur. Karpuzu 4250 kilogram ile patates ve 3000 kilogram ile kavun takip etmiştir. Dekarda en düşük verim ise 60 kilogram ile susam olmuştur.

Grafik 26'da 2012 Yılında Üretim Ve Fiyat İlişkisi İncelenmiştir

Grafik-26: 2012 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 26'da 2012 yılında Gördes ilçesinde gelir ve maliyet analizini görmekteyiz. 2012 yılında karpuz yetiştiren çiftçinin eline dekar da 4000 ₺ geçmiştir. 2012 yılında kavun ve üzüm yetiştiren üreticiler ise 3000'er ₺ gelir elde etmişlerdir. Kiraz ise üreticisine dekar da 2400 ₺ gelir getirmiştir. En düşük gelir getiren ürün ise 2012 yılında 162 ₺ ile buğday olmuştur. Buğdayı 175,5 ₺ ile arpa ve 240 ₺ ile susam takip etmiştir.

2012 yılında dikkati çeken bir diğer unsur ise patates üreticisinin diğer yıllara göre yüksek getiri sağlayan ürünü bu yıl maliyetlerini kurtaramamıştır. Patatesten elde edilen gelir 935 ₺ ile maliyet 995,9 ₺'dir.

Grafik-27: 2012 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 27'de 2012 yılında Gördes ilçesinde üretilen ürünlerin kâr analizini göstermektedir. 2012 yılında Gördes ilçesinde karpuz üretenler en karlı üretimi yapmışlardır. Dekarda 3250 ₺ gelir sağlamışlardır. Üzüm yetiştiren çiftçi 2381 ₺ kavun yetiştiren ise 2285 ₺ kâr sağlamıştır. 2012 yılında patates üreten çiftçiler büyük zarara uğramışlardır ve yaptıkları maliyetleri karşılayamamışlardır. Patates ürününden sonra üreticisine kâr getirmeyen ürünler 28 ₺'lik zararlar buğday ve 14,5 ₺'lik zararlar arpa olmuştur.

2.5. Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2013 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi

Tablo 29 ve grafiklerde; Gördes ilçesinin 2013 yılında üreticinin bütün tarımsal işlerini işçiye yaptırdığı süreçteki maliyetler ve gelirler ele alınmıştır. İncelemeyi belli

ürünler ile sınırlandırılmıştır. Bu ürünlerin üretim-fiyat ilişkisi incelenerek kâr analizi yapılacaktır.

Tablo-29: Gördes İlçesi 2013 Yılı Ürün Maliyet Föyü (₺)

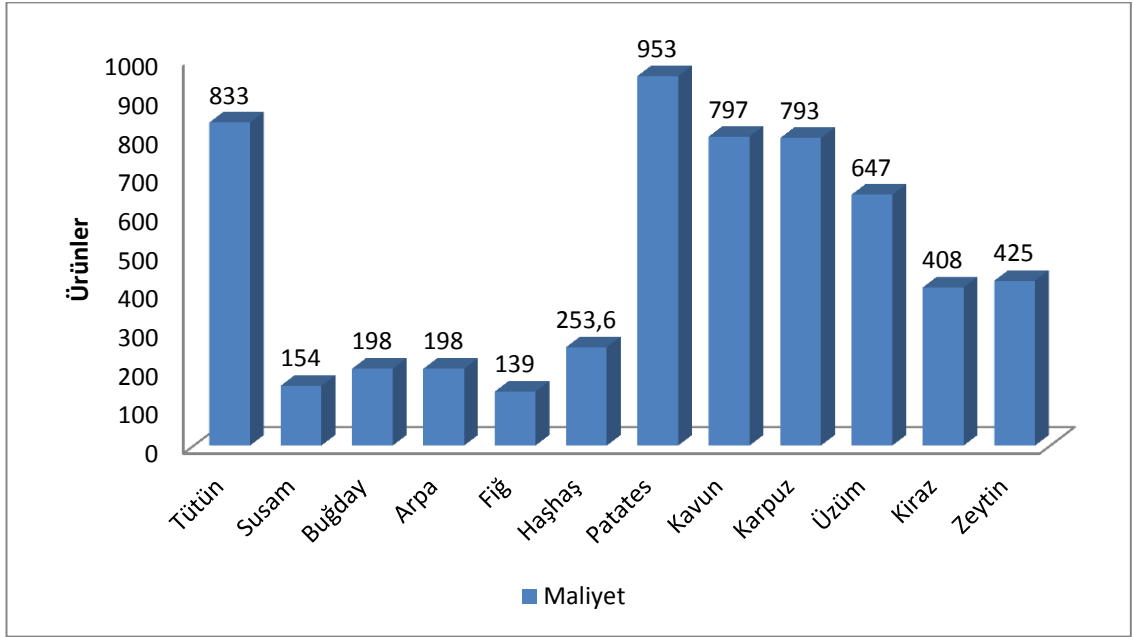
Giderler	Tütün	Susam	Buğday (Kuru)	Arpa	Fiğ	Haşhaş	Patates	Kavun	Karpuz	Üzüm	Kiraz	Zeytin
1.Sürüm	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
2.Sürüm	30						30					
Taban Sürgü	15	15	15	15	15	15	15	15	15			
Tohum Fide Bedeli	90	5	13	13	20	1,6	210	54	50			
Fide Dikimi	110						100	60	60			
Tohum Kapatma		7	6	6	10	5						
Can Suyu	10											
Kanal Karık Açma								25	25			
Çapa	120					70	15	140	140	35		
Sulama ve İşçiliği							58	127	127			
Zirai Mücadele ve İşçiliği	85		8	8			82	59	59	165	103	77
Gübre ve İşçiliği	25	35	41	41	19	42	175	80	80	150	55	80
Budama										85	80	80
Hasat Makine-Elle	287	60	25	25	35	70	150	70	70	90	100	88
Nakliye	8	2	7	7	10	12	Tüccar	120	120	75	23	40
Diğer	23		53	53		8	88	17	17	17	17	30
Toplam	833	154	198	198	139	253,6	953	797	793	647	408	425

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 29’da Gördes ilçesinin 2013 yılı içerisindeki üretim maliyetleri arsa sahibinin hiç çalışmadığı varsayılarak çıkarılmıştır. Bu koşullar altında incelendiğinde yani arsa sahibinin hiçbir şekilde emek sarf etmediği durumdaki maliyetler hesaplanmıştır. Maliyet kalemleri dikkatlice incelendiğinde en düşük maliyet kalemi 1,6 ₺ ile haşhaşın tohumu. Haşhaşın tohumunu 2 ₺’lik nakliye bedeli ile susam izlemektedir.

En yüksek maliyet kalemi 210 ₺ ile patatesin tohumuna aittir. Diğer yıllarda olduğu gibi gübre işçiliği, zirai mücadele ve hasat işlemleri önemli maliyet kalemlerini oluşturmaktadır. Hasatta en yüksek maliyet 287 ₺ ile tütüne aittir. Tütün el ile hasat edilirken ve bu maliyet olurken diğer yüksek hasat maliyeti patatese aittir ve patatesin hasatı makine ve insan gücüne aittir. Patatesin hasat maliyeti ise 150 ₺’dir.

Grafik-28: 2013 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 28’de 2013 yılında Gördes ilçesinde yetiştirilen belirli ürünlerin toplam maliyetleri verilmiştir. 2013 yılında da diğer yıllarda olduğu gibi maliyeti en düşük ürün fiğdir. Fiği 154 ₺’lik maliyetle susam takip etmiştir. Geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi 2013 yılında da patates en çok maliyete sahip. Toplam maliyette patatesten sonra tütün gelmektedir. Maliyetin yüksek olması demek riskin çok olması demektir.

Tablo 30’da 2013 yılında Gördes ilçesinde dekar başına kilogram verimi ve birim fiyat yani kilogram başına ne kadar fiyat verildiği gösterilmektedir. Dekar da en fazla verim 5000 kilogram ile karpuzdur. Karpuzu 4250 kilogram ile patates ve 3000 kilogram ile de kavun takip etmektedir.

Dekarda birim fiyatlar incelendiğinde 14,6 ₺ tütün birinci sırada yer alıyor. Tütünü 4,5 ₺ ile kiraz takip etmektedir. Bir önceki yıl fiyatı 0,22 ₺ patatesin 2013 yılında birim fiyatı 3 kattan fazla artarak 0,75 ₺’ye yükselmiştir. Birim fiyatı en düşük ürün ise 0,6 ₺ ile fiğdir. Fiği 0,63 ₺ ile buğday ve 0,7 ₺ ile arpa takip etmektedir.

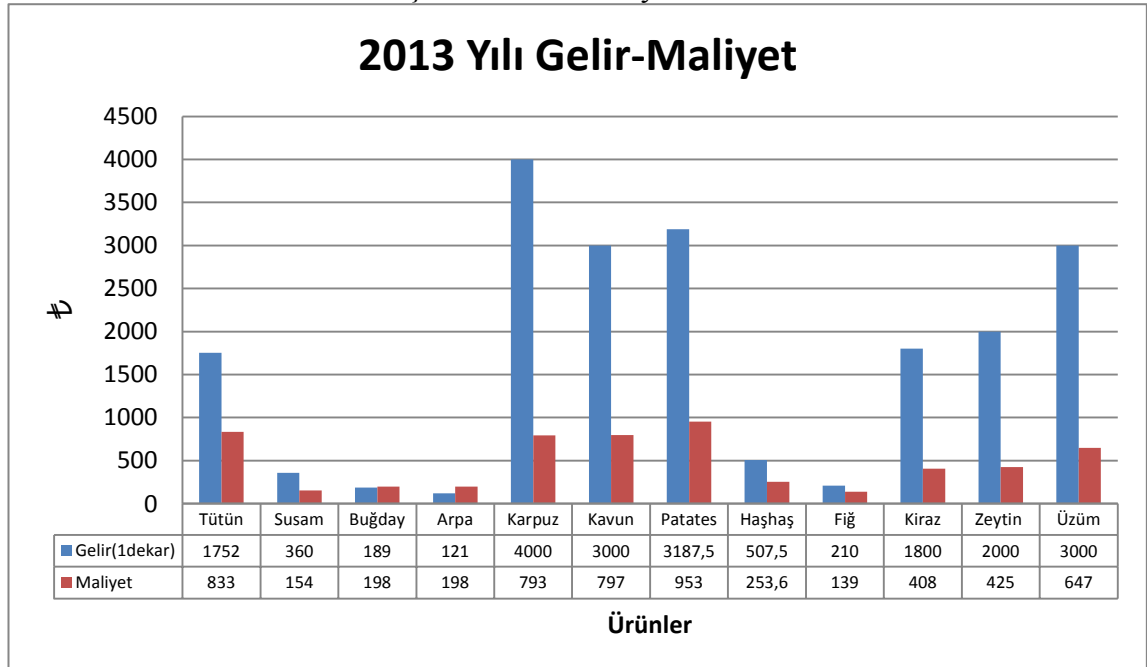
Tablo-30: Gördes İlçesi 2013 Yılı Ürünleri Verimleri Ve Fiyatları

Ürünler	Maksimum Verim (Kg/da)	Maksimum Fiyat (₺/Kg)	Üretim/Fiyat 1 dekarde elde edeceği gelir (Verim x Fiyat)	Maliyet 1 dekarde katlanılan maliyet
Tütün	120	14,6	1752	833
Susam	60	6	360	154
Buğday	300	0,63	189	198
Arpa	300	0,70	121	198
Karpuz	5000	0,8	4000	793
Kavun	3000	1	3000	797
Patates	4250	0,75	3187,5	953
Haşhaş Tohum:	60	6	360	253,6
Kapsül:	50	2,95	147,5	
Fiğ	350	0,6	210	139
Kiraz	400	4,5	1800	408
Zeytin	400	5	2000	425
Üzüm	1500	2	3000	647

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 29'da ise 2013 yılında üretim ve fiyat ilişkisi incelenmiştir.

Grafik-29: 2013 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi

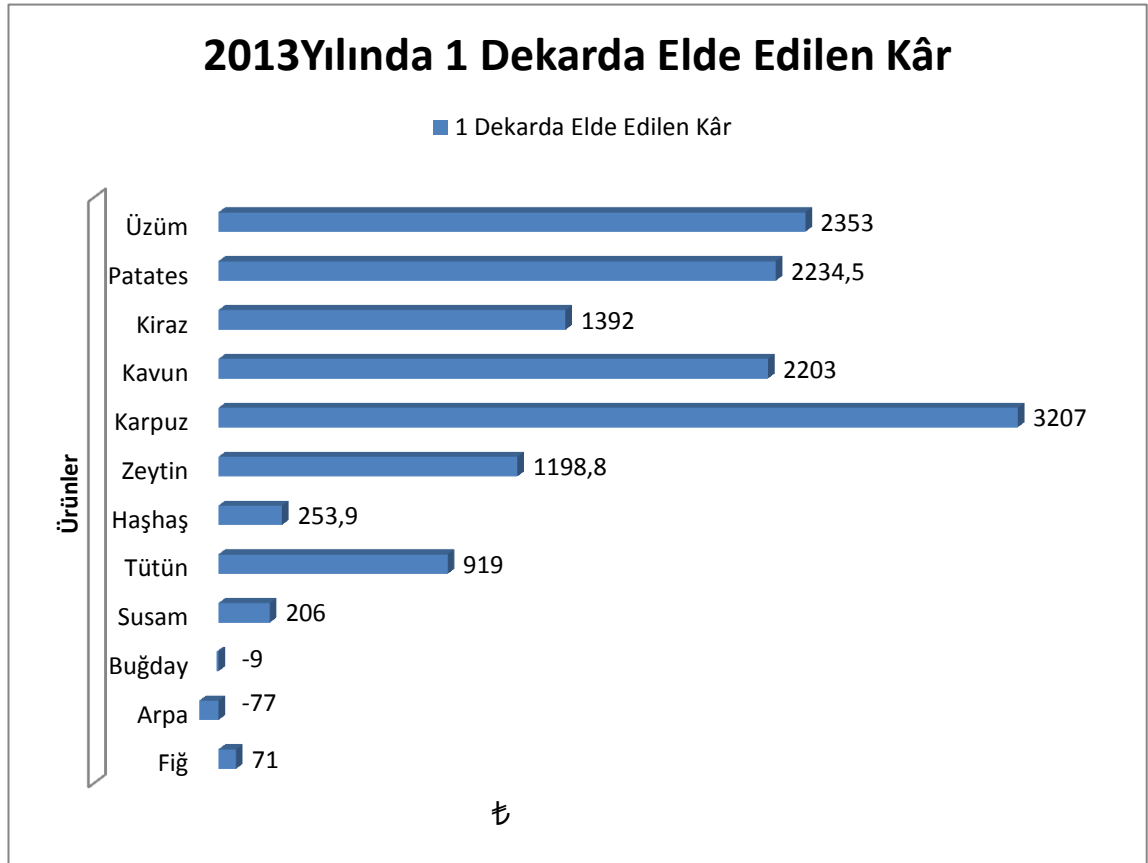
Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 29'da 2013 yılının Gördes ilçesinde üretim maliyet analiz görülmektedir. Bu analize göre en fazla gelir sağlayan ürün 4000 ₺ ile karpuzdur. Ürün bazında incelediğimizde maliyeti en yüksek olan ürün patatestir. Maliyeti en düşük ürün ise 139

₺ ile fiğdir. 2013 yılında arpa ve buğday ürünlerinde maliyet kalemleri gelire daha fazladır.

Grafik 30’da üretim, satış fiyatı ve maliyet analizleri yapıldıktan sonraki getiri miktarları verilmiştir. 2013 yılında Gördes ilçesinde en kârlı üretim karpuz olmuştur. Karpuzu 2353 lira dekar başına getiri sağlayan üzüm takip etmiştir. Patates ise üçüncü değere sahip ürün olmuştur ve dekar da 2234,5 liralık getiri sağlamıştır. Dekarda en düşük getiri hatta zarar elde edilen ürünlerin başta geleni arpadır. Dekarda 77 liralık zararla birinci sırayı almıştır. Arpayı dekar da 9 liralık zararla buğday izlemektedir.

Grafik-30: 2013 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

2.6. Gördes İlçesinin Seçilmiş Ürünlerde 2014 Yılı Üretim-Fiyat İlişkisi

Tablo 31 ve grafiklerde; Gördes ilçesinin 2013 yılında üreticinin bütün tarımsal işlerini işçiye yaptırdığı süreçteki maliyetler ve gelirler ele alınmıştır. İncelemeyi belli ürünler ile sınırlandırılmıştır. Bu ürünlerin üretim-fiyat ilişkisi incelenerek kâr analizi yapılacaktır.

Tablo-31: 2014 Yılı Gördes Maliyet Föyü (₺)

Giderler	Tütün	Susam	Buğday (Kuru)	Arpa	Fiğ	Haşhaş	Patates	Kavun	Karpuz	Üzüm	Kiraz	Zeytin
1.Sürüm	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35
2.Sürüm	35						35					
Taban Sürüğü	20	20	20	20	20	20	20	20	20			
Tohum Fide Bedeli	105	7	13	13	20	2,4	300	30	75			
Fide Dikimi	125						115	70	70			
Tohum Kapatma		8	7	7	12	5						
Can Suyu	13											
Kanal Karık Açma							20	30	30			
Çapa	140					70	20	160	160	40	20	20
Sulama ve İşçiliği							60	140	140			
Zirai Mücadele ve İşçiliği	89		14	14			95,5	41,5	61	167,9	121,5	80,5
Gübre ve İşçiliği	26	35	45	45	19	52,5	182	85	85	159	57	84,5
Budama										100	60	60
Hasat Makine-Elle	328	68	30	30	40	80	170	60	80	105	140	105
Nakliye	9	2	7	7	10	12	Tüccar	65	120	100	25	50
Diğer	27		70	70		21	105,25	20	20	20	20	40
Toplam	952	175	241	241	156	297,9	1157,75	756,5	896	726,9	478,25	475

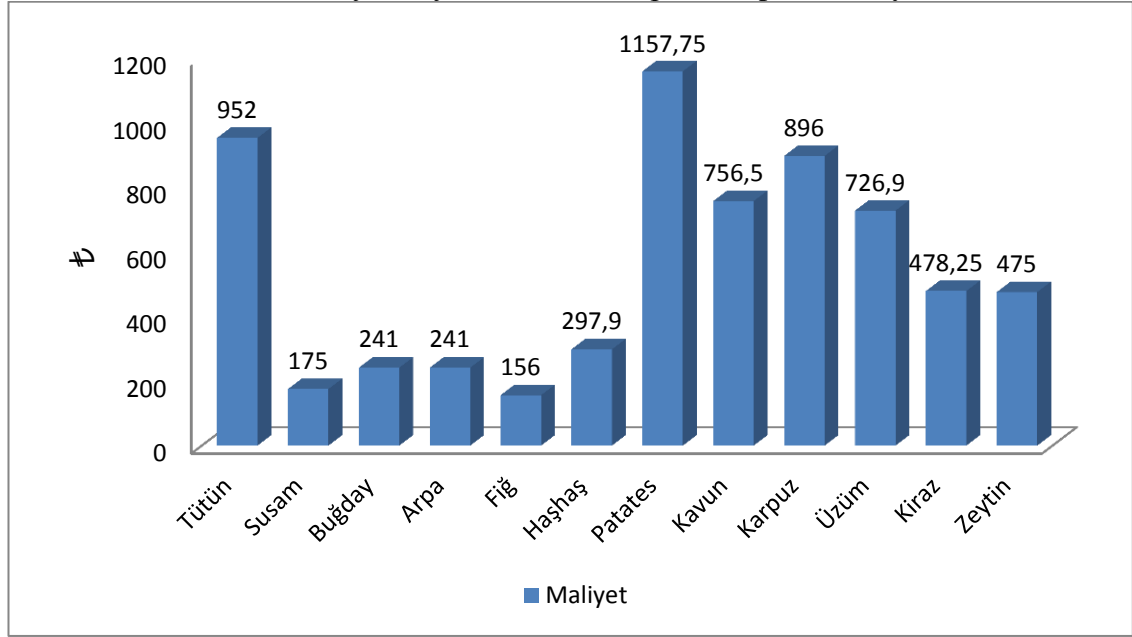
Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 31 Gördes ilçesinin 2014 yılı içerisindeki üretim maliyetleri arsa sahibinin hiç çalışmadığı varsayılarak çıkarılmıştır. Bu koşullar altında incelendiğinde yani arsa sahibinin hiçbir şekilde emek sarf etmediği durumdaki maliyetler hesaplanmıştır. Maliyet kalemleri dikkatlice incelendiğinde en düşük maliyet kalemi 2 ₺ ile susamın nakliyesi. Nakliye kaleminde ürünün boyutu arttıkça nakliye maliyetleri de artmaktadır. Örneğin karpuz ürününün nakliye masrafı dekarda 120 ₺'dir. Kavunun ise dekar da ki nakliye masrafı 65 ₺'dir.

2014 yılında da diğer yıllarda olduğu gibi patatesin tohum maliyeti en yüksek fiyata sahiptir. 300 ₺'lik patates tohum maliyetini 105 ₺ ile tütün fide ve 75 ₺ ile karpuz tohum maliyetleri takip eder. En düşük tohum maliyeti ise 2,4 ₺ haşhaştır.

2014 yılında ürünlerin toplam maliyetini arttıran kalemlerin başında hasat, zirai mücadele, gübreleme ve çapa gelmektedir.

Grafik-31: 2014 Yılı Maliyet Föyü 1 Dekarda Yapılan Toplam Maliyet

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 31’de 2014 yılında Gördes ilçesinde yetiştirilen belirli ürünlerin toplam maliyetleri verilmiştir. 2014 yılında da diğer yıllarda olduğu gibi maliyeti en düşük ürün fiğdir. Toplam maliyetin en yüksek olduğu ürün ise 1.157,75 ₺ ile patatestir.

Tablo 32’de 2014 yılında Gördes ilçesinde dekar başına kilogram verimi ve birim fiyat yani kilogram başına ne kadar fiyat verildiği gösterilmektedir. Dekarda en ağır ürünü 4.500 kilogram ile karpuzdur. Karpuzu 4.000 kilogram ile patates ve 3.000 kilogram ile kavun takip etmektedir. Dekar da en kilogram olarak en az ürün ise 60 kilogram ile susamdır. Susamın 2014 yılına kadar kilogram olarak düşük rekolteye sahip olması susamın çok fazla kilograama gelmemesinden kaynaklanmaktadır.

2014 yılının Gördes ilçesinde birim fiyatlar incelendiğinde; kilogram da en yüksek birim fiyat 15,4 ₺ ile tütüne aittir. Tütünü 6 ₺ ile susam ve haşhaş takip etmektedir. 2014 yılında en düşük birim fiyat ise 0,60 ₺ ile buğdaya aittir.

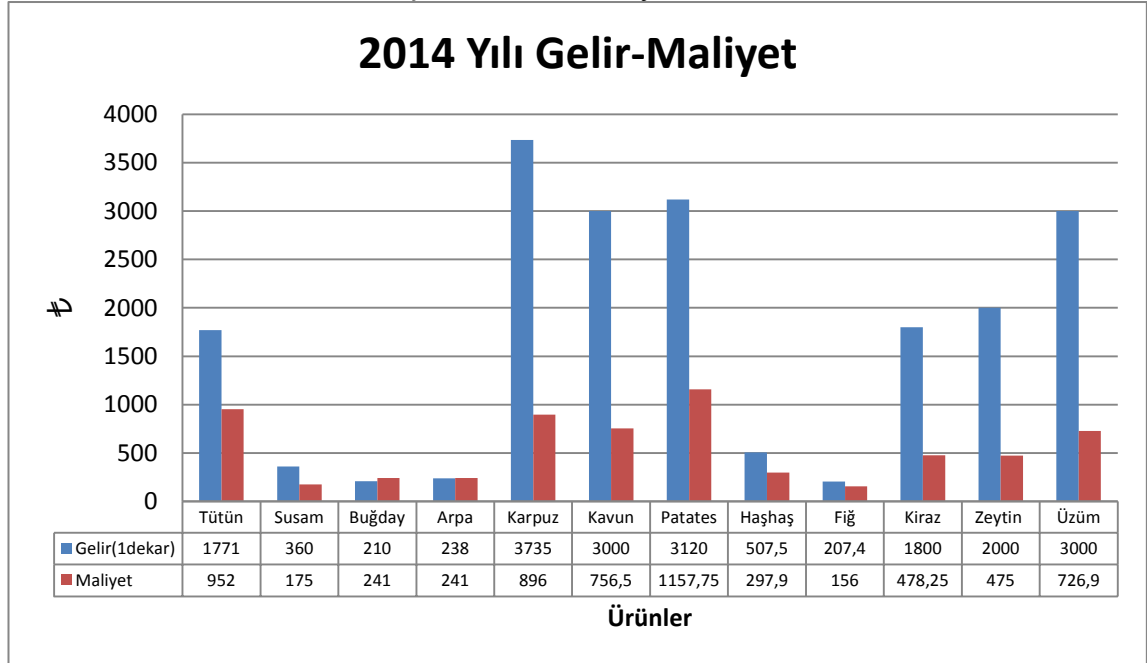
Tablo-32: Gördes İlçesi 2014 Yılı Ürünleri Verimleri Ve Fiyatları

Ürünler	Maksimum Verim (Kg/da)	Maksimum Fiyat (₺/Kg)	Üretim/Fiyat 1 dekada elde edeceği gelir (Verim x Fiyat)	Maliyet 1 dekada katlanılan maliyet
Tütün	115	15,4	1771	952
Susam	60	6	360	175
Buğday	350	0,60	210	241
Arpa	350	0,68	238	241
Karpuz	4500	0,83	3735	896
Kavun	3000	1	3000	756,5
Patates	4000	0,78	3120	1157,75
Haşhaş Tohum:	60	6	360	297,9
Kapsül:	50	2,95	147,5	
Fiğ	340	0,61	207,4	156
Kiraz	400	4,5	1800	478,25
Zeytin	400	5	2000	475
Üzüm	1500	2	3000	726,9

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 32’de ise 2014 yılında gelir ve maliyet ilişkisi incelenmiştir.

Grafik-32: 2014 Yılı Gördes İlçesinin Gelir Maliyet Analizi

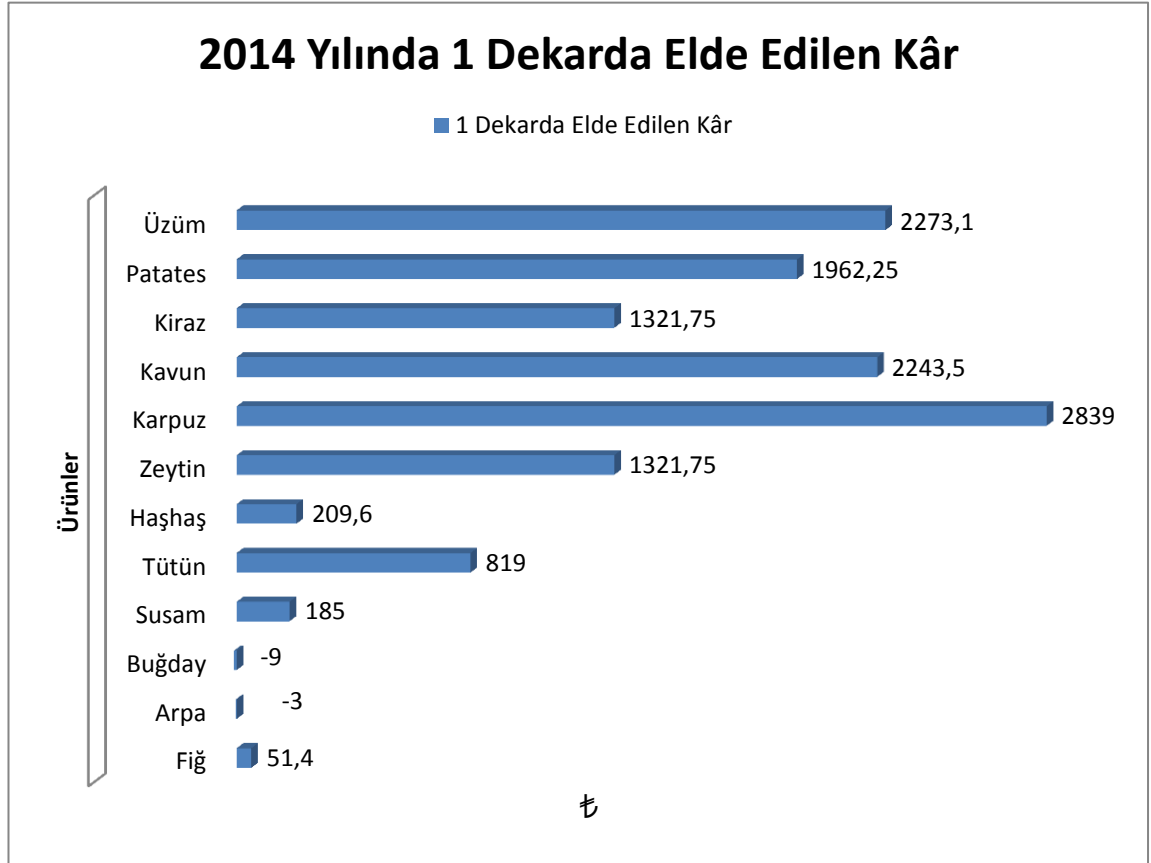
Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 32’de 2014 yılının Gördes ilçesinde üretim maliyet analizi görülmektedir. Bu analize göre en fazla gelir sağlayan ürün 3.735 ₺ ile karpuzdur. Ürün bazında incelediğimizde patates; getiri bakımından 3.120 ₺ ikinci sırada yer almasına rağmen

toplam maliyetleri incelendiğinde dekarda 1.158 ₺ ile birinci sırayı almaktadır. 2014 yılında toplam üretim maliyeti en düşük ürün ise 156 ₺ ile fiğdir.

Grafik 33’de üretim, satış fiyatı ve maliyet analizleri yapıldıktan sonraki getiri miktarları verilmiştir. 2014 yılında Gördes ilçesinde en kârlı üretim 2.839 ₺ ile karpuz olmuştur. Dekar başına kârlılık miktarında karpuzu üzüm takip etmektedir. Üzümü de 2.243,5 ile kavun ve 1.962,25 ₺ ile patates takip etmiştir. Dekar da getiri oranı buğday ve arpa ürünlerinde negatiftir yani zarar edilen ürünlerdir. Bu ürünler, dekar da 51,4 ₺’lik kâr ile fiğ takip etmiştir.

Grafik-33: 2014 Yılında 1 Dekarda Elde Edilen Kâr Miktarları

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

3. 2008-2014 Yılları Arasında Üretim-Fiyat-Maliyet Karşılaştırmaları

2008-2014 yılları arasında bir dekar da ne kadar verim elde edildiği ve 1 dekar da ürünün toplam maliyetlerini 3. kısımda incelemesi yapıldı. 4. kısımda bu tabloların karşılaştırmalı analizleri yapılacaktır.

Tablo-33: 2008-2014 Maliyet Kalemlerinin İncelenmesi (da/₺)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1. Sürüm	360	315	310	335	360	360	420
2. Sürüm	300	75	75	75	60	60	70
Taban Sürgü	95	99	99	106	120	135	180
Tohum Fide Bedeli	332	328,2	392,8	488,6	516,6	456,6	565,4
Fide Dikimi	248	202	212	250	290	330	380
Tohum Kapatma	20	20	23	26	29	34	29
Can Suyu	5	5	7	7,5	10	10	13
Kanal Karık Açma	30	31	31	40	50	50	80
Çapa	282	258	270	313	455	520	630
Sulama Ve İşçiliği	304	286	252	260	290	312	340
Zirai Mücadele Ve İşçiliği	437	503	478	582	596,6	646	684,9
Gübre V İşçiliği	699	831,05	624,95	622,8	815	823	875
Budama	155	121	121	155	175	245	220
Hasat	653	744	805	843,8	1018	1070	1236
Nakliye	365	363	343	381	404	424	407
Diğer	174	210	244	264,5	304,9	323	413,25

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Tablo 33’de Gördes ilçesinin seçili ürünlerdeki 2008 ile 2014 yılları arasında tek tek verilen maliyet kalemlerinin toplanmış halleri vardır. Genellikle maliyet 2008 yılından 2014 yılına doğru artış trendindedir.

Toplam maliyetler içinde en düşüğü 2008-2014 yılları arasında can suyudur. 2008 yılı için 12 ürünün toplam maliyeti 4459 ₺’dir can suyunun maliyeti bu miktarın %0.11’dir. 2008 yılında Hasat maliyeti 12 ürünün toplam maliyetinin %14,64’lük bir kısmını oluşturur. Hasat önemli bir maliyet kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Maliyet kalemlerinin bu 12 ürünün toplam maliyetleri için yıllara göre yüzdesel değişim analizini yapmak gerekirse; 1. Sürüm 2008 yılından 2009 yılına geçerken %12,5 azalmıştır. 2009’dan 2010’a geçişte %1,59 azalmış bu oran 2010 yılından sonra artışa geçmiştir. 1. Sürüm 2010’dan 2011 yılına geçişte %8,06 artmıştır. 2012 yılına geçişte ise %7,46 artmıştır. 2012’den 2013 yılına geçiş sürecinde toplam maliyette

değişim olmamıştır. 2013'den 2014'e geçiş sürecinde 1. Sürüm toplam maliyet %16,67 oranında artmıştır.

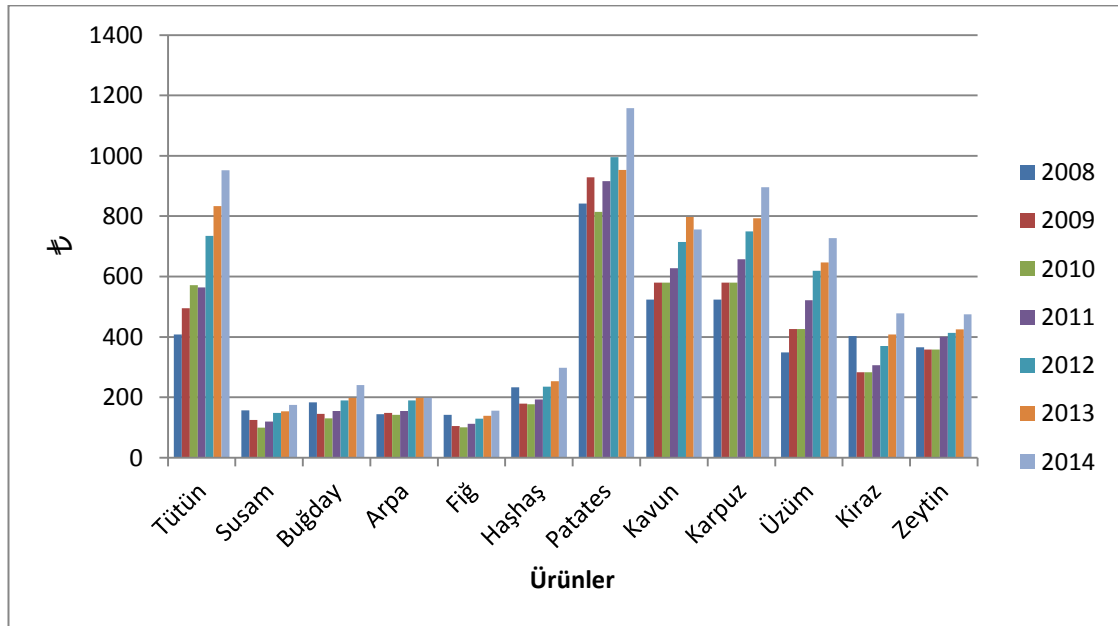
2009 yılında 12 ürünün tüm maliyet kalemlerindeki toplamı 4391,25 ₺'dir. 2009 yılının maliyetler toplamında en önemli maliyet kalemi %18,93 ile gübre ve işçilik masrafı oluşturmaktadır.

Gübre ve işçilik maliyet kalemi toplam maliyetlerin içinde önemli bir yer tutmaktadır. Gübre ve işçilik maliyeti 2008 yılından 2009 yılına geçildiğinde %18,89 oranında artmıştır. 2009 yılında gübre maliyetlerinde azalma olmuştur ve 2009'dan 2010 yılına geçerken %24,80 oranında azalmıştır. 2010 yılında 2011 yılına geçişi sürecinde %0,34 oranında azalmıştır. 2011 yılında 2012 yılına geçişi sürecinde %30,86 oranında artış yaşanmıştır. Böyle yüksek bir maliyet kaleminde bu artışlar yüksek maliyetlere neden olmaktadır. 2012 yılında 2013 yılına geçişi sürecin %0,98 oranında artış yaşanmıştır ve 2013 yılından 2014 yılına geçiş sürecinde %6,32 oranında artış yaşanmıştır.

4. 2008-2014 Yılları Arasında Yetiştirilen Ürünlerin Toplam Maliyetleri

Gördes ilçesinde Grafik 34'de 2008 ile 2014 yılları arasında seçili 12 üründe 1 dekada üretilen ürün için toplam maliyetleri verilmiştir.

Grafik-34: 2008-2014 Seçili Ürünlerin 1 Dekadaki Toplam Maliyetleri

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

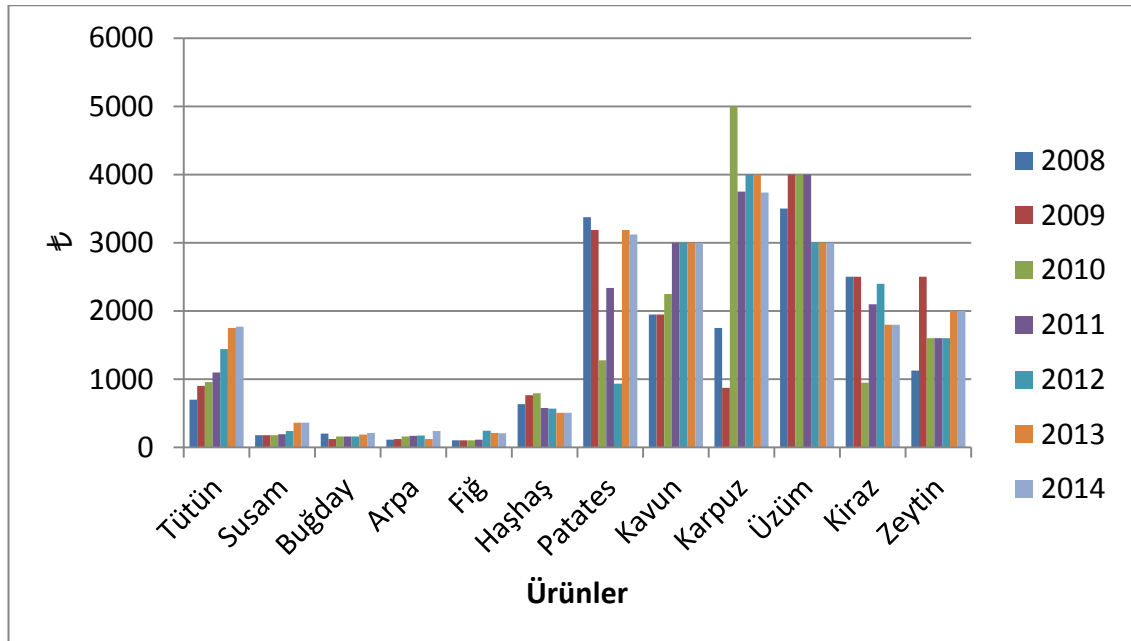
Grafik 34’de Gördes ilçesinin 2008 ile 2014 yılları arasındaki seçili 12 ürün için toplam maliyetleri verilmiştir. Maliyet bakımından en yüksek ürün patatestir. Patatesin geçen tüm yıllarda diğer ürünlerden maliyetleri yüksek seviyede seyir etmiştir.

Patatesi; karpuz, kavun, tütün ve üzüm takip etmektedir. Maliyetlerin yüksek olması çiftçilerde tedirginlik oluşturmaktadır. Ürünü yetiştirmeden önce maliyetleri ortalama tahmin edebilir ancak bu maliyeti karşılayabilmesi ve kâr elde edebilmesi kendisinin gayreti dışında dış faktörlerinde etkisi vardır. Örneğin o dönemde hava koşulları istediği gibi gitmeyebilir bu da ürünlerin hastalık kapması yani ürünün veriminin düşmesine neden olmaktadır. İşte patates ürünü buna örnektir dekadaki toplam maliyetleri 2008 yılında 1 dekarda 842 ₺ 2009 yılında %10,33 artarak 929 ₺, 2010 yılında %12,38 azalarak 814 ₺, 2011 yılında %12,59 artarak 916,5 ₺, 2012 yılında %8,66 artarak 995,9 ₺, 2013 yılında %4,31 azalarak 953 ₺ ve 2014 yılında %21,48 artarak 1157,75 ₺ olmuştur. Yıllar içerisindeki maliyet kalemlerinin artması toplam maliyeti oldukça etkilemiştir.

5. 2008-2014 Yılları Arasında Yetiştirilen Ürünlerin Toplam Gelirleri

Gördes ilçesinde Aşağıdaki tabloda 2008 ile 2014 yılları arasında seçili 12 üründe 1 dekarda üretilen ürün için toplam gelir verilmiştir.

Grafik-35: 2008-2014 Yılları Arasında Ürün Bazında Toplam Gelirleri

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 35’de 2008 yılı ile 2014 yılları arasındaki toplam gelir miktarları verilmiştir. Tütün 2008 yılında 702 ₺ getiri sağlamıştır. Bu miktar 2009 yılında %28,49 oranında artış sağlanarak 902 ₺ olmuştur. 2010 yılında %22,17 artarak 957 ₺ olmuştur. 2011 yılında %20,9 artış 2012 yılında %18,18 artış 2013 yılında %13,89 ve 2014 yılında %11,42 artarak 1771 ₺’lik getiri sağlamıştır. 2014 yılında 2008 yılına göre dekar da getiri oranı %152,28 oranında artmıştır.

2008 yılında buğday bir dekar da 200 lira getiri sağlamıştır. 2009 yılında buğdayın getirisi azalmıştır yaklaşık %38,1 oranında düşüş yaşayarak 123,75 lira olmuştur. 2010 yılında 2009 yılına göre %30,91 artarak 162 lira olmuştur. 2011 yılında getiri değişmeyerek 162 lira olmuştur. 2013 yılında %16,67 artarak 189 lira 2014 yılına ise %11,11 artarak 210 lira olmuştur.

2008 yılında dekar da getirisi 3375 ₺ olan patates 2009 yılında %5,54 azalarak 3188 ₺ olmuştur. 2010 yılında %60,01 azalarak 1275 ₺’ye gerilemiştir. 2010 yılında patatesin gerisi çok düşüş yaşamasına rağmen 2011 yılına gelindiğinde %83,33 artarak 2337,5 ₺ olmuştur. Ancak hala 2008 yılının getirisi sağlanamamıştır. Patatesin getirisi 2012 yılında tekrardan azalmıştır. Azalma ve artma oranları çok yüksektir. 2012 yılında getiri oranı %60 azalarak 935 ₺’ye düşmüştür. Patates grafikten de anlaşılacağı gibi kırılmalı bir yapıya sahiptir. Bir yıl çok fazla getiri sağlarken diğer yıl çok düşebiliyor. Maliyetleri yüksek olduğundan üretimi konusunda riskli bir ürün olmaktadır.

2008 ile 2014 yılları arasında 5000 ₺ ile getirisi en yüksek ürün 2010 yılında karpuz olmuştur. Karpuz 2009 yılında düşüş yaşasa da sonraki yıllar da artış trendindedir.

Üzüm 2008 yılında 3500 ₺ getiri sağlarken 2009 yılında bu oran %14,29 artarak 4000 liraya yükselmiştir. 2011 yılında da getiri oranı aynı kalmıştır. 2012 yılında üzümün geliri düşmüştür. 2012 yılında %25 azalarak 3000 ₺’ye düşmüştür. 2013 ve 2014 yıllarında bu değer değişmeyerek 3000 ₺’de kalmıştır.

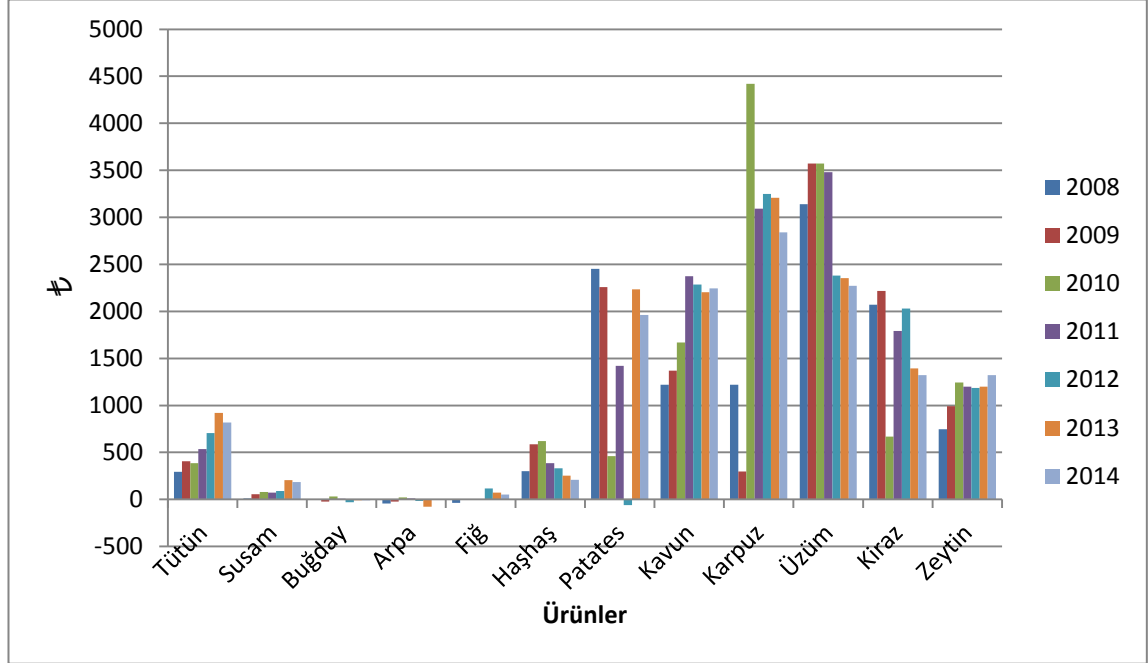
Kiraz da ise kırılmalı 2010 ve 2011 yıllarında yaşanmıştır. 2010 yılında bir önceki yıla göre getiri oranı %62 azalmış ve 2011 yılında da 2010 yılına göre %121,05 artarak 2100 ₺ olmuştur.

Kavunda ise kırılma 2011 yılında gerçekleşmiştir. 2011 yılında getiri oranı %33,33 artarak 3000 lira olmuştur ve bu trende devam etmiştir.

6. 2008-2014 Yılları Arasında Yetiştirilen Ürünlerin Toplam Kâr

Gördes ilçesinde grafik 36'da 2008 ile 2014 yılları arasında seçili 12 üründe 1 dekada üretilen ürün için toplam kâr miktarları verilmiştir.

Grafik-36: 2008-2014 Yılları Arasında 1 Dekarda Elde Edilen Toplam Kar

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 36'da 2008-2014 yılları arasında 1 dekar da elde edilen kâr oranları verilmiştir. En düşük kârlılık hatta zarara yol açan ürünler buğday, arpa ve fığdır.

Buğday 2008 yılında gelir maliyet analizine göre incelendiğinde 4 ₺ getiri sağlamıştır. 2009 yılında çok büyük kırılma yaşayarak üreticilerine zarar yaşattmıştır. Çünkü 2009 yılında %706,25 oranında azalma yaşayarak dekar da 24,25 ₺'lik zarara neden olmuştur.

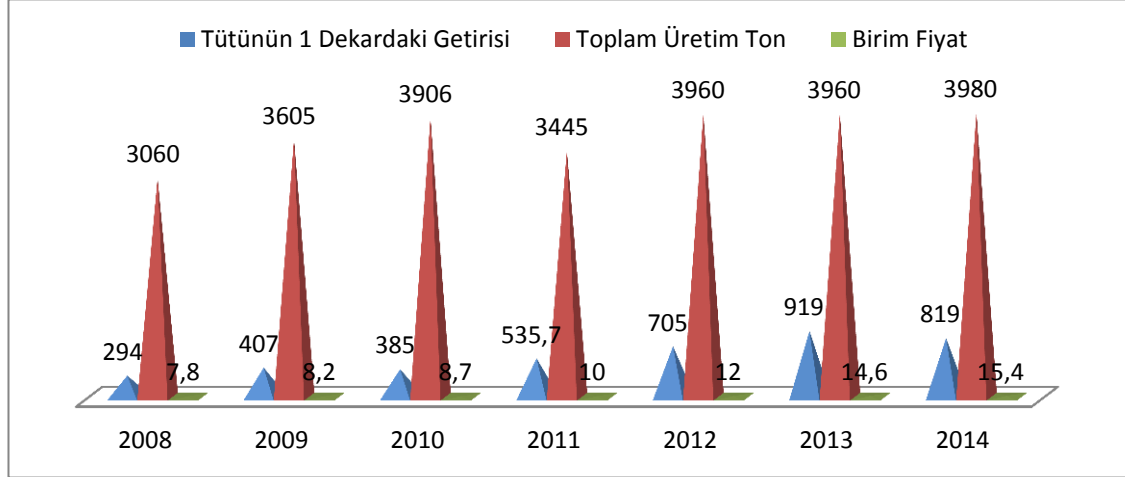
7. Gördes İlçesinde Yetiştirilen Ürünlerin Ürün Bazlı İncelenmesi

Bu inceleme Gördes ilçesi için seçilen 12 ürün için yapılacaktır. Ürünlerin yıllar itibari ile tek bir grafikte getiri miktarlarını vereceğiz. Bu çalışmada ürünlerin yıllar itibari ile getirisindeki değişiklikleri daha rahat görmemizi sağlayacaktır.

7.1. Gördes İlçesinde Tütün Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Grafik 37’de tütün ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-37: 2008-2014 Gördes İlçesinde Tütünün 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 37’de tütün yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekarda elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. 2014 yılına belirli artış olsa da bazı yıllar da bir önceki yıla göre getirisinde düşme meydana gelmiştir. 2008-2014 yılları arasında en düşük getiri 2008 yılında 294 ₺ ile olmuştur. En yüksek getiri ise 2013 yılında 919 ₺ ile gerçekleşmiştir.

Grafik 37’de 2008-2014 yılları arasındaki Gördes’teki toplam tütün üretim miktarları da verilmiştir. Bu dönem süreci içinde üretim miktarları dalgalı seyir izlemiştir. 2008 yılında toplamda 3060 ton tütün üretimi yapılmıştır. Bu miktar %17,81 oranında artarak 3605 tona çıkmıştır. Tütün üretim miktarı 2011 yılında üretiminde %11,80 oranında düşüş yaşanmıştır. 2012 ve 2013 yıllarında üretim miktarlarında artış olmuştur. 2012 yılında %14,95 artış 2013 yılında da 2012 yılı ile aynı üretim miktarı elde edilmiştir. 2014 yılında ise üretim miktarın 0,54 oranında artarak 3980 tona yükselmiştir.

Tütünün 2008 ile 2014 yılları arasındaki birim fiyatı ise yıllar itibari ile sürekli artmıştır. Ancak artış oranları arasında farklılıklar vardır. 2008 yılından itibaren

sırasıyla 2009 yılında %5,13 artış, 2010 yılında %6,10 artış, 2011 yılında %14,94 artış, 2012 yılında %20 artış, 2013 yılında %21,67 ve 2014 yılında %5,48 oranında artış olmuştur. Üretimin miktarının azaldığı yıl olan 2011 yılında birim fiyat %14,94 oranında artmıştır. Ancak üretimin arttığı dönemlerde 2012 ve 2013 yıllarında birim fiyattaki artış oranı daha yüksek olmuştur. Gördes ilçesi tek başına tütün fiyatının yükselip inmesinde çok fazla etkisinin olmadığını görmekteyiz.

Tablo 34'de 2008-2014 yılları arasında tütüne verilen gübre-mazot destekleri verilmiştir.

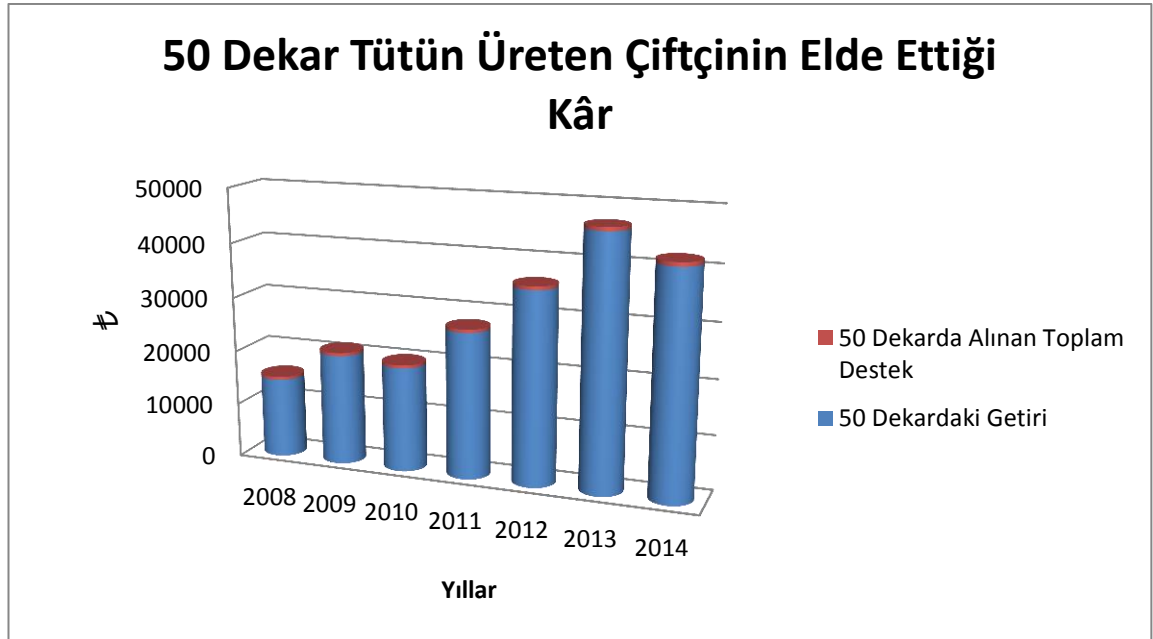
Tablo-34: 2008-2014 Yılları Arasında Tütün İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	5,4	5,5	5,5	6	6,4	7	7,5
Gübre Desteği	5,4	5,5	5,5	6	6,3	7	7,5

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Erişim Tarihi: 6.11.2014

Tablo 34'de 2008 ile 2014 yılları arasında çiftçilerin kullandıkları mazot ve gübre destek miktarları yıllar itibarı ile verilmiştir. Aşağıdaki grafikte 2008-2014 yılları arasında 50 dekar tütün üretiminde elde ettiği gelir ve bu gelire desteklemenin etkisi verilmiştir.

Grafik-38: 50 Dekar Tütün Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

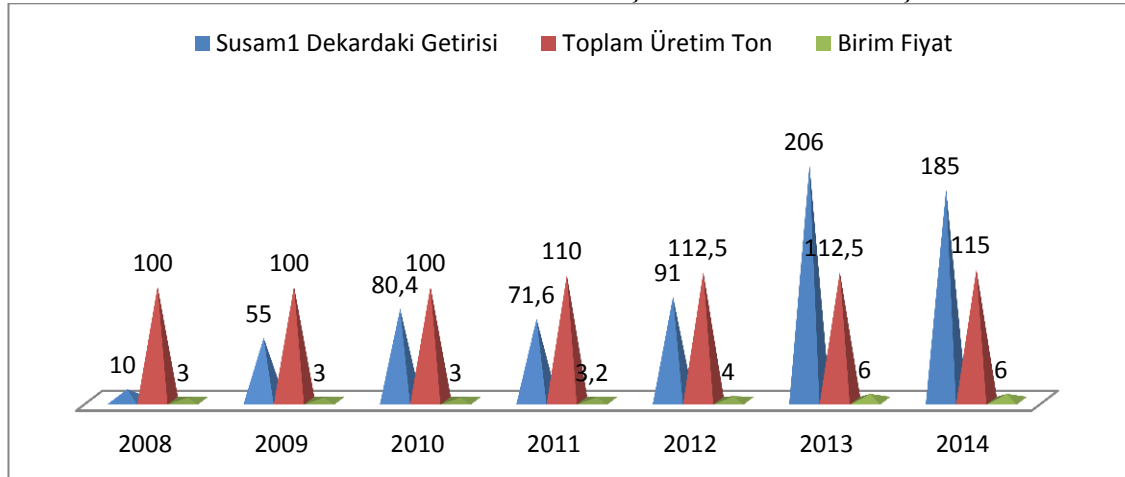
Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Düzenlenmiştir

Grafik 38’de 2008 ile 2014 yılları arasında 50 dekar tütün üreten çiftçinin elde ettiği kâr miktarları verilmiştir. Sütunların en üstünde ise 50 dekada elde edeceği toplam destek miktarları verilmiştir. Tütün ürününün Gördes ilçesinde en fazla getirisi 2013 yılında olmuştur. En fazla destekleme ise 2014 yılında verilmiştir. 50 dekada 750 lira destekten faydalanmışlardır. 2013 yılındaki verim 2014 yılına göre daha fazla ki getiri miktarı da fazla olmuştur. 2009 yılı içinde aynı durum geçerlidir. Bu dönemler de 2010 ve 2014 yıllarında maliyetler yükselmiştir.

7.2. Gördes İlçesinde Susam Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Aşağıdaki grafikte susam ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir. Grafik 39’da susam ile ilgili verilmiştir.

Grafik-39: 2008-2014 Yılları Arasında Susam İçin Verilen Dekar Başına Destek

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 39’da susam yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1dekada elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. 2008-2014 yılları arasında toplam üretim yelpazesinde çok fazla bir artış meydana gelmemiştir. 2008 yılında 100 ton susam elde edilirken en fazla üretimin olduğu 2014 yılında ise 115 ton elde edilmiştir. Toplam da %15 oranında artmıştır. Yıllar içinde ise 2011 yılına kadar dekada 100 ton elde edilmiştir. Artış 2011 yılında başlamış ve %10’luk bir artış meydana gelmiştir.

2008-2014 yılları arasındaki getiri miktarlarını incelediğimiz de en düşük getiri miktarı 2008 yılında gerçekleşmiştir. Bu miktar 2009 yılında dekada 55 ₺’ye, 2010

yılında 80,4 ₺'ye ve 2011 yılında üretim miktarının artmasıyla fiyatta bir düşüş meydana gelmiştir. Ancak daha sonraki yıllarda hem üretim miktarı hem de getiri miktarında artış olmuştur. Kârlılığın en yüksek olduğu yıl 2013 yılı olmuştur. Bu dönemde dekar da 206 ₺ elde edilmiştir.

Birim fiyatlar da ise ilk üç yılda bir artış olmamıştır 3 ₺ olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2010 yılından sonra bir artış sürecine geçilmiştir.

Tablo 35'de 2008-2014 yılları arasında susam ürününe verilen destekleme miktarları verilmiştir. Bu tablodan yararlanarak 50 dekar susam üreten üreticinin faydalandığı destek miktarlarını vereceğiz.

Tablo-35: 2008-2014 Yılları Arasında Susam İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

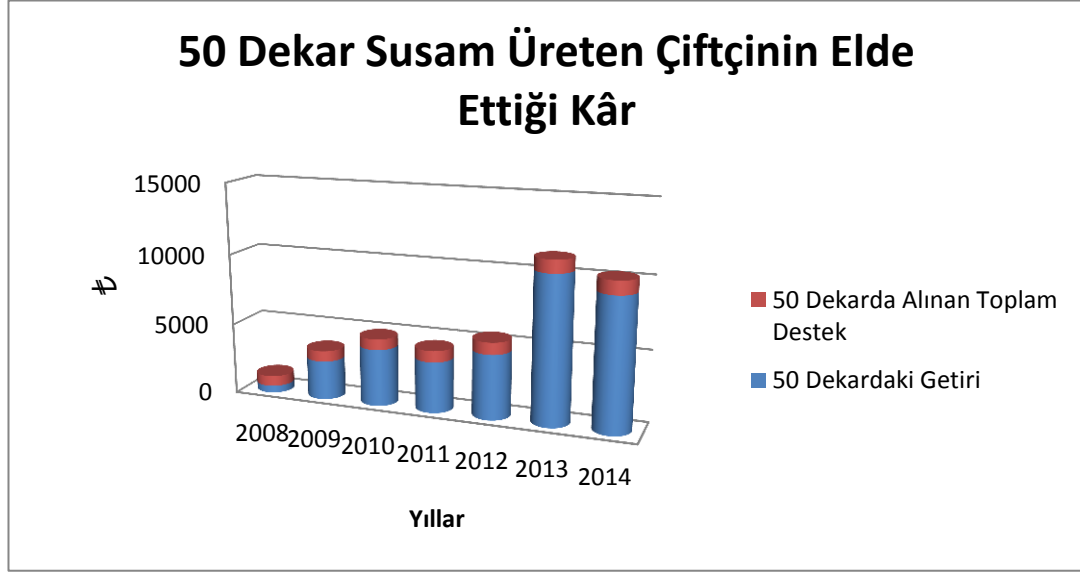
Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	5,4	5,5	5,5	6	6,4	7	7,5
Gübre Desteği	5,4	5,5	5,5	6	6,3	7	7,5
Sertifikalı Tohum Desteği	3,6	4	4	4	4	4	4

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Erişim Tarihi 8.11.2014

2008-2014 yılları arasında Gördes ilçesinde susam yetiştiren üreticiler bütün desteğine farklı olarak sertifikalı tohum kullanımını desteği almışlardır. Bu destek 2008 yılında 3,6 lira bu yıldan sonra 2014 yılına kadar 4 lira olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 40'da 2008 ile 2014 yılları arasında 50 dekar susam yetiştiren üreticinin elde ettiği gelir ile susam için verilen 50 dekarlık destek miktarları toplamı verilmiştir. 2013 yılı susam için en karlı yıl olmuştur. 50 dekada 10.300 ₺ kâr elde edilmiştir buna ek olarak 900 ₺ devlet destek vermiştir. 2013 yılında elde edilen toplam gelir 11.200 ₺'dir. 2013 yılında bu toplam gelirin %8,04'ü destekleme miktarıdır.

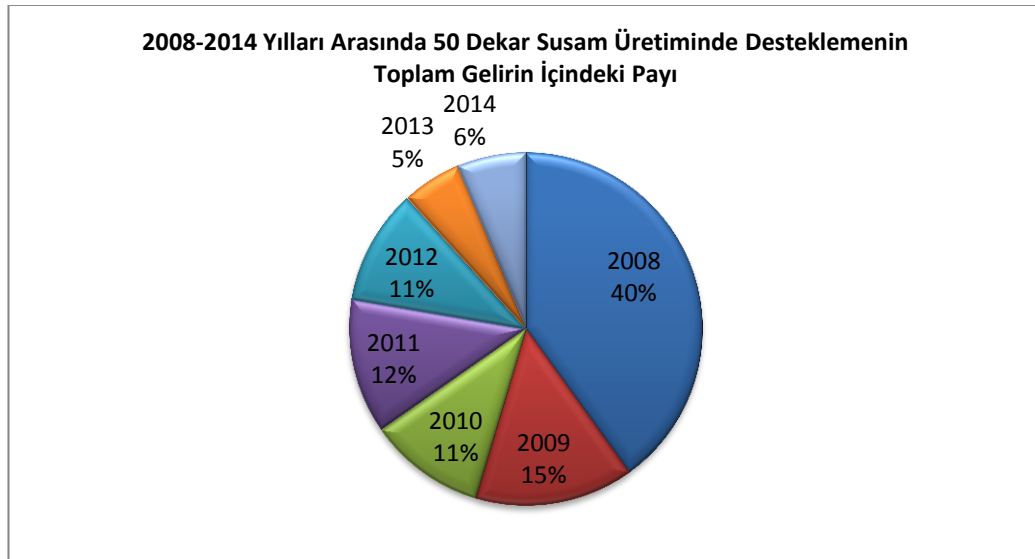
Grafik-40: 50 Dekar Susam Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri İle Tarafımdan Düzenlenmiştir.

Grafik 41’de ise yukarıda verilen susamın 50 dekarındaki geliri ile toplam destek miktarları toplanmış ve 50 dekar susam yetiştirmede elde edilen toplam gelirdeki desteklemenin etkisi verilmiştir.

Grafik-41: 2008-2014 Yılları Arasında 50 Dekar Susam Üretimi Gelirinde Desteklemenin Payı

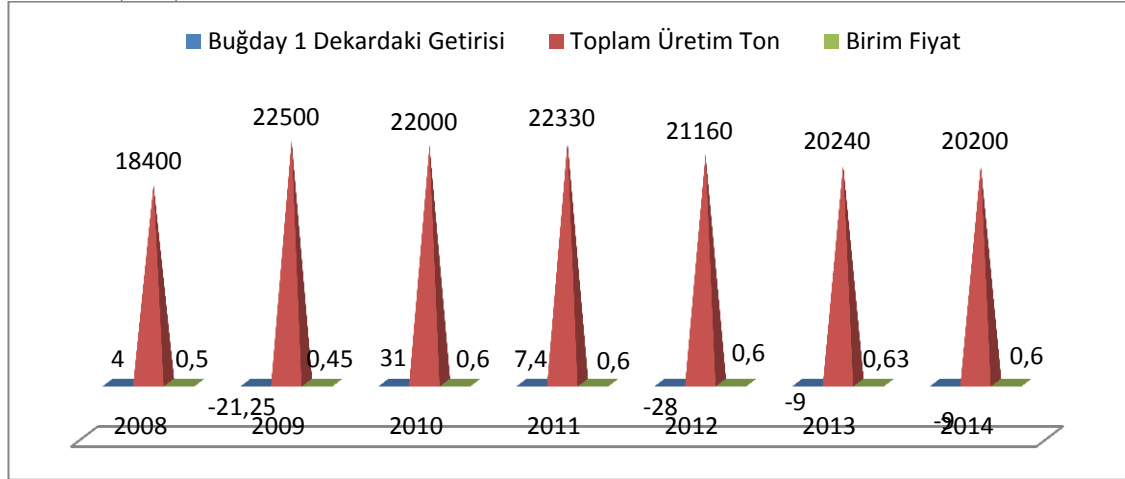
Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğünden Alınan Veriler İle Tarafımda Düzenlenmiştir.

Grafik 41’de görüldüğü gibi 50 dekar susam yetiştiriciliğinde 2008 ile 2014 yılları arasında bu ürün için verilen toplam destek miktarları hesaplanmıştır. Bu hesaplama göre 50 dekar susam yetiştiriciliğinde 2008 yılı için destekler %40 oranında bir öneme sahiptir. 2008 yılını hemen 2009 yılı takip etmektedir. 2009 yılında toplam gelirdeki payı ise %15 olarak gerçekleşmiştir. Desteğin toplam gelir içindeki en az paya sahip olduğu yıl ise %5 ile 2013 yılı olmuştur.

7.3. Gördes İlçesinde Buğday Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Aşağıdaki grafikte buğday ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-42: 2008-2014 Gördes İlçesinde Buğday 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 42’de buğday yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekarda elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Buğday Gördes ilçesinde yetiştirilen ürünler arasında en çok üretilen ikinci üründür. Gördes tarımı için önemli bir yere sahiptir. Ancak Gördes’te yetiştirilen buğdaydan çok fazla ekonomik bir gelir talep etmemektedir çiftçiler. Çünkü kendi ihtiyaçları ve desteklemelerden faydalanmak amacıyla yetiştirilen bir üründür. Birim fiyatı ise 0,45 kuruş ile 0,63 kuruş arasında yıllar itibari ile değişmektedir.

2009 yılı, 2012 yılı, 2013 yılı ve 2014 yılı için buğday üreticisi zarar etmiştir. Buğday ürününün getirisi çok düşük hatta zaman zaman negatife düşmüş olması çiftçinin bu ürünü üretmekten vazgeçmemesi önemli bir olgudur.

Tablo 36’da ise 2008 ile 2014 yılları arasında buğday ürününe verilen destekler verilmiştir.

Tablo-36: 2008-2014 Yılları Arasında Buğday İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

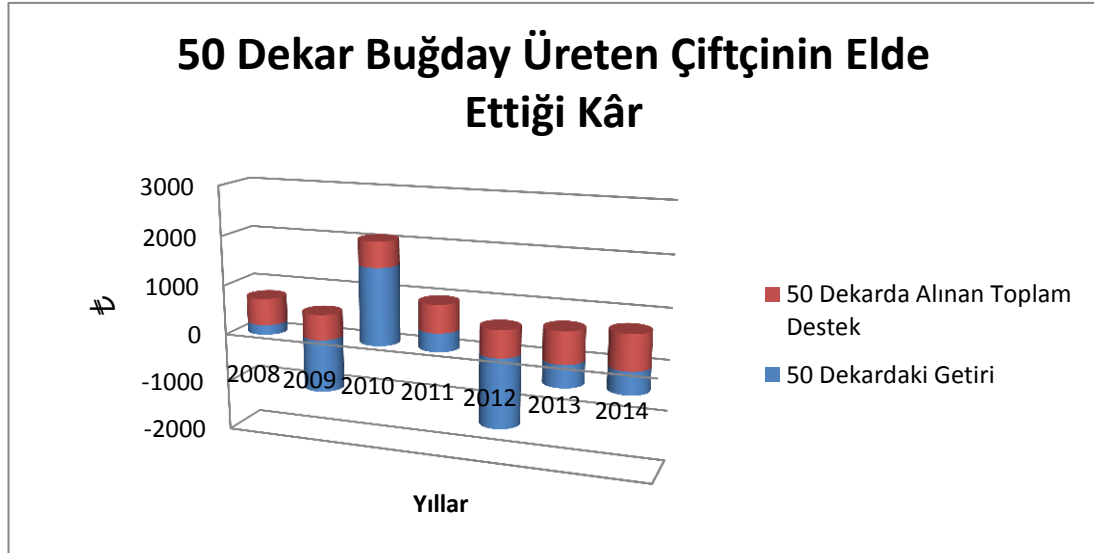
Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	2,93	3,25	3,25	3,75	4	4,3	4,6
Gübre Desteği	3,83	4,25	4,25	4,75	5	5,5	6
Buğday Prim (Kg)	4,5 Kuruş	5 Kuruş	5 Kuruş	5 Kuruş	5 Kuruş	5 Kuruş	5 Kuruş

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp ve http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Erişim Tarihi: 8.11.2014

Tablo 36’da dekarda buğday ürününe verilen destek ve elde edilen buğdaya kilogram bazında verilen prim destekleri verilmiştir.

Grafik 43’de ise Gördes ilçesinde 2008-2014 yılları arasında 50 dekar buğday yetiştiren üreticinin elde ettiği toplam gelir ve elde edeceği toplam destek miktarları verilmiştir.

Grafik-43: 50 Dekar Buğday Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafınca Hesaplanmıştır

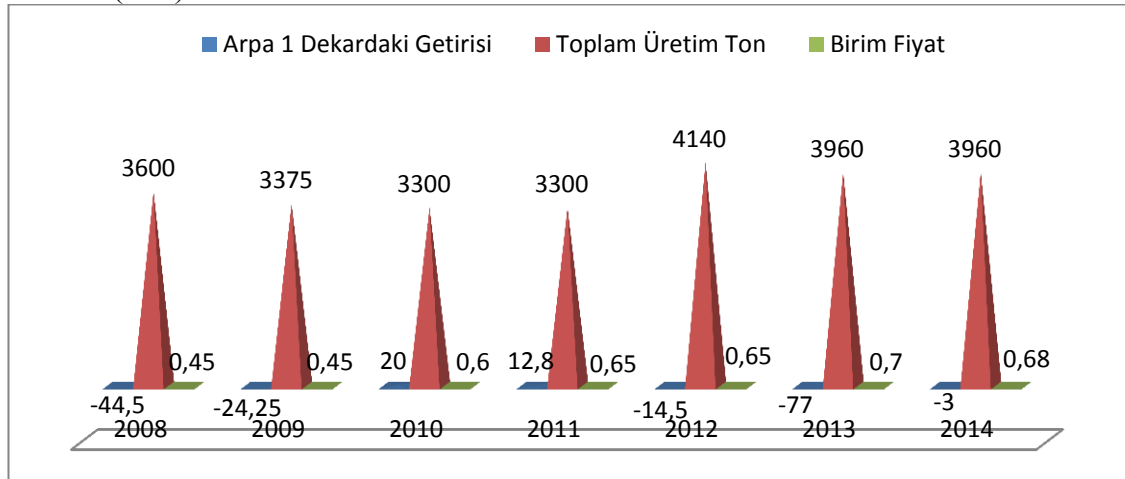
Grafik 43’de 50 dekarda elde edilen desteklemeler ile toplam gelir miktarları verilmiştir. Gördes ilçesinde buğday üretiminden üreticiler çok fazla kâr elde edememişlerdir. 2009 yılı, 2012 yılı, 2013 yılı ve 2014 yıllarında üreticisine getiriden çok zararı olmuştur. Tek getiri sağladığı yıllar ise 2008 yılı 2010 ve 2011 yıllarıdır. Gördes’te üreticiler buğday üretimini atıl arazilerini değerlendirmek kendi unlu mamullerinde kullanmak amacıyla ve desteklemelerden faydalanmak amacıyla üretmektedirler.

Grafik 43’de 2008 yılında 50 dekarda elde ettiği gelirden daha fazla destekten faydalanılmıştır. Sadece 2010 yılında getiri miktarı desteklemeden fazla olmuştur. Diğer yıllarda destekleme miktarları gelirden fazla olmuştur.

7.4. Gördes İlçesinde Arpa Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Aşağıdaki grafikte arpa ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-44: 2008-2014 Gördes İlçesinde Arpanın 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 44’de arpa ürünü yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekarda elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Üretim miktarının en çok olduğu yıl 4140 ton ile 2012 yılıdır. En az üretimin olduğu yıllar ise 2010 ve 2011 yılları olarak gerçekleşmiştir.

Arpanın birim fiyatı yıllar itibarı ile birim fiyatı 0,45 ₺ ile 0,7 ₺ arasında değişmiştir. Birim fiyat en yüksek olduğu yıl 0,7 ₺ ile 2013 yılı olmuştur. 2013 yılındaki üretim miktarı 3960 tondur bu üretim miktarı 2014 yılı içinde geçerlidir. Üretimde bir değişme olmamasına rağmen birim fiyatta düşme yaşanmıştır. Ancak 2013 yılında getiri daha düşük olarak kalmıştır. Bu dönemdeki getiriler üreticilerin maliyetlerini karşılayamamıştır ve zarar etmişlerdir. 2013 yılı bu kapsamda maliyetlerin en yüksek olduğu yıl olup dekar da 77 ₺ maliyet fazlalığına neden olmuştur.

Bu üründe üretimin fazla getirisinin az olmasının en büyük sebebi ise atıl kalan alanların destek amacıyla kullanılması, tarlanın dinlendirilmesi ve hayvan yemi olarak kullanmak için yetiştirilmektedir. Gördes için arpa kâr amacıyla yetiştirilecek ürün grupları arasında sonlarda yer almaktadır.

Tablo 37’de Gördes ilçesinde 2008-2014 yılları arasında arpa üretimine verilen destekleme miktarları verilmiştir.

Tablo-37:2008-2014 Yılları Arasında Arpa İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	2,93	3,25	3,25	3,75	4	4,3	4,6
Gübre Desteği	3,83	4,25	4,25	4,75	5	5,5	6
Arpa Prim (Kg)	3,6 Kuruş	4 Kuruş	4 Kuruş	4 Kuruş	5 Kuruş	5 Kuruş	5 Kuruş

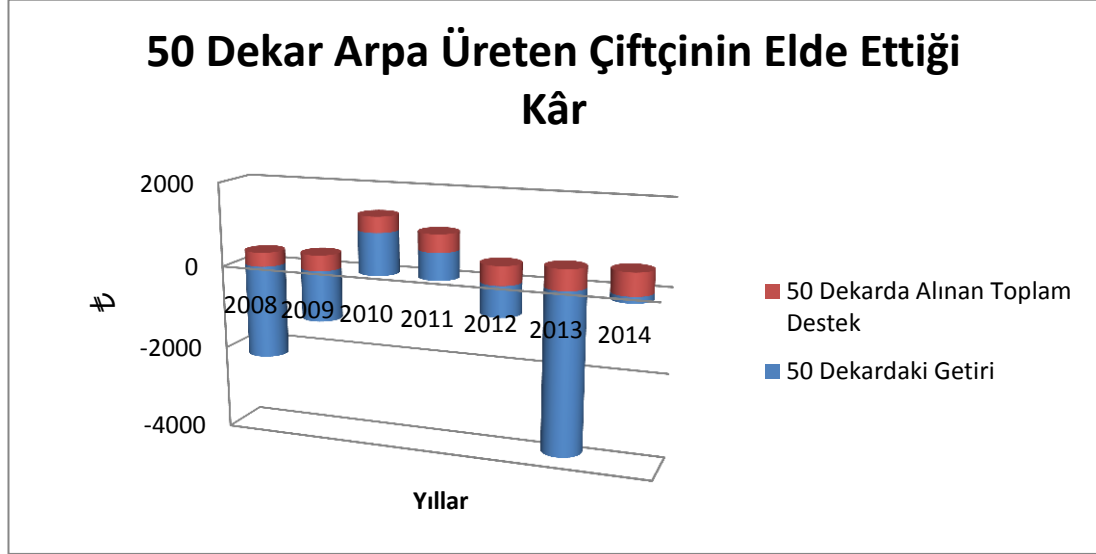
Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp ve http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Erişim Tarihi: 8.11.2014

Tablo 37’de 2008 ile 2014 yılları arasında arpa üretimi için çiftçilerin kullandıkları mazot ve gübre destek miktarları yıllar itibarı ile verilmiştir.

Grafik 45’de ise Gördes ilçesinde 2008-2014 yılları arasında 50 dekar arpa yetiştiren üreticinin elde ettiği toplam gelir ve elde edeceği toplam destek miktarları verilmiştir. Gördes ilçesinde arpa üretiminden üreticiler çok fazla kâr elde edememişlerdir.

Üretimden getirinin pozitif olduğu yıllar ise 2010 ve 2011 yıllarıdır. Diğer yıllarda ise üretimden zarar edilmiştir. 2008, 2009, 2012 ve 2013 yıllarında desteklemeden gelen miktar zararlarını karşılayamamıştır. Ancak 2010, 2011 ve 2014 yıllarında desteklemelerin yeri önemli yer tutmuştur gelirde.

Grafik-45: 50 Dekar Arpa Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

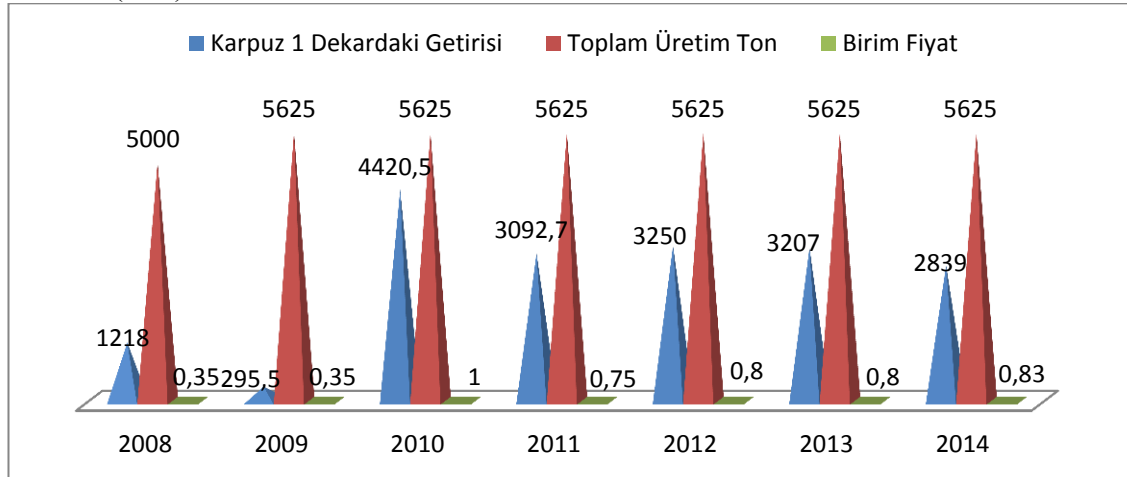

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafımızca Hesaplanmıştır

Gördes İlçesinde Karpuz Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Grafik 46'da karpuz ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-46: 2008-2014 Gördes İlçesinde Karpuz 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 46’da karpuz ürünü yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekada elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Bunun yanında 2008 ile 2014 yıllarındaki toplam üretim miktarları ve birim fiyatlar verilmiştir.

2008-2014 yılları arasında Gördes ilçesindeki toplam karpuz üretimi incelendiğinde 2008 yılında 5000 ton ürün elde edilmiştir. 2008 yılından sonraki altı yılda 5625 ton ürün elde edilmiştir. Bu üretimin sabit olması karpuz üretiminin üretilme alanlarının sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü karpuz sulu tarım olarak üretilen bir zirai üründür. Bu kapsamda üretim alanları kısıtlıdır.

2008 ile 2014 yılları arasında Gördes ilçesindeki üreticiler karpuz ürününden yüksek gelir elde etmişlerdir diğer ürünlere kıyasla. Birim fiyatları 0,35 ₺ ile 1 ₺ arasında değişmektedir. Birim fiyatın en yüksek olduğu yıl 1 lira ile 2010 yılı olmuştur. Ancak 2010 yılındaki üretim miktarları 2009 yılı ve 2010 yılı sonrasındaki dönemde üretim miktarları değişme gerçekleşmemiştir. Karpuz ürünü Gördes tek başına ürün fiyatlarında etkili olamamaktadır. Üretimin arttığı dönemler de fiyatın azalması gerekirken 2010 yılında üretim miktarlarındaki artış fiyatı da arttırmıştır.

1 dekadaki getirisini incelediğimizde en çok verim 4420,5 ₺ ile 2010 yılıdır. 2010 yılını 3250 ₺ ile 2011 yılı ve 3207 lira ile 2013 yılı takip etmektedir. Dekarda en düşük verim ise 2009 yılında 295,5 ₺ ile gerçekleşmiştir. 2009 yılında verimin düşük olması birim fiyatın da en düşük olduğu yıla denk gelmiştir. 2009 yılı karpuz üreticisine getiri konusunda diğer yıllara göre daha az kâr sağlamıştır.

Tablo-38:2008-2014 Yılları Arasında Karpuz İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

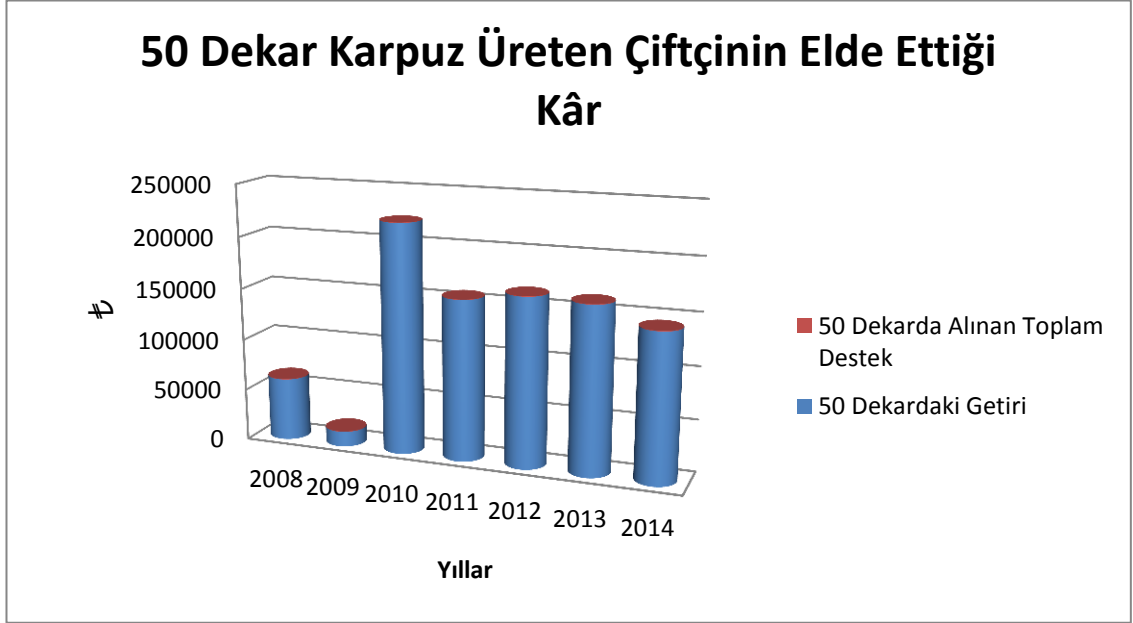
Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	2,93	3,25	3,25	3,75	4	4,3	4,6
Gübre Desteği	3,83	4,25	4,25	4,75	5	5,5	6

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp ve http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Erişim Tarihi: 8.11.2014

Tablo 38’de 2008 ile 2014 yılları arasında karpuz üretimi için çiftçilerin kullandıkları mazot ve gübre destek miktarları yıllar itibarı ile verilmiştir.

Grafik 47’de ise Gördes ilçesinde 2008-2014 yılları arasında 50 dekar karpuz yetiştiren üreticinin elde ettiği toplam gelir ve elde edeceği toplam destek miktarları verilmiştir.

Grafik-47: 50 Dekar Karpuz Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafınca Hesaplanmıştır

Grafik 47’de 50 dekada elde edilen desteklemeler ile toplam gelir miktarları verilmiştir. Gördes ilçesinde karpuz üretimi getirisi yüksek olan ürünlerdendir. Ancak üretim miktarını arttırmak sulama olanaklarına bağlı olduğu için sınırlı alanda yapılmaktadır. Son yıllarda Gördes’in üç tarafına yapılan sulama amaçlı baraj ve göller faaliyete geçtiklerinde bu getirisi yüksek olan ürünlerin ekim alanları yükselecektir.

Karpuzun dekardaki getirisi yüksek olduğundan desteklemelerin getiri içerisindeki yeri düşüktür. Gelir içerisinde desteklemenin en fazla olduğu yıl % 2,48 ile 2009 yılı olmuştur. Bu değer en düşük olduğu yıl ise %0,17 ile 2010 yılı olmuştur.

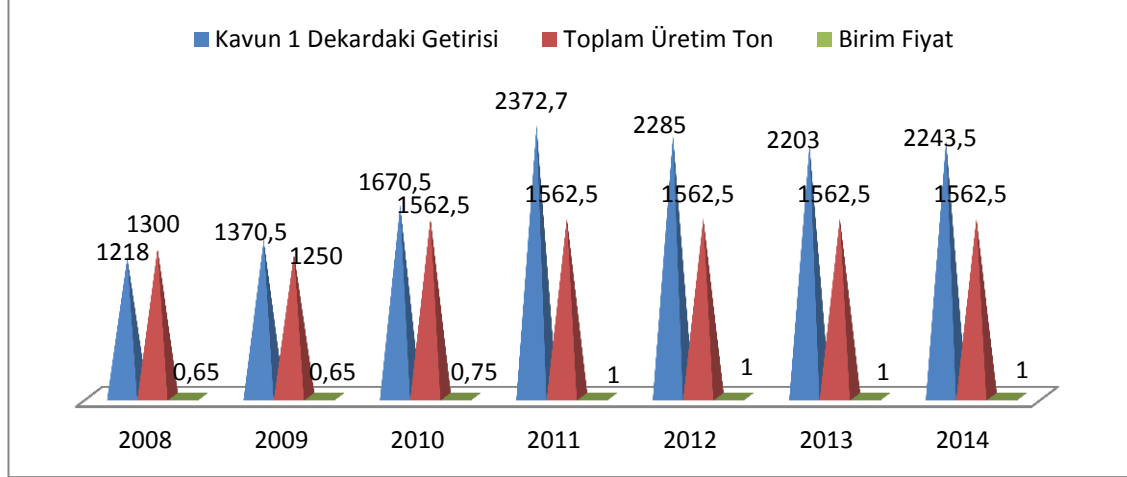
Gördes ilçesinde 50 dekar karpuz üreten çiftçi en yüksek kazancı 221.025 lira ile 2010 yılı olmuştur. 2010 yılını 2012 ve 2011 yılları takip etmiştir. En düşük verim ise 2009 yılında gerçekleşmiştir. 50 dekar karpuz yetiştiren bir çiftçi toplamda 14.775 ₺ elde etmiştir.

7.5. Gördes İlçesinde Kavun Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Aşağıdaki

grafikte kavun ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-48: 2008-2014 Gördes İlçesinde Kavun1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 48’de kavun ürünü yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekarda elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Bunun yanında 2008 ile 2014 yıllarındaki toplam üretim miktarları ve birim fiyatlar verilmiştir.

Kavun da karpuz ürünü gibi toplam üretim miktarları belirli bir bantta ilerlemiştir. 2008 yılında toplam kavun üretimi 1.300 ton 2009 yılında 1.250 ton diğer yıllar ise 1562,5 ton üretim gerçekleşmiştir. Üretim miktarının sabit olması üretim alanlarının kısıtlılığından kaynaklanmaktadır. Çünkü kavun da sulu tarımsal ürünlerdendir. Sulama alanlarının kısıtlı olması kavun üretimini kısıtlamaktadır. Dekarda getirisinin yüksek olması bakımından 2008 ile 2014 yılları arasında ilk dörtte olmuştur.

Dekardaki getirisinin en yüksek olduğu 2011 yılı olmuştur. 2011 yılını 2285 ₺ ile 2012 yılı takip etmiştir. Kavundan en az getiri ise 1218 ₺ ile 2008 yılı olmuştur.

Birim fiyat ise 0,65 lira ile 1 lira arasında değişmiştir. Karpuzla göre kavunun birim fiyatı daha yüksek olmuştur. 2008 ve 2009 yılında 0,65 ₺ 2010 yılında 0,75 ₺ ve diğer yıllar da ise 1 ₺ olmuştur.

Tablo 39’da da kavun üreten çiftçiye verilen destekleme miktarları verilmektedir.

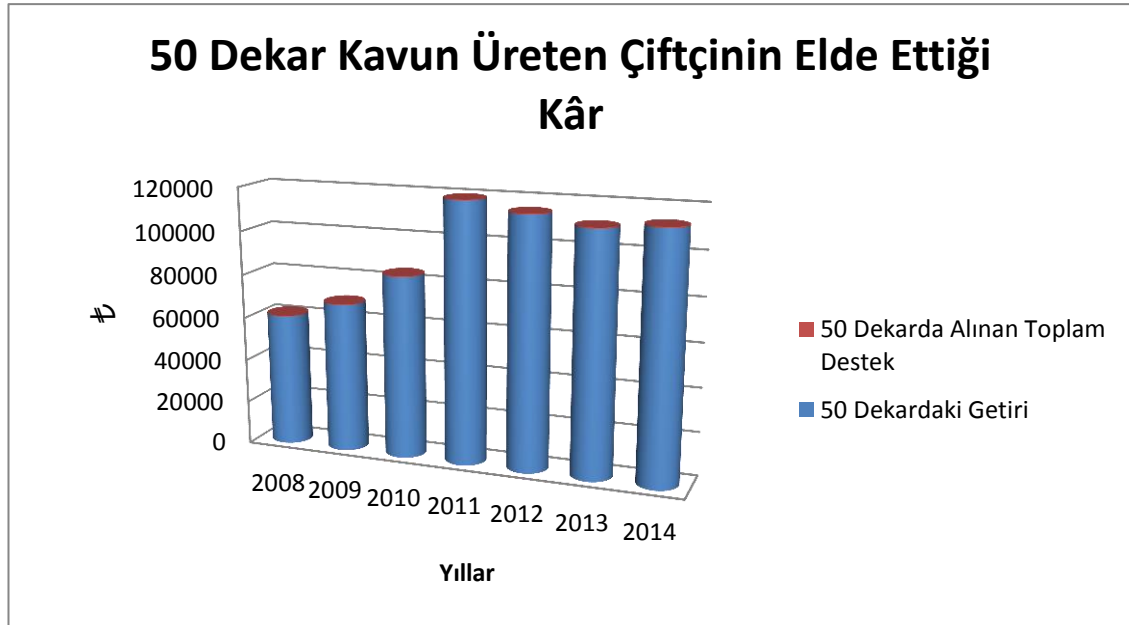
Tablo-39: 2008-2014 Yılları Arasında Kavun İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	2,93	3,25	3,25	3,75	4	4,3	4,6
Gübre Desteği	3,83	4,25	4,25	4,75	5	5,5	6

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp ve http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Erişim Tarihi: 8.11.2014

Tablo 39’da 2008-2014 yılları arasında kavun için verilen mazot ve gübre destekleri verilmiştir. 2014 yılında üreticiler dekada mazot desteği için 4,6 ₺ gübre desteği için ise 6 ₺ almışlardır. Grafik 49’da ise 50 dekar kavun üreten çiftçinin elde edeceği toplam kâr ve desteklemeden faydalanacağı toplam meblağlar verilmiştir.

Grafik-49: 50 Dekar Kavun Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafınca Hesaplanmıştır

Grafik 49’da 50 dekada elde edilen desteklemeler ile toplam gelir miktarları verilmiştir. Gördes ilçesinde kavun üretimi getirisi yüksek olan ürünlerdendir. Ancak üretim miktarını arttırmak sulama olanaklarına bağlı olduğu için sınırlı alanda yapılmaktadır. Son yıllarda Gördes’in üç tarafına yapılan sulama amaçlı baraj ve göller faaliyete geçtiklerinde bu getirisi yüksek olan ürünlerin ekim alanları yükselecektir. Çiftçiler bu amaçla kavun üretmeye yönelebileceklerdir.

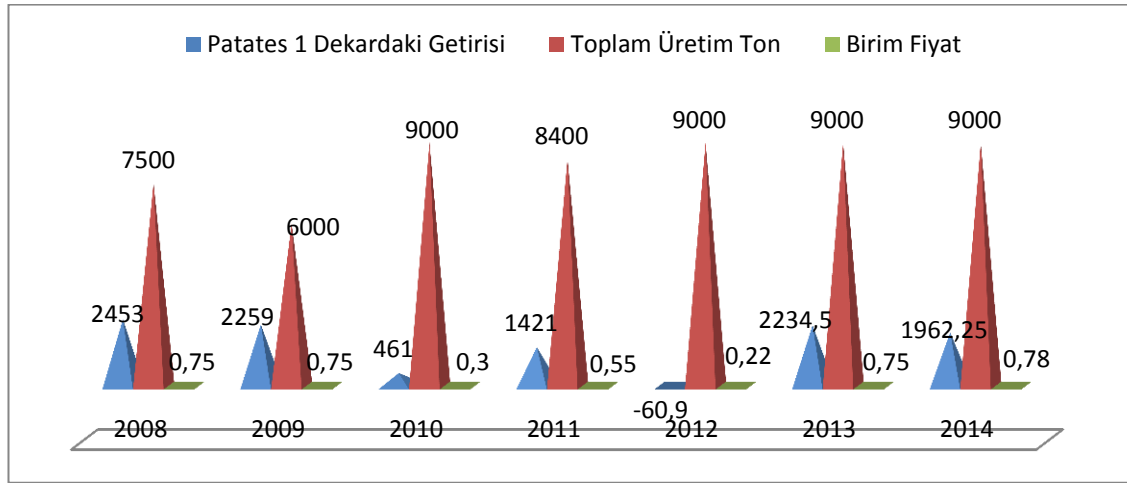
Gördes ilçesinde kavun üreticileri 50 dekar da en yüksek geliri 2011 yılında 118.635 ₺ elde etmişlerdir. 2011 yılını 114.250 ₺ ile 2012 yılı takip etmiştir. 50

dekardaki en düşük getri ise 60.900 ₺ ile 2008 yılı olmuştur. 2008 yılını 68.525 ₺ ile 2009 yılı takip etmiştir. Toplam destekleme miktarları toplam getiri miktarlarında etkisi çok az kalmıştır.

7.6. Gördes İlçesinde Patates Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Grafik 50'de patates ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-50: 2008-2014 Gördes İlçesinde Patates 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 50'de patates ürünü yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekada elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Bunun yanında 2008 ile 2014 yıllarındaki toplam üretim miktarları ve birim fiyatlar verilmiştir.

Kırmızı sütunlar Gördes ilçesindeki 2008 ile 2014 yılları arasındaki toplam patates üretim miktarlarını ton olarak vermektedir. 2008 yılında Gördes ilçesinde üretilen toplam patates miktarı 7.500 tondur. 2009 ve 2011 yılı hariç diğer yıllarda ise 9.000 ton üretim gerçekleşmiştir. Gördes'te yetiştirilen en çok üretim miktarı olan 12 üründen patates ürünü de karpuz, kavundan sonra sulu tarım ürünlerindedir. Patates ürününün son üç yıldaki üretim miktarlarında değişim olmamasının sebebi sulu tarım yapılacak arazinin kısıtlı olmasındandır.

Dekardaki getirisi 2008 yılında 2453 ₺ iken bu rakam 2012 yılına kadar bu gelir elde edilememiştir. 2009 yılında bu gelir %7,91 azalarak dekardaki getirisi 2259 ₺ olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında getiri miktarı %79,59 azalarak dekarda 561 ₺ kazanç sağlamıştır. Patates üretimi çok dalgalı bir seyir izlemektedir. Dalgalanmalar o kadar sert ki 2009 yılında getiri %7.91 azalmış, 2010 yılında %79,59 azalmış, 2011 yılında ise %208,24 artış gerçekleşmiştir.

Birim fiyatlar incelendiğinde 0,22 ₺ ile 0,78 ₺ arasında değişmiştir. Zarar edilen 2012 yılında patatesin birim fiyatı 0,22 ₺ olarak gerçekleşmiştir. Maliyetlerin yüksek olmasından dolayı üretici zarar etmiştir.

Tablo 40'da 2008-2014 yılları arasında Gördes ilçesinde patates ürününe verilen toplam destekleme miktarları verilmiştir.

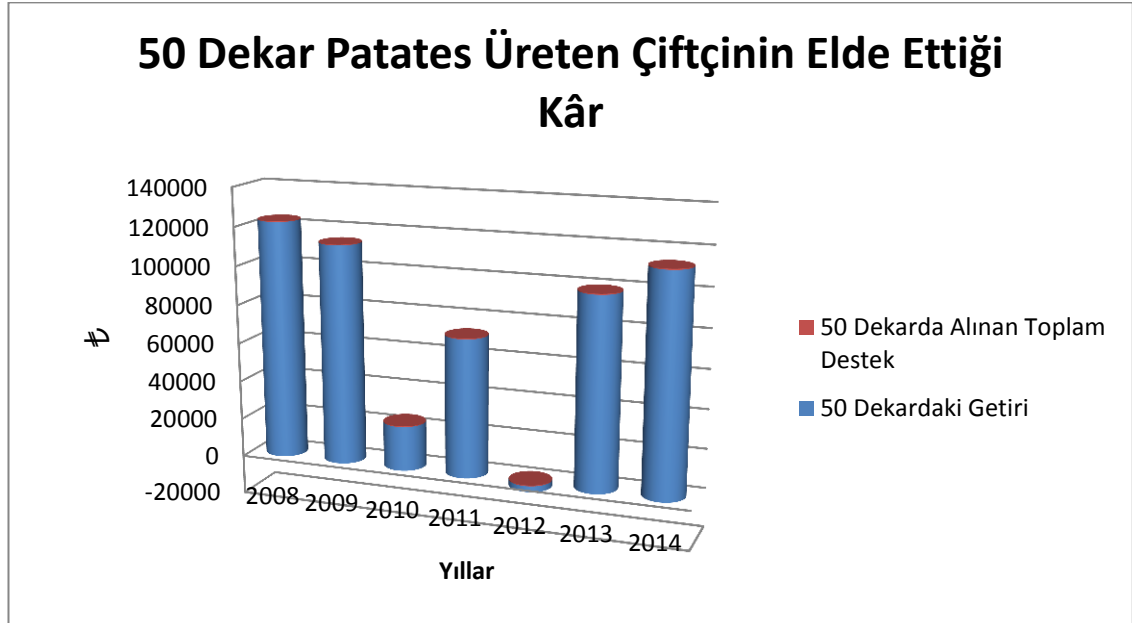
Tablo-40: 2008-2014 Yılları Arasında Patates İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	2,93	3,25	3,25	3,75	4	4,3	4,6
Gübre Desteği	3,83	4,25	4,25	4,75	5	5,5	6

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp ve http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Erişim Tarihi: 5.11.2014

Tablo 40'da 2008-2014 yılları arasında kavun için verilen mazot ve gübre destekleri verilmiştir. 2014 yılında üreticiler dekarda mazot desteği için 4,6 ₺ gübre desteği için ise 6 ₺ almışlardır. Grafik 51'de ise 50 dekar patates üreten çiftçinin elde edeceği toplam kâr ve desteklemeden faydalanacağı toplam meblağlar verilmiştir.

Grafik-51: 50 Dekar Patates Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

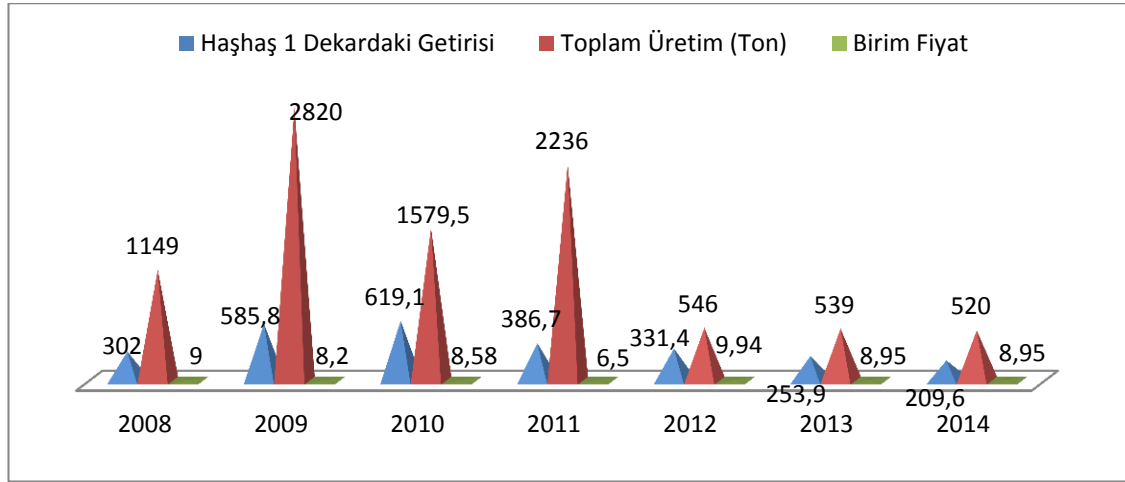
Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafınca Hesaplanmıştır

Grafik 51’de 50 dekada elde edilen desteklemeler ile toplam gelir miktarları verilmiştir. Gördes ilçesinde patates üretimi getirisi yüksek olan ürünlerdendir. Ancak üretim miktarını arttırmak sulama olanaklarına bağlı olduğu için sınırlı alanda yapılmaktadır. Son yıllarda Gördes’in üç tarafına yapılan sulama amaçlı baraj ve göller faaliyete geçtiklerinde bu getirisi yüksek olan ürünlerin ekim alanları yükselecektir. Çiftçiler bu amaçla patates üretmeye yönelebileceklerdir. Ancak bu ürünün maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı caydırıcılık etkisi yaratmaktadır. Düşük gelir grubu çiftçinin bu riski alması tartışılır. Patates ürününden en fazla kâr 122.650 ₺ 2008 yılında gerçekleşmiştir. 2012 yılında ise üretici maliyetlerini karşılayamamış 50 dekada toplamda 3.045 ₺ zarar etmişlerdir. Eğer çiftçi bir yıllık planlamasını sadece patates üzerine kurduysa büyük zarar etmiş olur ve bir sonraki dönem planlarına patatesi almayabilir. Patatesten elde edilen gelirlerde belirli istikrar yoktur. 50 dekar patates üretiminde çok keskin düşüş ve çıkışlar meydana gelmiştir.

7.7.Gördes İlçesinde Haşhaş Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Grafik 52’de haşhaş ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-52: 2008-2014 Gördes İlçesinde Haşhaş 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 52’de haşhaş ürünü yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekada elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Bunun yanında 2008 ile 2014 yıllarındaki toplam üretim miktarları ve birim fiyatlar verilmiştir. Haşhaş üretimi 2008 ile 2011 yılları arasında 1.149 ton ile 2236 ton arasında seyir izlerken 2011 yılından sonra toplam üretimde bariz düşme yaşanarak 2012 yılında toplam üretim miktarı 546 tona düşmüş, 2013 yılında 539 tona ve 2014 yılında 520 tona düşmüştür.

Gördes ilçesinde 2008 ile 2014 yılları arasındaki 1 dekadadaki getirisini incelediğimiz de en yüksek getiri 2010 yılında dekar da 619,1 lira ile gerçekleşmiştir. 2010 yılından sonraki en fazla getiri üretim miktarının da en çok olduğu 2009 yılında 585,8 lira ile gerçekleşmiştir. Üretimin yüksek olduğu dönemlerde getirinin de yüksek olduğunu görmekteyiz. Üretimin azaldığı yıllara baktığımızda dekadadaki getiri miktarları da düşmüştür. 2012 yılında Gördes ilçesinde toplam üretim miktarı 546 ton gerçekleşirken dekadadaki toplam getirisi 331,4 ₺ olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde 2013 yılında üretim miktarı 539 tona düşmüş dekadadaki getirisi de azalarak 253,9 ₺’ye

düşmüştür. 2014 yılında ise bu süreç devam ederek toplam üretim 520 tona düşmüş ve dekardeki getirisi ise 209,6 ₺'ye gerilemiştir.

Birim fiyat ise 6,5 ₺ ile 9 ₺ arasında değişmiştir. Birim fiyatın en düşük olduğu yıl 6,5 ₺ ile 2011 yılı en çok olduğu yıl ise 9 ₺ ile 2008 yılı olmuştur.

Tablo 41'de 2008-2014 yılları arasında Gördes ilçesinde haşhaş ürününe verilen toplam destekleme miktarları verilmiştir.

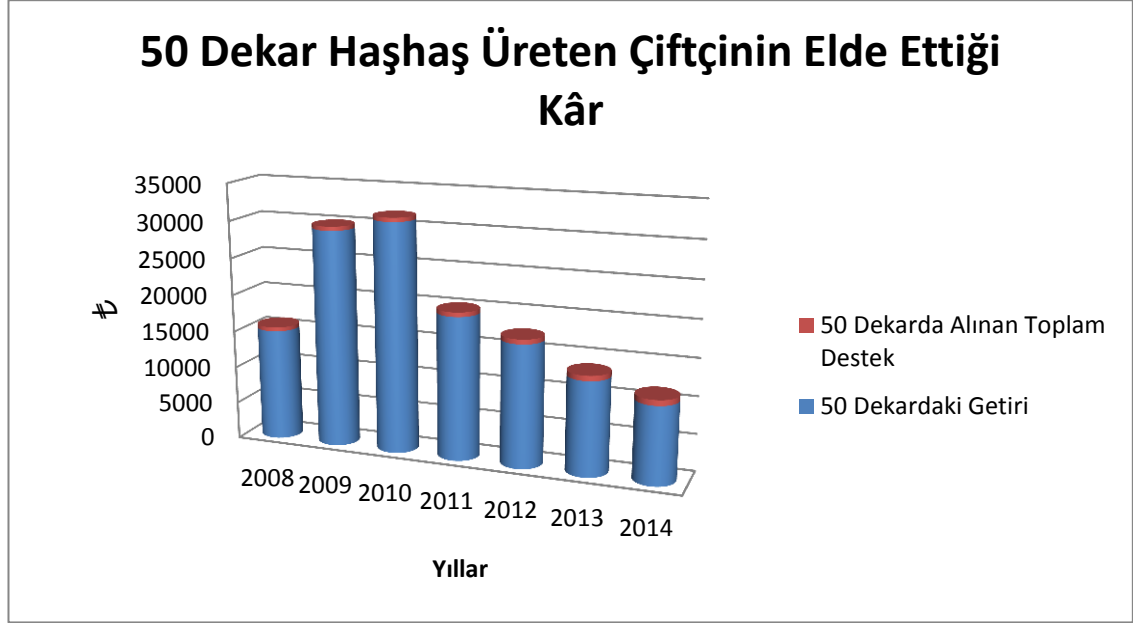
Tablo-41: 2008-2014 Yılları Arasında Haşhaş İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	5,4	5,5	5,5	6	6,4	7	7,5
Gübre Desteği	5,4	5,5	5,5	6	6,3	7	7,5

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp ve http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Erişim Tarihi: 5.11.2014

Tablo 41'de 2008-2014 yılları arasında haşhaş için verilen mazot ve gübre destekleri verilmiştir. Bu destekler diğer ürünlere verilen mazot ve gübre desteklerine göre daha fazladır. Bu desteklemelerde haşhaş ürününü değerli kılmaktadır. 2014 yılında gübre ve mazot için dekada 7,5 ₺ destek verilmiştir. Aynı yıl patates için gübre desteği 4,6 ₺ mazot desteği ise 6 ₺ olarak gerçekleşmiştir. Grafik 53'de ise 50 dekar haşhaş üreten çiftçinin elde edeceği toplam kâr ve desteklemeden faydalanacağı toplam meblağlar verilmiştir.

Grafik-53: 50 Dekar Haşhaş Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafınca Hesaplanmıştır

Grafik 53’de 50 dekada elde edilen desteklemeler ile toplam gelir miktarları verilmiştir

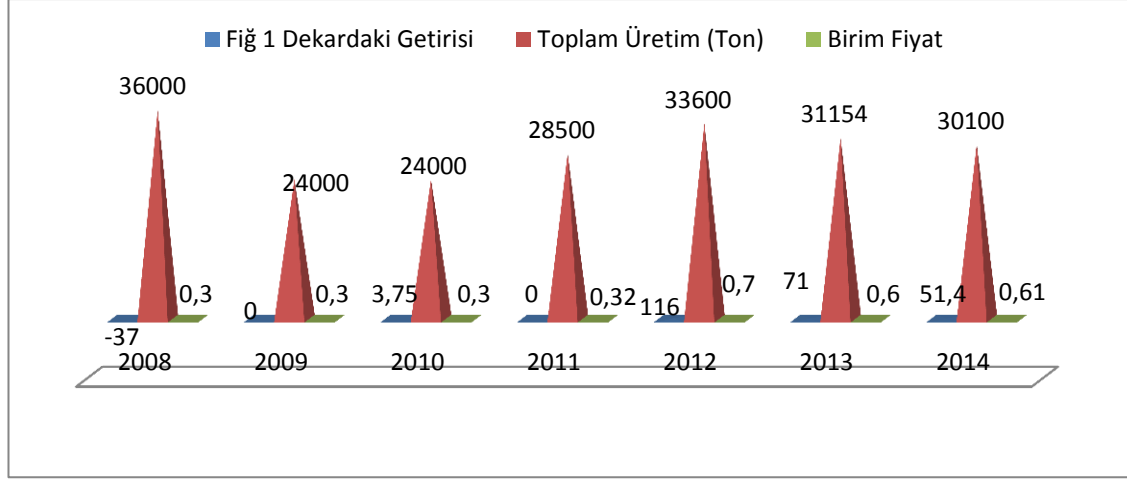
2008 ile 2014 yılları arasında Gördes ilçesinde 50 dekar haşhaş üreten çiftçi 2008 yılında toplamda 15.100 ₺ kâr sağlamıştır ve 540 ₺ destekten faydalanmıştır. 50 dekada elde edilen getiri 2009 yılında %93,85 oranında artarak 29.290 ₺ olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ise %5,68 oranında artış olmuştur. 2010 yılından sonra 50 dekadaki getiri oranları düşüş seyrine girmiştir. 2011 yılında %37,54 oranında bir önceki yıla göre azalmıştır. 2012 yılında bir önceki yıla göre %14,30 oranında azalmış, 2013 yılında %23,39 oranında azalmış ve 2014 yılında bir önceki yıla göre %17,45 oranında azalmıştır.

Haşhaş ürünü için 50 dekada verilen toplam gübre ve mazot destekleme miktarları diğer ürün gruplarına verilen desteklemelere göre daha fazladır.

7.8. Gördes İlçesinde Fiğ Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Grafik 54’de fiğ ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-54: 2008-2014 Gördes İlçesinde Fiğ 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 54’de fiğ ürünü yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekarda elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Bunun yanında 2008 ile 2014 yıllarındaki toplam üretim miktarları ve birim fiyatlar verilmiştir. Gördes ilçesinde en fazla fiğ üretimi 36.000 ton ile 2008 yılında gerçekleşmiştir. En az fiğ üretimi ise 24.000 ton ile 2009 ve 2010 yıllarında gerçekleşmiştir. 2011 yılında 28.500’e 2012 yılında 33.600 tona çıktıysa da bu tarihten sonra tekrar toplam üretim miktarı azalmıştır. 2013 yılında 31.154 tona düşerken 2014 yılında bu rakam 30.100 tona gerilemiştir.

2008 ile 2014 yılında 1 dekarda elde edilen getiri miktarları incelendiğinde 2008 yılında üreticiler dekarda 37 lira zarar etmişlerdir. 2009 ve 2011 yıllarında getiri miktarı sıfır olarak gerçekleşmiş ne kâr ne de zarar edilmiştir. 2010 yılında dekarda 3,75 ₺ getiri sağlamış 2012 yılında birim fiyatın artmasıyla dekarda 116 ₺ 2013 yılında 71 ₺ ve 2014 yılında 51,4 ₺ getiri sağlamıştır.

2008 ile 2014 yılları arasında birim fiyatlar ise 0,3 ₺ ile 0,7 ₺ olarak gerçekleşmiştir. Birim fiyatın artmasıyla üreticilerin gelirlerinde artış meydana gelmiştir.

Tablo 42’de 2008-2014 yılları arasında Gördes ilçesinde fiğ ürününe verilen toplam destekleme miktarları verilmiştir.

Tablo-42: 2008-2014 Yılları Arasında Fiğ İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

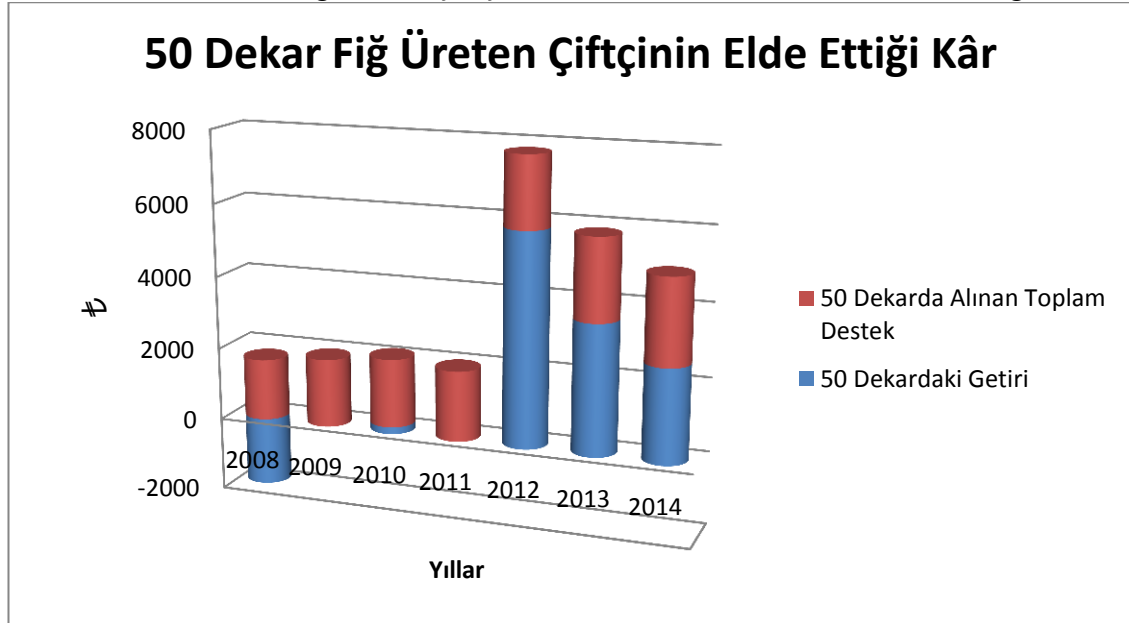
Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	3,83	4,25	4,25	4,75	5	5,5	6
Gübre Desteği	2,93	3,25	3,25	3,75	4	4,3	6
Yem Bitkisi Desteği	27	30	30	30	30	35	35

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp ve http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 Erişim Tarihi: 5.11.2014

Fiğ ürünü hayvanların kabayem ihtiyacını gidermek için yetiştirilen bir üründür. Bu sebepten dolayı dekarda yem bitkisi desteği mazot ve gübre desteğinden çok daha fazladır. 2008 yılında dekarda 27 ₺ olarak üreticiye verilmiştir. 2009, 2010 ve 2011 yıllarında dekarda verilen yem bitkisi desteği 30 ₺ olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında 35 ₺’ye çıkmış ve son olarak 2014 yılında da 30 ₺ olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 55’de ise 50 dekar fiğ üreten çiftçinin elde edeceği toplam kâr ve desteklemeden faydalanacağı toplam meblağlar verilmiştir.

Grafik-55: 50 Dekar Fiğ Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafımca Hesaplanmıştır.

Grafik 55’de grafikte 50 dekarda elde edilen desteklemeler ile toplam gelir miktarları verilmiştir.

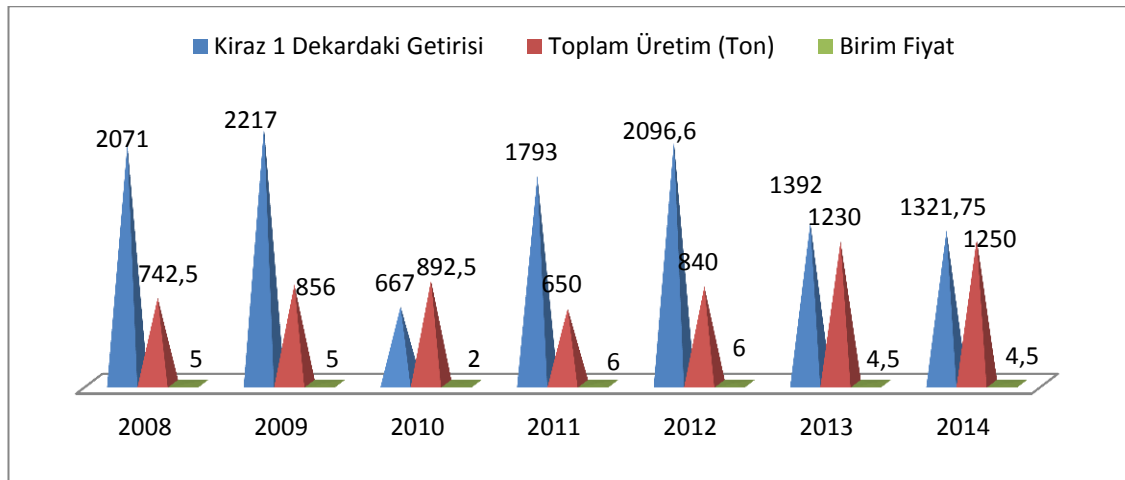
Grafik 55’te desteklemelerin etkisinin fiğ üreticisi için önemli bir gelir kaynağı olarak görülmektedir. 2008 yılında 50 dekarda 1.850 ₺ zarar ederken devletten 1688 ₺ destek almıştır. 2009 yılında ise gelirleri maliyetleri karşılamış üreticinin eline sadece devletten gelen 1.875 ₺ destekleme kalmıştır. 2010 yılında ise 50 dekarda üretici 187,5 ₺ elde ederken devletten toplamda 1.875 ₺ destek almıştır. 2011 yılı da 2009 yılı gibi gelir gider dengesi oluşarak sadece üreticinin elinde destekleme kalmıştır. 2012 yılında birim fiyatların artmasıyla üründen elde edilen gelirden artarak 50 dekarda üretici 5.800 ₺ gelir elde ederken 1.950 ₺ da desteklemeden faydalanmıştır. 2013 yılında 50 dekarda 3.550 ₺ üretimden elde ederken desteklemeden de 2.240 ₺ elde etmiştir. Nihayet 2014 yılında 2.570 ₺ üretimden gelir elde ederken 2.350 ₺ da desteklemeden gelir elde etmiştir.

Görüldüğü gibi 2008, 2009, 2010 ve 2011 yıllarında desteklemenin getirisi üretimden elde edilen getiriden fazla olarak gerçekleşmiştir.

7.9.Gördes İlçesinde Kiraz Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Aşağıdaki grafikte kiraz ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-56: 2008-2014 Gördes İlçesinde Kiraz 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 56’da kiraz ürünü yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekada elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Bunun yanında 2008 ile 2014 yıllarındaki toplam üretim miktarları ve birim fiyatlar verilmiştir.

Gördes’te yetiştirilen kiraz ihracata konu olan tek üründür. Alıcısı her daim olan bir üründür birim fiyatlar 2 ₺’nin altına düşmemiş 6 ₺’ye kadar da çıkmıştır. Kiraz üretimi alanları kısıtlı olması ve ek geliri olmayan çiftçilerimizin bu meyve üretimine yönelememesinden dolayı üretim miktarı en fazla 1.250 tona kadar çıkabilmiştir. 1 dekadaki kiraz üretimindeki en yüksek getiri 2009 yılında 2.217 ₺ ile gerçekleşmiştir. 2008 yılında birim fiyat 5 ₺ olarak gerçekleşmiştir. Dekar da en düşük gelir ise 667 ₺ ile 2010 yılında meydana gelmiştir. Bu dönemde birim fiyatların düşük olması dekadaki getirinin düşük olmasına neden olmuştur. 2011 yılından sonra kiraz yetiştiriciliğinde bir artış gözlenmektedir. Tablo 43’de 2008-2014 yılları arasında Gördes ilçesinde kiraz ürününe verilen toplam destekleme miktarları verilmiştir.

Tablo-43: 2008-2014 Yılları Arasında Kiraz İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

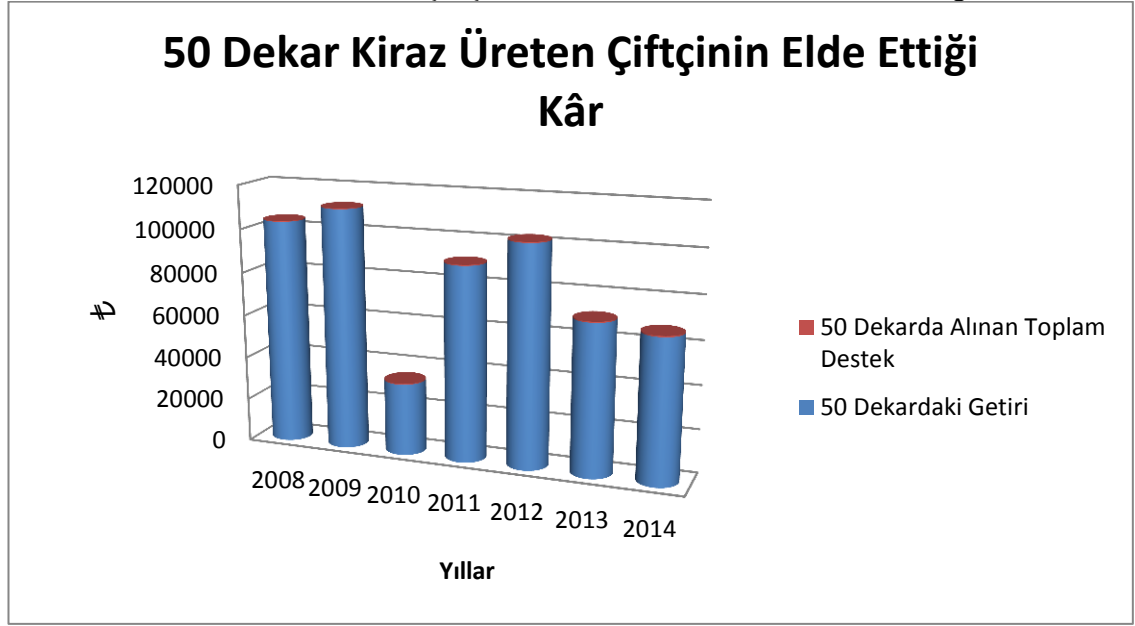
Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	2,93	3,25	3,25	3,75	4	4,3	4,6
Gübre Desteği	3,83	4,25	4,25	4,75	5	5,5	6
Sertifikalı Fidan Desteği	108	100	100	100	100	100	100

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve

http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp Erişim Tarihi: 7.11.2014

Kiraz meyvesi için verilen mazot ve gübre desteklemeleri fiğ hariç diğer ürünlere verilen gübre ve mazot desteklemelerine yakın seyir izlemiştir. Kiraz ilk defa üretimine karar veren çiftçi için yararlanacağı diğer destek ise sertifikalı fidan desteğidir. Bu destekleme sadece ürünün toprağa dikildiği yıl alınır ve Tarım Müdürlükleri tarafından beş yıl kontrol altında tutulur. Bu destekleme 2008 yılında dekada 108 ₺ gerçekleşmiş diğer yıllarda ise 100 ₺ olarak verilmiştir. Ortalama 50 dekada 5.000 ₺ destekleme verilmektedir. Bu destekleme sadece bir yıllık olsa dahi üreticiler için iyi bir gelir kaynağı olarak görülmektedir. Grafik 57’de ise 50 dekar kiraz üreten çiftçinin elde edeceği toplam kâr ve desteklemeden faydalanacağı toplam meblağlar verilmiştir.

Grafik-57: 50 Dekar Kiraz Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafınca Hesaplanmıştır.

Yukarıdaki grafikte 50 dekada elde edilen desteklemeler ile toplam gelir miktarları verilmiştir.

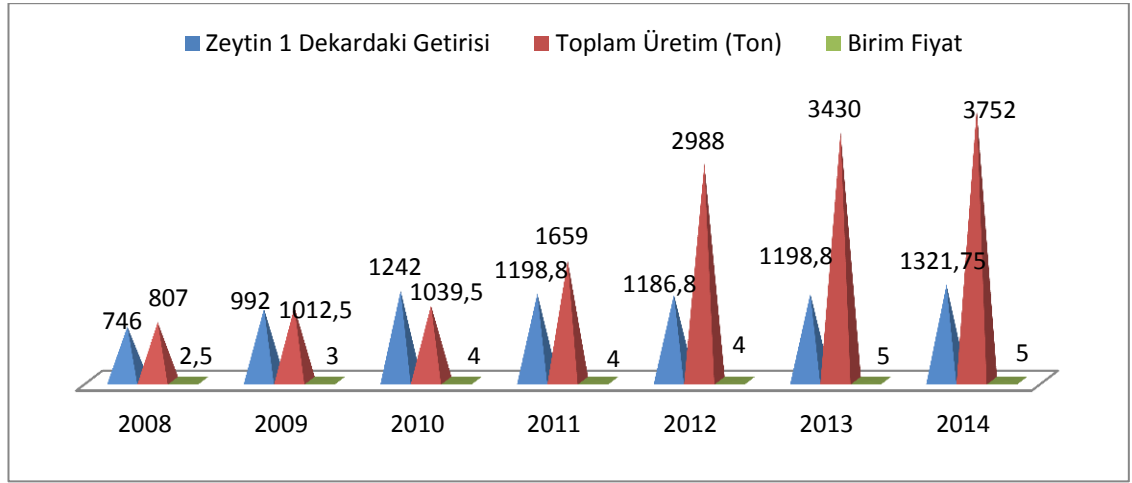
2008 ile 2014 yılları arasında Gördes ilçesinde kiraz üreten çiftçiler 50 dekada 110.850 lira ile en yüksek getiriye 2009 yılında elde etmişlerdir. En düşük getiri ise 2010 yılında 33.350 ₺ ile gerçekleşmiştir. Kirazın birim fiyatlarının yüksek olması ve dekadaki getirisinin fazla olması kiraz yetiştiriciliğini cazip hale getirmektedir.

Toplam destekleme miktarları toplam gelir içerisinde çok önemli bir yere sahip değildir. Ancak üretici ilk defa kiraz fidanı dikecekse ve bunu sertifikalı fidan kullanımı yaparsa o halde 50 dekada mazot ve gübre desteğine ek olarak sertifikalı fidan desteğini de alacaktır. 2008 yılında 50 dekada bu işlemi yapan üretici 5.400 ₺ diğer yıllarda ise 5.000 ₺ elde etmiştir.

7.10. Gördes İlçesinde Zeytin Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Grafik 58'de zeytin ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-58: 2008-2014 Gördes İlçesinde Zeytin 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 58’de zeytin ürünü yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekarda elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Bunun yanında 2008 ile 2014 yıllarındaki toplam üretim miktarları ve birim fiyatlar verilmiştir.

Gördes ilçesinde 2008 yılından 2014 yılına doğru zeytin üretiminde büyük bir oranda artış gerçekleşmiştir. 2008 yılında 807 ton zeytin elde edilirken 2009 yılında bu miktar %25,46 oranında artarak 1.012,5 tona yükselmiştir. 2010 yılında %2,67 oranında artarak 1.242 ton, 2011 yılında %59,60 oranında artarak 1.659 ton, 2012 yılında %80,11 oranında artarak 2.988 ton, 2013 yılında %15,13 artarak 3.440 ton ve nihayet 2014 yılında %9,07 oranında artarak 3.752 tona yükselmiştir.

Dekarda ki getirisi de toplam üretim gibi sürekli bir artış trendindedir. 2008 yılında dekarda 746 ₺ üreticisine kazandırırken bu miktar 2014 yılında %77,18 oranında artarak 1.321,75 ₺ olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılı ile 2014 yılları arasında Gördes ilçesinde zeytinin birim fiyatı 2,5 ₺ ile 5 ₺ arasında değişmiştir.

Tablo 44’de 2008-2014 yılları arasında Gördes ilçesinde zeytin ürününe verilen toplam destekleme miktarları verilmiştir

Tablo-44: 2008-2014 Yılları Arasında Zeytin İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	2,93	3,25	3,25	3,75	4	4,3	4,6
Gübre Desteği	3,83	4,25	4,25	4,75	5	5,5	6
Sertifikalı Fidan Desteği	108	100	100	100	100	100	50

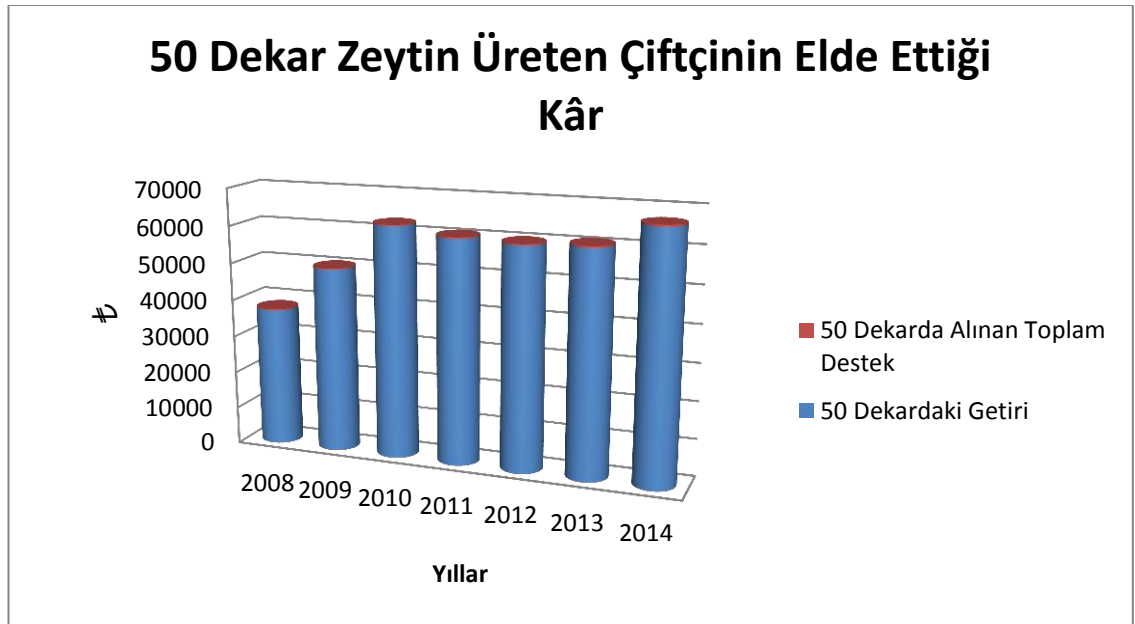
Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp Erişim Tarihi: 7.11.2014

Zeytin için verilen mazot ve gübre desteklemeleri fiğ hariç diğer ürünlere verilen gübre ve mazot desteklemelerine yakın seyir izlemiştir.

Zeytin ürünü için verilen sertifikalı fidan desteği ürünü ilk dikeceği yıl verilmektedir. Daha sonraki beş yıl boyunca Tarım Müdürlüklerince kontrol edilmektedir. 2008 yılında sertifikalı fidan desteği 108 ₺ iken 2009 yılından 2013 yılına kadar 100 ₺ olarak verilmiştir. Ancak 2014 yılında bu desteğin miktarını 50 ₺'ye düşürülmüştür. Sertifikalı fidan desteği sadece bir yıl verilmekte bununla birlikte mazot ve gübre desteğinden de çiftçi faydalanabilmektedir.

Grafik 59'da ise 50 dekar zeytin üreten çiftçinin elde edeceği toplam kâr ve desteklemeden faydalanacağı toplam meblağlar verilmiştir.

Grafik-59: 50 Dekar Zeytin Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafınca Hesaplanmıştır.

Grafik 59’da 50 dekada elde edilen desteklemeler ile toplam gelir miktarları verilmiştir.

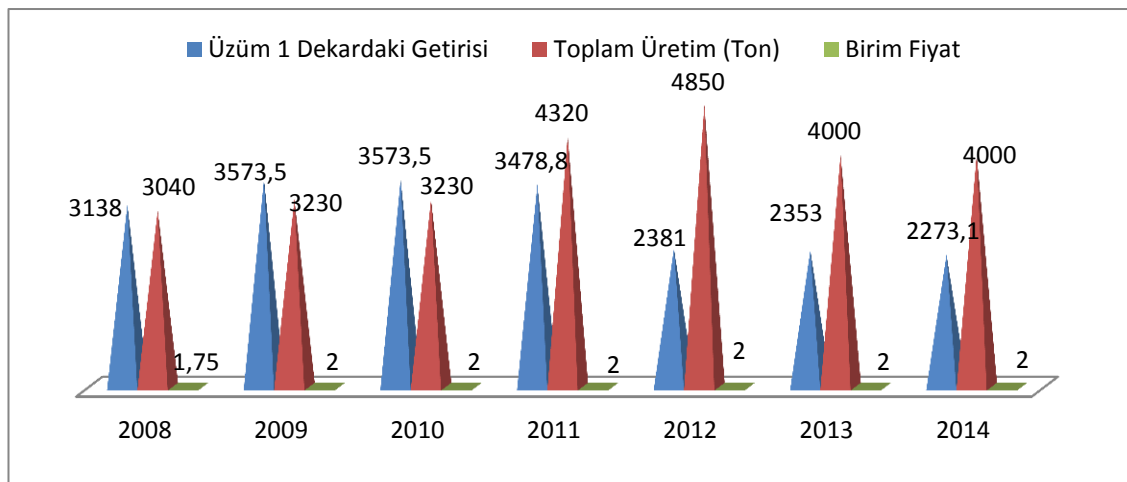
2008 ile 2014 yılları arasında 50 dekada en yüksek getiri 66.087,5 ₺ ile 2014 yılında olmuştur. Getirinin en düşük olduğu yıl ise 37.300 ₺ ile 2008 yılında gerçekleşmiştir. 2008 yılını 49.600 ₺ ile 2009 yılı takip etmiştir. 2009 yılından sonra 50 dekar zeytin üreten çiftçiler için çok fazla kırılma olmamıştır.

Toplam destekleme miktarları toplam gelir içerisinde çok önemli bir yere sahip değildir. Ancak üretici ilk defa zeytin fidanı dikecekse ve bunu sertifikalı fidan kullanımı yaparsa o halde 50 dekada mazot ve gübre desteğine ek olarak sertifikalı fidan desteğini de alacaktır. 2008 yılında 50 dekada bu işlemi yapan üretici 5.400 ₺ destekten faydalanmıştır. 2009-2013 yılları arasında zeytinciliğe başlayacak çiftçilere dekada 100 ₺ sertifikalı fidan desteği verilmiş ve 50 dekada 5.000 ₺ destekten faydalanmışlardır. 2014 yılında ise bu destek azalarak 50 ₺’ye düşmüştür. 50 dekar zeytin yetiştirecek çiftçi 2.500 ₺ destekten faydalanacaktır.

7.11. Gördes İlçesinde Üzüm Yetiştiriciliği

III: bölüm 2.1 ile 2.6 kısımları arasında incelen maliyet, verim ve birim fiyat uygulamaları kullanılarak yıllar itibari ile kârlılık miktarlarını inceleyeceğiz. Aşağıdaki grafikte üzüm ürününün 2008-2014 yılları arasındaki toplam kârlılık miktarları verilmiştir.

Grafik-60: 2008-2014 Gördes İlçesinde Üzüm 1 Dekardaki Kârı Ve Toplam Üretim Miktarı (Ton)

Kaynak: Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü ve Tarafımızca Derlenmiştir.

Grafik 60'da üzüm ürünü yetiştiricisinin 2008-2014 yılları arasında 1 dekada elde ettiği toplam getiri miktarları verilmiştir. Bunun yanında 2008 ile 2014 yıllarındaki toplam üretim miktarları ve birim fiyatlar verilmiştir.

2008 yılı ile 2014 yılları üzüm yetiştiriciliği incelendiğinde en çok üretim 2012 yılında 4.850 ton olarak gerçekleşmiştir. Üretimin en az olduğu yıl ise 3.040 ton ile 2008 yılı olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılını 3.230 ton ile 2009 ve 2010 yılları takip etmiştir. 2009 yılı ve 2010 yılı 1 dekadaki getirinin en yüksek olduğu yıllardır. 1 dekadaki en düşük getiri ise 2014 yılına aittir. 2014 yılında 1 dekada üretici 2.273,1 ₺ elde edebilmiştir. 2014 yılını dekada 2.353 ₺ ile 2013 yılı takip etmiştir.

2008 yılı ile 2014 yılları arasında birim fiyatlarda çok fazla değişiklik olmamıştır. Sadece 2008 yılında 1,75 ₺ olarak gerçekleşmiş. Diğer yıllar da ise 2 ₺ olarak gerçekleşmiştir. Üretimin artması ya da azalması birim fiyatta etkili olamamıştır.

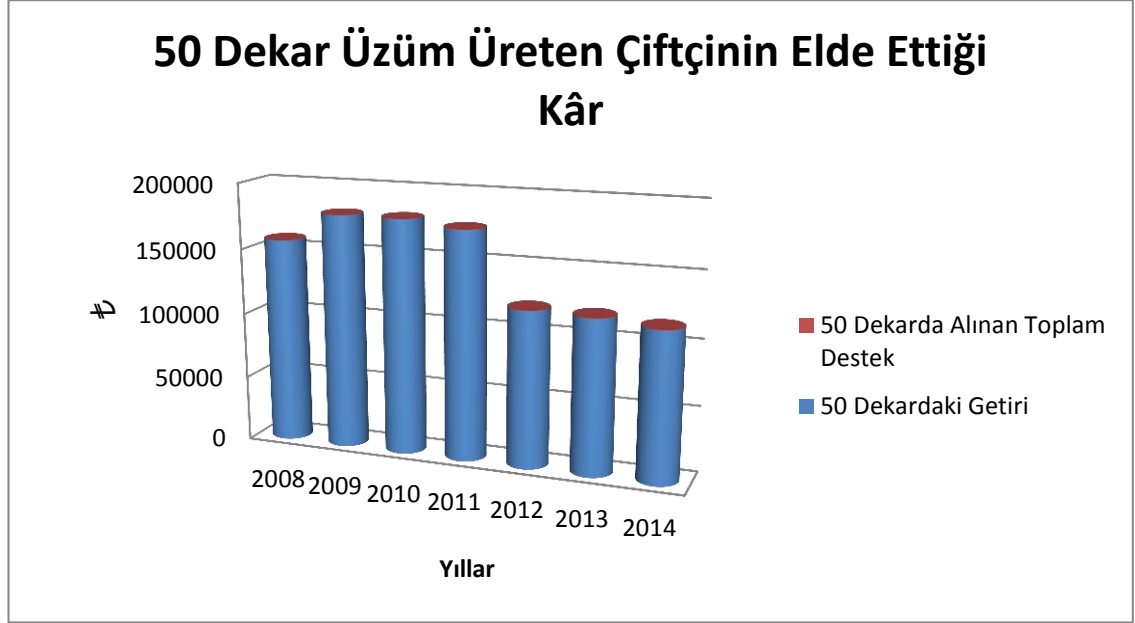
Tablo-45: 2008-2014 Yılları Arasında Üzüm İçin Verilen Dekar Başına Destek (₺)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mazot Desteği	2,93	3,25	3,25	3,75	4	4,3	4,6
Gübre Desteği	3,83	4,25	4,25	4,75	5	5,5	6
Sertifikalı Fidan Desteği	108	100	100	100	100	100	100

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/yillara_gore_destek3.asp Erişim Tarihi: 7.11.2014

Üzüm ürünü için verilen sertifikalı fidan desteği ürünün ilk dikileceği yıl için verilmekte ve bununla birlikte dikildiği yıldan itibaren mazot ve gübre desteğini sürekli olarak alabilmektedir. Daha sonraki beş yıl boyunca Tarım Müdürlüklerince kontrol edilmektedir. Sertifikalı fidan desteği 2008 yılında dekara 108 ₺ olarak verilirken 2008 yılından sonra 2014 yılına kadar dekada 100 ₺ olarak verilmiştir. Üzüm için verilen mazot ve gübre desteği fiğ ürünü hariç diğer ürünlere verilen destek miktarlarına yakın seyir izlemiştir. Grafik 61'de ise 50 dekar üzüm üreten çiftçinin elde edeceği toplam kâr ve desteklemeden faydalanacağı toplam meblağlar verilmiştir.

Grafik-61: 50 Dekar Üzüm Üreten Çiftçinin Desteklemeler İle Birlikte Elde Ettiği Getiri

Kaynak: http://tarimsaldesteklemeler.tarimziraat.com/geri_odeme_list.asp?birim=1 ve Gördes İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri Tarafimca Hesaplanmıştır.

Grafik 61’de 50 dekada elde edilen desteklemeler ile toplam gelir miktarları verilmiştir.

2008 yılı ile 2014 yılları arasında üreticisine yüksek gelir sağlayan ürünlerden biri olan üzüm, en yüksek getiriyi 2009 ve 2010 yıllarında 50 dekar da 178.675 ₺ kazanç sağlayarak elde etmiştir. 2009 ve 2010 yılını 50 dekada 173.940 ₺ getiri sağlayan 2011 yılı takip etmiştir. 2008 yılı ile 2011 yılları arasında kazançlar yüksek iken 2011 yılından sonra düşüşler meydana gelmiştir. Üzüm ürününden en düşük getiri 113.655 ₺ ile 2014 yılında gerçekleşmiştir. 2014 yılını 117.650 ₺’lik 50 dekadaki kazancıyla 2013 yılı takip etmiştir.

Gördes ilçesinde 2008 yılı ile 2014 yılları arasında verilen desteklemelerin toplam gelir içerisindeki payı çok fazla etkili olamamıştır.

SONUÇ

Türkiye 1980 sonrası Avrupa'daki tarım politikalarını yakından takip etmiş ve bu politikalara uyum sağlamaya çalışmıştır. Türkiye de uygulanan tarım politikalarında Avrupa tarım politikalarının yansıması görülmüştür.

Türkiye'de uygulanan tarım politikalarında ki desteklemeler çiftçilere ek gelir kaynağı olmuştur. Bu desteklemelerden Gördes ilçesinde üretim faaliyetinde bulunan çiftçiler faydalanmıştır. 2008 yılından günümüze kişi başına düşen en büyük destekleme kalemi sertifikalı fidan ve tohum desteği olmuştur. Bu kapsamda meyvecilik teşvik edilmeye çalışılmıştır. Devlet tarımda makineleşmeyi sağlamak ve bununla birlikte verimin artırılması için %50 makine desteği vermiştir. Bu destek, sertifikalı tohum fidan desteğinden sonra kişi başına düşen gelirden Gördes ilçesinde ikinci sırayı almıştır. En fazla çiftçinin faydalandığı destekleme ise mazot ve gübre desteği olmuştur.

Gördes ilçesinde en çok yetiştirilen on iki üründen biri olan Tütün, Cumhuriyetimizin ilk yıllarından günümüze kadar Gördes ilçesi tarımsal ekonomisinin lokomotifliğini yapmış, Gördes halkına istihdam sağlamıştır ancak, geçmiş yıllarda özellikle 1980 sonrasında tütün ekim alanları önemli ölçüde daraltılmış ve üretim ile pazar payı arasında bir denge sağlanmıştır. Her tarlada tütün ekimine izin verilmemiştir. Özellikle taban alanlarında daha verimli ürünler üretilmek amacıyla kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamadan Gördes ilçesinin taban alanları etkilense de dağlık arazilerdeki üreticilerimiz tütün üretimine devam etmişlerdir. Tütün üretimi, aile fertleri ile hep beraber çalışarak gerçekleştirilmektedir. Emek yoğun olarak üretilen bir üründür. Tütünün yetiştirilmesinin ana sebebi kuru tarımda üretilebilecek ve getirisi diğer kuru tarım ürünlerine göre daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. 2008 yılından sonraki süreçte tütün üretiminin artmasındaki sebeplerden bir tanesi tütünün birim fiyatlarının sürekli artış göstermesidir. Özellikle 2011 yılından sonraki dönemde kuru tarımda birinciliğe yerleşmiştir. 2014 yılında 2008 yılına göre birim fiyattaki yaklaşık iki kat oranındaki artış tütün üreticiliğini cazip hale getirmiştir. Bunun bir diğer etkisi ise son dört yıldır tüccarların, tütün üreticilerine yapacakları üretimden elde edilen gelirin yarı parasını üretim öncesi vermeleri sonucu tütün eski popüleritesini tekrar kazanmıştır. Tütün ürünü 2008 yılı sonrasında dekadaki getirisine göre üreticisine zarar ettirmemiş ve bir aileyi geçindirecek kadar gelir getiren ürünlerden biri olmuştur

Susam genelde ikinci ürün olarak Gördes ilçesinde üreticilerin yetiştirdikleri ürün grubuna dahildir. İkinci ürün grubu olarak düşünüldüğünde üreticisine zarar ettirmeyen bir üründür. Bunun yanında desteklemeler ile birlikte üreticilerin gelirlerini arttırabileceklerdir. Susam fiğ ürününden sonraki maliyeti en düşük olan ikinci üründür. Bu nedenle desteklemeden yararlanmak için atıl kalan alanların susamla değerlendirilmesi üretici için kârlı bir durum doğuracaktır.

Buğday ürünü kâr amaçlı üretilecek ürünler içinde yer almamaktadır. Bazı yıllarda dekar başına küçük de olsa kâr sağlasa da çoğunlukla maliyetleri karşılayamamıştır. Gördes ilçesinde üretilen buğdayı çiftçiler öncelikle kendi ihtiyaçları için üretmekte ve bu üretimden ticari amaç gütmemektedirler. Kendi ihtiyaçları dışında hayvanlar için saman üretimi amacıyla da üretilmektedir.

Arpa hayvanların yem ihtiyacını kolay ve ucuz karşılamak için aynı zamanda samanından da faydalanmak için üretilen ürün grubuna dahildir. Arpa üretimine baktığımızda 2008 yılı sonrası iki yıl hariç diğer yıllarda üreticisine zarar ettirmiştir. Arpa ürünü de kâr amaçlı üretilecek ürün grubu arasında yer almamaktadır. Bir diğer amaç ise arpa üretiminin münavebe nedeniyle yetiştirilmesidir. Bir dönem tütün yetiştiren çiftçinin tarlanın dinlenmesi için diğer dönem arpa yetiştirmesi buna olarak örnek verilebilir. Daha çok hayvancılıkla uğraşan üreticilerin tercih ettiği bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karpuz ürünü Gördes ilçesinde üretilebilecek ticari anlamda kar sağlayacak ürünlerin başında gelmektedir. Getirisi yüksek olmasına rağmen maliyeti de yüksek olan ürün grubudur. İncelenen ürün gruplarında maliyet yüksekliği bakımından ilk üç ürün içerisinde yer almaktadır. Karpuz üretimi çiftçiler için risk unsuru içermektedir. Çünkü tarımsal üretimde dönem içerisinde doğa koşullarının nasıl gideceği net olarak tahmin edilememektedir. Bu sebepten dolayı karpuz üreticiliği riskli ürün olduğu kadar getirisi de çok yüksek olan üründür. Karpuz üretiminin 2008-2014 yılları arasında 5.000 ton ile 5.625 ton arasında üretim miktarının çok fazla değişmemesinin sebebi ise; karpuzun sulu tarımla üretilen ürün grubunda olmasıdır. Sulu tarım arazileri Gördes ilçesinde kısıtlıdır, bu da bu üründeki üretim miktarının artmasına engel teşkil etmektedir. Karpuz, üreticisine 2008 ile 2014 yılları arasında Gördes ilçesinde dekarda 1.218 ₺ ile 4420,5 ₺ arasında gelir sağlamış ve bu durumda karpuz üretimini ticari

amaçla üretilecek ürün gruplarından birisi yapmıştır. Kavun ürünü de karpuzun taşıdığı riskleri ve gelir avantajını taşıyan bir üründür. Kavun üretiminin de sulu tarımla olması kârlılığın yüksek olduğu yıllar da bile toplam üretim miktarlarının arttırılamamasına neden olmuştur. Kavun üreticisine 2008 ile 2014 yılları arasında Gördes ilçesinde dekarda 1218 ₺ ile 2372,7 ₺ arasında gelir sağlamıştır. Kavun da karpuz gibi ticari amaçlı üretimi yapılacak ürünlerin başında gelmektedir.

Patates ürünü Gördes ilçesi için yüksek gelir sağlayan ürünlerin başında geldiği gibi en yüksek toplam maliyete sahip olan ürün olarak da karşımıza çıkmaktadır. 2008 ile 2014 yılları arasında dekardaki toplam maliyetler incelendiğinde en yüksek maliyet patates ürününe aittir. Patates üreticisi çok yüksek gelir sağlayabilir ancak doğa koşullarının veya piyasa koşullarının kötü gitmesi sonucunda çok yüksek zararlara da maruz kalabilir. Patates yıllar itibari ile incelendiğinde 2010 yılında bir düşüş yaşamış sadece maliyetleri karşılayabilmiş ve dekarda 461 ₺ getiri sağlamıştır. Diğer bir düşüş ise 2012 yılında yaşanmış ve bu yılda maliyetler karşılanamayarak zarar edilmiştir. Yedi yılda sadece bir kere zarar ettiren ve gelir düşüşünün sadece bir yılda yaşandığı üründür. Günümüzde getirisi yüksek olan ürün grupları içerisinde alabiliriz. Sezonluk üretim için karpuz ve kavun ile birlikte patates de üreticisine yüksek gelir sağlayacak bir üründür.

Haşhaş maliyeti düşük ve arpadan sonra münavebe nedeniyle üretim yapılacak ürün grubundadır. Sulama imkânının olmadığı kıraç alanlarda değerlendirilebilecek bir ürün grubudur. Maliyetler genel hatlarıyla düşük, geliri ise çok fazla değildir. Eğer atıl arazi veya münavebe nedeniyle üretim yapılacaksa haşhaş arpa yerine tercih edilebilir. Eğer hayvancılık ile uğraşmıyorsanız arpa yerine haşhaş tercih edilebilir. 2008 yılından günümüze kadar zarar ettirmeyen bir ürün olması dolayısıyla arazinizin yapısına göre ticari olarak tercih edilebilecek bir üründür.

Fiğ üretimi hayvanların kaba yem ihtiyacını gidermek üzere yapılır. 2008 ile 2014 yılları arasında fiğ, seçilen 12 ürün içerisinde maliyeti en düşük üründür. 2008 yılından sonra fiğ üretiminde belirli düşüş yaşansa da son yıllar da üretiminde artış meydana gelmiştir. Fiğ maliyetin düşük olması ve verilen desteklerin yüksek olması nedeniyle üreticilerin tercih edebileceği bir ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Dekar da 2008 ile 2014 yılları arasında yem bitkisi desteği olarak 27 ile 35 ₺ arasında destek

almışlardır. Atıl kalan alanları destek amacıyla üretilebilecek bir ürün grubu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kiraz meyvecilikte ihracat amaçlı yapılan ürünümüzdür. Son iki yıl hariç kilogram fiyatı meyvelerin içinde en yüksek olan üründür. 2008 yılından 2014 yılına kadar üretim miktarlarında artış meydana gelmiştir. Meyvecilik düşünen çiftçiler için getiri yüksek bir ürün grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her zaman alıcı bulabilen bir ürün olduğu için meyvecilikte tercih nedeni olmaktadır. Meyvecilik yapacak çiftçilerimizi devlet ilk ürün dikeleceği zaman verdiği fidan desteği de üreticilerimizi teşvik etmektedir.

Zeytin bakımı kolay ve değerlendirmesi de kolay olan bir üründür. Çekirdeğine kadar yararlanılabilen bir ürün olduğu için çiftçinin elinde kalma sıkıntısı olmamaktadır. Atıl alanda meyvecilik yapmak isteyen üreticiler için tercih edilebilecek bir üründür. Zeytinin getirisi üzüm ve kirazdan sonra üçüncü sırada yer alsa da, atıl alanda sezonluk ürün üretim yerine bu alan zeytin ile değerlendirilebilir. Çünkü haşhaş, tütün, susam, buğday, fiğ ve arpa yerine yetiştirilebilecek bir üründür. Soğuğa dayanıklı olması da üretici için tercih sebebi olmaktadır. Zeytinin birim fiyatı üzümün kilogram fiyatına göre daha yüksektir. Ancak dekardaki getirisi üzümün çok daha fazladır. Yani kirazın ve üzümün yetiştirilemeyeceği alanlarda zeytinin yetiştirilmesi kârlı bir üretim olacaktır.

Üzüm meyvesi 2008 yılı hariç diğer bütün yıllarda kiraz ve zeytine göre maliyeti yüksek olan bir üründür. Ancak getirisi açısından incelediğimizde yıllar itibari ile diğer meyve gruplarına göre getirisi çok daha yüksek olmuştur. Alıcı konusunda sıkıntı olmayan bir üründür. Getirisi en yüksek olan meyve çeşididir. Eğer sulanabilen bir alana sahip olmanın yanısıra maliyetlerine de katlanılabiliyorsa, çiftçi üzüm üretimini tercih etmelidir. Üzüm yıllar itibari ile en yüksek getiri sağlayan ürünlerden biridir. Gördes ilçesinde sulanabilen arazilere sahip iseniz bu alanlarda kavun, karpuz ve üzüm yetiştirebilirsiniz. Maliyetler yüksek olsa da Gördes ilçesinin en çok gelir sağlayan üç ürünü olmuştur.

Gördes ilçesinde üretim kararı verecek olan çiftçinin maddi durumu çok önemlidir. Çiftçi üretim kararını verirken maliyetleri yüksek ürünü seçmeyebilir. Çünkü sadece yetiştireceği ürünün geliriyle geçinecek ise bu riske girmeyebilir. Bunun yanında meyvecilik üzerine üretim kararı vermekte, ek geliri olmayan çiftçi için zor bir

durumdur. Meyve yetiştiren üreticilerin ya ek geliri olmalı, ya da arazisinin büyük olması gerekir ki ağacın gelişip meyve verinceye kadar geçen zamanda dönemlik farklı ürünler üretilebilsin ve çiftçiler geçimlerini sağlayabilsinler. Eğer üreticinin gelir durumu uygunsa veya arazisi çoksa bu üreticilerimiz meyveciliği tercih etmelidir. Çünkü gelecek dönemde için karlı bir yatırım olacaktır.

Bu çalışmayı daha sonraki yıllarda yapmış olsaydık seçtiğimiz 12 ürünün çok daha farklı bir şekil alacaktı. Çünkü Gördes ilçesinde meyvecilik için yeni alanlar açılmakta ve meyvecilik alanında yatırımlar yapılmaktadır. Bu yatırımları Gördes dışından gelen üreticiler yapmaktadır. Yapılan yatırımlar ise ceviz, badem, armut ve zeytin ürünleridir. Gördes ilçesi on yıl sonra çok daha fazla meyve yetiştiren bir ilçe haline gelecektir. Artık üreticilerimiz birim fiyatları yüksek gelir kalemleri fazla olan ürünleri tercih etmelidirler.

Gördes ilçesine yeni sulama amaçlı barajlar ve göller yapılacaktır. Bu projelerin uygulamaya konulmasıyla birlikte artık üreticilerimiz buğday, arpa, fiğ, susam ve haşhaş üreteceklerine gelir kalemleri daha yüksek olan sulu tarım ürünlerine yönelebilirler.

KAYNAKÇA

Kitap Kaynakları:

Akder A.Halis, (1998), "Dünya Ticaret Örgütünün Tarım Anlaşması Ve Türkiye'de Tarımsal Desteklemenin İçeriği", İstanbul, Friedrich Eberl Vakfı Yayını.

Akgün Taner, (2011), "Organik Tarım, Denizli", Pamukkale Üniversitesi Yayını.

Aksoy Mustafa, (1977), "Avrupa Topluluğu'nun Tarım Politikası", Ankara, Avrupa Topluluğu Yayınları.

Aktar Cengiz, (2002), "Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci", İstanbul, İletişim Yayınları.

Çetin Bahattin, (2010), "Tarım Ekonomisi", Bursa, Dora Yayınları.

Dernek Zeynep, (2005), "Tarım Ekonomisi Ve İşletmeciliği", Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.

Dinler Zeynel, (1996), "Tarım Ekonomisi", Bursa, Etkin Kitapevi.

Dülgeroğlu Ercan, (1998), "Kalkınma Ekonomisi", Bursa, Uludağ Üniversitesi Basımevi.

İnan İsmail Hakkı, (1992), "Tarım Ekonomisi", Tekirdağ, Hasad Yayıncılık.

Karagölge Cahit, (1987), "Tarım Ekonomisi", Erzurum, Atatürk Üniversitesi Basımevi.

Özgüven Ali, (1977), "Tarım Ekonomisi ve Politikası", Bursa, Bursa Üniversitesi Yayınları.

Seyidoğlu Halil, (2009), "Uluslararası İktisat Teori Politika Ve Uygulama", Dünya Ticaret Örgütü, İstanbul, Güzem Can Yayınları.

Üzümcü Adem, (2006), "Türkiye ve AB Tarımı: Karşılaştırmalı Bir Analiz ve Ortak Tarım Politikasına Uyum Süreci", İstanbul, Alfa Yayınları.

Dergi Kaynakları:

Ateş İsmet; Bostan Aziz, (2007), "Türkiye'de Dış Ticaretin Serbestleşmesi Ve Yoksullaştıran Büyüme (1989-2004)", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 18, s.1-10

Ay Ahmet; Yapar Sinem, (2005), "Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması Ve Türkiye, Tarım Anlaşmasının Oluşumu", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 13, s. 57-80

Bilgili Emine, (2006), "Türkiye'nin Üyeliğinin Avrupa Birliği Bütçesine Muhtemel Etkisi", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:2, Cilt 15, s. 61-80.

Doğan Özlem Sertkaya, (2009), "Nüfus Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Silivri Marmara" Coğrafya Dergisi, Sayı: 20, s. 1-19

Doğan Sibel, (2002), “Dünya Tarım Ürünleri Ticaretinin Liberalleşmesine Yönelik Düzenlemelerin Türk Tarımına Yansımaları”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 7, s. 41-59

Ekmekçi Ömer Faruk; Güner Günay, (2011), “TMO'nun Hububat Piyasasındaki Rolü Ve Tarımsal Ekonomide Üretim-Fiyat İlişkileri”, Türktarım Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi, Sayı: 190, s. 48-57

Gülçin Altıntaş; Atila Altıntaş, (2012), “Kimyevi Gübre ve Toprak Tahlili Desteğinin Sosyo-Ekonomik Açından İncelenmesi(Tokat İli Örneği)”, Tarım Ekonomisi Dergisi, Sayı:18, s. 55-68

Öztürk Salih; Özyakışır Deniz, (2005), “Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrası Yaşanan Yapısal Dönüşümlerin GSMH, Dış Ticaret ve Dış Borçlar Bağlamında Teorik Bir Değerlendirme”, Mevzuat Dergisi, <http://www.mevzuatdergisi.com/2005/10a/01.htm> Erişim: 15.09.2014, Sayı: 94, s. 2-4.

Öztürki Şinasi; Naz Fethi ve İçöz Ergün, (2008), “24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Denizli, Sayı: 2 s. 15-20.

Torun İsmet, (2003), “Endüstri Toplumu'nun Oluşmasında Etkili Olan İktisadi ve Sina-i Faktörler”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı:3, s. 181-196

Uysal Yaşar, (1993), “1980 Sonrası İzlenen Tarım Politikalarının Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Birimler Dergisi, Sayı: 1, s. 32-66.

Gazete Kaynakları:

T.C. Resmi Gazete, (1961), Gelir Vergisi Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi, İkinci Bölüm; Ziraii Kazanç Madde 52, Ankara, 6.1.1961, Cilt 1.

T.C. Resmi Gazete, (2014), Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Tebliğ No: 2014/22, S.14.

T.C Resmi Gazete, (1989), Milletlerarası Anlaşma, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 02.08.1989, Karar Sayısı: 89/14350.

T.C Resmi Gazete, (2013), Türkiye Tarım Havzaları Üretim Ve Destekleme Modeline Göre 2013 Yılı Ürünü Yağlı Tohumlu Bitkiler, Hububat Ve Baklagil Fatrk Ödenmesi Desteğine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Uygulama Tebliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 21.9. 2013. Sayı: 28772. - Tebliğ No: 2013/4463.

T.C Resmi Gazete, (2004), Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5.7.2004 Sayı: 25514, Kanun No: 5200.

T.C. Resmi Gazete, (2013), Hayvancılık Desteklemeleri,Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8.4.2013. – Sayı: 28612, Karar No: 2013/4463.

T.C. Resmi Gazete, (2004), Hayvanların Koruma Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme Ve Yayın Genel Müdürlüğünce Yayımlanır, 1.7.2004, Sayı: 25509, Kanun No. 5199.

T.C.Resmi Gazete, (2000), Karar, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 14.03.2000, Sayı: 23993. 1/3/2000 tarihli ve 2000/267 sayılı Kararnamenin Eki.

T.C.Resmi Gazete, (2004), Karar, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Organik Tarım Kanun, Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme Ve Yayın Genel Müdürlüğünce Yayımlanır, 3.12.2004 Sayı:25659.

T.C.Resmi Gazete, (2005), Karar, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Tarım Sigortaları Kanunu Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme Ve Yayın Genel Müdürlüğünce Yayımlanır, 14.6.2005 Sayı: 25944, Kanun No: 5363.

T.C. Resmi Gazete, (2000), Tebliğler, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 0 4.04.2000, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tebliğ No:2000/14, Sayı:24010.

T.C.Resmi Gazete, (2013), Karar, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2013 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin, 08.04.2013. - 28612. - Bakanlar Kurulu Kararı, Karar Sayısı:2013/4463.

T.C.Resmi Gazete, (1999), Karar, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 21.12.1999/23913, 10/12/1999 Tarihli ve 99 Sayı: 13759 Sayılı Kararnamenin Eki.

Konferans/Rapor Kaynakları:

Antalya AB Bilgi Merkezi, (2010), “Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Etkileri”, Antalya : Antalya AB Bilgi Merkezi.

Begg David, Fischer Stanley ve Dombusch Rudiger, (2005), “Demand, Supply and Market, McGraw-Hill”, Powerpoint Presentation.

Çakmak Erol ve Dudu Hasan, (2011), “Tarım Destek Politikaları Reformu, Uygulama Ve Değerlendirme”, Paper Presented at EconAnadolu 2011, Anadolu International Conference in Economics II, Eskişehir.

Çelik Ahmet ve Demirbağ Şahin, (2013), “Türkiye'de Tarımsal Desteklemelerin Yem Bitkileri Ekiliş ve Üretim Üzerine Etkisi”, Ankara.

Dellal İlkay, Özat Hakan Efendi ve Özudoğru Tijen, (2007), “Tarımda Mazot Kullanımı ve Mazot Destekleri”, Çalışma Raporu, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Ankara.

DTM, (1999), “Avrupa Birliği Ve Türkiye”, Ankara : T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Yayınları, Dış Ticaret Müsteşarlığı.

Ekeman Ebru, (2000), "21. Yüzyılın Esiginde Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Ankara

Gül Davut ve Arkadaşları, (2009), "2010-2014 Stratejik Plan", T.C. Gördes Kaymakamlığı, Gördes.

Hekimoğlu Burhan ve Altındağ Mustafa (2006), "AB Ortak Tarım Politikaları Ve DTÖ Kararları Bunların Ülke Ve Bölge Tarımına Etkileri", Samsun Tarım İl Müdürlüğü Yayınıdır Strateji Geliştirme Birimi, Samsun.

Kaya Ayşe, (2013), "Mali Sürdürülebilirlik: Teori ve Türkiye Uygulaması", İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği.

Kazgan Gülten, (1999), "1980'lerde Türk Tarımında Yapısal Değişme", Tarih Vakfı, Yıldan Köyden Köyden Şehirlere, İstanbul .

Kilit Gökhan, (2012), "Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Ve Reform Çalışmaları", İktisadi Kalkınma Vakfı, İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu.

Müsteşarlığı Dış Ticaret, (2002), "Avrupa Birliği ve Türkiye", Ankara, DTM.

Özkay Fatma, Taş İsmail ve Çelik Aysin, (2010), "Sulama Projelerinin Çevresel Etkileri", 2. Su Politikaları Kongresi, TMMOB, Ankara.

Rehber Erkan ve Çetin Bahattin, (1998), "Tarım Ekonomisi", Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı, Bursa, Vipaş A.Ş.

Soğuk Handan, (2001), "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Tarım Politikası", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Sayı:148.

Şahinöz Ahmet, (2002), "Dünya Ticaret Örgütü'nün Dönüşümü Küreselleşme Ve Türkiye Tarımı", Ankara, TMOOB Ziraat Mühendisleri Odası.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (2002), "Sayılarla Türkiye Ekonomisi Gelişmeler 1980-2001", Tahminler 2002-2005: Bilgilendirme, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı.

T.C. Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, (2014), "Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı Çerçevesinde Makine Ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Programı", Uygulama Rehberi, Ankara, Tebliğ No: 2014/10.

TÜİK, (2013), "İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Gayri Safi Milli Hasıla", Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu,.

TÜİK, (2012), "Üretim Ve Harcama Yöntemi İle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Tahminleri Kavram", Yöntem Ve Kaynaklar, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu.

Türkiye Ziraat Odalar Birliği (2009), "2009 Yılı Destek Miktarları", Ankara , Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Genelge No: 70.

Yavuz Fahri, (2005), "Türkiye'de Tarım, Tarımsal Yapı Ve Üretim", Erzurum, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi.

Yörür Neriman, (2010), "1990 Sonrası Türkiye'de Uygulanan Kırsal Alan ve Tarımsal Politikaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", Planlama, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Tez Kaynakları:

Aydın Ceren, (2004), "Dünya Ticaret Örgütü Tarım Müzakereleri, AB ve Türkiye'nin Pozisyonları", Tarım ve Balıkçılık Dairesi, Ankara, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi.

Baş Erhun, (2004), "Avrupa Birliğinde Ortak Tarım Politikası Alanında 2003 ve 2004 Yıllarında Gerçekleştirilen Reformların Genişleme Süreci Ve Türkiye'nin Adaylığı Göz Önüne Alınarak İncelenmesi", Ankara, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi.

Doğan Cemal, (2013), "Dünya Bankası Kredileriyle Destekli Tarım Projelerinin Türk Tarımına Etkileri", Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Ankara, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

İnternet Kaynakları:

Günaydın Gökhan TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası zmo.org.tr, 10.02.2005 Erişim Tarihi 10.04.2014, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=156&tipi=5&sube=0.

Kadirli Tarım www.kadirli.tarim.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.10.2014, <http://www.kadirli.tarim.gov.tr/sut-destegi-odeme-sartlarinda-degisiklik.html>.

Manisa Süt Birliği www.manisasutbirligi.org, Erişim Tarihi: 20.10.2014, <http://www.manisasutbirligi.org/41fe5/Yararli-Bilgiler/BUZAGI-DESTEKLEMESINI-NASIL-ALABILIRIM.aspx>.

Tatlıdil Hasan; Ceylan Coşkun, Türkiyede Tarımsal Yayım Hizmetlerinin Geliştirilmesi www.zmo.org.tr. Erişim Tarihi: 20.10.2014 http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/1fc9c082df6cfff_ek.pdf?tipi=14.

TÜİK, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/ulusalhesapapp/hyontemgsh.zul> Erişim: 25.6.2014

TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> Erişim: 05.06.2014

TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001, Erişim: 08.06.2014

TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim: 10.08.2014

Wikipedia, www.wikipedia.org, Erişim Tarihi: 23.10.2014, - <http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6rdes>.

Yıldırım Ali Ekber, Tarım Dünyasından Ali Ekber Yıldırım, www.tarimdunyasi.net. - 22 .9.2008, Erişim Tarihi: 3.10.2014, - <http://www.tarimdunyasi.net/?p=203>.